Konflikt jako příležitost k učení

NAZEMI

Programy

Konflikty kolem nás

Vzdělávací blok se věnuje základním otázkám týkajícím se konfliktu – co je to konflikt, jak ke konfliktům přistupujeme a proč je důležité se jimi zabývat. Účastníci a účastnice si uvědomí, že jsme zvyklí vnímat konflikt převážně negativním způsobem, a porozumějí konfliktu jako příležitosti pro zlepšení vztahů či situace. Zajímat nás budou konflikty obecně – tedy jak ty, co se dějí nám osobně, tak i konflikty, které se odehrávají ve společnosti či ve světě.

Cíle

- Účastníci a účastnice vysvětlí pojem konflikt.
- Účastníci a účastnice si uvědomují, jaké konflikty se objevují v jejich životě, ať už jsou jejich přímou součástí, nebo pozorovateli (včetně konfliktů společenských či globálních, které se jich dotýkají).
- Účastníci a účastnice si uvědomí různé pohledy na konflikt (ohrožení vs. příležitost) a pojmenují jeho možné přínosy (konflikt jako příležitost ke společnému učení a proměně vztahů).

Doba trvání

120 minut (bez přestávek)

Věk

12+

Pomůcky

pracovní list pro každého, tabule/flipchart, fixy, definice konfliktu napsaná na velkém papíru, flipchartové papíry s nadepsanou otázkou a fixy pro pět skupin, cedule ANO a NE, velký papír se sepsanými výroky pro pohyblivou debatu, sepsané body „Proč se konflikty zabývat“ na samostatných (barevných) papírech, *Čínské slovo označující konflikt* – vytištěný/promítnutý obrázek (příloha 1)

Kompetence globálního občanství

Nakládání s konflikty

Kritické myšlení a otevřená mysl

Cíle udržitelného rozvoje

16 Mír, spravedlnost a silné instituce

Realizace

Uvedení do tématu (10 minut)

Na začátku uveďte účastníky a účastnice do tématu a krátce představte, čemu se bude setkání věnovat: *Dnes se seznámíme s tím, co je to konflikt, a zamyslíme se nad tím, jak konflikty kolem nás vnímáme. Konflikty se odehrávají všude kolem nás – ať už nám přijdou užitečné, nebo bychom se jim raději vyhnuli. Dostáváme se do nich každý den a ovlivňují nás dokonce i tehdy, když se jich neúčastníme. Společně prozkoumáme, proč má smysl se konflikty zabývat a v čem nám to může být prospěšné.*

Upřesněte také, že nás budou zajímat konflikty obecně, tedy ty, které se dějí nám osobně, ale i konflikty, jež se odehrávají ve společnosti či ve světě – i takové konflikty se nás totiž dotýkají, čteme o nich, lidé kolem nás se o nich baví apod.

V průběhu celého programu máte možnost s účastníky a účastnicemi využívat pracovní list. Pokud se pro to rozhodnete, předem si jej dobře prostudujte a na začátku programu ho všem rozdejte. Pracovní list je možné plnohodnotně nahradit využíváním příloh v příslušných částech realizace.

Co je konflikt – brainstorming (20 minut)

Zaměřte se hned na začátku na to, jak skupina konflikt vnímá. Využijte k tomu metodu brainstormingu:

- Doprostřed tabule nebo flipchartu napište téma bloku – KONFLIKT. Poté se účastníků a účastnic ptejte, co je napadne, co se jim vybaví, když slyší slovo „konflikt". Mělo by se jednat o slova, slovní spojení či stručně vyjádřené myšlenky.
- Nejsou žádné správné a špatné odpovědi, každý tedy může říkat, co ho napadne. Mluvit můžou všichni, v libovolném pořadí, víckrát než jednou. Asociace zapisujte kolem ústředního slova na tabuli. Nikdo by je neměl komentovat, dokud neuplyne dostatečně dlouhá doba na jejich vyjádření.

Po uplynutí času vymezeného na brainstorming či ve chvíli, kdy proud asociací utichá, se společně podívejte, co se na tabuli shromáždilo. Zajímá nás nyní, jaké negativní a jaké pozitivní asociace si s konfliktem spojujeme – zakroužkujte jednou barvou negativní aspekty a jinou barvou pozitiva.

- Obvykle je více negativních tvrzení a některá mohou být považována jak za pozitivní, tak za negativní. To umožní vyvolat diskuzi.
- Můžete se ptát: *Jaké jsou možné pozitivní vlastnosti konfliktu?* Mezi odpověďmi se může objevit, že má kreativní potenciál, že vede ke zrodu nových nápadů, spojuje lidi nacházením nových, alternativních řešení apod.
- Následně se zaměřte i na slova, která nejsou pozitivní ani negativní, a ptejte se, proč to tak je a co to znamená. Tato slova mohou poukazovat na to, že jsou konflikty kolem nás časté a týkají se všech lidí a nejrůznějších témat (mohou se objevovat slova popisující jejich zkušenost s konflikty, např. rodiče, sourozenci, politika, názor apod.).

Nyní doplňte definici konfliktu, jak ji budeme chápat pro potřeby tohoto programu: *Konflikt nastává tehdy, když lidé zjistí, že chtějí stejnou věc, nebo když si uvědomí, že mají odlišný názor na dění kolem sebe.* (upraveno z Bednařík, 2001, s. 19)

- Poukažte na to, že tato definice popisuje situaci, která je poměrně běžná – setkáváme se s ní denně. Termín konflikt pochází z latinského slova, které znamená „narazit na překážku". Dodejte: *Všimněte si, že definice konfliktu není sama o sobě pozitivní ani negativní – takové hodnocení můžeme situaci přisoudit až podle toho, jak se zapojené strany chovají. Když vnímáme konflikt jako ohrožení, vyhýbáme se mu a neřešíme ho, reagujeme obranně či útočně, může dojít k násilí. Ovšem vyústěním konfliktu může být i nějaké zajímavé řešení či nový nápad, jak tuto překážku překonat. Když ho bereme jako příležitost, vede nás to k jiným cestám a máme chuť ho více zkoumat.*
- Uveďte: *Pro začátek nás budou zajímat zejména konflikty, které se dějí nám osobně. Důležitou roli v našem životě hrají ale také konflikty, které se odehrávají ve společnosti a ve světě.*

Metodická poznámka: Definici napište na velký papír a nechte ji po celou dobu programu pověšenou na viditelném místě, aby bylo možné se k ní vracet. Můžete vybrat i jinou definici, která je vám bližší a s níž se vám bude v kontextu cílů programu dobře pracovat.

Zkušenosti s konflikty – kmeny a kořeny (40 minut)

Uveďte aktivitu: *V následující části programu zmapujeme, jaké jsou naše zkušenosti a postoje spojené s konflikty. Pro toto zkoumání budeme potřebovat pět skupin a z každé z nich se stane na chvíli strom. Strom má své kořeny, které přinášejí z okolí živiny, v našem případě informace. Dále má jeden kmen, kterému kořeny tyto živiny nosí a který díky nim roste. Budou z vás tedy kmeny a kořeny.*

- Poté, co se skupina rozdělí, vysvětlete zadání: *Každá skupinka dostane jinou otázku týkající se tématu konfliktů. Úkolem „kořenů" bude zapamatovat si otázku, chodit po místnosti a získávat na ni odpovědi. Ty potom donesou zpět ke svému „kmeni" a ten je zapíše na papír. Kmen by odpovědi neměl interpretovat nebo cenzurovat, zapisuje to, co slyší. Zatímco budete zastávat své role, budete zároveň v pozici dotazovaných. Může se dokonce stát, že na jednu otázku budete odpovídat několikrát – to nevadí, můžete odpověď nějak rozvést, doplnit či pozměnit.*
- Rozdejte otázky, papíry a fixy a vymezte 10 minut na práci. Po uplynutí času se všichni vrátí do skupinek, přečtou sesbírané odpovědi, doplní vlastní a připraví shrnutí pro všechny.
- Následně každá skupinka prezentuje, jaké odpovědi získala. Je možné doptávat se na detaily, doplňovat a upřesňovat. Tato část zabere asi 15 minut.

Zvolit můžete například tyto otázky:

- *Jaké konflikty prožíváte nejčastěji – s kým a o čem?*
- *Co vás na vašich konfliktech štve?*
- *Co vás na vašich konfliktech baví?*
- *Jakých konfliktů jste nejčastěji svědkem?*
- *Jaké konflikty ve společnosti nebo ve světě se vás dotýkají?*

Metodická poznámka: Počet skupin můžete měnit podle toho, s kolika lidmi pracujete. Důležité je, aby v každé skupině byli minimálně tři (jeden kmen a dva kořeny). Pokud budete mít skupin méně, vyřaďte některou z otázek (např. *Jakých konfliktů jste nejčastěji svědkem?*), příp. některé spojte (např. *Jaké konflikty prožíváte nejčastěji, ať už v roli pozorujících, nebo zúčastněných, a o čem jsou?*) apod. Otázku *Jaké konflikty ve společnosti nebo ve světě se vás dotýkají?* zařaďte zejména tehdy, když se chcete v budoucnu zabývat tématem společenských či globálních konfliktů.

Vnímání konfliktů – pohyblivá debata (20 minut)

Do opačných částí místnosti umístěte na papíře zřetelně napsaná stanoviska ANO a NE. Ta nyní vymezují dvě pozice, na které je možné se postavit podle toho, zda zúčastnění budou, či nebudou s vyřčeným výrokem souhlasit. Nejedná se o škálu, ale pouze o dva póly – není tedy možné stát uprostřed. Vysvětlete zadání pohyblivé debaty a uveďte téma: *Věty, které uslyšíte, vám pomohou uvědomit si, jak o konfliktech smýšlíme.* Poté říkejte postupně následující výroky:

- *Konflikty ničí vztahy a ubližují lidem.*
- *Jakkoli se snažíme jim předcházet, konflikty jsou nevyhnutelné.*
- *Dobrý vztah je bez konfliktů.*
- *Dovednosti k řešení konfliktů se dají naučit.*

Po každém výroku nechte zaznít několik odpovědí z každé pozice.

Shrňte: *Výroky nás vedou k dvojímu pohledu – že o konfliktech můžeme smýšlet jako o ohrožení, ale i jako o příležitosti. Náš postoj pak bude patrně ovlivňovat, jaké řešení konfliktu zvolíme, jak k němu budeme přistupovat. Když vnímáme konflikt jako ohrožení, vyhýbáme se mu a neřešíme ho, reagujeme obranně či útočně. Když ho naopak bereme jako příležitost, vede nás to k jiným cestám a máme chuť ho více zkoumat.*

Proč se konflikty zabývat (15 minut)

Jedním ze způsobů, jak se lze posunout k jinému smýšlení o konfliktu, je rozbor čínského slova pro konflikt či krizi. Ukažte skupině čínské slovo označující konflikt (obrázek 1, k rozdání příloha 1). Skládá se ze dvou znaků – jeden znamená nebezpečí a druhý příležitost. Ptejte se:

- *V čem můžeme vidět v konfliktu nebezpečí?* Účastníci a účastnice doplňují větu: *Lidé obvykle vnímají konflikty negativně, protože…*
- *Co to znamená, že konflikty jsou příležitostí? Zažili jste někdy takový konflikt, při kterém jste se něco naučili? Co to bylo?*

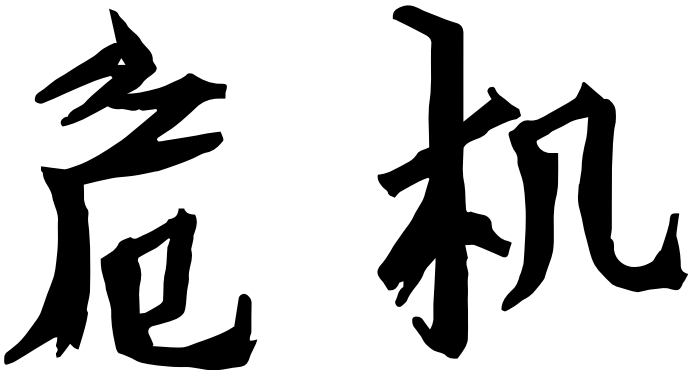

nebezpečí příležitost

Obrázek 1. Čínské slovo označující konflikt

Navažte a zeptejte se zúčastněných, proč má podle nich smysl zabývat se konflikty. Nechte zaznít pár postřehů a dodejte i další důvody. Pro přehlednost napište jednotlivé body na (barevné) papíry a pověste je na stěnu místnosti, aby byly na očích do konce programu a případně i na další vzdělávací bloky. Například:

- *Týkají se nás na osobní, společenské i celosvětové úrovni (i když si to často nemyslíme).*
- *Chceme se učit, jak hledat řešení.*
- *Chceme se učit předcházet bolestivému průběhu konfliktu.*
- *Chceme se učit, jak je přeměnit v příležitost pro zlepšení vztahů či situace.*

Závěrečná reflexe (15 minut)

Shrňte téma lekce: *Během tohoto programu jsme sesbírali různé pohledy na konflikt. Řekli jsme si, co pojem konflikt znamená, a shromáždili jsme i různé příklady toho, jaké konflikty v životě zažíváme.*

Na závěr nechte každého vyjádřit, co by si chtěl odnést pro vlastní řešení konfliktů, které zažívá. Jako pomůcku pošlete do kolečka mluvicí předmět (například dřívko, míček, kámen apod.). Využití mluvicího předmětu přináší jasnou strukturu, pomáhá určovat, kdo má slovo, zpomaluje dění ve skupině a posiluje pozornost. Ten, kdo jej zrovna má u sebe, dostane slovo: *Předmět si může vzít ten, kdo chce začít, a od něj budeme pokračovat doprava. Kdo je na řadě, má možnost nereagovat a poslat předmět dál. Na závěr kroužku znovu dostane příležitost.*

Infobox – Typologie konfliktů podle příčin

Typologie jsou vždy zjednodušením. Konflikty jsou obvykle komplikovanější a často v sobě zahrnují několik propojených zdrojů konfliktu. Přesto může být typologie nápomocná pro rozlišení zdroje konfliktu, a tím i pro určení dalšího postupu řešení. Christopher W. Moore dělí konflikty podle příčin do pěti typů: na konflikt vztahů, informací, zájmů, strukturální konflikt a konflikt hodnot.

Konflikt vztahů
Příčinou takového konfliktu mohou být špatné zkušenosti nebo stereotypní představa spojená s negativními pocity vůči druhému člověku. Konflikt může vzniknout také nepřijetím a odsuzováním chování druhé strany, které vnímáme jako negativní. Prostřednictvím vzájemného pochopení nebo respektování toho, že někdo může mít jiné vnímání reality, lze dosáhnout změny chování obou stran k sobě navzájem.

Příklad: *Petrovi se nelíbí, že po něm Ivan hází při vyučování kousky pomerančové kůry. Vzniká konflikt. Vztahový konflikt by se mohl zhoršit, pokud se Ivan utvrdí v představě, že je Petr šprt a bonzák.*

Konflikt informací
Tento typ konfliktu vzniká z nedostatku informací, z odlišných informací, selektivním vnímáním údajů nebo vytvořením odlišných logických závěrů či interpretací situací ze stejných či různých informací. Tyto konflikty musejí nevyhnutelně vznikat, protože máme různé zdroje, věříme jiným lidem, máme nepřeberné množství důvodů a vědomě či nevědomě informace zkreslujeme. Mnohé názory jsou založené na nedostatečných informacích a jejich doplnění může následně vést k vyřešení konfliktu. Ne vždy je možné názor změnit, zvláště je-li spíše přesvědčením než názorem založeným na informacích.

Příklad: *Konflikt kolem snah zmírňování změn klimatu může být způsoben nepochopením pojmu uhlíková neutralita. Nejde o to, přestat produkovat uhlík, ale dostat do rovnováhy jeho vypouštění a absorbování.*

Konflikt zájmů
Konflikt zájmů vzniká, když jsou lidé přesvědčeni, že k uspokojení vlastních zájmů musejí bojovat proti druhým lidem. K řešení tohoto typu konfliktu není třeba měnit potřeby lidí, ale hledat, jak zájmy a potřeby naplnit, aniž bychom ohrozili potřeby jiných lidí.

Příklad: *Jeden spolubydlící chce poslouchat nahlas hudbu. Druhý si chce číst a u hudby se nemůže soustředit.*
Příklad: *Obyvatelé území chtějí žít tam, kde žili jejich předci, avšak těžební společnost chce vytěžit ložiska uhlí pod vesnicí.*

Strukturální konflikt
Strukturální konflikty vznikají, když člověk naráží na pravidla, která jsou vynucována strukturami společnosti či hierarchickým uspořádáním organizace, nebo se do takového konfliktu dostávají lidé kvůli způsobu vymezení rolí, kompetencí či povinností. Strukturální konflikty mohou vzniknout odlišným porozuměním vzájemného očekávání či jeho nedostatečným vysvětlením, případně špatně vytvořeným systémem, ve kterém lidé fungují – například ve škole, v organizaci, obci či státě. Strukturální konflikty se řeší změnou systému nebo předefinováním rolí a kompetencí.

Příklad: *Spolupracovníci v továrně se hádají, čí je to vina, že nestíhají dodat produkt. Chyba je přitom v nerealisticky nastavených dodacích lhůtách.*
Příklad: *Žáci se chtějí učit nějakou konkrétní látku, ale učitel na to nemůže přistoupit, protože Školní vzdělávací program je nastaven formou podrobných osnov, které neumožňují zohlednit zájem a potřeby žáků.*

Konflikt hodnot
Hodnoty jsou myšlenky, představy, zvyky a víra v ideál, jaký by měl člověk být, jak by se měl chovat a jak by měla vypadat společnost, co je správné, co nespravedlivé a podobně.

Na rozdíl od všeobecných základních lidských potřeb se mohou hodnoty během času měnit, a to nejen u jednotlivců, ale také u společnosti, je na to potřeba hodně času a ovlivňování. Bránění vlastních hodnot je úzce spojené s jednou ze základních psychologických potřeb: s potřebou osobního bezpečí, identity a integrity. V zájmu zachování identity je ohrožená osoba či skupina často schopna udělat cokoli.

Konflikty hodnot vznikají tehdy, když se snažíme přesvědčit nebo donutit druhou stranu, aby odmítla vlastní hodnoty a přijala naše. Odlišné hodnoty nemusejí způsobovat konflikty – je možné, aby vedle sebe žili lidé s odlišnými hodnotami, ale musejí spolu mluvit o tom, jak změnit jednotlivé prvky svého chování, pokud jimi ohrožují hodnoty ostatních lidí.

Příklad: *„Myslím, že ženy by měly mít právo na potrat, jenže ty si myslíš, že je to hřích a znevážení života.“*

Mapa příčin konfliktů a možností zásahu podle Christophera W. Moora

Příčiny konfliktů	Možné způsoby řešení
Konflikt vztahů: • Silné emoce • Nepochopení nebo stereotypy • Špatná nebo chybná komunikace • Opakované negativní chování	**V oblasti vztahů:** • Stanovení postupů, základních pravidel, mechanismů apod., které pomohou udržet na uzdě emoce • Uznání oprávněnosti emocí a práva na jejich vyjádření přijatelným (dohodnutým) způsobem • Vyjasnění percepcí a budování pozitivních percepcí • Kvalitativní i kvantitativní zlepšení komunikace • Změna struktury tak, aby znemožňovala opakované negativní chování • Podněcování pozitivního postoje k řešení problémů
Konflikt informací: • Nedostatek informací • Chybné informace • Rozdílné názory na to, které informace jsou relevantní • Rozdílný výklad informací • Rozdílné postupy při posuzování informací	**V oblasti informací:** • Dohoda o tom, které informace jsou důležité • Dohoda o postupu při sběru informací • Stanovení společných kritérií pro posuzování informací • Zapojení třetí strany – odborníka, který poskytne nezaujatý pohled nebo sporným stranám pomůže dostat se ze slepé uličky
Konflikt zájmů: • Pocit konkurence nebo skutečná konkurence pramenící z: – hmotných zájmů – procedurálních zájmů – psychologických zájmů	**V oblasti zájmů:** • Důraz na zájmy, nikoli na pozice • Hledání objektivních kritérií • Hledání řešení, která vyhoví potřebám všech stran • Rozšíření škály možných řešení a prostředků potřebných pro jejich realizaci (zdrojů) • Kompromis, nabídka „výměnného obchodu“ („něco za něco“), který uspokojí zájmy, jimž strany připisují různou důležitost
Strukturální konflikt: • Destruktivní chování nebo interakce • Nerovnost míry kontroly, vlastnických poměrů nebo distribuce zdrojů • Nerovnost moci a pravomocí • Zeměpisné a fyzické faktory nebo faktory prostředí, které brání spolupráci • Časová tíseň	**Strukturální zásahy:** • Jasná definice nebo změna rolí • Změna chování (aby přestalo být destruktivní) • Změna vlastnických poměrů nebo kontroly nad zdroji • Nastolení vzájemně přijatelných rozhodovacích postupů • Vyjednávání na základě zájmů, nikoli pozic • Modifikace prostředků vlivu, které strany používají • Změna fyzických vztahů mezi stranami nebo vztahů daných prostředím • Odstranění časových tlaků
Konflikt hodnot: • Různá kritéria hodnocení myšlenek, nápadů nebo chování • Výlučné cíle založené na vnitřních hodnotách • Rozdílný životní styl, ideologie nebo náboženské přesvědčení	**V oblasti hodnot:** • Problém se nedefinuje z hlediska hodnot • Strany mají možnost souhlasit i nesouhlasit • Vytyčení oblastí vlivu, v nichž platí stejný soubor hodnot • Hledání nadřazených cílů společných všem stranám

Infobox – Pozitivní a negativní přístup ke konfliktu

Konflikt si spojujeme převážně s negativními asociacemi. Když necháte skupinu lidí několik minut asociovat slovo konflikt, v úplné většině případů sesbíráte negativní asociace (asi 70 %), pár pozitivních (asi 10 %) a několik ambivalentních nebo neutrálních asociací (asi 20 %). Je přirozené, že člověk s takto emocionálně vyhraněným postojem je potom i silně ovlivněný, jak bude na konfliktní situaci reagovat – snažit se jí nějakým způsobem vyhnout.

Je proto velmi důležité chápat rozlišení mezi pozitivním a negativním přístupem ke konfliktu. Negativní přístup se projevuje tehdy, když jedna nebo obě strany konfliktu hledají způsob, jak vyhrát nad druhým, jak druhou stranu poškodit, eskalují násilí. Pozitivní přístup ke konfliktu je motivován snahou o odkrytí problému nebo nespravedlnosti a snaží se aktivně hledat nové, pokojnější uspořádání situace či okolností. Konflikt je přirozenou součástí lidské existence a je jádrem demokracie. Otázkou tedy není, zda máme, nebo nemáme konflikty, ale jak ke konfliktu přistupujeme – jestli násilně, či pokojně, zda na bázi spolupráce, nebo soupeření.

Infobox – Kompetence globálního občanství: Nakládání s konflikty

V rámci kompetencí globálního občanství jsme formulovali, jaké vědomosti, dovednosti a postoje je dobré rozvíjet pro konstruktivní a nenásilný přístup ke konfliktům. Oblast jsme nazvali „Nakládání s konflikty“:

Mladí lidé vnímají konflikt jako přirozený důsledek setkávání s odlišností a jako příležitost ke společnému učení a proměně vztahů. Rozlišují různé příčiny a možnosti nakládání s konflikty, posuzují jejich dopady na lidi, prostředí a mírové soužití a hledají takové cesty pro řešení konfliktu, které zohledňují všechny zúčastněné. Chápou, že je nutné neustále rozvíjet pravidla, zákony či zvyklosti tak, aby je všichni mohli považovat za přijatelné, rozumné a spravedlivé. Rozlišují konflikty na různých úrovních – mezinárodní, občanské, komunitní, mezilidské i vnitřní – a snaží se porozumět jejich příčinám a důsledkům. Hledají, jakou roli v nich mohou hrát a jak je mohou ovlivňovat.

Kompetence globálního občanství poskytují východiska pro takové vzdělávání, které podporuje mladé lidi v aktivním jednání ve prospěch důstojného a udržitelného života všech lidí na zemi. Vznikly v rámci projektu Skauti na Zemi a vzdělavatelkám a vzdělavatelům poskytují jak podklady pro vlastní rozvoj, tak i východiska k přípravě programů globálního vzdělávání, které posiluje nejdůležitější hodnoty a postoje, oblasti znalostí a dovednosti, jež mladí lidé potřebují k tomu, aby se mohli aktivně podílet na utváření spravedlivějšího světa a podporovat udržitelnost života na naší planetě. Celý materiál je ke stažení na webu www.nazemi.cz/kompetence-globalniho-obcanstvi.

Tipy pro další práci

Konflikt – pětilístek

Program můžete zahájit a zakončit metodou, která umožní pojmenovat různé aspekty zkoumané problematiky – konfliktu.

Úvod

Program zahajte zamyšlením, co si kdo vybaví, když se řekne „konflikt". Využijte k tomu metodu pětilístku. Pětilístek vyžaduje shrnutí informací a názorů zúčastněných do výrazů, které vystihují dané téma nebo s ním souvisejí. Každý si vezme papír a nakreslí si na něj schéma dle vzoru (obrázek 2). Poté jej vyplní podle následujícího zadání:

- *Do prvního řádku napište jednoslovné téma, námět – v našem případě si tam všichni napište slovo „konflikt". Ostatní řádky již vyplňuje každý za sebe, podle toho, co se mu s ústředním tématem asociuje.*
- *V druhém řádku odpovídáte na otázku, **jaký je konflikt**. Doplňte dvě přídavná jména.*
- *Ve třetím řádku odpovídáte na otázku, **co konflikt dělá** nebo **co se s ním děje**. Použijte tři slovesa.*
- *Do čtvrtého řádku doplňte **větu o čtyřech slovech**, vztahující se k tématu.*
- *Do posledního řádku patří jednoslovné **synonymum nebo metafora**, která podle vás konflikt vystihuje.*

.....	**Název (obvykle podstatné jméno)**
....	**Popis (jaký/jaká/jaké je)**
....	**Činnost či děj (co dělá)**
....	**Věta o čtyřech slovech**
.....	**Opětovná formulace podstaty (synonymum, metafora)**

Obrázek 2. Schéma pětilístku (vzor i se zadáním je dobré mít sepsaný viditelně na zdi, bude se hodit i na závěr bloku)

Po uplynutí vymezeného času nechte zúčastněné ve dvojicích probrat, co do pětilístku napsali a proč. Poté sdílejte několik postřehů pro každý řádek v celé skupině. V bodech odpovědi zaznamenávejte na tabuli nebo na flipchart a podívejte se, co se shromáždilo. Zajímá nás nyní, jaké negativní a jaké pozitivní asociace si s konfliktem spojujeme – zakroužkujte jednou barvou negativní aspekty a jinou barvou pozitiva.

Obvykle je více negativních tvrzení a některá mohou být považována jak za pozitivní, tak za negativní. To umožní vyvolat diskuzi. Můžete se ptát: *Jaké jsou možné pozitivní vlastnosti konfliktu?* (Například že má kreativní potenciál, že vede ke zrodu nových nápadů a spojuje lidi nacházením nových, alternativních řešení.)

Dodejte: *Termín konflikt pochází z latinského slova, které znamená „narazit na překážku". To není samo o sobě pozitivní ani negativní – takové hodnocení můžeme konfliktu přisoudit až podle toho, jak se zapojené strany chovají. Když se potkají dva různé názory, může dojít k násilí. Stejně tak ale může být vyústěním konfliktu nějaké zajímavé řešení či nový nápad, jak tuto překážku překonat. Právě rozdílný přístup ke konfliktům budeme v tomto programu více prozkoumávat.*

Závěr

Na závěr se vraťte k metodě pětilístku. Aniž by se účastníci a účastnice dívali na svůj původní pětilístek, vyzvěte je, ať udělají nový, který bude odrážet, jak vnímají konflikt teď a co je pro ně v tuto chvíli důležité.

- Poté nechte postupně říci každého ve skupině jen slova na posledním řádku – synonyma. Vy i oni získáte tímto způsobem dobrý přehled, co bylo pro jednotlivce i pro celou skupinu v tématu důležité.
- Jednotlivci si pak mohou svůj závěrečný pětilístek srovnat s tím úvodním a zamyslet se nad tím, jak se jejich uvažování o konfliktu posunulo.

Rozhovory o konfliktech

Místo části *Zkušenosti s konflikty – kmeny a kořeny* můžete zařadit tuto aktivitu, která se zaměřuje na zjišťování myšlenek a zkušeností k tématu konfliktů nejen od skupiny, ale i od širšího spektra lidí.

Nejprve společně prozkoumáte, s jakými konflikty se lidé ve skupině dostávají do kontaktu a jak je vnímají. Využijte k tomu metodu náměstíčka: *Všichni se nyní procházejte po místnosti. Jakmile uslyšíte zvukový signál, udělejte dvojici s někým, kdo stojí poblíž vás, a poslechněte si otázku. Pak budete mít pár minut času, abyste si o ní ve dvojici popovídali. Až znovu uslyšíte zvukový signál, začnete se zase procházet.*

Vyhraďte si na tuto část přibližně 15 minut. Doporučené otázky pro náměstíčko:

- *Jaké konflikty prožíváte nejčastěji – s kým a o čem?*
- *Co vás na vašich konfliktech štve?*
- *Co vás na vašich konfliktech baví?*
- *Jakých konfliktů jste nejčastěji svědkem?*
- *Jak byste chtěli, aby vaše konflikty probíhaly a končily?*
- *Jaké konflikty ve společnosti nebo ve světě se dotýkají České republiky (příp. našeho města, naší školy apod.)?*

Metodická poznámka: Z nabízených otázek vyberte pouze tři až čtyři. Například otázka *Jak byste chtěli, aby vaše konflikty probíhaly a končily?* se hodí v případě, že budete ve vzdělávání o konfliktech pokračovat i následujícími bloky. Otázku *Jaké konflikty ve společnosti nebo ve světě se vás dotýkají?* zařaďte zejména tehdy, když se chcete v budoucnu zabývat tématem společenských či globálních konfliktů.

Oznamte skupině, že nyní vás bude zajímat, jak by na stejné otázky odpovídali ostatní lidé – děti i dospělí: *Vaším úkolem bude zjistit co nejvíce odpovědí na tyto otázky od ostatních lidí ve škole / na veřejnosti.*

- Každý si vezme papír s jednou z otázek, podložku a tužku a půjde sbírat odpovědi sám či ve dvojici s někým, kdo má stejnou otázku. Otázky by měly být rozmístěny rovnoměrně. Předem se domluvte na vyhrazeném čase.

  Metodická poznámka: Realizujete-li program v rámci školního vyučování, je potřeba si ho dobře načasovat, aby tato část vyšla na přestávku. Při ní se účastníci a účastnice rozejdou po škole a snaží se získat odpovědi od spolužáků a spolužaček z jiných tříd i od ostatních vyučujících. Realizujete-li program jinde, je možné sbírat odpovědi na veřejnosti (nezapomeňte tomu uzpůsobit vyhrazený čas). Variantou je také zadání tohoto úkolu na doma a pokračování další den.

- Po vyhrazeném čase navažte sdílením. Seskupí se ti, kteří zjišťovali odpovědi na stejnou otázku, a během 10 minut udělají na flipchartový papír přehled všeho, co se dozvěděli. Poté skupiny postupně představí ostatním v krátkém (asi 3minutovém) shrnutí své výsledky.

Shrňte, co jste se dozvěděli. Zastavte se ještě chvíli u toho, zda jsou konflikty vnímány ze strany dotazovaných osob spíše negativně, či spíše pozitivně – stejně jako jste o tom mluvili v předchozích částech. Na závěr může každý říct, co pro něj byla nejdůležitější věc, kterou si z této části odnáší.

Různé pohledy na konflikt

Posuňte se od subjektivního vnímání konfliktů k dalším pohledům na to, co to konflikt je: *Doteď jsme si povídali o tom, jak konflikty vnímáme a prožíváme. Nyní se zaměříme na různé pohledy na to, co to konflikt vlastně je. Popisy či definice konfliktů z rozličných prostředí a od různých autorů nabízejí možnost uvědomit si různé aspekty – každý pohled si totiž všímá něčeho jiného a zdůrazňuje jiné aspekty. To nám umožní zamyslet se, co je pro nás nové či zajímavé, ale uvědomit si třeba i to, s čím nesouhlasíme.*

- Příklady rozvěste po místnosti (příloha 2). Každý si sám projde tolik příkladů, kolik ve vymezeném čase 10 minut stihne, a poznamená si na papír vše, co mu přijde zajímavé, důležité, s čím nesouhlasí nebo o čem by chtěl vědět více.

Poté dvojice prodiskutují následující otázky:

- *Co vás nejvíce překvapilo?*
- *Na co byste se chtěli zeptat?*
- *Který pohled na konflikt vám byl nejbližší? Proč?*
- *Jmenujte jednu věc, kterou si chcete zapamatovat.*

Nechte poté několik postřehů ke každé otázce zaznít v celé skupině. Pokud máte dostatek času, můžete si z rozvěšených definic zvolit či naformulovat nově jednu společnou pro vaši skupinu.

Metodická poznámka: Aktivita je zařazena se záměrem nabídnout různé náhledy a pojetí toho, co je konflikt. Popisy a definice jsou vybírány tak, aby akcentovaly odlišné aspekty. Je ale nutné si uvědomit, že popisy a definice tak, jak jsou nabídnuty, jsou co do odbornosti nesouměřitelné. Jejich hodnota spočívá zejména v tom, že každá definice klade důraz na něco jiného, všímá si různých věcí. I proto jsou mezi ně zařazeny popisy, které jsou méně odborné (např. čínské slovo pro konflikt) nebo pocházejí ze specifického prostředí (např. definice ekotonu). Podobně můžete zařadit i další popisy či definice, naleznete-li takové, jež pokrývají další aspekt vnímání konfliktu, který chcete vypíchnout či s ním dále pracovat.

Zdroje

Použité zdroje

- BEDNAŘÍK, Aleš. *Riešenie konfliktov.* Bratislava: PDCS, 2001.
- BIELESZOVÁ, Dušana. *Školská a rovesnická mediácia* [online]. [cit. 15. 9. 2019]. Dostupné z: https://www.skolska-mediacia.sk.
- LEIMDORFER, Tom. *Byl jednou jeden konflikt. Pohádkový manuál konstruktivního řešení konfliktů.* Brno: NaZemi, 2019.
- ROSENBERG, Marshall B. *Nenásilná komunikace.* Praha: Portál, 2016.
- RUTOVÁ, Nina. Archiv metod. *Respekt nebolí* [online]. [cit. 26. 2. 2018]. Dostupné z: http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod.
- SOPHIA TUTORIAL. Overview of the Five Conflict Styles. *Sophia* [online]. [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.sophia.org/tutorials/overview-of-the-five-conflict-styles-4.
- *The Five Styles of Conflict Resolution* [online]. University of Notre Dame, 28. 8. 2019 [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.notredameonline.com/resources/negotiations/the-five-styles-of-conflict-resolution.

Rozšiřující zdroje

- CENTRUM OBČANSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ. *Řešení konfliktů v šesti krocích* [online]. 15. 9. 2019. Dostupné z: http://www.vychovakobcanstvi.cz/reseni-konfliktu-v-sesti-krocich-0.
- BIELESZOVÁ, Dušana. Školská a rovesnická mediácia. *Riešenia konfliktov v školách a školských zariadieniach*. Wolters Kluwer, 2017.

Doporučené zdroje

- ROSENBERG, Marshall B. *To, co řeknete, změní váš svět.* Praha: Portál, 2017.
- BIELESZOVÁ, Dušana. Školská a rovesnická mediácia. *Riešenia konfliktov v školách a školských zariadieniach*. Wolters Kluwer, 2017.
- BIELESZOVÁ, Dušana. *Riešenie konfliktov a sporov zmierovaním.* Wolters Kluwer, 2012.

Pracovní listy

Konflikty kolem nás

Lekce se věnuje základním otázkám týkajícím se konfliktu – co je to konflikt, jak ke konfliktům přistupujeme a proč je důležité se jimi zabývat. Konflikty jsme zvyklí vnímat převážně negativním způsobem, ale tentokrát se na ně zkusíme podívat spíše jako na příležitost pro zlepšení vztahů či situace.

Klíčová slova: konflikty

Co je konflikt

Konflikty se odehrávají všude kolem nás – ať už nám přijdou užitečné, nebo bychom se jim raději vyhnuli. Dostáváme se do nich každý den a ovlivňují nás dokonce i tehdy, když se jich neúčastníme. Společně prozkoumáme, proč má smysl se konflikty zabývat a v čem nám to může být prospěšné.

Úkol: Napiš kolem slova „konflikt“, co se ti vybaví, když ho slyšíš. Mělo by se jednat o slova, slovní spojení či stručně vyjádřené myšlenky. Nejsou žádné správné a špatné odpovědi, můžeš psát, co tě napadne.

konflikt

Úkol: Zakroužkuj jednou barvou negativní aspekty a jinou barvou pozitiva. Zamysli se: je více pozitivních, nebo negativních asociací? Proč?

Víš, že...

… konflikt si spojujeme převážně s negativními asociacemi? Když necháme skupinu lidí několik minut asociovat slovo konflikt, v úplné většině případů sesbíráme negativní asociace (asi 70 %), pár pozitivních (asi 10 %) a několik neutrálních asociací (asi 20 %). Je přirozené, že člověk s takto emocionálně vyhraněným postojem je potom i silně ovlivněný, jak bude na konfliktní situaci reagovat – snažit se jí nějakým způsobem vyhnout.

Konflikt je přitom přirozenou součástí lidské existence a je jádrem demokracie. Otázkou tedy není, zda máme, nebo nemáme konflikty, ale jak k nim přistupujeme – jestli násilně, či pokojně, na bázi spolupráce, nebo soupeření.

Definice konfliktu

Slovníček pojmů
Konflikt: Konflikt nastává tehdy, když lidé zjistí, že chtějí stejnou věc, nebo když si uvědomí, že mají odlišný názor na dění kolem sebe. (Bednařík, 2001, s. 19, upraveno)

Všimni si, že definice konfliktu není sama o sobě pozitivní ani negativní – konkrétní hodnocení můžeme situaci přisoudit až podle toho, jak se zapojené strany chovají. Když se potkají dva různé názory, může dojít k násilí. Stejně tak ale může být vyústěním konfliktu nějaké zajímavé řešení či nový nápad, jak překážku překonat.

Víš, že...
… termín konflikt pochází z latinského slova, které znamená „narazit na překážku“?

Zkušenosti s konflikty

Úkol: Zamysli se, jaké jsou tvé zkušenosti a postoje spojené s konflikty. Odpověz si na následující otázky:

Jaké konflikty prožíváš nejčastěji – s kým a čeho se týkají? .....

.....

.....

Co tě na tvých konfliktech štve? .....

.....

.....

Co tě na tvých konfliktech baví? .....

.....

.....

Jakých konfliktů jsi nejčastěji svědkem? .....

.....

.....

.....

Jaké konflikty ve společnosti nebo ve světě se tě dotýkají? .....

.....

.....

.....

Vnímání konfliktů

Úkol: Následující věty ti pomohou uvědomit si, jak o konfliktech smýšlíme. Zaškrtni, zda s daným výrokem spíše souhlasíš, nebo nesouhlasíš. Poznamenej si také důvod.

Konflikty ničí vztahy a ubližují lidem. souhlasím – nesouhlasím

Proč? .....

.....

.....

.....

.....

Jakkoli se snažíme konfliktům předcházet, jsou nevyhnutelné. souhlasím – nesouhlasím

Proč? .....

.....

.....

.....

.....

Dobrý vztah je bez konfliktů. souhlasím – nesouhlasím

Proč? .....

.....

.....

.....

.....

Dovednosti k řešení konfliktů se dají naučit. souhlasím – nesouhlasím

Proč? .....

.....

.....

.....

.....

Výroky nás vedou k dvojímu pohledu – že o konfliktech můžeme smýšlet jako o ohrožení, ale také jako o příležitosti. Náš postoj pak bude patrně ovlivňovat, jaké řešení konfliktu zvolíme, jak k němu budeme přistupovat. Když vnímáme konflikt jako ohrožení, vyhýbáme se mu a neřešíme ho, reagujeme obranně či útočně. Když ho naopak bereme jako příležitost, vede nás to k jiným cestám a máme chuť více ho zkoumat.

Proč se konflikty zabývat

Víš, že...
… čínské slovo označující KONFLIKT či KRIZI se skládá ze dvou různých znaků? Jeden znamená nebezpečí a druhý příležitost.

Prohlédni si čínský symbol pro konflikt a vypracuj **úkoly**:

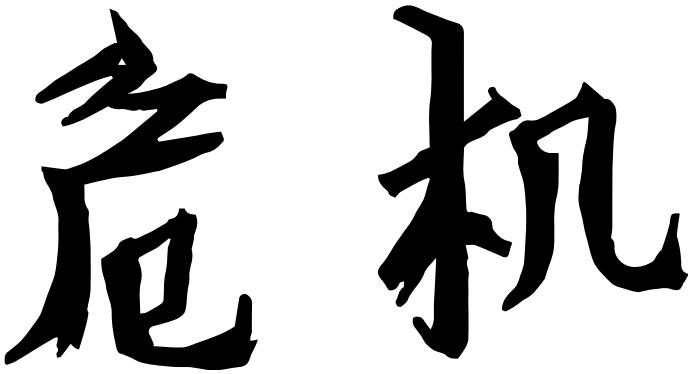

nebezpečí příležitost

1. Doplň větu: Lidé obvykle vnímají konflikty negativně, protože .....

.....

.....

2. Odpověz na otázky:

Co to znamená, že konflikty jsou příležitostí? .....

.....

.....

Zažil/a jsi někdy takový konflikt, při kterém ses něco naučil/a? Co to bylo? .....

.....

.....

Co by sis z příštího konfliktu chtěl/a odnést? Napiš jednu věc: .....

.....

.....

3. Nakresli svůj vlastní symbol nebo znak, který podle tebe vystihuje konflikt:

Proč má smysl zabývat se konflikty?
Konflikty se nás týkají na osobní, společenské i celosvětové úrovni (i když si to často nemyslíme). To je důvod, proč se chceme učit:

- jak jim porozumět;
- jak hledat řešení;
- předcházet bolestivému průběhu konfliktu;
- jak je přeměnit v příležitost pro zlepšení vztahů či situace.

Závěrečné ohlédnutí

Během lekce jsme sesbírali různé pohledy na konflikt. Zjistili jsme, co pojem konflikt pro nás i další lidi znamená. Doplň větu:

Dnes jsem se o konfliktech dozvěděl/a .....

Příloha 1

Čínské slovo označující konflikt

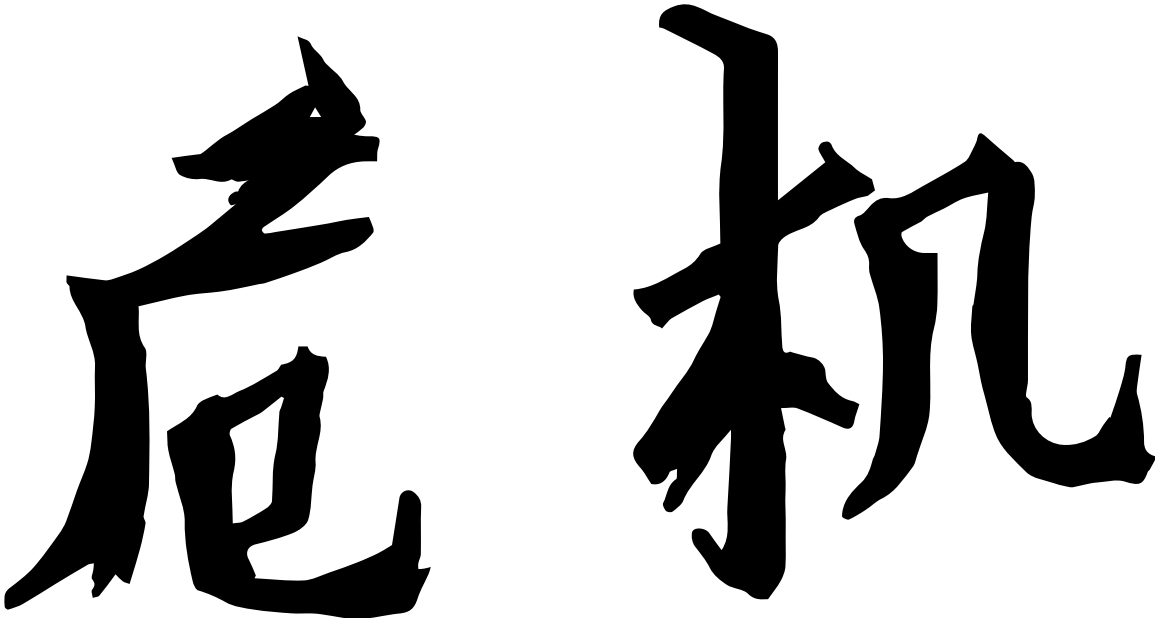

nebezpečí příležitost

Příloha 2 – Různé pohledy na konflikt

Slovo konflikt pochází z latinského conflictum, což znamená „srážka“ nebo „narazit na překážku“.
(Bednařík, 2001, s. 19)

Čínské slovo pro konflikt či krizi se skládá ze dvou znaků – jeden znamená nebezpečí a druhý příležitost.
(Leimdorfer, 2014, s. 38)

危 机

nebezpečí příležitost

Příloha 2 – Různé pohledy na konflikt

Konflikt je nová informace, která vstupuje do systému a je vyjádřením nenaplněné potřeby. Konflikt je bolestivý tehdy, když postrádáme zdroje či způsoby, jak novou informaci do systému integrovat. (Dominic Barter, nedat.)

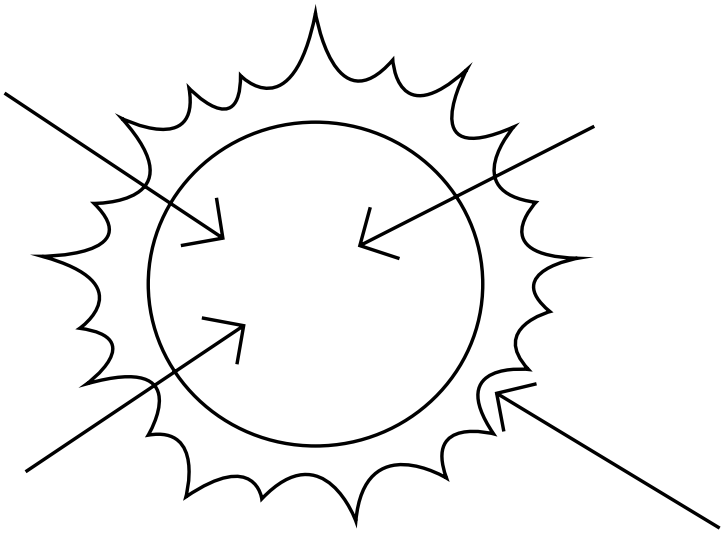

Ekoton je přechodná zóna mezi dvěma a více různými ekosystémy. Je to plocha ekologického napětí, ve které jeden typ vegetace postupně nahrazuje jiný. Vyskytuje se zde obyčejně vyšší počet druhů, neboť jsou zde často druhy obou hraničních společenstev, a navíc zvláštní druhy charakteristické pro přechodnou zónu. (Enviwiki)

Příloha 2 – Různé pohledy na konflikt

Konflikt je průvodním jevem sociálního života. Je nadčasovou kategorií, neboť je součástí každého typu nám známých společností.
(Znebejánek, 2015, s. 159)

Chápeme konflikt jako přirozený důsledek setkávání odlišností a jako příležitost ke společnému učení a proměně vztahů.
(NaZemi, 2017, s. 5)

Konflikt je střet zájmů. Situace, kdy se dva nebo více aktérů sledujících rozdílné cíle setkává a činí rozhodnutí v rámci jednoho systému nebo se dělí o společné zdroje. (Jandourek, 2001, s. 128)

Příloha 2 – Různé pohledy na konflikt

Konflikt je přesvědčení, že aspirace dvou stran nemohou být naplněny současně. (Pruitt, Rubin, 2004, s. 4)

Konflikt je boj o hodnoty a/nebo nárok na postavení, moc a omezené zdroje. (Hicks, Holden, 2007, s. 71)

Konflikt vzniká z různých zdrojů – ze střetu na úrovni zájmů, informací, hodnot, vztahu či na rovině strukturální. (Moore, 2003, s. 64–65)

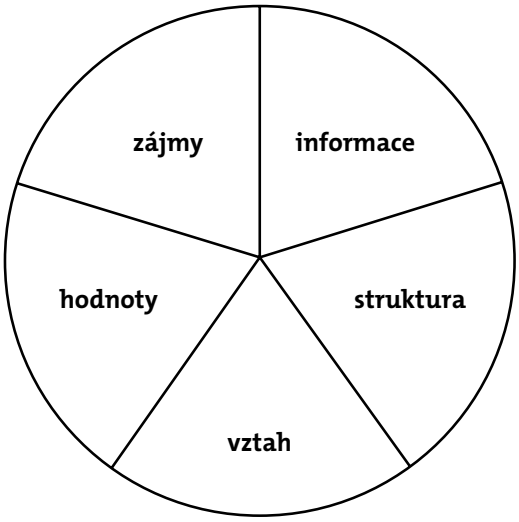

Programy

Reakce na konflikt

V tomto vzdělávacím bloku účastníci a účastnice mapují, jaké jsou automatické reakce lidí v konfliktu, jak se projevují slovně i tělesně a jaké to má důsledky pro snižování či zvyšování napětí v dané situaci. Účastníci a účastnice získají inspiraci, jak se v okamžiku konfliktu uvolnit, aby mohli svoje jednání vědomě volit.

Cíle

- Účastníci a účastnice rozliší reakce, které zvyšují, a naopak snižují napětí v konfliktní situaci.
- Účastníci a účastnice si uvědomí, co se v člověku odehrává, když se dostane do konfliktu, na úrovni pocitů a počitků těla, a rozvíjejí všímavost k tomu, co se v nich děje.
- Účastníci a účastnice si rozšíří slovní zásobu pro vyjadřování pocitů.
- Účastníci a účastnice získají tipy, jak se v okamžiku konfliktu uvolnit, aby mohli jednat s rozvahou.

Doba trvání

160 minut (bez přestávek)

Věk

12+

Pomůcky

pracovní list pro každého, tabule/flipchart, fixy, zvukový signál, karty *Uteč, Útoč, Ustrň* – každou 1x na A4 (příloha 1), *Kartičky rčení* – rozstříhané (příloha 2)

Kompetence globálního občanství

- Nakládání s konflikty
- Kritické myšlení a otevřená mysl

Cíle udržitelného rozvoje

16 Mír, spravedlnost a silné instituce

Realizace

Uvedení do tématu (10 minut)

Na začátku uveďte účastníky a účastnice do tématu a krátce představte, čemu se bude setkání věnovat: *Dnes spolu zmapujeme, co se vlastně v osobních mezilidských konfliktech děje a jak na různé situace reaguje naše tělo, které je cenným zdrojem informací. Prozkoumáme, jaké reakce nám naskakují automaticky, a zjistíme, co se s tím případně dá dělat. Také si řekneme, jak najít to důležité, nač nás tělo upozorňuje.*

V průběhu celého programu máte možnost s účastníky a účastnicemi využívat pracovní list. Pokud se pro to rozhodnete, předem si jej dobře prostudujte a na začátku programu ho všem rozdejte. Pracovní list je možné plnohodnotně nahradit využíváním příloh v příslušných částech realizace.

Fronta na oběd (40 minut)

Uveďte záměr aktivity: *Zmapujeme společně různé možnosti, jak lze reagovat na každodenní konfliktní situaci, kdy někdo předbíhá ve frontě na oběd. Podíváme se na to, jaký účinek mají tyto reakce na ostatní lidi.*

Vysvětlete průběh aktivity: *Scénku sehrajeme několikrát, abychom mohli vidět více reakcí. Vždycky se odehrají tři události: 1. Někdo předběhne frontu. 2. Někdo z fronty reaguje. 3. Předbíhající může krátce spontánně reagovat. Po každé scénce zařadíme krátkou tichou pauzu, abychom ji nechali doznít. Scénku vždy zahájím i ukončím zvukovým signálem.*

- Najděte dobrovolníky pro roli předbíhajících. Je dobré dát jim nějakou rekvizitu, například čepici. Potom se zeptejte: *Kdo si chce vyzkoušet stát ve frontě?* Tito lidé se postaví do fronty. Požádejte dalšího dobrovolníka, aby průběžně zaznamenával reakce na tabuli či flipchart.
- Instruujte předbíhající, ať zkusí jednat spontánně na základě energie, kterou vnímají, bez předem rozmyšleného záměru.
- Scénku vždy ukončete zvukovým signálem, například cinknutím. Dejte každému předbíhajícímu dostatek času, aby si uvědomil, co s ním reakce z fronty dělají, než zkusíte scénku znovu. Dejte více lidem možnost zažít si různé reakce v kůži předbíhajícího.
- Nechte skupinu vyzkoušet různé reakce. Obracejte se na publikum, jestli někdo nemá ještě nějaký nápad na reakci. Dejte jim na výběr, zda ji chtějí sehrát, nebo ji zadejte někomu z fronty. V závěru už další reakce můžete pouze připisovat k seznamu na tabuli. Příklady sesbíraných reakcí: *„Můžeš mi říct, co děláš?!", „Konec řady je támhle!", nechat to být, tiše pomlouvat, nahlas pomlouvat…* (další viz tabulka 1).

Metodická poznámka: Po ukončení scénky nechte herce tzv. vystoupit z role (odložením rekvizity, protřepáním, případně oslovením, např. *Už jsi zase Honza*).

Navažte reflexí, jejímž smyslem je zachytit vnímání různých reakcí lidí z fronty a rozlišit, které zvyšují, a které naopak snižují napětí situace a zároveň naplňují záměr mluvčího.

- Nejdříve se zeptejte dobrovolníka, který hrál roli předbíhajícího: *Jaké to pro tebe bylo? Co v tobě vyvolávaly jednotlivé reakce lidí ve frontě? V čem se lišily?*
- Potom se obraťte na „lidi ve frontě": *Jaké to pro vás bylo?* A na všechny: *Čeho jste si všimli? Co vás zaujalo?*

Podívejte se společně na soupis a projděte jednotlivé reakce:

- *Která z reakcí fungovala? Podle čeho hodnotíte její efekt?*
- *Jakého efektu chtěl mluvčí tímto výrokem dosáhnout? Dosáhl jej?*

Účastníci a účastnice mohou hodnotit jednotlivé reakce podle toho, zda dosáhli svého, jak se u nich cítili nebo zda reakce snížila napětí. K tomu, co budou odpovídat, doplňujte následující rozlišení:

- *Útok: reakce, kterou můžeme dosáhnout svého. Protivník možná odejde, pokud jsme ho vystrašili či působíme jako silnější. Když nepůsobíme jako silnější, bude útok ignorovat nebo bude konflikt eskalovat.*
- *Útěk: reakce snižující napětí, která zabrání eskalaci za cenu toho, že se vzdáme svých zájmů, náš vnitřní klid je narušen.*
- *Asertivní reakce snižující napětí: reakce, kdy není naším cílem zastrašit protivníka, ale dosáhnout toho, aby změnil své chování na základě respektu k našim zájmům. Někdy může reakce vypadat jako ústup, ale pokud jsme s ní vnitřně v souznění, nejdeme proti svým zájmům.*

Shrňte: *Některé reakce se nám mohou líbit, protože jsou vtipné nebo jsou z určitého pohledu účinné. Teď se pojďme naučit rozlišovat hlavně to, zda snižují, či zvyšují napětí (eskalace/deeskalace) v konfliktní situaci, protože chceme rozvíjet schopnost řešit konflikty konstruktivně a s respektem k potřebám všech.* Po tomto vysvětlení společně roztřiďte sesbírané reakce na tabuli podle toho, zda snižují napětí, nebo naopak zvyšují napětí.

Metodická poznámka: Pokud máte méně času, vyberte pár reakcí a nechte skupinu hlasovat, zda si myslí, že by napětí zvýšily, či snížily.

Tabulka 1. Příklady reakcí na předbíhání a jejich rozdělení podle účinku

Reakce zvyšující napětí:	Reakce snižující napětí:
Přímý útok, rozkaz: *Co si to dovoluješ, ty debile? Okamžitě se zařaď na konec!* **Výčitka, obviňování:** *Kvůli tobě a tobě podobným přijdu pozdě.* *Ty vždycky předbíháš!* **Zesměšnění, ironie:** *Někdo je tady slepý, když nevidí řadu.* **Nálepkování:** *Ty jsi ale bezohledný. Nevidíš, že se tady čeká?* **Vyhrožování:** *Jestli se nevrátíš na konec řady, jednu ti natáhnu.* **Vrátíme to:** Předběhneme taky. **Mlčení:** Situace sice neeskaluje, ale může vzrůstat mé vnitřní napětí, pokud mi předbíhání vadí.	**Projevení zájmu o druhého:** *Vidím, že spěcháš. Co se děje?* **Empatický odhad:** *Chápu, že se ti nechce čekat. Jsi nervózní z písemky?* **Vyjádření vlastních pocitů a potřeb („já" výrok):** *Štve mě, když předbíháš, protože já také spěchám.* *Vrať se prosím na konec.* *Štve mě, když předbíháš, aniž by ses zeptal, protože bych ráda viděla taky respekt k potřebám ostatních.* *Postav se prosím na konec.* **Návrhy řešení:** *Zařaď se prosím na konec řady.* *Jestli tě ostatní pustí, stoupni si za mě.* *Jestli tak pospícháš, popros nás a my tě pustíme.* **Techniky spojené do jednoho výroku:** *Chápu, že se ti nechce čekat* (empatický odhad), *ale to ani nám* (vyjádření vlastních potřeb). *Tak se prosím zařaď na konec fronty* (návrh na řešení, výzva).

Plazí mozek: 3 U (40 minut)

Navažte na předchozí aktivitu otázkou: *Proč je užitečné vědět, jestli svojí reakcí zvýším, či snížím napětí?*

- Nechte zaznít pár odpovědí a doplňte další (např. abych své reakce později nelitovala; abych se mohl svobodně rozhodnout, jak reagovat; protože chci s lidmi jednat s respektem a udržovat dobré vztahy apod.).

Pokračujte: *I když víme, jaké reakce nám pomáhají domluvit se, a stojíme o spolupráci, když přijde na lámání chleba, může být těžké tento postoj a znalost aplikovat. Často totiž reagujeme automaticky, bez přemýšlení. Vysvětlíme si teď, čím to je, a potom si na konkrétních příkladech zkusíte uvědomit, jaká automatická reakce je vám vlastní.*

- Zarámujte aktivitu krátkým teoretickým vstupem: *Náš mozek vyhodnocuje vnější signály jako přátelské, či ohrožující. U přátelských reagujeme přiblížením, chceme víc. U ohrožujících reagujeme oddálením. V takovou chvíli spouští automatickou reakci nejstarší část našeho mozku, tzv. plazí mozek, který zajišťuje přežití. Tato automatická reakce má tři podoby, tzv. 3 U: uteč, útoč, ustrň* (viz infobox). *V dnešní době, na rozdíl od pravěku, nám už však nejde o život. Chceme tedy své pocity využít jako informaci o tom, co je pro nás důležité, ale nenechat se jimi pohltit a hned je nekontrolovaně projevit.*

Vytvořte v místnosti místo vhodné k pohybu a na tři stěny rozmístěte karty reakcí *Uteč, Útoč, Ustrň* (příloha 1). Zadejte: *Zkuste se vžít do následujících příkladů a uvědomit si, jaká by byla vaše automatická reakce v jednotlivých případech. Neodpovídejte na základě úvahy, co považujete za správné či rozumné, ale skrze své tělo. Vnímejte své tělo – co se zatne, co se uvolní – a směr, kterým vás to táhne. Budu postupně číst jednotlivé příklady situací. Svoji odpověď vyjádříte tím, že se postavíte k dané reakci.* Přečtěte postupně následující situace:

- *Vstoupil/a jsi do silnice a všiml/a sis, že se blíží auto.*
- *Stojíš na chodbě a člověk z vedlejší třídy do tebe strčí.*
- *Jeden z rodičů ti říká: „Zase sis neuklidil/a."*
- *Stojíš na zastávce tramvaje a vystupující člověk se na tebe oboří: „Uhni, nevidíš, že lidé vystupují?"*

Účastníci a účastnice se vždy rozmístí podle svých reakcí. V každé skupince si pak mezi sebou řeknou:

- *Jak bych reagoval/a?*
- *Jak bych se při své reakci cítil/a? Proč?*
- Pokud by se v ní necítili dobře: *Jakou jinou reakci bych vědomě zvolil/a, abych s ní byl/a spokojený/á?*
- Zeptejte se všech: *Zvedněte ruku, pokud se u vás automatická a vědomě volená reakce liší.* Nechte zaznít příklady volených reakcí k dané situaci.

Až projdete všechny situace, zeptejte se: *Je vám některá z automatických reakcí více vlastní? Kdy je která výhodná a kdy ne?* Nechte zaznít pár odpovědí, případně vytvořte prostor pro různé názory otázkou: *Vidí to někdo jinak?*

Rčení v těle (45 minut)

Navažte na předchozí aktivitu a vysvětlete, co bude následovat: *Bavili jsme se o možnosti zvolit jinou než pudovou reakci. Jenže tato reakce je rychlá a automatická. Schopnost nepodlehnout prvnímu impulzu lze trénovat sebeuvědoměním. Když jsme v konfliktu, naše tělo podle toho reaguje, někdy mnohem dříve než naše hlava. Tělo nám však s uvědomováním vlastního stavu může pomoci. O moudrosti těla se můžeme mnohé dozvědět i ze známých českých rčení. Podíváme se teď na několik z nich a pojmenujeme si, co nám o konfliktech vlastně říkají.*

Rozdělte skupinu na dvojice. Každá dvojice si vylosuje kartičku se rčením (příloha 2) a bez použití slov význam předvede. Zbytek skupiny hádá. Viditelně sepisujte uhodnutá rčení. Je možné, že zazní i jiná rčení či přísloví, v nichž se zmiňuje lidské tělo – zapište je také. Záměrem této části je mimo jiné i uvolnění skupiny skrze pantomimu a humor.

- Příklady rčení (příloha 2; lze doplnit i jiná): *Nemohl to skousnout. Nese si toho hodně na bedrech. Třesou se mu kolena. Na to nemá žaludek. Chce se mi z toho zvracet. Oni se z toho sesypali. Pije mi krev. Nemůže to strávit. Dusí to v sobě. Nemůžu se na něj ani podívat. Byla vzteky úplně bez sebe. Zbledl strachy. Úplně se vznášel blahem. Zlomilo jim to srdce. Jdi se zahrabat. Vaří to ve mně.*

Shrňte: *Lidová rčení a úsloví v sobě skrývají moudrost těla. Samozřejmě to neplatí vždy doslovně, nicméně v situacích, které jsou náročné, nereaguje jen naše hlava skrze myšlenky, ale téměř vždy i naše tělo skrze pocity. V této fázi nám pomáhá, když reakci těla zaregistrujeme, zastavíme se a zorientujeme se v tom, co se v nás děje. Tím rozšíříme své možnosti, co lze dělat dál.*

Věnujte se ve dvojicích pojmenovávání pocitů, které se mohou projevovat danou fyzickou reakcí. Podle času se rozhodněte, zda budou zkoumat všichni vše, nebo si úkol rozdělí. Společně projděte odpovědi a doplňujte názvy pocitů, které se dvojicím nepodařilo pojmenovat. Nápovědu můžete najít v seznamu pocitů v pracovním listu.

Uvolnění je čtvrté U (15 minut)

Uveďte aktivitu: *Zatím jsme si uvědomili, že v situacích vyvolávajících napětí máme pudové reakce, které někdy nemusejí být funkční. Už nežijeme v divočině a většinou nám nejde o život, jak říká jedno rčení. Abychom získali prostor pro volenou reakci, pomůže nám, když si nejprve uvědomíme, v jakém jsme stavu, jak se cítíme. Dalším krokem je najít čtvrté U – uvolnění, které je předpokladem uváženého jednání v napjaté situaci, když chceme napětí snížit. Ve zbývajícím čase proto posbíráme tipy, jak toto uvolnění hledat.*

Položte skupině otázku: *Jak se uvolňujete?* Pravděpodobně dostanete dva typy odpovědí: a) jak se uvolňovat a čerpat sílu dlouhodobě (jít běhat, vyspat se apod.); b) tipy, co dělat přímo v probíhající konfliktní situaci. Přidejte další příklady pro uvolňování v daném momentu:

- Počítat od deseti do jedné.
- Pětkrát se zhluboka nadechnout.
- Uvolnit tělo (povolit spodní čelist a panty úst a pěsti, uvolnit zatnuté břišní svaly, narovnat záda).
- Zaujmout otevřené postavení těla, otevřít hruď.
- Napít se. Poodejít stranou a začít dělat něco jiného. Můžete se k problému vrátit poté, co jste se uklidnili.
- Pomyslet si: je to jeho názor, pro mě je důležité to a to.
- Omluvit se na chvíli a jít si zařvat do polštáře.

Vyzkoušejte se skupinou, jak zatnutí a uvolnění působí v těle.

- Všichni se postaví do volného prostoru. Jejich úkolem bude zaujmout postoj jako živá socha, která vyjádří vztek. Ptejte se, kterou část těla mají uvolněnou a kterou zatnutou. Jaký je jejich celkový postoj?
- Totéž opakujte pro strach.

Metodická poznámka: Je užitečné naladit se na práci s tělem nějakou hříčkou, například posíláním pantomimicky ztvárněného dárku nebo posíláním energie tlesknutím.

Metodická poznámka: Jakmile všichni vytvoří sochu dané emoce, rozdělte skupinu na poloviny, aby část mohla zůstat nehybná a část si mohla sochy dobře prohlédnout. Pak se vymění.

Vyberte vztek nebo strach (podle toho, kde bylo zúčastněným jasnější zatnutí těla) a zopakujte postavení soch. Vysvětlete: *Vyzkoušíme si, jak se pocitově liší, když tělo uvolníme.* Účastníci a účastnice budou nyní plnit vaše instrukce: *Lehce pootevřete ústa, uvolníte tím čelisti. Rozevřete pěsti, máte-li je zatnuté. V jakém postavení jsou vaše záda? Narovnejte se a nechte klesnout ramena. Vnímejte své tělo, v čem je to jiné? Alespoň jednou nechte skupinu vrátit se do postavení zvolené emoce (vztek nebo strach) a následně opět do stavu uvolnění.*

Uzavřete: *Zkuste si zapamatovat ten pocit, když jste uvolnění, abyste se k němu mohli snáze dostat, až se budete potřebovat v nějaké situaci zklidnit. Není to snadné, ale jde to trénovat.*

Závěrečná reflexe (10 minut)

Sedněte si do kruhu a postupně dejte každému ze zúčastněných slovo, případně (podle časových možností) nechte zaznít několik odpovědí na otázku: *Čím pro mě byla dnešní lekce užitečná? Co chci vyzkoušet?*

Infobox – Emoce v těle

Emoce vznikají v lidském mozku – jsou to psychické procesy, které mají řídicí funkce a provázejí je fyziologické změny. Zaměříme-li se během prožívání emocí na své fyzické prožívání, zjistíme, že jsme opravdu schopni emoce cítit na svém těle, a dokonce cítíme různé emoce v různých částech těla. Cítěním se zde myslí jakákoli fyzická/fyziologická aktivizace (zvýšená citlivost, teplota, chvění, třes, ztuhlost atd.).

Dle výzkumu finských neurologů platí tato spojení konkrétních emocí s konkrétními částmi těla podobně u všech lidí (to znamená, že většina lidí cítí například pýchu na tvářích a hrudníku, vztek v zápěstích, hrudníku a hlavě a vyčerpání po celém těle). Své závěry formulovali na základě výzkumu, který probíhal ve Finsku, Švédsku a na Tchaj-wanu. Zajímavé je, že některé emoce, které jsou opozitní, cítíme v podobných místech (například pozitivní emoci vděčnosti i negativní emoci viny cítíme téměř totožně – nejvíce u srdce, potom v hlavě a žaludku. Podobně sebeovládání i vztek cítíme v dlaních a na hrudníku).

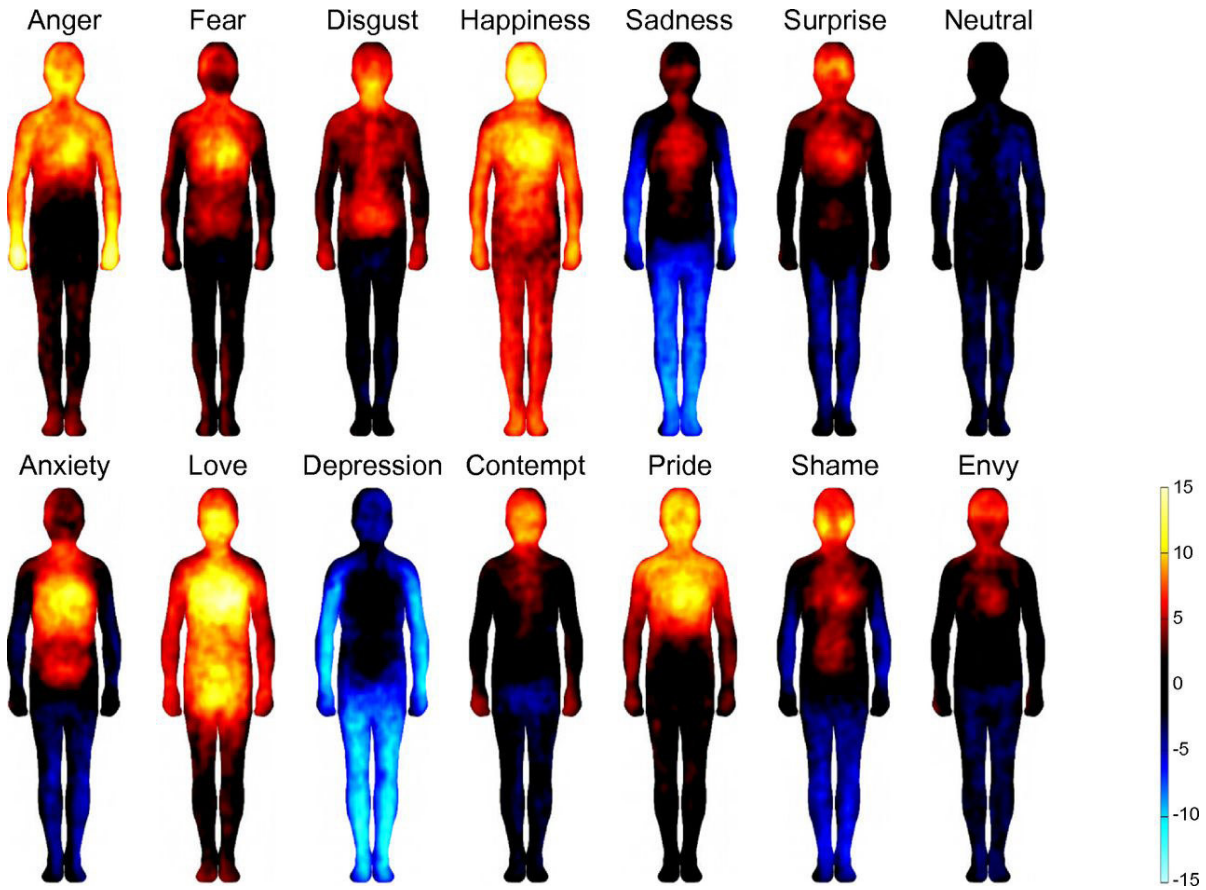

Obrázek 1. Tělesné mapy ukazují oblasti, jejichž aktivace se zvýší (teplé barvy), nebo sníží (studené barvy), když lidé pociťují příslušnou emoci. Nejedná se o teplotu, ale o vnímanou změnu

Infobox – 3 U aneb „Fight-or-flight response“

Pokud se lidé dostávají pod tlak a vzrůstá u nich pocit ohrožení, v jejich těle dochází k tzv. akutním stresovým reakcím, které se označují pojmy „útok, útěk“ (fight, flight), případně „ustrnutí“ (freeze). Jedná se o fyziologické reakce, které poprvé popsal americký psycholog W. B. Cannon. Jelikož tyto reakce lze zjednodušeně chápat jako ochrannou reakci těla na nebezpečí, automaticky dochází ke zrychlení tepu, zatnutí svalů, vyšší srdeční aktivitě a celkové přípravě těla na únik ze situace či „boj“. Tyto instinkty a fyziologické funkce zajišťuje tzv. plazí mozek. Jedná se o nejstarší část mozku – mozkový kmen a mozeček. Vedle plazího mozku můžeme z funkčního hlediska rozlišit další dvě části mozku. Mladší část, tzv. savčí neboli tygří mozek, pracuje na podvědomé úrovni s emocemi, pamětí a návyky. Lidský mozek – šedá kůra mozková – zajišťuje racio, vědomé vnímání a chování, řeč a abstraktní myšlení. Reakce lidské části mozku jsou pomalejší než reakce starších dvou částí. S dnes již trochu zjednodušující, ale populární teorií trojjediného mozku přišel v 60. letech minulého století neurovědec Paul MacLean. V zátěžové situaci získávají reakce 3 U navrch nad reakcemi vedenými intelektem a racionalitou. Jako předpoklad a současně trénovatelný krok, který pomáhá ve stresové situaci přepnout na lidský mozek, dodáváme čtvrté U – uvolnění.

Tipy pro další práci

Aktivita Plazí mozek: 3 U s pracovním listem

Aktivitu *Plazí mozek: 3 U* je možné realizovat formou individuální práce s pracovním listem. Zadejte: *Zkuste se vžít do následujících příkladů a uvědomit si, jaká by byla vaše automatická reakce v jednotlivých případech. Neodpovídejte na základě úvahy, co považujete za správné či rozumné, ale skrze své tělo. Vnímejte své tělo (co se zatne, co se uvolní) a směr, kterým vás to táhne. Pak si tuto pudovou reakci zaznamenejte na první řádek. Zamyslete se, jestli je taková reakce účelná, nebo by bylo lepší reagovat jinak. Jak? Odpověď zapište na druhý řádek.*

Vstoupil/a jsi do silnice a všiml/a sis, že se blíží auto.
- Má pudová reakce:
- Má volená reakce:

Stojíš na chodbě a člověk z vedlejší třídy do tebe strčí.
- Má pudová reakce:
- Má volená reakce:

Jeden z rodičů ti říká: „Zase sis neuklidil/a!“
- Má pudová reakce:
- Má volená reakce:

Stojíš na zastávce tramvaje a vystupující člověk se na tebe oboří: „Uhni, nevidíš, že lidé vystupují?“
- Má pudová reakce:
- Má volená reakce:

Já se z toho obkreslím

Následující cvičení se snaží zmapovat, co se v lidech odehrává, když se dostanou do konfliktu. Aktivitu uveďte například slovy: *Prvním krokem pro vědomou reakci v konfliktu je uvědomit si, co se v nás děje. K tomu nám pomáhá naše tělo. Teď si zmapujeme, co se v nás a v našem těle odehrává, když se dostáváme pod tlak, do hádek, do konfliktu.*

Rozdělte účastníky a účastnice do menších skupin po čtyřech až šesti. Každá skupinka dostane dva prázdné flipcharty slepené papírovou lepicí páskou a sadu velkých pastelek či fixů. Úkolem bude obkreslit siluetu jednoho člověka ze skupiny a postupně do ní zakreslovat to, co se děje s naším tělem, když se dostaneme do konfliktu (či hádky, stresu, nepříjemné situace nebo pod tlak). Vyzvěte skupinky, ať se pokusí zakreslit úplně vše, co je napadne. Na úkol dejte 15 minut.

Každá skupinka pak představí svůj plakát a vysvětlí, co a proč kam zakreslili. Zapisujte projevy těla na tabuli/flipchart a ptejte se: *Jaké jsou ještě další tělesné projevy při konfliktu (pod tlakem / ve stresu)?* Porozumění můžete průběžně ověřovat větami typu: *Zvedněte ruku, pokud tohle znáte.*

Zdroje

Použité zdroje

- BEDNAŘÍK, Aleš. *Riešenie konfliktov. Príručka pre pedagógov a pracovníkov s mládežou.* Bratislava: Centrum prevencie a riešenia konfliktov, 2001. Dostupné z: https://www.pdcs.sk/index.php?option=com_k2&view=item&id=9:riesenie-konfliktov&Itemid=131&highlight=WyJyaWVcdTAxNjFlbmllIiwia29uZmxpa3RvdiIsInJpZVx1MDE2MWVuaWUga29uZmxpa3RvdiJd&lang=sk.
- HAMER, Ashley. *Scientists Have Mapped Where People Feel Emotions in Their Bodies* [online]. 31. 10. 2018 [cit. 13. 11. 2019]. Dostupné z: https://curiosity.com/topics/scientists-have-mapped-where-people-feel-emotions-in-their-bodies-curiosity.
- KÖVESCES, Zoltán. *Methaphor and Emotion. Language, Culture, and Body in human feelings.* Edinburg: Maison des Sciences de l'Homme and Cambridge University Press, 2004.
- HONZÁK, Radkin. *Jak bojovat se strachem* [online]. TEDx [cit 8. 1. 2020]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Xywu90WtU9A.

Rozšiřující zdroje

- BRAIVE. The Fight Flight Freeze Response. In: *YouTube* [online]. 31. 3. 2016. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=jEHwB1PG_-Q.
- CHERRY, Kendra. How the Fight or Flight Response Works. *VerywellMind* [online]. 18. 8. 2019. Dostupné z: https://www.verywellmind.com/what-is-the-fight-or-flight-response-2795194.
- NUMMENMAA, Lauri, GLEREAN, Enrico, HARI, Riitta, HIETANEN, Jari K. Bodily maps of emotions. *PNAS* [online]. 14. 1. 2014, vol. 111, no. 2, s. 646-651. Dostupné z: https://www.pnas.org/content/111/2/646.

Doporučené zdroje

- LINDEN, Paul. *Embodied Peacemaking: Body Awareness, Self-Regulation and Conflict Resolution*. Dostupné z: https://www.being-in-movement.com/sites/default/files/ep_sample.pdf.
- LINDEN, Paul. *Teaching Children Embodied Peacemaking: Body Awareness, Self-Regulation and Conflict Resolution*. CCMS Publications, 2002. Dostupné z: https://www.being-in-movement.com/resources/books/teaching-children-embodied-peacemaking-body-awareness-self-regulation-and-conflict.
- LAMPER, Ivan. Kde leží naše pocity? Lidská mysl se nedá oddělit od těla. *Respekt* [online]. 21. 2. 2019. Dostupné z: https://www.respekt.cz/spolecnost/kde-lezi-nase-pocity-lidska-mysl-se-neda-oddelit-od-tela.
- ROSENBERG, Marshall B. *Co řeknete, změní váš svět.* Praha: Portál, 2017.

Obrázky

- Obrázek 1: Tělesné mapy ukazují oblasti, jejichž aktivace se zvýší (teplé barvy), nebo sníží (studené barvy), když lidé pociťují příslušnou emoci. Nejedná se o teplotu, ale o vnímanou změnu. Zdroj: NUMMENMAA, Lauri, GLEREAN, Enrico, HARI, Ritta, HIETANEN, Jari K. Bodily maps of emotions. *PNAS* [online]. [cit. 2. 9. 2020]. ISSN 1091-6490. Dostupné z: doi:https://doi.org/10.1073/pnas.1321664111.

Pracovní listy

Reakce na konflikt

V tomto bloku budeme mapovat, jaké jsou automatické reakce lidí v konfliktu, jak se projevují v řeči i v těle a jaké mají důsledky pro snižování či zvyšování napětí. Naučíme se, jak se v situaci uvolnit, abychom mohli svoje jednání vědomě volit.

Klíčová slova: zvyšování, snižování napětí, pocity, reakce těla

Fronta na oběd

Někdo předbíhá ve frontě na oběd. Tabulka uvádí příklady reakcí lidí ve frontě podle toho, jestli spíše sníží, nebo zvýší napětí v konfliktní situaci.

Příklady reakcí na situaci předbíhání a jejich rozdělení podle účinku

Reakce zvyšující napětí	Reakce snižující napětí
Přímý útok, rozkaz *Co si to dovoluješ, ty debile?* *Okamžitě se zařaď na konec!* **Výčitka, obviňování** *Kvůli takovým, jako jsi ty, přijdu pozdě.* *Ty vždycky předbíháš!* **Zesměšnění, ironie** *Někdo je tady slepý, když nevidí řadu.* **Nálepkování** *Ty jsi ale bezohledný. Nevidíš, že se tady čeká?* **Vyhrožování** *Jestli se nevrátíš na konec řady, jednu ti natáhnu.* **Oplácení** Předběhneme taky. **Mlčení** Situace sice neeskaluje, ale může vzrůstat naše vnitřní napětí, pokud nám předbíhání vadí.	**Projevení zájmu o druhého** *Vidím, že spěcháš. Co se děje?* **Empatický odhad** *Chápu, že se ti nechce čekat.* *Jsi nervózní z písemky?* **Vyjádření vlastních pocitů a potřeb („já“ výrok)** *Štve mě, když předbíháš, protože já taky spěchám.* *Vrať se prosím na konec.* *Štve mě, že předbíháš a ani se nezeptáš.* *Byla bych ráda, kdybys respektoval i potřeby ostatních.* *Postav se prosím na konec.* **Návrh řešení** *Zařaď se prosím na konec řady.* *Jestli tě ostatní pustí, stoupni si za mě.* *Jestli tak pospícháš, popros nás a my tě pustíme.* **Techniky spojené do jednoho výroku:** *Chápu, že se ti nechce čekat* (empatický odhad), *ale to ani nám* (vyjádření vlastních potřeb). *Tak se prosím zařaď na konec fronty* (návrh na řešení, výzva).

Úkol: Vybav si situaci, kdy se ti nelíbilo, co někdo druhý udělal. Vymysli různé reakce: napiš dva příklady reakcí, které zvýší napětí a přilijí olej do ohně, a dva příklady reakcí, které sníží napětí a vyjádříš jimi, co je pro tebe v situaci důležité.

Situace: .....

.....

.....

Reakce zvyšující napětí	Reakce snižující napětí

Plazí mozek: 3 U

Úkol: Nakresli tečku do prostoru mezi osy x a y podle toho, čemu by se blížila tvoje automatická reakce pro každou situaci:

1. Vstoupil/a jsi do silnice a všiml/a sis, že se blíží auto.
2. Stojíš na chodbě a někdo z vedlejší třídy do tebe strčí.
3. Jeden z rodičů ti říká: „Zase nemáš uklizeno!“
4. Stojíš na zastávce tramvaje a vystupující člověk se na tebe oboří: „Uhni, nevidíš, že vystupujeme?“

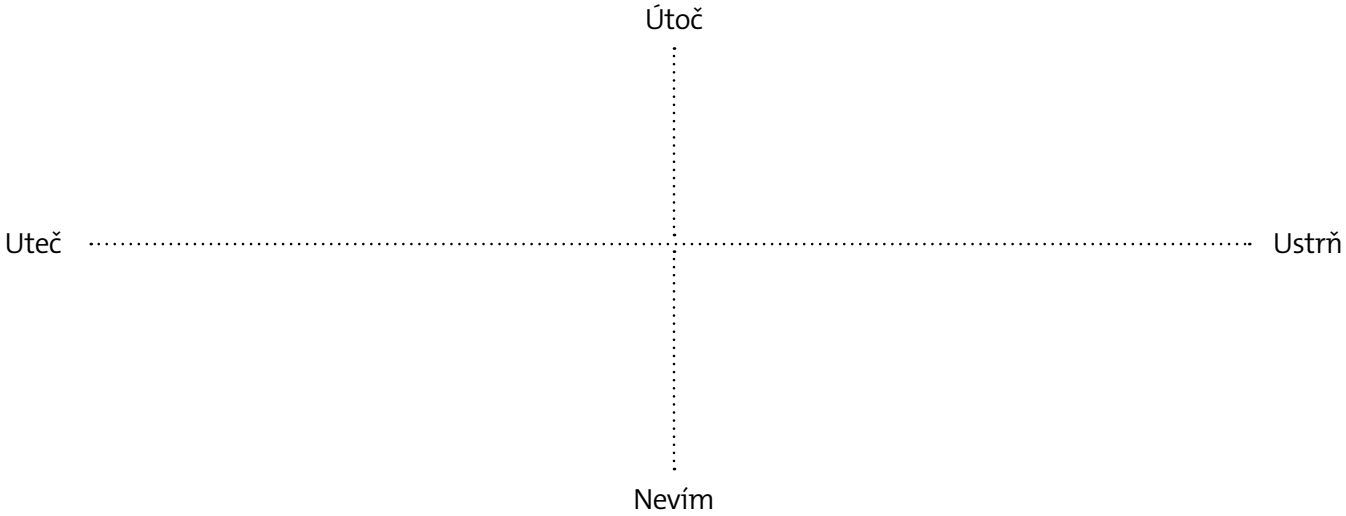

Rčení v těle

Úkol: Přečti si rčení a doplň pocit, který by v nich mohl být obsažený:

Pije mi krev.
Když mi někdo takzvaně pije krev, cítím se .....

Dusí to v sobě.
Když to někdo takzvaně dusí v sobě, cítí se .....

Nemohl to zkousnout.
Když to někdo takzvaně nemůže zkousnout, cítí se .....

Nese si toho hodně na bedrech.
Když si to někdo takzvaně nese na bedrech, cítí se .....

Třesou se mu kolena.
Když se někomu třesou kolena, cítí se .....

Na to nemá žaludek.
Když na to někdo takzvaně nemá žaludek, cítí se .....

Chce se mi z toho zvracet.
Když se někomu chce z něčeho zvracet, cítí se .....

Oni se z toho sesypali.
Když se někdo z něčeho sesypává, cítí se .....

Nemůžu se na něj ani podívat.
Když se někdo na někoho jiného nemůže ani podívat, cítí se .....

Úplně se vznášel blahem.
Když se někdo takzvaně vznáší blahem, cítí se .....

Zlomilo jim to srdce.
Když to někomu takzvaně láme srdce, cítí se .....

Jdu se zahrabat.
Když se chci jít zahrabat, cítím se .....

Vře to ve mně.
Když to v někom takzvaně vře, cítí se .....

Seznam vybraných pocitů

Vybrané pocity +

Jak se cítíme, když jsou naše potřeby uspokojeny:

Překvapení
Údiv
Nadšení
Vášeň
Inspirace
Okouzlení
Ohromení
Zvědavost
Zájem
Energie
Povzbuzení
Odhodlání
Rozrušení
Čilost

Vděčnost
Naplnění
Naděje
Potěšení
Dojetí
Pohnutí
Láskyplnost
Něha
Slast

Radost
Veselost
Pobavení
Štěstí
Rozpustilost
Otevřenost

Klid
Bezstarostnost
Úleva
Pohoda
Jistota
Vyrovnanost
Spokojenost
Hrdost

Vybrané pocity –

Jak se cítíme, když naše potřeby nejsou uspokojeny:

Strach
Hrůza
Obavy
Panika
Vystrašenost
Nervozita
Šok
Stísněnost

Hněv
Zlost
Vztek
Frustrace
Rozčilení
Rozhořčení

Napětí
Mrzutost
Naštvání
Nedůtklivost
Neklid
Netrpělivost
Nespokojenost
Podráždění
Zmatek
Rozpaky

Smutek
Neštěstí
Zoufalství
Deprese
Lítost
Melancholie
Beznaděj
Skleslost
Osamělost
Tíže

Znechucení
Zklamání
Marnost
Bezmoc
Otrávenost
Hořkost
Roztrpčení

Netečnost
Apatie
Chlad
Lhostejnost
Nerozhodnost
Otupělost
Pasivita
Zaražení
Nuda
Únava
Vyčerpání

Uvolnění je čtvrté U

Úkol: Zapiš si tipy:

Jak se můžeš uvolnit v konfliktní situaci?

.....

.....

.....

.....

Jak se můžeš uvolňovat a čerpat sílu mimo situaci?

.....

.....

.....

.....

Závěrečné ohlédnutí

Co si odnášíš? .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Co si chceš vyzkoušet? .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Příloha 1

Utěc

Příloha 1

Útoč

Příloha 1

Ústní

Příloha 2 – Kartičky rčení

Nemůžu se na něj ani podívat.	To mi fakt pije krev.	Na to nemá žaludek.	Nemohl to skousnout.
Byla úplně vzteky bez sebe.	Nemůže to strávit.	Chce se mi z toho zvracet.	Nese si toho hodně na bedrech.
Zbledl strachy.	Dusí to v sobě.	Oni se z toho sesypali.	Třesou se mu kolena.
Vře to ve mně.	Já se jdu zahrabat.	Zlomilo jim to srdce.	Úplně se vznáší blahem.

Programy

Porozumění v konfliktu

V tomto vzdělávacím bloku se účastníci a účastnice učí na modelovém příkladu z prostředí školy porozumět oběma stranám konfliktu. Vymýšlejí možné reakce a rozlišují, zda by reakce přispěla ke zklidnění, či naopak k nárůstu napětí v daném konfliktu. Tyto dovednosti pak aplikují na konflikt z příběhu s cílem navrhnout řešení přijatelné pro zapojené strany. Snaha o porozumění oběma stranám pomáhá rozvíjet otevřenost vůči jiným interpretacím a schopnost odpoutat se od vlastních domněnek jako předpokladu pro konstruktivní jednání v konfliktu.

Cíle

- Účastníci a účastnice rozvíjejí respekt ke všem stranám konfliktu a snahu o pochopení jejich pocitů a motivací.
- Účastníci a účastnice rozliší reakce, které zvyšují, nebo naopak snižují napětí v konfliktní situaci.
- Účastníci a účastnice posilují svoji otevřenost vůči jiným interpretacím napjaté situace jako předpoklad pro konstruktivní jednání.

Doba trvání

180 minut (bez přestávek)

Věk

14+

Pomůcky

pracovní list pro každého, tabule/flipchart, fixy, *Hádací karta* – vytisknout oboustranně, rozstříhat a rozdat jednu kartu do čtveřice (příloha 1), *Písemka* – obrázek k překreslení/promítnutí na tabuli (příloha 2), *Vlk a Karkulka* – obrázek k překreslení/promítnutí na tabuli (příloha 3),*Vlk a Karkulka – lektorský podklad k aktivitě* (příloha 4), *Vlk a Karkulka – popis perspektiv* – vytištěná kopie k rozstřižení do dvojic (příloha 5)

Kompetence globálního občanství

- Zacházení s rozmanitostí, respekt k odlišnosti
- Nakládání s konflikty
- Kritické myšlení a otevřená mysl

Cíle udržitelného rozvoje

16 Mír, spravedlnost a silné instituce

Realizace

Uvedení do tématu (5 minut)

Na začátku uveďte účastníky a účastnice do tématu a krátce představte, čemu se bude setkání věnovat: *Kdyby nám druzí lidé byli hádankou, na kterou jsme zvědaví, pomohlo by nám to v konfliktech. K mnoha střetům dochází na základě domněnek. Proto by bylo dobré své odhady s druhými ověřovat. Dnes si na konkrétních příkladech konfliktu vyzkoušíme porozumět oběma stranám, které jsou do něj zapojeny. Zjistíte, jaké reakce spíše zvýší, či naopak sníží napětí, a budeme hledat řešení přijatelné pro obě strany. Věřím, že na konci budeme všichni otevření zvědavosti, jak to ti druzí lidé mají a proč dělají právě to, co dělají, což je první krok k budování mostů místo zdí mezi lidmi.*

V průběhu celého programu máte možnost s účastníky a účastnicemi využívat pracovní list. Pokud se pro to rozhodnete, předem si jej dobře prostudujte a skupině ho rozdejte u aktivity *Člověk jako ledovec*. Pracovní list je možné plnohodnotně nahradit využíváním příloh v příslušných částech realizace.

Písemka – hádanka (40 minut)

Uveďte aktivitu: *Ve snaze porozumět situacím často odhadujeme prožívání a záměry druhé strany. Ale můžeme se mýlit. V následující hře se podíváme na to, co ovlivňuje náš odhad situace či druhých.*

Rozdělte skupinu do menších skupinek po třech či čtyřech a vysvětlete postup.

- Jeden ze skupiny má kartu se situací (příloha 1), kterou si celou pročte, aby znal celý příběh (strana B). Ostatním přečte jen text uvedený na veřejné straně kartičky (strana A): *Psala se písemka, celá třída dostala jedničku a učitelka se rozplakala.*
- Ostatní mají za úkol uhodnout, co se stalo. Ptají se uzavřenými otázkami, na které lze odpovědět pouze ano, nebo ne. Vypravěč může hádající upozornit, pokud položená otázka není pro příběh důležitá. Na hádání nechte přibližně 5–10 minut.

Po pěti minutách zjistěte, kolik skupin uhodlo. Ukončete hru a společně si řešení přečtěte, aby jej znaly i ty skupiny, které neuhodly: *Třída psala písemku, při níž byla rozdělená podle řad na skupiny A a B. Po dopsání dostaly skupiny za úkol vyměnit si písemky, navzájem si je opravit a oznámkovat. V písemkách byly chyby a žáci a žačky si je navzájem opravili tak, že by všichni dostali jedničku. Učitelka to zjistila a rozplakala se. Třídní učitel pak situaci se třídou řešil, ale mezi třídou a učitelkou stále panuje napětí z nezpracovaného konfliktu.*

Ptejte se poté všech:

- *Jaké vysvětlení vás napadlo nejdříve? A proč vás napadlo jako první? Co dalšího vás napadlo?*
- *Co vás překvapilo na správném řešení hádanky? A proč?*
- *Co si z toho můžeme vzít pro přemýšlení či jednání v konfliktech? Daly by se naše zkušenosti nějak zobecnit?*

Shrňte, co zaznělo, a doplňte klíčovou myšlenku: *Naše předpoklady (minulé zkušenosti) omezují naši představivost. Za tím, co lidé dělají, mohou být jiné důvody, než si myslíme. Chceme-li, aby komunikace fungovala, je důležité zajímat se o skryté důvody.*

Navažte další aktivitou.

Člověk jako ledovec (20 minut)

Uveďte: *Už se vám někdy stalo, že jste si nějak vysvětlovali chování druhého člověka, a pak se ukázalo, že důvody a záměr jeho chování byly zcela jiné?* Nechte zaznít nějaké odpovědi, případně přidejte svůj vlastní příklad. Pokračujte: *U ostatních lidí jsme schopni vidět jen to, co říkají nebo dělají. Hodně věcí se však děje uvnitř člověka.*

Vysvětlete rozdíl mezi jednáním (co člověk dělá a říká), interpretací (jak si věc vykládá, jak ji hodnotí, co si myslí), pocity a potřebami (viz infobox *Člověk jako ledovec*). Nakreslete na tabuli či flipchart obrázek ledovce podle infoboxu, ale bez popisků. Postupně odshora vysvětlujte rozdíly a popisky doplňujte.

Pracujte s příkladem: *Postava se v úleku chytne za ústa a zavolá: „Pozor!“*

- Následně sepište, co jste skutečně viděli, že postava dělá (např. „chytla se za ústa“), a nechte skupinu hádat, co si může myslet (např. „on tam spadne, to je nešika“), jak se asi cítí (např. obavy) a co je pro ni důležité (např. aby to bezpečně dopadlo). Zapisujte jednotlivé domněnky na tabuli či flipchart do sloupců (myšlenky, pocity, potřeby, popisy).
- Pokud využíváte pracovní list, může si v něm každý doplnit tento příklad tak, aby popsal, co je nad hladinou a co je pod hladinou.

Metodická poznámka: Doveďte zúčastněné skutečně k popisu. Když například na otázku *Co vidíte?* odpoví „Lekl se.“, ptejte se dál: *Jak se to projevilo? Co by zachytila kamera?* Odpověď „Lekl se.“ je interpretace toho, co vidíme. V tomto případě domnělý pocit, nikoli pozorovatelný fakt.

Písemka – zkušenost druhého (25 minut)

Uveďte: *Podíváme se teď znovu na situaci s písemkou, jak se navzájem mohly hodnotit obě strany konfliktu a co pro každou z nich bylo důležité.*

Každý bude pracovat s obrázkem *Písemka* (příloha 2). Polovina skupiny bude mít za úkol vyplnit bubliny hodnotících myšlenek, pocitů a potřeb pro postavy studentů a studentek a druhá polovina pro postavu učitelky. Dejte jim čas 10 minut. K zadání využijte následující otázky:

- **Hodnotící myšlenky:** *Co se studentům a studentkám honí hlavou? Jak situaci a rozhodnutí opravit písemku hodnotí? Co si mohou myslet o učitelce? / Co se učitelce honí hlavou? Jak situaci hodnotí? Co si o třídě mohla myslet, když to zjistila?*
- **Pocity:** *Co cítí?*
- **Potřeby:** *Co je pro ně/ni v té chvíli opravdu důležité? Na čem jim/jí záleží?*

Nápady sesbírejte a doplňte do společného obrázku na tabuli či flipchart. Povzbuzujte skupinu, aby vymyslela více možných výkladů i pro jednu postavu. Případně je sami nabídněte s cílem podpořit uvědomění, že prožívání různých lidí může být ve stejné roli a situaci velmi odlišné (viz příklady v tabulce 1).

Shrňte: *Učitelka i studenti a studentky měli v popsané situaci nějaké pochopitelné důvody – něco, co pro ně bylo důležité – potřeby. Třída si možná chtěla zajistit úspěch, podržet se, neshodit se před sebou navzájem. Užili si spiklenectví a spolupráci, když si písemky opravovali. Teď z toho nechtějí mít problém. Učitelka se snažila o efektivní průběh hodiny a teď jí chybí důvěra v tuto třídu. Na úrovni těchto potřeb by si mohli všichni zúčastnění vzájemně porozumět a možná najít kreativní řešení. Záleží na tom, jaké jednání a slova zvolí.*

Tabulka 1. Příklad zaznamenaného popisu situace a hodnotících myšlenek v obrázku

	Učitelka	Studenti a studentky
Popis situace	Studenti a studentky si tajně navzájem opravili chyby v písemce a učitelka to zjistila.	
Hodnotící myšlenky	Podrazáci! Co z těch darebáků vyroste? A já jim věřila… To jsem nedomyslela.	Byl to skvělý nápad! To je průšvih, ale přece bych spolužáky nepodrazil/a. Přecitlivělá úča!
Pocity	zklamání, naštvání, smutek, bezradnost	obavy, nejistota, odhodlání
Potřeby	důvěra k třídě spolupráce efektivita jednoduchost dobře odvádět svou práci	sounáležitost spolupráce zažít úspěch klid bezpečí

Reakce snižující a zvyšující napětí (15 minut)

Zeptejte se skupiny: *Co by asi učitelka mohla žákům a žačkám říct, když zjistila, co udělali? A jak by jí mohli odpovědět?* Zaznamenejte pár citací na tabuli či flipchart a u jednotlivých výroků se ptejte, zda by snížily, či zvýšily napětí.

- Pokud budou převažovat reakce zvyšující napětí, zeptejte se: *Co by mohli studující či učitelka říct pro obnovení vzájemné spolupráce?* Můžete poradit, že důležitým krokem k překonání překážky mezi dvěma lidmi je nahradit vlastní interpretaci zvědavostí – neříkejme, jaký ten druhý je, ale raději buďme zvídaví a snažme se zjistit, jak to vnímá on a proč vlastně dělá to, co dělá.

Metodická poznámka: Pokud máte méně času, vyberte pár reakcí učitelky a nechte skupinu hlasovat, zda si myslí, že by napětí zvýšily, či snížily. Totéž udělejte s příkladem reakcí třídy.

Shrňte typy reakcí, které zvyšují, a které naopak snižují napětí (viz příklady v tabulce 2).

Tabulka 2. Příklady reakcí, které snižují a zvyšují napětí v konfliktu

Reakce zvyšující napětí	Reakce snižující napětí
Přímý útok, rozkaz U: *Jste darebáci. Okamžitě podtrhněte červenou chyby, které jste opravili, a oznámkujte písemku podle pravidel.* S: *Měla jste si to opravit sama.* **Výčitka, obviňování** U: *Já jsem vám tak věřila, a vy jste mě zklamali.* S: *Vy jste po nás chtěla, abychom napráskali chyby souseda.* **Zesměšnění, ironie** U: *Vy jste si asi nevšimli, že je to podvod, že?* S: *Ale vy jste nám přece řekla: opravte chyby.* **Nálepkování** U: *Podrazáci. Flákači.* S: *Labilní úča.* **Vyhrožování** U: *Jestli to ještě jednou uděláte, dostanete důtku!* S: *Řekneme řediteli, že si usnadňujete práci s opravami písemek!*	**Projevení zájmu o druhého** U: *Co vás k tomu vedlo?* S: *Vás se to dotklo, paní učitelko?* **Empatický odhad** U: *Chtěli jste se navzájem podržet a táhnout za jeden provaz? Možná jste i z této kreativní spolupráce měli radost…* S: *Jste na nás naštvaná, protože to vnímáte jako podraz, a chtěla byste nám důvěřovat?* **Vyjádření vlastních pocitů a potřeb („já“ výrok)** U: *Jsem zklamaná, protože to vnímám jako narušení důvěry mezi námi.* S: *Rád bych, abyste rozuměla mým motivům. My potřebujeme držet při sobě. Jak bych vypadal, kdybych to neudělal? Vždyť to byla i skvělá spolupráce.* **Prosba o další komunikaci** S/U: *Nemohli bychom část příští hodiny věnovat tomu, že si to vysvětlíme?* **Návrh řešení** U: *Co kdybych tedy oznámkovala spolupráci dvojic dle celkového množství neopravených chyb v obou písemkách, a tím ocenila i vaši schopnost odhalovat chyby?* S: *Mohli bychom si písemku napsat znovu, když už teď víme, na jaké chyby si dát pozor.*

Uzavřete tuto část: *Když se snažíme vidět situaci z pohledu druhého člověka a dáme mu to najevo, budujeme s ním vztah, který je základem pro řešení konfliktu s ohledem na potřeby obou stran.*

Vlk a Karkulka (55 minut)

Porozumění stranám v konfliktu si nyní skupina procvičí na příkladu pohádkové Karkulky a Vlka v situaci, kdy Vlk leží v posteli převlečený za babičku a natahuje se po Karkulce.

- Rozdělte skupinu do dvojic, ve kterých budou pracovat s obrázkem Vlka a Karkulky (příloha 3 či pracovní list). Úkolem dvojic je vyplnit hodnotící myšlenky, pocity a potřeby pro obě postavy. Na úkol dejte 5 minut.
- Nechte zaznít pár příkladů. Můžete se ptát: *Má někdo zcela jiný výklad?*

Dále budete pracovat se stejným příkladem, ovšem s podrobnější znalostí kontextu každé postavy. Rozdejte texty k postavám (příloha 5). Každý z původní dvojice si vybere jinou postavu a odtrhne si příslušnou polovinu. Zadání zůstává stejné. Na tento úkol dejte 15 minut.

- Nejdříve zadání plní každý sám pro svou postavu. Po 10 minutách sdílejí svá řešení a mohou se inspirovat k dalším.
- Opět zjistěte, jaké potřeby a pocity Karkulky a Vlka účastníci a účastnice vyčetli. Sepište je. Můžete společně uvažovat nad tím, co je pro každou ze stran životně důležité a co je méně důležité.

Ptejte se: *Jak by Karkulce a Vlkovi prospělo, kdyby měli toto vzájemné porozumění svým pocitům a potřebám? Můžete si představit, jaké by to bylo pro vás, kdybyste v nějakém konfliktu dokázali vzájemně porozumět, jak to druhý prožívá a co je pro něj důležité.*

- Posbírejte odpovědi.
- Potom položte dvojicím otázku na rozmyšlenou: *Na jakých řešeních do budoucna by se mohli Vlk s Karkulkou dohodnout, aby byly potřeby obou naplněny a aby byla řešení pro obě strany přijatelná?*
- Postupně jednotlivé návrhy proberte a prodiskutujte, zda naplňují, popřípadě nenaplňují zjištěné potřeby Karkulky a Vlka. Můžete je upravit tak, aby se zvýšila jejich přijatelnost pro obě strany.

Příklady navržených řešení a jejich důsledky:

- Karkulka bude chodit jinudy. Důsledek: Karkulka bude v bezpečí, ovšem za cenu velké námahy. Vlk bude dál hladový.
- Vlk nesmí Karkulku oslovovat ani se k ní přibližovat. Důsledek: Karkulka je v bezpečí, Vlk je dál hladový a jeho potřeba respektu je dotčena.
- Karkulka bude nosit Vlkovi jídlo. Důsledek: Může to fungovat, pokud má Karkulka dost zdrojů. Ale energie řešení rozsáhlejšího systémového problému je na bedrech jednotlivce.
- Vlk bude hlídat babičce dům a Karkulka mu bude nosit jídlo. Důsledek: Mohlo by to naplnit potřeby obou stran, pokud se to nedotýká jejich dalších potřeb (např. zda bude mít Vlk dost svobody a volby).
- Radnice vytvoří ze zbývajícího lesa bezzásahovou rezervaci, kde budou mít vlci volný pohyb, ale zabezpečí koridor pro bezpečný průchod lidí lesem. Důsledek: Řešení, které systémově řeší situaci všech lidí a vlků. K jeho zavedení je třeba získat další spojence a ověřit jeho funkčnost a přijatelnost pro další aktéry.

Vztažení k vlastnímu životu – závěrečná reflexe (20 minut)

Rozdělte účastníky a účastnice do dvojic a do rolí A a B pro realizaci reflexe metodou dyády. Vysvětlete: *Smyslem následujícího procesu je, aby měl každý čas zamyslet se, co z toho, co jsme dnes dělali, pro něj bylo zajímavé nebo užitečné a jak to může použít. Nejprve osoba A položí otázku osobě B: „Jaké užitečné poučení si z toho můžeš vzít pro vlastní situace?" B nahlas přemýšlí a A bez přerušování poslouchá. Po zaznění zvukového signálu se role vymění. Potom budete mít ještě čas společně napsat na lepicí kartičky post-it jednu až tři nejdůležitější či nejužitečnější věci, které si odnášíte pro konstruktivní řešení konfliktů.*

Pokud máte dostatek času, nechte dvojice vyjádřit, co si odnášejí, a pak po jednom kartičky nalepit. Pokud máte času méně, stačí kartičky na konci bloku pouze vysbírat a nechat vystavené na veřejném místě, aby se s nimi mohla seznámit celá skupina. Můžete se k nim také vracet, pokud budete na program navazovat.

Metodická poznámka: Dyáda je způsob práce ve dvojici, kdy jeden člověk nahlas 3–5 minut přemýšlí a zkoumá navrženou otázku a druhý ho podporuje tím, že mu v tichosti naslouchá. Nic neříká, nijak vyřčené nekomentuje. Nejde tedy o rozhovor. Potom se role vymění. Tiché naslouchání umožňuje hovořícímu dát průchod svým myšlenkám, ale zároveň je konkretizovat tím, že jsou před někým vysloveny. Naslouchající trénuje svoji pozornost. Vlastní nápady, otázky a myšlenky se snaží na chvíli odložit.

Infobox – Člověk jako ledovec

Přirovnání k ledovci připomíná, že v kontaktu s druhými vidíme jen malou část člověka. Nad hladinou je to, co by na druhém člověku dokázala zachytit kamera: co je slyšet, že říká, co je vidět, že dělá (vnější svět). Často to hodnotíme či interpretujeme, aniž bychom rozuměli důvodům. Důvody, které lidi vedou k jejich činům a slovům, zůstávají skryty pod hladinou. Ledovec pod hladinou vyjadřuje vnitřní prožívání: jak se člověk cítí, po čem touží, co potřebuje – pocity a potřeby (touhy, chtění, hodnoty atd.). Je to důležitá část naší osobnosti, jelikož z ní pramení naše postoje a zájmy (vnitřní svět).

Pocity jsou ukazatele toho, jak prožíváme své potřeby. Když prožíváme své potřeby jako naplněné, cítíme radost, vnitřní klid či vděčnost. Jestliže je prožíváme jako nenaplněné, cítíme naopak smutek, hněv, nervozitu, rozladění atd.

To, co lidé dělají a říkají, jsou pokusy naplnit potřeby, po nichž touží. Tato snaha může být neuvědomovaná a k naplnění potřeby nakonec ani nemusí vést. K násilí v různé podobě se lidé uchylují, když nedokážou najít jiné způsoby, které by k tomuto naplnění vedly. Jestliže porozumíme dobře svým potřebám, máme možnost hledat více cest, jak je naplnit bez použití násilí či omezování druhých.

Často neznáme vlastní část „pod hladinou“ a o to těžší je snažit se vidět tuto část u druhých. Porozumění sobě a druhým je však podstatná dovednost pro konstruktivní řešení konfliktů a všech důležitých situací našeho života.

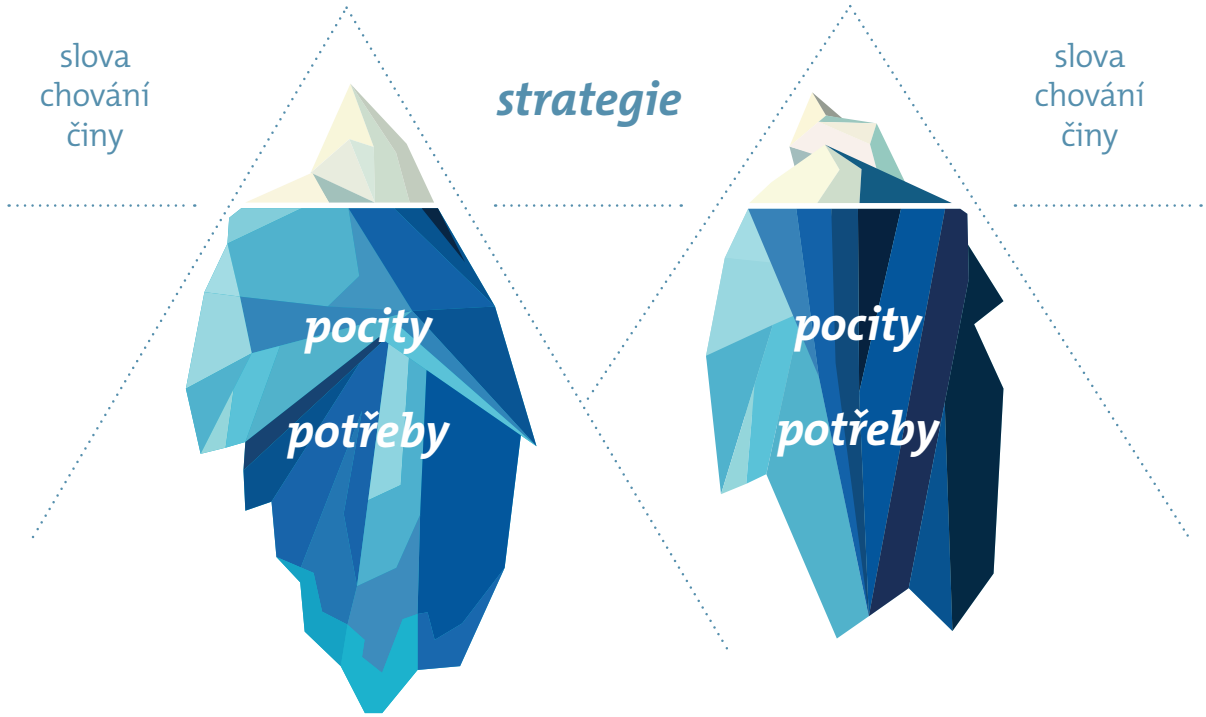

Obrázek 1. Ledovce zachycují, co je nad hladinou (a tedy viditelné) a co je pod hladinou (a obvykle to nevidíme)

Infobox – Potřeby a strategie

Potřeby jsou základní hybnou silou v člověku a motivací k činům. Vše, co lidé dělají, je vedeno vědomou, či nevědomou snahou o naplňování univerzálních lidských potřeb, které jsou nevyhnutelné pro zdravý, plnohodnotný a smysluplný život. Všichni lidé sdílejí stejné potřeby, avšak v rozličných chvílích vnímají stejné potřeby různě intenzivně.

Abraham Maslow ve své teorii lidské motivace popsal potřeby jako relativně fluidní – člověk má v jednu chvíli více potřeb současně. Dále formuloval tzv. pyramidu potřeb – hierarchické vztahy mezi potřebami, které určují tendenci k pořadí naplňování potřeb (1. fyziologické potřeby, 2. potřeby bezpečí a jistoty, 3. potřeby lásky a sounáležitosti, 4. potřeby respektu a uznání, 5. potřeby seberealizace). Nicméně později sám Maslow, ale například i Ed Diener a Louis Tay ve svém výzkumu *(Needs and subjective well-being around the world)* upozorňují, že podmíněnost pořadí, v jakém potřeby naplňujeme, není automatická. Pořadí jejich naplňování významně neovlivňuje spokojenost člověka. Proto lidé žijící v materiálním nedostatku (chudoba, koncentrační tábory) mohou vnímat svůj život jako naplněný například díky uspokojeným vztahovým potřebám.

Podle rogersovského psychologa a zakladatele nenásilné komunikace **Marshalla Rosenberga** je pro transformaci konfliktů a nacházení řešení důležité rozlišovat mezi **potřebami** a konkrétními způsoby jejich naplňování, které Rosenberg nazývá **strategie**. Konflikty nastávají na úrovni konkrétních strategií, jimiž různí lidé naplňují své potřeby, zatímco na úrovni univerzálních potřeb mohou lidé snáze najít pochopení. Změna pozornosti ze strategií (co chceme) na potřeby (proč je to pro nás důležité), o jejichž naplnění usilujeme, pomáhá stranám v konfliktu přijít na řešení – nalézt strategii, která nebude na úkor potřeb oponentů, respektive naplní potřeby obou stran.

Harvardská behaviorální škola rozlišuje pro řešení konfliktů **zájem a pozice**. Pozice je deklarovaný požadavek toho, co chci, který spouští konflikt. Pojem zájem označuje důvody, proč něco chci, zahrnuje obecně motivy a cíle (včetně snahy o naplnění potřeb), kvůli kterým se člověk dostává do konfliktů. Zájmy mohou být protichůdné, a na rozdíl od univerzálních potřeb tak mohou být v přímém konfliktu. Postupem při řešení konfliktu je tedy oprostit se od pozic deklarujících určité strategie, rozlišit je od potřeb každé strany a následně hledat řešení, které naplní potřeby obou stran, aniž by narušovalo potřebu některé strany.

Příklad: *Ve třídě o přestávce si pár lidí bude házet houbou (strategie) nad hlavou kluka, který si chce v klidu číst (strategie). Ten se ohradí: „Okamžitě přestaňte házet!" (pozice) A může začít hádka. Obě strany si naplňují potřebu relaxace, odpočinku od učení. Je větší šance, že přijdou na kreativní řešení vyhovující oběma stranám, když se zaměří na pochopení potřeb, nikoli vyvracení strategií: „Hej, chci na chvíli vypnout a číst si." – „My se chceme uvolnit a trochu si zablbnout, jdi třeba na chodbu." – „Na chodbě se číst nedá. Co kdybyste si házeli jen v téhle části třídy a já si sedl dozadu?" – „Ok. Můžem to zkusit."*

Potřeby
Charakteristika potřeb:

- jsou sdílené všemi lidmi;
- jsou vždy přítomné, ale aktivované na různém stupni v různých chvílích;
- nejsou vázané na konkrétní osobu, akci, místo ani čas;
- existuje mnoho způsobů, jak každou potřebu naplňovat;
- jsou pozitivní, jsou tedy něčím, po čem lidé touží.

V příloze 7 nabízíme některá slova, která se pro různé potřeby používají. Nejde o taxativní výčet. Pro určitou orientaci v oblastech potřeb může posloužit následující členění:

- Fyziologické potřeby
- Bezpečí
- Vzájemnost
- Porozumění
- Smysl
- Zábava
- Tvořivost
- Respekt, úcta
- Autonomie

Strategie
Anglický akronym PLATO vyjadřuje aspekty, jejichž konkretizací se odlišují strategie od potřeb:

- Person – osoba
- Location – místo
- Action – akce
- Time – čas
- Object – předmět

V následujících větách se míchají potřeby a strategie. Pomůcka PLATO je může pomoci rozeznat:

- *Je pro mě důležité, aby se mluvilo upřímně.* (potřeba)
- *Potřebuji víc místa na stole.* (strategie)
- *Záleží nám na tom, aby naše děti byly zdravé.* (potřeba)
- *Chci, abyste přestali běhat po třídě.* (strategie)

Tipy pro další práci

Jednání, pocity, potřeby

Dejte účastníkům a účastnicím příležitost, aby rozehráli další situace, na kterých si vyzkoušejí odkrývání pocitů a potřeb skrytých za jednáním. Využijte zadání na kartičkách (příloha 6), případně můžete skupinu později nechat, aby vymýšlela situace vlastní. Při práci je možné využívat přehled potřeb (příloha 7).

- Dobrovolník si vylosujte kartičku se zadáním, pečlivě si ji přečte a zkusí se do ní vžít. Pomocí výroku a hry tělem (mimikou, gesty, pohybem v prostoru, držením těla, chůzí či postojem) zkusí vyjádřit pocity, které osoba má.
- Ostatní dobrovolníka pozorují a snaží se nejdříve uhodnout pocity postavy a následně její potřeby. Napište na tabuli nebo flipchart možné začátky otázek. Pocity: *Cítíš…? Jsi…?* Potřeby: *Chceš…? Je pro tebe důležité…?* Nabídněte hádajícím, aby je zkusili použít.

Metodická poznámka: Nakreslete na velký papír tři stejně velké kružnice pod sebe. Můžete je vybarvit jako semafor – shora dolů červená, žlutá a zelená. Dobrovolník si po odehrání situace stoupne na červenou. Když ostatní uhodnou správný pocit, dobrovolník se z červené posune na žlutou. Jakmile skupina odhalí potřebu, dobrovolník se přemístí na zelenou. Ostatní tak mají vizuální zpětnou vazbu na své hledání.

- Když se dobrovolník dostane na zelenou, zeptejte se ho: *Jaké otázky a výroky se nejvíc hodily na to, jak tvá postava situaci vnímala?* Chvíli počkejte, aby si formulace mohli ostatní poznamenat. Poraďte jim: *Zapište si je tak, jak byste je sami přirozeně řekli. Mohou vám sloužit jako inspirace pro vlastní situace.*

Metodická poznámka: Počet odehraných situací záleží na tom, jak rychle se s každou z nich vypořádáte a jak bude vaše skupina naladěná na tento druh aktivity. Pokud pracujete se skupinou, která není zvyklá na dramatické techniky, doporučujeme na začátku aktivity zařadit jednoduchou rozcvičku na uvolnění, prohýbání a naladění.

Uzavřete aktivitu: *Když vás nějaký výrok zraní nebo urazí, říká se „neber si to osobně". Výrok, který vás ranil, je totiž vyjádřením toho, co má člověk pod hladinou. Jak by se změnila komunikace mezi lidmi, kdyby nereagovali na daný výrok, ale byli místo toho víc zvědaví na to, co má druhý člověk „pod hladinou" – na to, jak se cítí a co potřebuje? Když nabídneme člověku tento empatický odhad, tedy co vnímáme, že se v něm odehrává, je větší šance, že budeme dál komunikovat místo toho, abychom bojovali.*

Potřeby a strategie – odpočinek ve škole

Krátká aktivita ilustruje myšlenku, že existuje mnoho způsobů (strategií) pro naplnění jedné potřeby (viz infobox *Potřeby a strategie*). Vraťte se k příběhu s písemkou a uveďte zadání: *Učitelka i žáci a žačky měli v uvedené situaci nějaké pochopitelné důvody – potřeby. Na úrovni potřeb si můžeme porozumět a najít kreativní řešení. Konflikty nastávají na úrovni strategií – slov a činů, kterými se snažíme o naplnění nějaké potřeby. Podíváme se na to, jak je můžeme rozlišit.*

Zeptejte se skupiny: *Co děláte, když si chcete ve škole odpočinout a na chvilku vypnout?*

- Odpovědi zapisujte pod sebe na tabuli či flipchart.
- Pak se ptejte: *Když se na vypsané odpovědi podíváte, které by vám osobně pro odpočinutí nepomohly? Které by dokonce mohly stát proti sobě?*

Shrňte: *Existuje velmi mnoho způsobů, jak lidé odpočívají. Ovšem ne všechny budou vyhovovat každému. Například Petr si chce číst, ale spolužačky si přes něj házejí ve třídě míč. Všichni relaxují mezi učením, ale jeden způsob ruší druhý.*

Metodická poznámka: Potřebu vyberte podle toho, nač nejspíše vaše skupina uslyší. Může to být potřeba, u níž lze očekávat lehkost či pobavení (zábava ve škole, humor), jindy bude přínosné podpořit vzájemné vztahy a bavit se o tom, co je pro všechny podobně důležité (např. nezávislost, smysl). Pokud pracujete se skupinou, v níž vládne vysoká důvěra, můžete zvolit potřebu bezpečí, blízkosti apod. Zvažte, zda bude pro vaši skupinu užitečnější, když se bude potřeba vázat ke kontextu školy (odpočinek ve škole vs. odpočinek kdykoli). Obě varianty jsou možné.

Potřeby a strategie – „Kdy jsi v poslední době…“

Smyslem této aktivity je uvědomit si, že do konfliktu se lidé dostávají na úrovni strategií jednání. Přitom na úrovni potřeb mohou najít vzájemné porozumění, i když se svým jednáním navzájem nesouhlasí. Pro jednu potřebu totiž existuje mnoho způsobů, jak ji naplnit.

- Uveďte: *Pokud se nám podaří napětí v konfliktní situaci udržet či zmírnit a nenechat se svými pocity strhnout k impulzivní reakci, je šance, že dokážeme hledat porozumění. Vzájemně pochopíme důvody pro to, co děláme, i když s jednáním druhého nesouhlasíme. K tomu nám pomůže rozlišovat i ve svém životě mezi hlubšími důvody či motivy vlastního jednání, tzv. potřebami, a konkrétními cestami, kterými potřeby naplňujeme, tzv. strategiemi. To nyní prozkoumáme.*

Rozmístěte doprostřed místnosti kartičky potřeb (příloha 8). Vysvětlete, co potřeba je (viz infobox) a dejte pár příkladů – například přátelství, smysl, svoboda, uznání, zábava. Účastníci a účastnice se rozdělí do dvojic a každý si vybere jednu kartičku s potřebou, na kterou se chce zeptat. Položí pak svému partnerovi otázku: *Kdy jsi v poslední době prožíval/a potřebu X naplno?* Druhý má prostor odpovídat. Zdůrazněte, že úkolem tázajícího je soustředěně naslouchat bez vstupování. Potom se role prohodí. Každý si může vybrat další potřebu.

- Upozorněte, že se v odpovědi zaměřujeme na to, co se dělo v konkrétní situaci, když jsme prožívali vybranou potřebu jako naplněnou. Příklad: *Dobrý pocit ze spolupráce jsem měl tento týden, když jsme se sestrou řešili rozbité okno. Zábavu jsem si naposled užila, když jsme se s kamarády vtipně pošťuchovali.*
- Vymezte na rozhovory dostatek času, minimálně 5 minut, v nichž se tázající prostřídají. Dvojice se mohou navzájem zeptat na více potřeb.

Metodická poznámka: Místo kartiček mohou účastníci a účastnice využít seznam potřeb z pracovního listu.

Metodická poznámka: Místo stálých dvojic můžete skupinu po každé výměně promíchat, aby se ptali někoho jiného na stejnou potřebu.

Po uplynutí času se všech zeptejte: *Co jste si uvědomili o sobě? Narazili jste na nějakou cizí strategii, která by u vás pro naplnění dané potřeby nefungovala?*

Vyberte příklad jedné potřeby, která zaznívala častěji, a uveďte k ní více strategií. Na nich ukažte hlavní myšlenky:

- **Existuje mnoho strategií pro naplnění jedné potřeby.** Například někdo odpočívá tím, že si jde zaběhat nebo si pustí komedii. Jiný chce jen ležet nebo se odreaguje zásadně při sledování dokumentů o druhé světové válce.
- **Konflikty nastávají na úrovni strategií. Na úrovni potřeb máme šanci druhé pochopit, i když s jejich strategiemi nesouhlasíme.** I když budou mít stejnou potřebu odpočinku, mohou se pohádat kvůli tomu, zda půjdou běhat, nebo budou ležet, případně na jaký typ filmu se budou dívat.
- Můžete také upozornit, že potřeby můžeme prožívat jako nenaplněné – těch máme tendenci všímat si častěji, ale také jako naplněné. **Uvědomovat si naplněnost svých potřeb umožňuje zažívat vděčnost, je to zdroj vnitřní síly.**

Objektivní popis situace Karkulky a Vlka

Následující aktivita trénuje dovednost poznat a nahradit hodnotící slova popisnými výrazy. Popis obsahuje to, co můžeme vidět nebo slyšet. Jinými slovy, co by uměla zachytit kamera. Ta natáčí obraz i zvuk, ale nikoli hodnocení a příběhy, které se odehrávají v hlavách lidí. Můžete si vybrat jednu z následujících cest, případně kombinovat obě:

- Zadejte: *Na základě pohledu Vlka a pohledu Karkulky* (příloha 5) *vytvořte objektivní popis situace. Prvním krokem je popsat problém takovými slovy, aby s nimi všichni zúčastnění souhlasili.*
- Použijte připravený pokus o popis situace (příloha 10). Ačkoli se snaží o objektivní zachycení, můžete v něm najít výrazy, které by mohly jednu či druhou stranu provokovat. Zadejte skupině: *Najdete v tomto popisu výrazy, které by mohly Karkulku nebo Vlka dráždit? Podtrhněte je a nahraďte všechna hodnotící či citově zabarvená slova neutrálnějšími výrazy. Oddělte hodnocení osoby od hodnocení jejího chování nebo efektů tohoto chování.*

Porozumění stranám konfliktu – aplikace na vlastní situaci

V aktivitě bude každý ze zúčastněných pracovat s vlastní situací. Proto je obzvlášť důležité ozřejmit účel i proces toho, co budete dělat, aby všichni věděli, co je čeká, a vybrali vhodnou situaci: *Nyní budete mít prostor podívat se na nějakou vlastní konfliktní situaci a hledat nápady, jak ji vnímat jinak – co by v ní šlo říct konstruktivního a jaká řešení by mohla vyhovovat oběma stranám. Použijeme přitom postupy, které jsme zkoušeli na modelové situaci s písemkou. O situaci se budete bavit ve dvojicích a ponaučení pak budeme společně sdílet.*

Představte kritéria výběru situace:

- konfliktní situace s jinou osobu, která zde není přítomna;
- tato osoba řekla nebo udělala něco, co vás podráždilo, umíte to pojmenovat jednou větou; nejde o mnohaletý trvající konflikt ve vztahu;
- jste ochotni to sdílet;
- chcete se v situaci či ve svém prožívání zorientovat / máte chuť to prozkoumat / chcete se na to podívat z jiného úhlu pohledu.

Pro celý zbytek aktivity (a případně i pro aktivitu návaznou) se vám bude hodit příklad konfliktu, na kterém budete ilustrovat jednotlivá zadání. Uveďte ideálně vlastní příklad. Když se otevřete sdílení vy, podpoří to otevřenost skupiny a posílí vztah mezi vámi a zúčastněnými. Můžete také pracovat s modelovým příkladem, který zde nabízíme (tabulka 3). Popište příklad: *Moje dcera chtěla jít v pátek večer s kamarády ven do parku. Ptala jsem se, v kolik přijde, v kolik přijde nejpozději, a navrhla jsem i docela pozdní příchod až ve 2 ráno. Ona ale stále odpovídala jen: „Nevím. To záleží."*

Metodická poznámka: Pokud zvolíte svůj příklad, je třeba rozebrat si jej v rámci přípravy podobně, jako to budou dělat účastníci a účastnice v průběhu programu.

Dejte prostor pro dotazy k volbě vhodné situace. Vyhraďte 2 minuty na volbu situace a poté nechte každého vyplnit v příloze 12 popis situace dle následujících otázek:

- **Popis – co kdo udělal, co kdo řekl?** *Vybavte si svoji situaci a stručně ji popište: kdo v ní vystupuje, co kdo udělal?*

Metodická poznámka: Mezitím nachystejte na viditelné místo kartičky pocitů a potřeb (příloha 8 a 9) tak, aby byly všem dostupné.

Vysvětlete, jak se bude dále postupovat: *Nejdříve se sami podíváte na své pocity a potřeby vztahující se k situaci, kterou jste vybrali. Pak totéž uděláte i s pocity a potřebami druhé osoby v konfliktu. K dispozici budete mít kartičky pocitů a potřeb. Výsledek proberete ve dvojicích. Pomozte si – váš partner může mít větší nadhled, když není účastníkem dané situace.*

Na svém či modelovém příkladu (tabulka 3, část I) vysvětlete, co má každý se svou situací dělat a jak vyplnit přílohu dle následujících otázek:

- **Hodnotící myšlenky – co se mi honí hlavou?** *Máte nějakou silnou hodnotící myšlenku situace či vašeho protějšku? Pokud ano, pojmenujte ji. Pokud ne, není třeba ji vymýšlet – tuto část přeskočte.*
- **Pocity – co cítím?** *Přistupte ke kartičkám pocitů a vyberte, co jste v situaci cítili. Při pojmenovávání pocitů je dobré, když je při vzpomínce skutečně pocítíte a přirozenou energií pojmenujete.* Není to jen analytické cvičení, modelujete proces.
- **Potřeby – co je pro mne důležité, jakou mám potřebu?** *Vyberte z kartiček potřeb – jaké potřeby konfliktní situace ohrožovala, po čem jste v dané situaci toužili?*

Potom udělejte stejný proces pro druhou stranu konfliktu. Dejte najevo, že to nemůžete vědět s jistotou, ale snažíte se vidět a vnímat situaci z pozice druhého. Můžete to uvést následovně: *Často se zastavíme jen u svého vnímání. Teď uděláme krok, který běžně v napjatých situacích neděláme, přestože je zásadní, protože staví most k druhému. Zaměříme se na druhou stranu konfliktu s těmito otázkami:*

- *Co se mu/jí může honit hlavou?* (hodnotící myšlenky)
- *Co může cítit?* (pocity)
- *Co je pro něj/ni důležité? Jaká je jeho/její potřeba?* (potřeby)

Posledních 10 minut vyhraďte na společné sdílení. Dejte prostor probrat s celou skupinou několik situací, které budou jejich nositelé ochotni sdílet. Konkrétní příklady ostatních mají největší potenciál k učení.

- Pro uzavření této části položte do pléna otázku: *Jak se změnilo vaše vnímání dané konfliktní situace?* Dejte minutu na rozmyšlenou a poté nechte zájemce sdílet odpovědi s celou skupinou.

Metodická poznámka: Pokud zúčastnění potřebují rozmluvit a máte čas, dejte jim nejdříve možnost reflektovat ve dvojicích a teprve potom v celé skupině.

Tabulka 3. Modelová situace pro porozumění stranám konfliktu a cestě ke konstruktivnímu řešení

I. Porozumění stranám konfliktu		
Popis situace	Moje dcera chtěla jít v pátek večer s kamarády ven do parku. Ptala jsem se jí, v kolik přijde.	
	Já (rodič)	**Dcera**
Říká	*V kolik přijdeš? V kolik přijdeš nejpozději? Co třeba ve dvě ráno?*	*Nevím. To záleží.*
Myšlenky	To není schopna vůbec odhadnout, kdy přijde?	Chce mě kontrolovat.
Pocity	nervozita, podráždění	nervozita, naštvání
Potřeby	vnitřní klid, jistota, že je v pořádku	spontánnost, volnost, svoboda
II. Cesta ke konstruktivnímu řešení – navázání kontaktu		
Empatický odhad	*Je ti nepříjemné stanovovat hodinu, protože si myslíš, že tě chci kontrolovat, a chceš, abych ti více důvěřovala?*	
Vyjádření vlastních pocitů a potřeb	*Když opakuješ, že nevíš, ztrácím trpělivost. Mám tě ráda a mám o tebe starost. Chci být večer v klidu a vědět, že jsi v pořádku.*	
Prosba o další komunikaci	*Snažím se pochopit, proč nemáš žádnou představu, v kolik přijdeš. Můžeme se o tom spolu ještě bavit, abychom přišli na nějaké řešení?*	
III. Cesta ke konstruktivnímu řešení – návrh řešení		
Rodič a dcera společně stanoví pevný čas návratu. Důsledek: Dcera to splní z donucení, ze strachu z následků. Myšlenka na konkrétní hodinu jí ubere radost ze spontánnosti a svobody.		
Když bude mít rodič obavu, napíše SMS a dcera odpoví. Důsledek: Vnitřní klid rodiče není naplněn. Má málo informací o dceřině pohybu, které by ho obav zbavily.		
Vždy, když se bude dcera přemísťovat například z parku ke kamarádce, napíše SMS. Pokud bude mít rodič obavu, napíše SMS a dcera odpoví. Důsledek: Potřeby obou stran jsou naplněné. Dcera drží dohodu nikoli ze strachu z následků a přinucení, ale z péče o rodiče.		

Metodická poznámka: Zvolený příklad popisující snahu domluvit se na čase návratu domů má ilustrovat konflikt ze života, který bude blízký mladým lidem účastnícím se programu – přes postavu dcery, s níž se mohou identifikovat, protože je pravděpodobně v podobném věku, a skrze téma vztahu dospívající–rodič. Vnímat situaci přes dospělého, který příklad přináší, jim může pomoci zlidštit vnímání vlastních rodičů.

Ideální je přinést podobně laděný vlastní příklad. Když se otevřete sdílení vy, podpoří to otevřenost skupiny a posílí vztah mezi vámi a zúčastněnými.

Cesta ke konstruktivnímu řešení – aplikace na vlastní situaci

Na předchozí aktivitu můžete navázat další částí: *Zvedněte ruku, pokud jste měli už ve dvojicích tendenci hledat řešení situace. Je to obvyklé. Ovšem před řešením je důležité ošetřit vztah, který je vypjatou situací narušen. Dříve než začneme hledat řešení, stojí před námi úkol, jak s druhým navázat ve vypjaté situaci kontakt, aniž by napětí dál stoupalo. Budeme teď hledat konkrétní reakce, jak byste mohli ve své situaci konstruktivně reagovat. Až potom navrhnete řešení přijatelné pro obě strany.*

Věnujte 15 minut hledání konstruktivní reakce pro jejich konfliktní situace: *Vybavíte si, jaké máme možnosti reakcí ze situace s písemkou* (tabulka 2)*? Pojďme se podívat, jak bychom je mohli využít.*

Uveďte několik příkladů na své či modelové situaci (tabulka 3, část II).

- Každý se vrátí ke své situaci a zkusí sám zformulovat, jak by mohl reagovat, jak pátrat po porozumění. Potom dvojice své návrhy projdou. Osoba, která poslouchá, může přidávat tipy a návrhy. Po pěti minutách zaznamenejte několik příkladů na tabuli.

V dalších 15 minutách se věnujte návrhům řešení. Uveďte postupně návrhy řešení své či modelové situace (tabulka 3, část III) a zeptejte se skupiny, zda by řešení fungovalo pro obě strany, a pokud ne, tak proč.

- Zadejte poslední krok: *Zkuste každý pro svou situaci dát aspoň dva návrhy řešení, které by druhá strana mohla být ochotna přijmout. Ve dvojici pak zkontrolujte, zda má dané řešení šanci naplnit potřeby obou stran. Partner může pomoci váš návrh na řešení vylepšit.*
- Nechte zaznít několik příkladů a společně ověřte, že mají šanci projít u obou stran.

Aktivitu uzavřete otázkou: *Jaké nejužitečnější poznání či uvědomění si odnášíte pro konstruktivní řešení svých konfliktů?*

Zdroje

Použité zdroje

- DIENER, Ed, TAY, Louis. *Needs and subjective well-being around the world. Journal of Personality and Social Psychology*. 2011, vol. 101, no. 2, s. 354-365.
- EKINS, Paul, MAX-NEEF, Manfred, ed. *Real-Life Economics: Understanding Wealth Creation*. London: Routledge, 1992, s. 197-213.
- HOLMES, Tim, BLACKMORE, Elena, HAWKINS, Richard, WAKEFORD, Tom. *The Common Cause Handbook* [online]. Machynlleth: Public Interest Research Centre, 2011, s. 18 [cit. 21. 11. 2019]. Dostupné z: https://valuesandframes.org/resources/CCF_report_common_cause_handbook.pdf.
- MASLOW, Abraham Harold. *A Theory of Human Motivation*. Radford: Wilder Publications, 1943.
- MAX-NEEF, Manfred. *Human Scale development conception, application a furhter reflections* [online]. New York: The Apex Press, 1991 [cit. 21. 11. 2019]. Dostupné z: http://www.wtf.tw/ref/max-neef.pdf.
- LEIMDORFER, Tom. *Byl jednou jeden konflikt. Pohádkový manuál konstruktivního řešení konfliktů.* Brno: NaZemi, 2019.
- ROSENBERG, Marshall B. *Co řeknete, změní váš svět*. Praha: Portál, 2015.
- ROSENBERG, Marshall B. *Nenásilná komunikace.* Praha: Portál, 2016.

Rozšiřující zdroje

- GOODBREAD, Joe. *Jak se přátelit s konflikty: Cesta k přínosnějším, zábavnějším a bezpečnějším konfliktům.* Praha: Maitrea, 2018.
- HOLMES, Tim, BLACKMORE, Elena, HAWKINS, Richard, WAKEFORD, Tom. *The Common Cause Handbook.* Machynlleth: Public Interest Research Centre, 2011, s. 18 [online]. Dostupné z: https://valuesandframes.org/resources/CCF_report_common_cause_handbook.pdf.
- MALÍŘOVÁ, Eva, FRÜHBAUEROVÁ, Petra, HRUBANOVÁ, Kristýna, DŽESTR. *Lidé v pohybu. Metodika pro práci s tématy uprchlictví a migrace*. Praha: Junák – český skaut, Tiskové a distribuční centrum a NaZemi, 2015, s. 8-21.
- MAX-NEEF, Manfred. Development and human needs. *Real-Life Economics: Understanding Wealth Creation*. London: Routledge, 1992, s. 197-214.

Doporučené zdroje

- BEDNAŘÍK, Aleš. *Riešenie konfliktov*. Bratislava: PDCS, 2001.
- LEIMDORFER, Tom. *Byl jednou jeden konflikt. Pohádkový manuál konstruktivního řešení konfliktů*. Brno: NaZemi, 2019.
- ROSENBERG, Marshall B. *Nenásilná komunikace.* Praha: Portál, 2016.

Pracovní listy

Porozumění v konfliktu

V této lekci budeme na modelových příkladech pátrat po porozumění pocitům a motivacím obou stran konfliktu. Učíme se tak odpoutat se od vlastních domněnek a rozvíjíme otevřenost vůči vnímání druhých lidí. To je předpokladem pro umění řešit konflikt. Nakonec se pokusíme formulovat, jakými slovy mohou lidé v konfliktu vzájemně pátrat po porozumění.

Klíčová slova: hodnocení, popis, pocity, potřeby

Slovníček pojmů

Potřeby: Potřeby jsou základní hybnou silou v člověku a motivací k činům. Vše, co lidé dělají, je vedeno vědomou, či nevědomou snahou o naplňování univerzálních lidských potřeb, které jsou nevyhnutelné pro zdravý, plnohodnotný a smysluplný život. Mezi potřeby patří například přátelství, porozumění, respekt či možnost volby.

Pocity: Pocity jsou ukazatele toho, jak prožíváme své potřeby. Když prožíváme své potřeby jako naplněné, cítíme radost, vnitřní klid či vděčnost. Jestliže je prožíváme jako nenaplněné, cítíme naopak smutek, hněv, nervozitu, rozladění atd.

Člověk jako ledovec

Úkol: Doplň konkrétní příklad různých rovin ledovce:

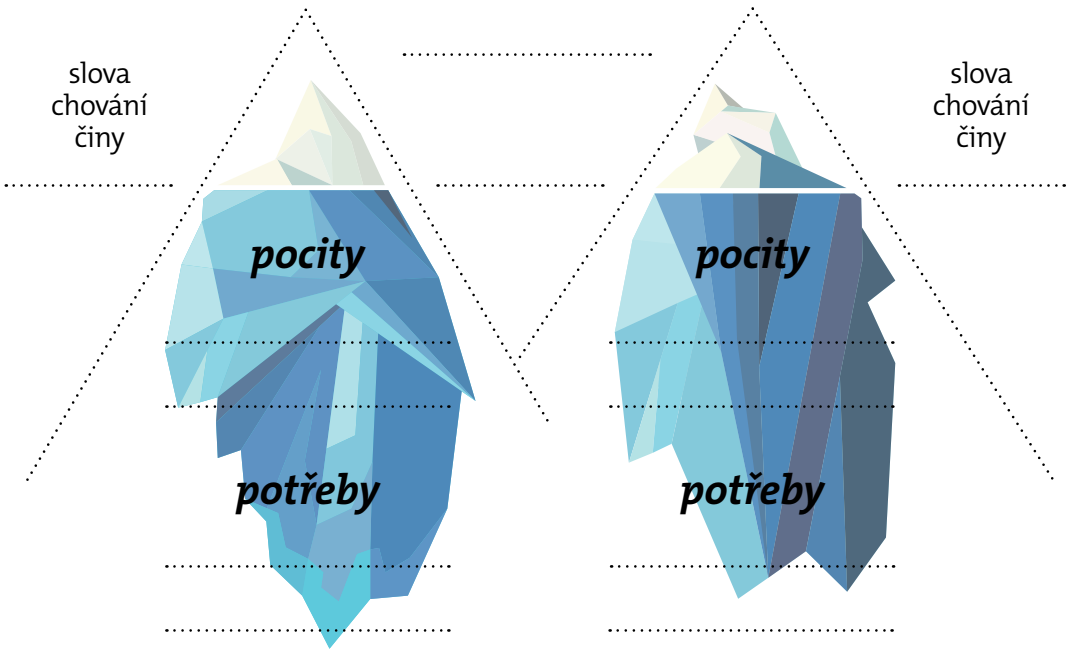

Písemka – modelová situace

Úkol: Vyplň řádky hodnotících myšlenek, pocitů a potřeb pro postavy žáků a žákyň nebo pro postavu učitelky dle zadání.
Popis situace: Žáci a žákyně tajně opravili chyby v písemce spolužáků a učitelka to zjistila.

Hodnotící myšlenky

.....

.....

.....

Pocity

.....

.....

.....

Potřeby

.....

.....

.....

Hodnotící myšlenky

.....

.....

.....

Pocity

.....

.....

.....

Potřeby

.....

.....

.....

Otázky pro postavu učitelky:

Hodnotící myšlenky: Co se jí honí hlavou?
Jak situaci hodnotí?
Co si o třídě mohla myslet, když to zjistila?

Pocity: Co cítí?

Potřeby: Co je pro ni v té chvíli opravdu důležité?
Na čem jí záleží?

Otázky pro postavy žáků a žákyň:

Hodnotící myšlenky: Co se jim honí hlavou?
Jak situaci a rozhodnutí opravit písemku hodnotí?
Co si mohou myslet o učitelce?

Pocity: Co cítí?

Potřeby: Co je pro ně v té chvíli opravdu důležité?
Na čem jim záleží?

Písemka – jak pátrat po porozumění?

Úkol: Napiš, co by mohli říct žáci a žákyně nebo učitelka, aby lépe porozuměli druhé straně:

Učitelka

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Žáci a žákyně

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Reakce snižující a zvyšující napětí

Úkol: Napiš pár nápadů, co by učitelka mohla žákům a žákyním říct, když zjistila, co udělali. A jak by jí mohli odpovědět?

učitelka	↑ zvýší, nebo sníží ↓ napětí	žáci	↑ zvýší, nebo sníží ↓ napětí

Úkol: Projdi si příklady v tabulce a označ, které z tvých nápadů by snížily/zvýšily napětí mezi učitelkou a třídou:

Reakce zvyšující napětí	Reakce snižující napětí
Přímý útok, rozkaz U: *Jste darebáci. Okamžitě podtrhněte červenou chyby, které jste opravili, a oznámkujte písemku podle pravidel.* S: *Měla jste si to opravit sama.* **Výčitka, obviňování** U: *Já jsem vám tak věřila, a vy jste mě zklamali.* S: *Vy jste po nás chtěla, abychom napráskali chyby souseda.* **Zesměšnění, ironie** U: *Vy jste si asi nevšimli, že je to podvod, že?* S: *Ale vy jste nám přece řekla, že máme opravit chyby!* **Nálepkování** U: *Podrazáci. Flákači.* S: *Labilní úča.* **Vyhrožování** U: *Jestli to ještě jednou uděláte, dostanete důtku!* S: *Řekneme řediteli, že si usnadňujete práci s opravami písemek!*	**Projevení zájmu o druhého** U: *Co vás k tomu vedlo?* S: *Vás se to dotklo, paní učitelko?* **Empatický odhad** U: *Chtěli jste se navzájem podržet a táhnout za jeden provaz? Možná jste i z této kreativní spolupráce měli radost…* S: *Jste na nás naštvaná, protože to vnímáte jako podraz, a chtěla byste nám důvěřovat?* **Vyjádření vlastních pocitů a potřeb („já“ výrok)** U: *Jsem zklamaná, protože to vnímám jako narušení důvěry mezi námi.* S: *Rád bych, abyste rozuměla mým motivům. My potřebujeme držet při sobě. Jak bych vypadal, kdybych to neudělal? Vždyť to byla skvělá spolupráce.* **Prosba o další komunikaci** S/U: *Nemohli bychom část příští hodiny věnovat tomu, že si to vysvětlíme?* **Návrh řešení** U: *Co kdybych tedy oznámkovala spolupráci dvojic podle celkového množství neopravených chyb v obou písemkách, a tím ocenila i vaši schopnost odhalovat chyby?* S: *Mohli bychom si písemku napsat znovu, když už teď víme, na jaké chyby si dát pozor.*

Vlk a Karkulka

Úkol: Vyplň do obrázku na následující straně hodnotící myšlenky, pocity a potřeby Karkulky a Vlka v situaci, kdy Vlk leží v posteli převlečený za babičku a natahuje se po Karkulce.

Přečti si v příloze *Vlk a Karkulka – popis perspektiv* více o jedné z postav a doplň další hodnotící myšlenky, pocity a potřeby vybrané postavy.

Úkol: Jak by Karkulce a Vlkovi prospělo, kdyby vzájemně porozuměli svým pocitům a potřebám?
Napiš, na jakých řešeních do budoucna by se mohli Vlk s Karkulkou dohodnout, aby byly potřeby obou dvou naplněny a aby byla řešení pro obě strany přijatelná.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Závěrečné ohlédnutí

Co si z tohoto programu odnášíš? Co bys chtěl/a příště využít při řešení konfliktu?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Vlk a Karkulka

Úkol: Vyplň řádky hodnotících myšlenek, pocitů a potřeb pro postavy Vlka a Karkulky.
Popis situace: Karkulka poznala v postavě ležící v posteli Vlka. Vlk se natahuje po Karkulce.

Hodnotící myšlenky

.....

.....

.....

Pocity

.....

.....

.....

Potřeby

.....

.....

.....

Hodnotící myšlenky

.....

.....

.....

Pocity

.....

.....

.....

Potřeby

.....

.....

.....

Otázky pro Karkulku:

Hodnotící myšlenky: Co se jí může honit hlavou?

Pocity: Co může cítit?

Potřeby: Co je pro ni důležité? Jakou má potřebu?

Otázky pro Vlka:

Hodnotící myšlenky: Co se mu může honit hlavou?

Pocity: Co může cítit?

Potřeby: Co je pro něj důležité? Jaká je jeho potřeba?

Příloha 1

Strana A

Písemka
Psala se písemka.
Celá třída dostala jedničku.
Učitelka se rozplakala.

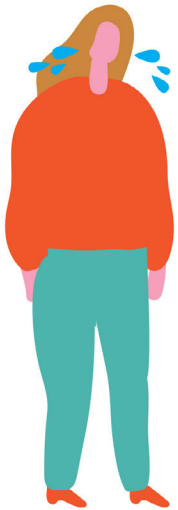

Strana A

Písemka
Psala se písemka.
Celá třída dostala jedničku.
Učitelka se rozplakala.

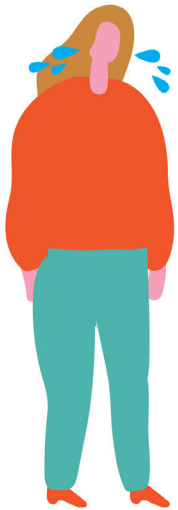

Příloha 1

Strana B

Písemku psali žáci a žákyně rozdělení na skupiny A a B. Po dopsání dostaly skupiny za úkol vyměnit si písemky, navzájem si je opravit a oznámkovat. V písemkách byly chyby, ale žáci a žákyně si je navzájem opravili tak, že všichni dopadli na jedničku. Učitelka to zjistila.

Strana B

Písemku psali žáci a žákyně rozdělení na skupiny A a B. Po dopsání dostaly skupiny za úkol vyměnit si písemky, navzájem si je opravit a oznámkovat. V písemkách byly chyby, ale žáci a žákyně si je navzájem opravili tak, že všichni dopadli na jedničku. Učitelka to zjistila.

Příloha 2 – Písemka

Úkol: Vyplň řádky hodnotících myšlenek, pocitů a potřeb pro postavy žáků a žákyň nebo pro postavu učitelky dle zadání.
Popis situace: Žáci a žákyně tajně opravili chyby v písemce spolužáků a učitelka to zjistila.

Hodnotící myšlenky

.....

.....

.....

Pocity

.....

.....

.....

Potřeby

.....

.....

.....

Hodnotící myšlenky

.....

.....

.....

Pocity

.....

.....

.....

Potřeby

.....

.....

.....

Otázky pro postavu učitelky:

Hodnotící myšlenky: Co se jí honí hlavou?
Jak situaci hodnotí?
Co si o třídě mohla myslet, když to zjistila?

Pocity: Co cítí?

Potřeby: Co je pro ni v té chvíli opravdu důležité?
Na čem jí záleží?

Otázky pro postavy žáků a žákyň:

Hodnotící myšlenky: Co se jim honí hlavou?
Jak situaci a rozhodnutí opravit písemku hodnotí?
Co si mohou myslet o učitelce?

Pocity: Co cítí?

Potřeby: Co je pro ně v té chvíli opravdu důležité?
Na čem jim záleží?

Příloha 2

Příloha 3 – Vlk a Karkulka

Úkol: Vyplň řádky hodnotících myšlenek, pocitů a potřeb pro postavy Vlka a Karkulky.
Popis situace: Karkulka poznala v postavě ležící v posteli Vlka. Vlk se natahuje po Karkulce.

Hodnotící myšlenky

.....

.....

.....

Pocity

.....

.....

.....

Potřeby

.....

.....

.....

Otázky pro Karkulku:

Hodnotící myšlenky: Co se jí může honit hlavou?

Pocity: Co může cítit?

Potřeby: Co je pro ni důležité? Jakou má potřebu?

Hodnotící myšlenky

.....

.....

.....

Pocity

.....

.....

.....

Potřeby

.....

.....

.....

Otázky pro Vlka:

Hodnotící myšlenky: Co se mu může honit hlavou?

Pocity: Co může cítit?

Potřeby: Co je pro něj důležité? Jaká je jeho potřeba?

Příloha 3

Příloha 4 – Vlk a Karkulka – lektorský podklad k aktivitě

Popis situace: Karkulka poznala v postavě ležící v posteli Vlka. Vlk se natahuje po Karkulce.

Hodnotící myšlenky

nebezpečná šelma,

lstivý podvodník

Pocity

strach

Potřeby

péče o babičku, pomoc

mamince, bezpečí

Hodnotící myšlenky

lakomá holka bez slitování,

jako ostatní lidi nás utlačuje

Pocity

ohrožení, obavy,

hlad, samota

Potřeby

obživa, životní

prostor / domov, pomoc, spravedlnost

Otázky pro Karkulku:

Hodnotící myšlenky: Co se jí může honit hlavou?

Pocity: Co může cítit?

Potřeby: Co je pro ni důležité? Jakou má potřebu?

Otázky pro Vlka:

Hodnotící myšlenky: Co se mu může honit hlavou?

Pocity: Co může cítit?

Potřeby: Co je pro něj důležité? Jaká je jeho potřeba?

Příloha 5 – Vlk a Karkulka – popis perspektiv

Všichni známe příběh o tom, jaké potíže potkaly Červenou karkulku, když se vypravila sama lesem k babičce. Nikdo pravděpodobně nepochybuje o tom, že šedý vlk v pohádce se zachoval nesmírně špatně. Proč měl ale takový hlad, že se odvážil přijít mezi lidi? Náš hrdina mohl být čtyřnohým vlkem… Ale klidně by to mohl být i člověk – pan Vlk!

Vlk

Jsi Vlk. Tvoji příbuzní žijí v lese po mnoho generací. Dříve ovšem býval les mnohem větší a tvoji předkové se v něm svobodně pohybovali a nacházeli tu spoustu potravy. Na kraji lesa stála vesnička, ale její obyvatelé tvůj kmen nijak neobtěžovali a každý si hleděl svého.

Teď je ale všechno úplně jinak. Vesnice se rozrostla a vzniklo z ní malé město. Velkou část lesa lidé pokáceli. Navíc pořádají na vlky hony a už vás zbývá jen málo. Ve zbytku lesa se dá najít potrava jen obtížně, a proto si musíš hledat něco k snědku na okraji města a krást to lidem. Tvůj život je nyní velmi nebezpečný.

Včera jsi potkal malého človíčka, dívenku jménem Karkulka. Šla po cestičce a nesla v košíčku samé dobroty. Bylo to v místech, kde kdysi býval les, ale teď tomu lidé říkají park. Požádal jsi ji o trochu jídla, ale hrubě se na tebe obořila. Pochopil jsi, že jde navštívit svou babičku, která bydlí ve staré části města. Běžel jsi tedy napřed, rychle jsi starou paní zamkl do skříně a vlezl sis do její postele. Ještě předtím sis na sebe navlékl její oblečení. Když Karkulka dorazila, chtěl sis od ní vzít to lákavé jídlo, ale zřejmě tě poznala, protože začala ječet. Vyvolala takový poprask, že se do domku přihnal rozzuřený dav obyvatel s hrozivými zbraněmi a vrhl se na tebe. Jen tak tak se ti podařilo v poslední chvíli uniknout. A tak máš pořád hrozný hlad.

Karkulka

Bydlíš v městečku postaveném na okraji lesa. Žiješ s maminkou, která musí těžce pracovat, aby vydělala peníze na jídlo pro vás obě a na další potřebné věci. Tvoje babička bydlí ve staré části města, kde byla původně jen malá vesnička. Je to samostatná stará paní a chce zůstat v chaloupce, kde strávila celý život. Už je ale slabá a nemůže si sama vařit. Proto jí každý den nosíš jídlo, které pro ni připravila maminka. Pokud nechceš jít velikou oklikou, musíš projít parkem v místech, kde kdysi býval les. Víš, že v lese stále ještě žijí vlci a že se občas zatoulají i do parku. Máš docela strach, ale neodvažuješ se o tom říct mamince, protože ta má svých starostí dost.

Když jsi šla včera za babičkou, najednou k tobě přiběhl velký Vlk a chtěl jídlo. Přirozeně ses ho snažila co nejrychleji zbavit, ale asi ses mimoděk zmínila o tom, kam jdeš. Když jsi pak přišla do babiččina domečku, babička ležela v posteli a vypadala prapodivně. Pokládala ti zvláštní otázky a nemohla se dočkat, až dostane najíst. Když se k tobě natáhla, poznala jsi, že je to Vlk. Samozřejmě jsi hned začala volat o pomoc a nesmírně se ti ulevilo, když přiběhlo několik dělníků a zahradníků, kteří pracovali v sousedství. Svým nářadím zahnali Vlka na útěk.

Příloha 6 – Kartičky situací

Přečti si popis situace a zkus se vžít do postavy mluvčího. Jak se asi cítí? Co je pro něj důležité?
Vyjádři to pomocí dané repliky a svého těla (hlasem, mimikou, gesty, pohybem).

Vrátil ses z nabitého víkendu u kamarádů/babičky a rodiče tě zahrnuli spoustou zvědavých otázek hned ve dveřích. Chtěl by sis doma nejdřív odpočinout a nadechnout se, než si budeš povídat. Vyletí z tebe:

„Už se mě proboha na nic neptejte!“

Přečti si popis situace a zkus se vžít do postavy mluvčího. Jak se asi cítí? Co je pro něj důležité?
Vyjádři to pomocí dané repliky a svého těla (hlasem, mimikou, gesty, pohybem).

Na brigádě v zahradnictví, kam pravidelně chodíš, je nový brigádník. Nařizuje ti, kam máš stavět květináče a že máš očistit nářadí, které zapomněla uklidit předchozí směna. Copak nevíš moc dobře sám, co je třeba udělat? Neodpustíš si poznámku:

„Kdo si jako myslíš, že seš, když mi tady říkáš, co mám dělat?“

Přečti si popis situace a zkus se vžít do postavy mluvčího. Jak se asi cítí? Co je pro něj důležité?
Vyjádři to pomocí dané repliky a svého těla (hlasem, mimikou, gesty, pohybem).

Jsi bezradný a naštvaný, protože tenhle úkol do matematiky počítáš už potřetí a pokaždé ti to vyjde jinak. Ocenil bys nějakou radu. Zhluboka si povzdechneš:

„Já to asi nedám, prostě na to nemám.“

Přečti si popis situace a zkus se vžít do postavy mluvčího. Jak se asi cítí? Co je pro něj důležité?
Vyjádři to pomocí dané repliky a svého těla (hlasem, mimikou, gesty, pohybem).

Máte se spolužáky za úkol přetřít všechny lavice ve třídě a už čtvrt hodiny diskutujete, jak si budete střídat štětce a podávat plechovky. Tohle je fakt neefektivní. Reaguješ na to:

„Lidi, pojďme hlavně už rychle něco dělat, ať se to hýbe!“

Příloha 6

Přečti si popis situace a zkus se vžít do postavy mluvčího. Jak se asi cítí? Co je pro něj důležité?
Vyjádři to pomocí dané repliky a svého těla (hlasem, mimikou, gesty, pohybem).

Kamarádka ze třídy za tebou přijela domů a přinesla ti peněženku, kterou jsi zapomněla v lavici. Jsi překvapená a vděčná. Ušetřila ti hodně starostí. Řekneš:

„Ty jsi prostě neuvěřitelná, nevím, co na to říct.“

Přečti si popis situace a zkus se vžít do postavy mluvčího. Jak se asi cítí? Co je pro něj důležité?
Vyjádři to pomocí dané repliky a svého těla (hlasem, mimikou, gesty, pohybem).

Vydělala sis na brigádě své první peníze a hrdě si je neseš domů. Táta ti řekl, že je nemáš utratit za kraviny. To tě popudilo, protože chceš, aby tě vnímal jako dospělou, a vyjelo z tebe:

„Jsou to moje peníze, tak se nestarej!“

Příloha 7

Vybrané potřeby

Fyziologické potřeby
Zdraví
Pohyb
Spánek
Výživa
Dotek

Bezpečí
Řád, předvídatelnost
Jistota, bezpečí
Důvěra
Pořádek
Stabilita

Vzájemnost
Láska
Podpora
Přátelství
Spolupráce
Sounáležitost
Éros
Intimita
Sdílení

Porozumění
Být pochopeni
Chápat, vědět, být informováni
Empatie
Jasnost, orientace
Transparentnost

Smysl
Přispění
Růst
Efektivita
Výzva, dobrodružství
Upřímnost
Přesah
Krása

Zábava
Hra
Požitek
Klid

Tvořivost
Soustředění

Respekt, úcta
Uznání
Pozornost
Přijetí
Integrita
Kompetence
Autenticita

Autonomie
Prostor
Volnost
Možnost volby
Vliv, moc
Svoboda

Příloha 7

Vybrané pocity +

Jak se cítíme, když jsou naše potřeby uspokojeny:

Překvapení
Údiv
Nadšení
Vášeň
Inspirace
Okouzlení
Ohromení
Zvědavost
Zájem
Energie
Povzbuzení
Odhodlání
Rozrušení
Čilost

Vděčnost
Naplnění
Naděje
Potěšení
Dojetí
Pohnutí
Láskyplnost
Něha
Slast

Klid
Bezstarostnost
Úleva
Pohoda
Jistota
Vyrovnanost
Spokojenost
Hrdost

Radost
Veselost
Pobavení
Štěstí
Rozpustilost
Otevřenost

Vybrané pocity –

Jak se cítíme, když naše potřeby nejsou uspokojeny:

Strach
Hrůza
Obavy
Panika
Vystrašenost
Nervozita
Šok
Stísněnost

Smutek
Neštěstí
Zoufalství
Deprese
Lítost
Melancholie
Beznaděj
Skleslost
Osamělost
Tíže

Napětí
Mrzutost
Naštvání
Nedůtklivost
Neklid
Netrpělivost
Nespokojenost
Podráždění
Zmatek
Rozpaky

Hněv
Zlost
Vztek
Frustrace
Rozčilení
Rozhořčení

Znechucení
Zklamání
Marnost
Bezmoc
Otrávenost
Hořkost
Roztrpčení

Netečnost
Apatie
Chlad
Lhostejnost
Nerozhodnost
Otupělost
Pasivita
Zaražení
Nuda
Únava
Vyčerpání

Příloha 8

Zdraví	Pohyb	Spánek	Výživa
Dotek	Řád, předvídatelnost	Jistota, bezpečí	Důvěra
Pořádek	Stabilita	Podpora	Přátelství
Sounáležitost	Éros	Intimita	Sdílení

Příloha 8

Být pochopeni	Chápat, vědět, být informováni	Empatie	Jasnost, orientace
Transparentnost	Přispění	Spolupráce	Růst
Efektivita	Výzva, dobrodružství	Upřímnost	Přesah
Krása	Hra	Požitek	Klid

Příloha 8

Soustředění	Uznání	Pozornost	Přijetí
Integrita	Kompetence	Autenticita	Prostor
Volnost	Možnost volby	Vliv, moc	Svoboda
Fyziologické potřeby	Bezpečí	Láska	Porozumění

Příloha 8

Respekt, úcta			
Tvořivost			
Zábava	Vzájemnost		
Smysl	Autonomie		

Příloha 9

Překvapení	Údiv	Nadšení	Vášeň
Inspirace	Okouzlení	Ohromení	Zvědavost
Zájem	Energie	Povzbuzení	Odhodlání
Rozrušení	Čilost	Vděčnost	Naplnění

Příloha 9

Naděje	Potěšení	Dojetí	Pohnutí
Láskyplnost	Něha	Slast	Radost
Veselost	Pobavení	Štěstí	Rozpustilost
Otevřenost	Klid	Bezstarostnost	Úleva

Příloha 9

Pohoda	Jistota	Vyrovnanost	Spokojenost
Hrdost	Strach	Hrůza	Obavy
Panika	Vystrašenost	Nervozita	Šok
Stísněnost	Hněv	Zlost	Vztek

Příloha 9

Frustrace	Rozčilení	Rozhořčení	Napětí
Mrzutost	Naštvání	Nedůtklivost	Neklid
Netrpělivost	Nespokojenost	Podráždění	Zmatek
Rozpaky	Smutek	Neštěstí	Zoufalství

Příloha 9

Deprese	Lítost	Melancholie	Beznaděj
Skleslost	Osamělost	Tíže	Znechucení
Zklamání	Marnost	Bezmoc	Otrávenost
Hořkost	Roztrpčení	Netečnost	Apatie

Příloha 9

Otupělost	Únava		
Nerozhodnost	Nuda		
Lhostejnost	Zaraženi		
Chlad	Pasivita	Vyčerpání	

Příloha 10

Objektivní popis situace Karkulky a Vlka

Městečko se postupně rozrostlo a les se zmenšil. Počet vlků, kteří v lese žijí, se také hodně snížil, protože už nenacházejí tak snadno potravu a obyvatelé městečka je pronásledují. V poslední době jsou vlci pro lidi obtížní a někdy i nebezpeční. Přicházejí do parků, kde dříve býval les, a dokonce i do ulic na okraji města a hledají potravu.

Včera došlo k incidentu, při němž se jeden z vlků přikradl k malé holčičce jménem Karkulka. Šla přes park a nesla jídlo své staré babičce. Vlk požádal dívku o jídlo, ale Karkulka se vyděsila a utekla. Když posléze došla do babiččina domku a naklonila se nad postel, zjistila, že v ní leží Vlk. Ukázalo se, že Vlk uvěznil babičku ve skříni a snažil se Karkulku ošidit, aby mu dala jídlo. Karkulka začala volat o pomoc a několik sousedů ozbrojených zahradním nářadím Vlka zahnalo. Vlk i Karkulka souhlasili, že se dostaví na schůzku s městskou mediační službou.

Objektivní popis situace Karkulky a Vlka

Městečko se postupně rozrostlo a les se zmenšil. Počet vlků, kteří v lese žijí, se také hodně snížil, protože už nenacházejí tak snadno potravu a obyvatelé městečka je pronásledují. V poslední době jsou vlci pro lidi obtížní a někdy i nebezpeční. Přicházejí do parků, kde dříve býval les, a dokonce i do ulic na okraji města a hledají potravu.

Včera došlo k incidentu, při němž se jeden z vlků přikradl k malé holčičce jménem Karkulka. Šla přes park a nesla jídlo své staré babičce. Vlk požádal dívku o jídlo, ale Karkulka se vyděsila a utekla. Když posléze došla do babiččina domku a naklonila se nad postel, zjistila, že v ní leží Vlk. Ukázalo se, že Vlk uvěznil babičku ve skříni a snažil se Karkulku ošidit, aby mu dala jídlo. Karkulka začala volat o pomoc a několik sousedů ozbrojených zahradním nářadím Vlka zahnalo. Vlk i Karkulka souhlasili, že se dostaví na schůzku s městskou mediační službou.

Objektivní popis situace Karkulky a Vlka

Městečko se postupně rozrostlo a les se zmenšil. Počet vlků, kteří v lese žijí, se také hodně snížil, protože už nenacházejí tak snadno potravu a obyvatelé městečka je pronásledují. V poslední době jsou vlci pro lidi obtížní a někdy i nebezpeční. Přicházejí do parků, kde dříve býval les, a dokonce i do ulic na okraji města a hledají potravu.

Včera došlo k incidentu, při němž se jeden z vlků přikradl k malé holčičce jménem Karkulka. Šla přes park a nesla jídlo své staré babičce. Vlk požádal dívku o jídlo, ale Karkulka se vyděsila a utekla. Když posléze došla do babiččina domku a naklonila se nad postel, zjistila, že v ní leží Vlk. Ukázalo se, že Vlk uvěznil babičku ve skříni a snažil se Karkulku ošidit, aby mu dala jídlo. Karkulka začala volat o pomoc a několik sousedů ozbrojených zahradním nářadím Vlka zahnalo. Vlk i Karkulka souhlasili, že se dostaví na schůzku s městskou mediační službou.

Objektivní popis situace Karkulky a Vlka

Městečko se postupně rozrostlo a les se zmenšil. Počet vlků, kteří v lese žijí, se také hodně snížil, protože už nenacházejí tak snadno potravu a obyvatelé městečka je pronásledují. V poslední době jsou vlci pro lidi obtížní a někdy i nebezpeční. Přicházejí do parků, kde dříve býval les, a dokonce i do ulic na okraji města a hledají potravu.

Včera došlo k incidentu, při němž se jeden z vlků přikradl k malé holčičce jménem Karkulka. Šla přes park a nesla jídlo své staré babičce. Vlk požádal dívku o jídlo, ale Karkulka se vyděsila a utekla. Když posléze došla do babiččina domku a naklonila se nad postel, zjistila, že v ní leží Vlk. Ukázalo se, že Vlk uvěznil babičku ve skříni a snažil se Karkulku ošidit, aby mu dala jídlo. Karkulka začala volat o pomoc a několik sousedů ozbrojených zahradním nářadím Vlka zahnalo. Vlk i Karkulka souhlasili, že se dostaví na schůzku s městskou mediační službou.

Příloha 11

Objektivní popis situace Karkulky a Vlka – lektorský podklad k aktivitě

Městečko se postupně rozrostlo a les se zmenšil. Počet vlků, kteří v lese žijí, se také hodně snížil, protože už nenacházejí tak snadno potravu a obyvatelé městečka je pronásledují. V poslední době jsou vlci pro lidi obtížní a někdy i nebezpeční (A). Přicházejí do parků, kde dříve býval les, a dokonce i do ulic na okraji města a hledají potravu.

Včera došlo k incidentu, při němž se jeden z vlků přikradl (B) k malé holčičce jménem Karkulka. Šla přes park a nesla jídlo své staré babičce. Vlk požádal dívku o jídlo, ale Karkulka se vyděsila a utekla. Když posléze došla do babiččina domku a naklonila se nad postel, zjistila, že v ní leží Vlk. Ukázalo se, že Vlk uvěznil babičku ve skříni a snažil se Karkulku ošidit (C), aby mu dala jídlo. Karkulka začala volat o pomoc a několik sousedů ozbrojených zahradním nářadím Vlka zahnalo. Vlk i Karkulka souhlasili, že se dostaví na schůzku s městskou mediační službou.

Příklady, jak vybrané hodnotící citace přeformulovat

A. V poslední době jsou vlci pro lidi obtížní a někdy i nebezpeční. Přicházejí do parků, kde dříve býval les, a dokonce i do ulic na okraji města a hledají potravu.

→ V poslední době přicházejí do parků, kde dříve býval les, a dokonce i do ulic na okraji města vlci, hledají potravu a na lidi vrčí. Lidé se jich bojí.

B. … při němž se jeden z vlků přikradl k malé holčičce jménem Karkulka.

→ při němž se jeden z vlků přiblížil k malé holčičce jménem Karkulka.

C. … uvěznil babičku ve skříni a snažil se Karkulku ošidit…

→ uvěznil babičku ve skříni a snažil se Karkulku přesvědčit…

Příloha 12

Porozumění stranám konfliktu

Úkol: Nyní se podíváme na nějakou vlastní konfliktní situaci a budeme hledat nápady, jak v ní jednat, aby řešení vyhovovalo oběma stranám. Použijeme přitom postupy, které už jsme si vyzkoušeli.

Vyber si vlastní situaci, s níž budeš pracovat podle zadaných kritérií, a vyplň obrázek na následující straně:

- Jedná se o konfliktní situaci s jinou osobou, která není přítomna v této skupině.
- Tato osoba řekla nebo udělala něco, co tě podráždilo; umíš to pojmenovat jednou větou; nejde o dlouhodobý konflikt ve vztahu.
- Jsi ochotný/á to sdílet.
- Chceš se v situaci či ve svém prožívání zorientovat / máš chuť to prozkoumat / chceš se na to podívat z jiného úhlu pohledu.

Cesta ke konstruktivnímu řešení

Úkol: Vrať se ke své situaci a zformuluj, jak bys mohl/a reagovat a snažit se o porozumění. Své návrhy prodiskutuj ve dvojici. Můžete společně přidávat další tipy a návrhy.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Úkol: Vymysli pro svou situaci alespoň dvě řešení, která by druhá strana mohla být ochotna přijmout. Ve dvojici pak zkontrolujte, zda má dané řešení šanci naplnit potřeby obou stran. Můžete si vzájemně poradit.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Příloha 12 – Porozumění stranám konfliktu

Popis situace: Co kdo udělal? Co kdo řekl? .....

.....

Hodnotící myšlenky

.....

.....

.....

Pocity

.....

.....

.....

Potřeby

.....

.....

.....

Hodnotící myšlenky

.....

.....

.....

Pocity

.....

.....

.....

Potřeby

.....

.....

.....

Já

Hodnotící myšlenky: Co se mi honí hlavou?

Pocity: Co cítím?

Potřeby: Co je pro mne důležité, jakou mám potřebu?

Druhá osoba

Hodnotící myšlenky: Co se mu/jí může honit hlavou?

Pocity: Co může cítit?

Potřeby: Co je pro něj/ni důležité? Jaká je jeho/její potřeba?

Programy

Styly řešení konfliktu

Vzdělávací blok seznamuje s různými styly řešení konfliktů. Účastníci a účastnice si v návaznosti na vlastní zážitky konfliktů pojmenují, který styl je jim nejbližší a ve kterých by se chtěli zlepšit.

Cíle

- Účastníci a účastnice pojmenují různé styly řešení konfliktů.
- Účastníci a účastnice si uvědomí silné a slabé stránky různých stylů řešení konfliktů.
- Účastníci a účastnice pojmenují, který styl je jim nejbližší a ve kterých by se chtěli zlepšit.

Doba trvání

150 minut (bez přestávek)

Věk

12+

Pomůcky

pracovní list pro každého, tabule/flipchart, fixy, *Zvířecí styly řešení konfliktu* – obrázky zvířat vytištěné barevně na silnější papír (1x, příloha 1), *Přátelé – strategie řešení konfliktů* (příloha 2), počítač, připojení k internetu, dataprojektor, reproduktory, *Styly řešení konfliktů* – vytištěné pro každého (příloha 3)

Kompetence globálního občanství

Nakládání s konflikty

Cíle udržitelného rozvoje

16 Mír, spravedlnost a silné instituce

Realizace

Uvedení do tématu (10 minut)

Na začátku uveďte účastníky a účastnice do tématu a krátce představte, čemu se bude setkání věnovat: *Dnešní setkání věnujeme zamyšlení nad tím, jakým způsobem lze jednat v průběhu konfliktů.*

V průběhu celého programu máte možnost s účastníky a účastnicemi využívat pracovní list. Pokud se pro to rozhodnete, předem si jej dobře prostudujte a na začátku programu ho všem rozdejte. Pracovní list je možné plnohodnotně nahradit využíváním příloh v příslušných částech realizace.

Pokud jste se již tématu konfliktů se skupinou věnovali, připomeňte, jak lze pojmu konflikt rozumět. V opačném případě představte skupině alespoň základní definici konfliktu: *Konflikt nastává tehdy, když lidé zjistí, že chtějí stejnou věc, nebo když si uvědomí, že mají odlišný názor na dění kolem sebe.* (upraveno z Bednařík, 2001, s. 19).

Metodická poznámka: Definici napište na velký papír a nechte ji po celou dobu programu pověšenou na viditelném místě, aby bylo možné se k ní vracet. Můžete vybrat i jinou definici, která je vám bližší a s níž se vám bude v kontextu cílů programu dobře pracovat.

Vlastní zážitek konfliktu (20 minut)

Řekněte zúčastněným, že prozkoumávání tématu začnete od jejich zkušeností. Vyzvěte je, aby zapátrali v paměti a vzpomněli si na situaci, kdy se účastnili nějakého konfliktu, ať už v roli účastníka, či pozorovatele. Upřesněte, ať vybírají takové situace, které mohou sdílet i se všemi ostatními.

- Po chvíli se zeptejte, zda všichni vědí o nějaké takové situaci, a rozdělte skupinu do dvojic. Následující zadání uveďte slovy: *Sdílejte navzájem, jaké byly vaše situace, a popište, jak jste v dané situaci jednali, co jste dělali.*
- Po 10 minutách svolejte všechny zpět do kruhu.

V celé skupině sesbírejte různé typy jednání, které se v jejich situacích objevily, a zaznamenávejte je na tabuli či flipchart.

Zvířecí styly řešení konfliktů (25 minut)

Vysvětlete, že způsobů, jak se v konfliktech můžeme zachovat, je mnoho. Neexistují žádné zaručeně funkční způsoby, neboť záleží vždy na konkrétní situaci. Řekněte skupině: *My si dnes uděláme přehled různých stylů řešení konfliktů, abychom si dokázali představit, jak odlišně lze ke konfliktům přistupovat. Jako inspiraci použijeme zvířecí říši, neboť i různá zvířata přistupují ke konfliktům odlišně.*

Na tabuli či flipchart umísťujte postupně obrázky pěti zvířat (příloha 1) a u každého se ptejte: *Jaký si myslíte, že je jeho styl řešení konfliktu?* Až budete mít vyvěšená všechna zvířata (viz infobox), řekněte, že se nyní podíváte, jak to může vypadat v praxi mezi lidmi. K tomu vám poslouží jeden slavný seriál. Vybídněte, ať zvedne ruku ten, kdo zná seriál Přátelé.

Přátelé v konfliktu (80 minut)

Uveďte následující část: *Nyní se společně podíváme na různé přístupy, které lidé využívají při řešení konfliktů. Budou se nám k tomu hodit scény ze seriálu Přátelé* (příloha 2). *Promítneme si postupně pět scén, které představují pět ukázek konfliktu. Přátelé, kteří jsou do konfliktu zapojeni, na něj vždy nějakým způsobem reagují – a to nás bude nejvíce zajímat. Vždy promítneme jednu ukázku, po níž vám dám čas na zodpovězení otázek v malých skupinách. Následně společně prodiskutujeme, na co jste přišli. Pak si promítneme další ukázku.*

Rozdělte skupinu na trojice či čtveřice. Na tabuli či flipchart napište otázky k zodpovězení:

- *Co jste viděli? Co se dělo?*
- *Jak daná osoba přistupovala ke konfliktu a jak se ho pokoušela řešit?*
- *Ke kterému zvířecímu stylu byste ji přiřadili?*
- *Jaké jsou přínosy tohoto stylu? Jaká má rizika?*

Promítněte si společně první rozhovor a zadejte 5 minut na práci ve skupinách. Následně nechte nahlas zaznít pár nápadů, na co skupiny přišly při zodpovídání otázek. Poté doplňte název a základní charakteristiky stylu konfliktu, který ukázka znázorňovala (viz infobox). Posbírejte od skupiny také několik tipů, pro jaké situace se daný styl řešení konfliktů hodí. Stejně postupujte i u dalších čtyř ukázek. Pokud chcete aktivitě věnovat více času, můžete účastníky a účastnice nechávat déle diskutovat v malých skupinách i společně.

Metodická poznámka: Promítání videoukázek ze seriálu Přátelé můžete nahradit přečtením přepisu daných rozhovorů. Přečtěte postupně pět rozhovorů, po každé ukázce nechte skupinkám čas na samostatnou práci. Následně představte, jaký styl řešení konfliktů ukázka znázorňovala. Poté pokračujte četbou dalšího rozhovoru.

Na závěr shrňte, co jste se o jednotlivých stylech dozvěděli, a dejte čas, aby si to každý poznamenal. Rozdejte poté základní přehled stylů (příloha 3). Upozorněte, že neexistuje jeden ideální styl, který by vyhovoval všem situacím a všem lidem: ve skutečnosti může jednotlivec použít jakýkoli styl, a dokonce i všechny styly současně v jedné konfliktní situaci, do které se dostane. Zdůrazněte, že každý styl s sebou nese jiné důsledky, jako tomu bylo i u rozboru scének z Přátel.

Závěrečná reflexe (15 minut)

Metodická poznámka: Pokud ve skupině panuje vysoká důvěra a bezpečné prostředí, doporučujeme zvolit první variantu reflexe. Jestliže však máte dojem, že by pojmenovávání stylů mohlo být pro někoho ve skupině ohrožující (*„Přistupuji ke konfliktům jako plyšový medvěd.“*), zvolte druhou variantu.

Varianta 1: Vyzvěte, aby se každý zamyslel, který zvířecí styl je mu v přistupování ke konfliktům nejbližší (mohou se přitom vrátit ke konfliktům pojmenovaným v úvodu programu). Do rohů místnosti umístěte papíry s obrázky zvířat (příloha 1) a požádejte, aby si každý stoupl ke zvířeti, které je mu v přistupování ke konfliktům nejbližší. Krátce se u každého stylu ptejte na důvody, proč se tam jednotlivci vidí. Dále se zúčastněných ptejte, o jaký styl by chtěli rozšířit svůj repertoár a proč (případně jakých silných a slabých stránek svého stylu jsou si vědomi a jaký jiný styl by to pomohl vyvážit). Na závěr si každý zapíše, ve kterém stylu se vidí, a také uvede styl, který by chtěl v sobě posílit.

Varianta 2: Vyzvěte účastnice a účastníky, ať si do svého pracovního listu napíšou, které zvíře je jim v přistupování ke konfliktům nejbližší (mohou se přitom vrátit ke konfliktům pojmenovaným v úvodu programu), a dále uvedou, o jaký styl by chtěli rozšířit svůj repertoár a proč (jakých silných a slabých stránek svého stylu jsou si vědomi a jaký jiný styl by to pomohl vyvážit). Zeptejte se, kdo má chuť sdílet, na co přišel, a nechte zaznít pár hlasů.

V závěrečném kruhu se poté zeptejte na otázku: *Co je to nejdůležitější, s čím z dnešní lekce odcházíte?* Blok ukončete zamyšlením, že pracovat s konflikty se učíme celý život a že i dospělí v tom mají co rozvíjet, aby dokázali ve vhodnou chvíli použít vhodný styl. Cílem je naučit se dobře odhadnout situaci a umět jí přizpůsobit své jednání a komunikaci.

Infobox – Styly řešení konfliktů

Styly řešení konfliktů nebo také konfliktní styly jsou vzorce reakcí či soubory chování, které lidé užívají při řešení konfliktů. V roce 1974 vyvinuli Kenneth Thomas a Ralph Kilmann nástroj pro měření konfliktního stylu skrze umisťování člověka na škálách asertivity a spolupráce. Na škálu asertivity se zaznamenává, do jaké míry daný jedinec činí sebevědomá prohlášení a zasazuje se za naplnění svých vlastních potřeb a zachování svých práv bez napadání jiné osoby. Na škálu spolupráce se zaznamenává, do jaké míry se snaží uspokojit potřeby ostatních lidí a spolupracovat s nimi na dosažení společných i individuálních cílů. Konfliktní styl člověka určuje, kde se na každé z těchto škál obvykle při řešení konfliktních situací nachází. Existuje pět konfliktních stylů: kooperace, únik, přizpůsobení, soutěž a kompromis.

Kooperace (styl sovy)
Kooperace je nejkonstruktivnějším ze všech stylů řešení konfliktu. Zahrnuje vysokou míru spolupráce stejně jako asertivity. Kooperativní lidé vykazují zájem jak o své vlastní cíle a potřeby, tak i o osobu, s níž jsou v konfliktu. Jsou ochotni strávit řešením konfliktu tolik času, kolik je potřeba. Kooperace zahrnuje formulování popisných výroků, vyjádření pocitů a potřeb obou stran a hledání vzájemně vyhovujících řešení. Vyžaduje naslouchání a zajištění toho, aby si obě strany rozuměly. To ale vždy vyžaduje velké množství času. Tento styl může být prospěšný pro blízké vztahy, protože lidé se snaží odhalit kořeny konfliktu a hledat alternativní řešení smysluplné a prospěšné pro všechny.

Sova: snaží se nalézt vzájemně vyhovující řešení a je ochotná řešením konfliktu strávit tolik času, kolik je potřeba. Vysoce si cení nalezeného řešení i vzájemných vztahů.

Únik (styl želvy)
Únik spočívá v popírání konfliktu nebo vyhýbání se tématu – změnou hovoru, nezávaznými poznámkami či vtipkováním o konfliktu. Lidé s únikovou strategií se raději stáhnou, než aby nabídli svůj pohled na věc nebo se problém snažili vyřešit. Vykazují nízkou míru spolupráce i asertivity. Vede to k tomu, že nemusejí být uspokojeny potřeby žádné ze stran. V některých případech může tento přístup vést k eskalaci konfliktu a k posilování nezdravých vztahů. Na druhou stranu lidem umožňuje ponechat si více času na nalezení odpovědi na konflikt.

Želva: snaží se konfliktům vyhýbat, raději je ignoruje nebo se stáhne, než aby nabídla svůj pohled na věc nebo se problém snažila vyřešit.

Přizpůsobení (styl plyšového medvěda)
Lidé, kteří se přizpůsobují, dávají přednost spolupracujícímu přístupu. Vzájemné vztahy jsou pro ně důležitější než vyřešení problému, a proto se neustále snaží všechno uhlazovat. Upozaďují přitom ale vlastní potřeby. Vykazují vysokou míru spolupráce a zaměření na naplňování potřeb druhých, avšak nízkou míru asertivity a naplňování vlastních potřeb. V zásadě souhlasí s druhou stranou a uznávají a přijímají její stanovisko nebo návrh. Přizpůsobení je natolik běžný konfliktní styl, až někdy není viditelný jako reakce. Přizpůsobení může být spojeno se vzájemnou závislostí a u člověka, který jej používá častěji, může vést k frustraci nebo vyhoření.

Plyšový medvěd: vzájemné vztahy jsou pro něj důležitější než vyřešení problému, a proto se neustále snaží všechno uhlazovat.

Kompromis (styl lišky)
Výsledkem kompromisu jsou nějaké zisky i ztráty pro každou ze zapojených stran, přičemž se každá vzdá nějakého přání či ustoupí ze své potřeby ve prospěch nalezení nějakého řešení. Jedná se o přechodnou asertivitu a spolupráci. Tento přístup vyžaduje odvahu i ohleduplnost. Kompromis umožňuje v konfliktu dosáhnout důležitých cílů, které vyžadují spolupráci, a udržuje mocenskou rovnováhu. Styl lišky urychluje proces řešení – lidé činí kompromisy s odkazem na férovost, navrhují výměnu a nabízejí rychlá řešení. Přináší s sebou ale i ztráty – zabraňuje nalézání nových možností a může zpomalovat vývoj v tématu či prospívání skupiny. Nenalézá příčiny problémů, ale míří spíše k opravě důsledků.

Liška: hledá kompromisy a řešení konfliktu považuje za záležitost, při níž musejí obě strany přistoupit na nějaké ústupky.

Soutěž (styl býka)
Soutěžení spočívá v následování vlastních zájmů bez zohlednění, nebo dokonce na úkor zájmů druhé strany. Pro soutěžení je typické agresivní a nespolupracující chování. Lidé s touto strategií se vrhají do konfliktu po hlavě, a když je to potřeba, tvrdě prosazují svůj názor. Udělají cokoli, aby vyhráli, i když některá rozhodnutí mají spíše povahu krátkodobé odměny. Soutěžení může poškodit vztah, protože se soustředí na vnější cíle a nechává prohrávající stranu neuspokojenou. Na druhou stranu může tento přístup druhé straně ukázat, jak důležité dané téma pro člověka je, a může být vnímán jako známka závazku.

Býk: vrhá se do konfliktu po hlavě, a když je to potřeba, tvrdě prosazuje svůj názor na úkor ostatních.

Ideální je nacházet strategie řešení konfliktu prospěšné všem zúčastněným a používat v různých situacích různé styly.

- **Soutěžní strategii** založenou na asertivním směřování k cíli je vhodné použít například v situaci, kdy je potřeba rychlé rozhodování. Když se v budově rozezní požární hlásiče a lidé otálejí a stále ji neopouštějí, je v té chvíli vhodné zvýšit hlas a jednat autoritativně. Takové řešení se samozřejmě nesmí používat příliš často – mnoha lidí by se takové jednání zbytečně dotklo.
- Naopak v případě, kdy řešíte nějaký problém, který pro vás není až tak důležitý, ale stojíte o to, zachovat dobré vztahy, je prospěšná volba **přizpůsobení**. V jistých situacích je vhodné protějšek hlavně uklidnit a kvůli relativně bezvýznamnému problému nepokazit vztah. Ani tato strategie se pochopitelně nesmí používat příliš často – mohlo by se stát, že zanedbáte problém, který je ve skutečnosti dost důležitý.
- Drobnější konflikty s lidmi, které skoro neznáme, nemusejí představovat větší problém – třeba když vás někdo předběhne ve frontě. Kvůli takové drobnosti nechcete rozpoutat konflikt, a proto můžete využít **únikový styl** – budete to ignorovat a více se celou věcí nebudete zabývat. Časté používání únikové strategie by ale mohlo dopadnout tak, že si ostatní o vás budou myslet, že nechcete spolupracovat nebo že si necháte všechno líbit.
- Pokud jde o velmi důležitý problém a zároveň hodně záleží na zachování dobrých vztahů, je nejvhodnější **kooperativní styl**. Význam tématu i vztahů vede k tomu, že jste ochotni věnovat potřebnou dobu setkání s partnerem a vydržíte tak dlouho, dokud společně nedojdete k vzájemně vyhovujícímu řešení. Při příliš častém používání tohoto stylu ale všechno dlouho trvá a věnujete řešení konfliktu velké množství emoční energie. Navíc někteří lidé se neradi o všem dlouho vybavují.
- Lidé si často myslí, že nejlepším způsobem, jak se posunout dál, je **kompromis**. Ale i sklon neustále se uchylovat ke kompromisům má jistá úskalí – lidé mohou být z neustálých ústupků frustrovaní. Tento přístup navíc nepřináší nová a kreativní řešení.

Žádný ze stylů tedy není správný ani nesprávný a nebrání nám použít současně některý z ostatních stylů. Ve skutečnosti může jednotlivec použít jakýkoli styl, a dokonce i všechny tyto styly současně v jedné konfliktní situaci, do níž se dostane. To, jakým způsobem se nám podaří řešit konflikt, nezávisí jen na našem obvyklém konfliktním stylu, ale také na schopnostech, které jsme si pro nakládání s konflikty osvojili, nebo na povaze situace, s níž se snažíme vypořádat.

Zdroje

Použité zdroje

- BEDNAŘÍK, Aleš. *Riešenie konfliktov*. Bratislava: PDCS, 2001.
- BIELESZOVÁ, Dušana. *Školská a rovesnická mediácia* [online]. [cit. 15. 9. 2019]. Dostupné z: https://www.skolska-mediacia.sk.
- LEIMDORFER, Tom. *Byl jednou jeden konflikt. Pohádkový manuál konstruktivního řešení konfliktů.* Brno: NaZemi, 2019.
- ROSENBERG, Marshall B. *Nenásilná komunikace.* Praha: Portál, 2016.
- RUTOVÁ, Nina. Archiv metod. *Respekt nebolí* [online]. [cit. 26. 2. 2018]. Dostupné z: http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod.
- SOPHIA TUTORIAL. Overview of the Five Conflict Styles. *Sophia* [online]. [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z:https://www.sophia.org/tutorials/overview-of-the-five-conflict-styles-4.
- *The Five Styles of Conflict Resolution* [online]. University of Notre Dame, 28. 8. 2019 [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.notredameonline.com/resources/negotiations/the-five-styles-of-conflict-resolution.

Rozšiřující zdroje

- CENTRUM OBČANSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ. *Řešení konfliktů v šesti krocích* [online]. 15. 9. 2019. Dostupné z: http://www.vychovakobcanstvi.cz/reseni-konfliktu-v-sesti-krocich-0.
- BIELESZOVÁ, Dušana. Školská a rovesnická mediácia. *Riešenia konfliktov v školách a školských zariadieniach*. Wolters Kluwer, 2017.

Doporučené zdroje

- ROSENBERG, Marshall B. *To, co řeknete, změní váš svět.* Praha: Portál, 2017.
- BIELESZOVÁ, Dušana. Školská a rovesnická mediácia. *Riešenia konfliktov v školách a školských zariadieniach*. Wolters Kluwer, 2017.
- BIELESZOVÁ, Dušana. *Riešenie konfliktov a sporov zmierovaním*. Wolters Kluwer, 2012.

Pracovní listy

Styly řešení konfliktu

Lekce se věnuje různým situacím, kdy se lidé okolo nás dostávají do konfliktu. Zkoumá konfliktní situace a nabízí nástroje, jak lze situaci analyzovat a případně snižovat napětí. Seznámíme se s různými styly řešení konfliktů a zjistíme, který je nám nejbližší a ve kterých dalších bychom se chtěli zlepšit.

Klíčová slova: styly řešení konfliktů, mediace

Úkol: Na druhé straně listu najdeš zvířecí styly řešení konfliktů. Promysli si, jaké jsou jejich výhody a nevýhody, a zapiš si své poznatky k jednotlivým obrázkům. Až budeš vědět, v čem styly spočívají, zkus si odpovědět na tyto otázky:

Který styl je pro mě nejpřirozenější? Nakresli obrázek zvířete:

V čem mi to funguje a v čem ne? .....

.....

Který styl chci zkusit častěji používat? Nakresli obrázek zvířete:

Proč? .....

.....

Co by to mohlo přinést? .....

.....

Co potřebuji k tomu, abych to mohl/a začít zkoušet? .....

.....

Zvířecí styly řešení konfliktů

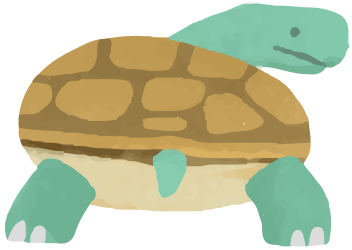

Výhody: .....

.....

Nevýhody: .....

.....

Výhody: .....

.....

Nevýhody: .....

.....

Výhody: .....

.....

Nevýhody: .....

.....

Výhody: .....

.....

Nevýhody: .....

.....

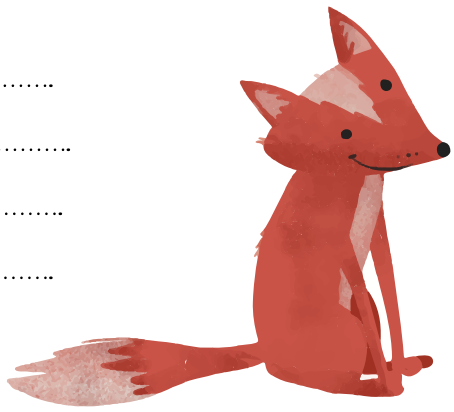

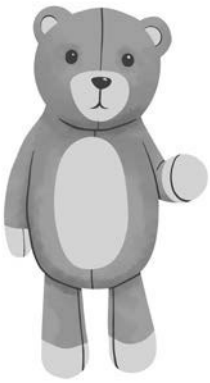

Výhody: .....

.....

Nevýhody: .....

.....

Přátelé v konfliktu

Podíváme se na různé přístupy, které lidé při řešení konfliktů užívají. Využijeme k tomu dialogy ze seriálu Přátelé. Postupně si ve skupinách přečtěte pět ukázek konfliktních situací z přílohy *Přátelé*. Lidé, kteří jsou do konfliktu zapojeni, na něj vždy nějakým způsobem reagují – a to nás bude nejvíce zajímat.

Úkol: U každé ukázky odpověz na otázky:

1. ukázka – Jak bys charakterizoval/a styl řešení konfliktu? .....

.....

Jaké jsou jeho přínosy? Jaká má rizika? .....

.....

2. ukázka – Jak bys charakterizoval/a styl řešení konfliktu? .....

.....

Jaké jsou jeho přínosy? Jaká má rizika? .....

.....

3. ukázka – Jak bys charakterizoval/a styl řešení konfliktu? .....

.....

Jaké jsou jeho přínosy? Jaká má rizika? .....

.....

.....

4. ukázka – Jak bys charakterizoval/a styl řešení konfliktu? .....

.....

Jaké jsou jeho přínosy? Jaká má rizika? .....

.....

.....

5. ukázka – Jak bys charakterizoval/a styl řešení konfliktu? .....

.....

Jaké jsou jeho přínosy? Jaká má rizika? .....

.....

.....

Styly řešení konfliktů

Každá z ukázek zobrazuje nějaký styl řešení konfliktů.

Slovníček pojmů
Styly řešení konfliktů: Styly řešení konfliktů (nebo také konfliktní styly) jsou vzorce reakcí nebo soubory chování, které lidé užívají při řešení konfliktů. Nástroj pro jejich měření vyvinuli v roce 1974 Kenneth Thomas a Ralph Kilmann.

Úkol: Seznam se podrobněji s popisem jednotlivých stylů v příloze *Styly řešení konfliktů* a zkus je přiřadit k ukázkám:

1. ukázka (chůva)	soutěž
2. ukázka (Den díkůvzdání)	únik
3. ukázka (tulení)	kompromis
4. ukázka (oběd)	přizpůsobení
5. ukázka (knihy)	kooperace

Víš, že...
… neexistuje jeden ideální styl, který by vyhovoval všem situacím a všem lidem? Žádný ze stylů není správný ani nesprávný. Ve skutečnosti může jednotlivec použít jakýkoli styl, a dokonce i všechny tyto styly současně v jedné konfliktní situaci, do které se dostane.

Závěrečné ohlédnutí

Co si z lekce odnášíš pro vlastní řešení konfliktů?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Příloha 1

Zvířecí styly řešení konfliktů

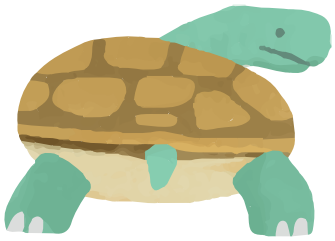

Výhody: .....

.....

Nevýhody: .....

.....

Výhody: .....

.....

Nevýhody: .....

.....

Výhody: .....

.....

Nevýhody: .....

.....

Výhody: .....

.....

Nevýhody: .....

.....

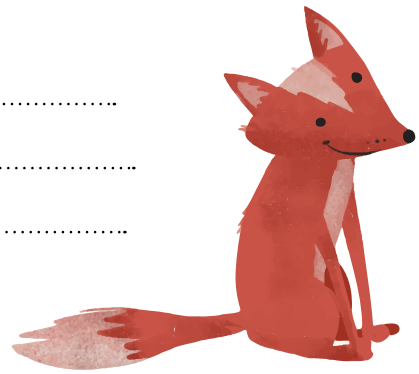

Výhody: .....

.....

Nevýhody: .....

.....

Příloha 1

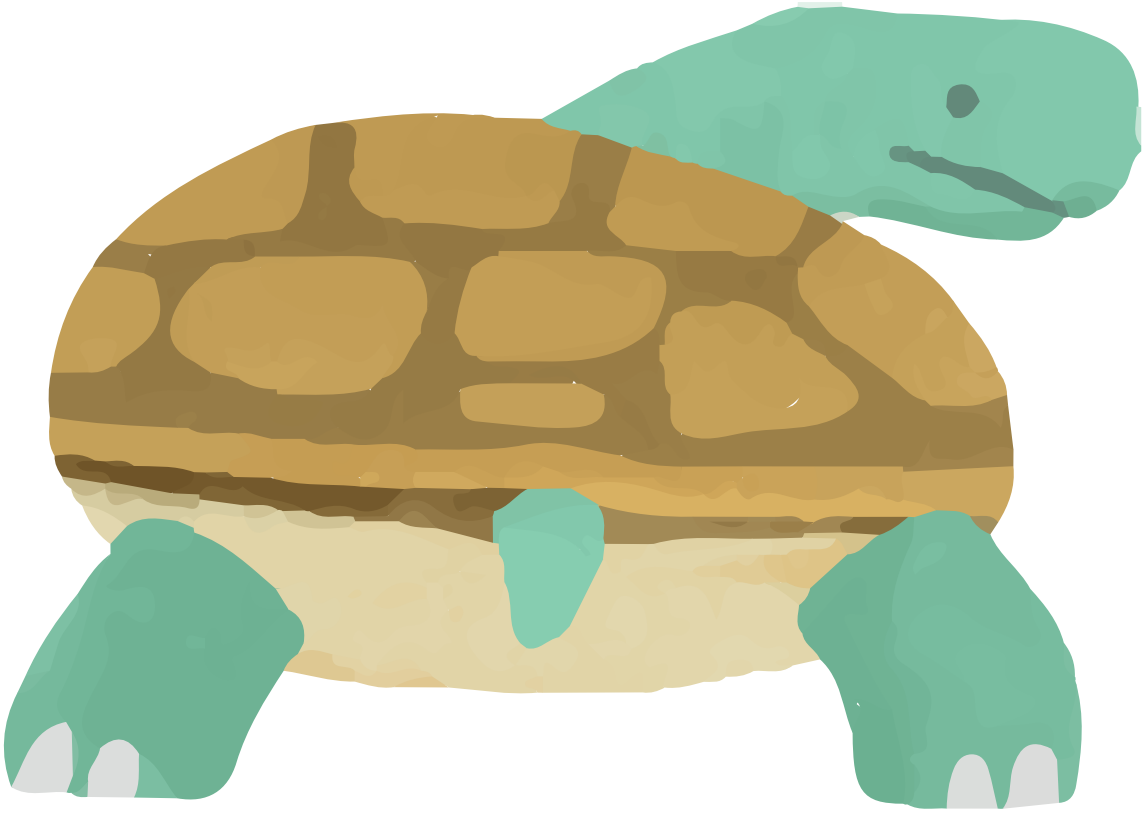

Příloha 1

Příloha 1

Příloha 1

Příloha 1

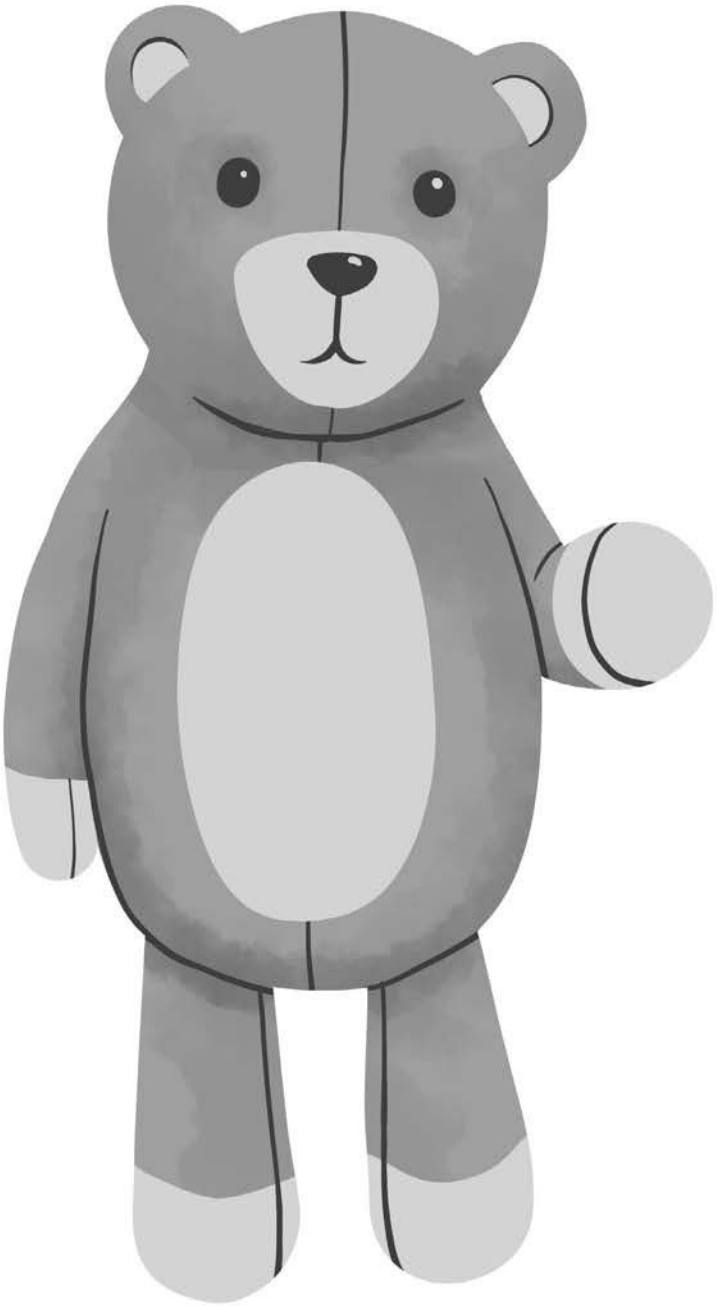

Příloha 2
Přátelé – strategie řešení konfliktů

Odkaz na sestřih ukázek na YouTube i soubor ke stažení je umístěn na webu www.nazemi.cz/konflikty.

Seznam dílů:

- 1. ukázka: Kooperace (rozhovor ze seriálu Přátelé S09E06)
- 2. ukázka: Únik (rozhovor ze seriálu Přátelé S10E08)
- 3. ukázka: Přizpůsobení (rozhovor ze seriálu Přátelé S03E03)
- 4. ukázka: Kompromis (rozhovor ze seriálu Přátelé S04E11)
- 5. ukázka: Soutěž (rozhovor ze seriálu Přátelé S03E13)

Promítání videoukázek ze seriálu Přátelé můžete nahradit přečtením přepisu daných rozhovorů. Přečtěte postupně pět rozhovorů a po každé ukázce nechte skupinkám čas na samostatnou práci. Následně představte, jaký styl řešení konfliktů ukázka znázorňovala. Poté pokračujte četbou dalšího rozhovoru.

1. ukázka

Ross ukončuje spolupráci se Sandym, který se staral o jeho dceru Emmu.

(…)
Ross: Sandy, ahoj.
Sandy: Ahoj.
Ross: Víš, musíme si promluvit… Bohužel to nějak nevyšlo. Oba si myslíme, že to s Emmou umíš. Ale mám pocit, že to mezi náma nezajiskřilo. Je mi líto. Moc rádi ti dáme dobré doporučení.
Sandy: Ne, nic se neděje. Já jsem dostal spoustu nabídek. Jenže jsem si vybral vás, protože jste se mi zalíbili.
Ross: Každopádně jsem rád, že se na mě nezlobíš.
Sandy: To určitě ne. Tobě musí vyhovovat ten, koho máš doma.

Sandy: Ačkoliv, teda jestli mi to můžeš říct, co ti vadilo? Třeba bych na sobě mohl zapracovat.
Ross: Není to nic, cos udělal. Je to můj problém.
Sandy: O co jde? Prosím.
Ross: Jsem trochu nervózní z člověka, který je tak citlivý jako ty.
Sandy: To je fér. Ačkoliv, smím se zeptat, čím to asi je?
Ross: Čím to je? Nevím. Možná kvůli tátovi? Když jsem dospíval, byl docela korba. Jako dítě jsem nebyl takovej sportovec, jako jsem teď…
(…)

Příloha 2

2. ukázka

Ross, Rachel, Phoebe a Joey stojí za dveřmi. Monika a Chandler je nechtějí pustit k sobě domů, protože přišli pozdě na večeři na Den díkůvzdání.

(…)
Ross: No tak, lidi. Omlouváme se. Metro se porouchalo.
Chandler: Lžeš! Byli jste na zápase.

Rachel: No tak, lidi. Nezáleží, že jdeme pozdě. Hlavní je, že tu jsme teď všichni. Pusťte nás dovnitř, ať můžeme ochutnat vaše delikatesy.
Monika (podstrčí něco pode dveřmi): To je všechno, co dostanete!
Phoebe: Co uděláme? Mám hlad.
Rachel: Oh, teď jsem si vzpomněla! Máme také něco na jídlo. Monika něco dala do naší trouby dnes ráno.
Monika: Dotknete se toho a budete toho nadosmrti litovat!
Chandler: Lidi, poslouchal bych ji.
Rachel (přináší jídlo nalezené v troubě): Bože! Bruselské kapustičky.
Ross: To je ještě horší než nic!
Chandler: Ha, ha! Všechno, co máte, jsou Moničiny smradlavé bruselské kapustičky!
Monika: Smradlavé?
Chandler: Prosím, nech mě na téhle straně dveří.

Rachel: Oh, já vím. Stále mám svůj starý klíč. Prostě můžeme odemčít dveře.
Phoebe: Nemyslím si, že je to dobrý nápad. Viditelně s námi nechtějí být.
Rachel: Víš co? Já s nimi taky nějak speciálně nechci být. Ale je Díkůvzdání. Neměli bychom chtít být bez nich, společně.

Joey (nakukuje dveřmi, které odemkli, ale jsou stále zavřené na řetízek): Vše vypadá úchvatně. Krocan, nádivka… Brusinky.
Joey: Poslouchejte, lidi, cítíme se hrozně. No tak, lidi. Chceme, abyste věděli… že se strašně strašně omlouváme. Že jo, lidi?
Všichni: Je nám hrozně. Omlouváme se.
(…)

3. ukázka

Chandler se radí s Rachel a Rossem o svém vztahu.

Chandler: Ještě mám něco. Janice se ke mně v noci tulí a mně se to líbí. Ale na spaní potřebuju víc místa. Jak to mám říct, aby to nevypadalo, jako že říkám, že je tlustá?
Rachel: Promiň. Nemůžeme ti poradit, protože my se tulíme.

Ross: K tomu spaní. Je to ožehavá věc, ale dá se vyřešit.
Chandler: Myslel jsem, že se tulíte.
Ross: Ne, netulíme. Já ne. Jen ona. Jsem jako ty. Potřebuju místo. Pojď sem.

Ross: Jsi v posteli. Je na tvý straně, tulí se. Počkáš, až se přitulí, pak ji obejmeš a převalíš ji na její stranu postele. A pak se překulíš zpátky. Objetí pro ni, překulení pro tebe.
(…)

Příloha 2

4. ukázka

Joey sedí v kantýně ve své nové práci a čeká na Rosse.

(…)
Joey (k ženě, která si chce přisednout): Promiňte, můžete si sednout támhle? Držím místo pro přítele Rosse.
Rhonda: Myslíte pro dr. Gellera?
Joey: Doktora? No ne, on tu má přezdívku.
Rhonda: Ten tu sedět nebude. Lidi v bílých pláštích sedí jedině támhle. No a my, lidi v modrém saku, sedíme zase tady.
Joey: To je nesmysl.
Rhonda: Ne, realita.
Joey: Tss, to je praštěný.
Rhonda: Praštěný možná, v normálním světě, tam, kde nejsou bílé pláště a modrá saka. Vy nejste v normálním světě. Tady jste v muzeu.
Rhonda: Vidíte toho v brýlích? Na základní škole jsme si spolu hrávali v jednom kuse, ale teď…

Rhonda (křičí směrem k muži u stolu „bílých plášťů"): Petře! Haló, Petře! To jsem já, Rhonda ze základní školy 129! Dělila jsem se s tebou o pudink! Dávala jsem ti svoji svačinu!
Rhonda: Vidíte? Tváří se, jako by mě ani neslyšel!
Joey: Oni se všichni tváří, jako by vás neslyšeli.
Joey: Poslyšte, já nevím, jak je to tu s vašimi saky a oddělenými stoly, ale Ross je jeden z mých nejlepších přátel. A když mu tu držím místo, tak na něm taky bude sedět.

(vchází Ross)
Joey: Rossi, Rossi! Pojď sem, držím ti místo!
Ross: Dobrý, už sedím tady, později se uvidíme, jo?
(…)

(o pár dní později)
Dr. Phillips (zve Rosse ke stolu „bílých plášťů"): Dr. Gellere? Zde je místo.
Ross: Díky, dr. Phillipsi. Přesto hodlám obědvat u tohoto stolu. Zde uprostřed. (sedá si k prázdnému stolu, který není určen ani „bílým plášťům", ani „modrým sakům")
Ross: A zvu k obědu, přímo sem, svého přítele Joeyho. Když bude chtít.
Joey: Já chci, dr. Gellere!
(…)

Příloha 2

5. ukázka

(…)
Joey: Jak jde život?
Chandler: Dobrý.
Joey: Tak co, Rachel, jak daleko jsi v Záři?
Rachel: Danny právě vstoupil do pokoje 217.
Joey: Uuu, to nejlepší přijde, až najde tu mrtvolu ve vaně…
Rachel: Nenene, nechci nic vědět, ty bys mi to zkazil!

Joey: Tak jo, řeknu to šifrovaně. Víš, jak ten kluk viděl ty „píp" v tý chodbě, ne?
Chandler: Joo, to bylo fakt skvělý.
Joey: A pak z „píp" a „píp" vzniklo „píp píp". Ale ne, nejlepší je konec, Jack je málem zabije tím „píp", ale v poslední vteřině mu utečou.
Rachel: Ale ne, Joey, jak jsi mi tohle mohl udělat?

Rachel: No dobře, tak jo. Laurie požádá Jo o ruku, ona ho odmítne, přestože ho miluje. A on si nakonec vezme Amy.
Joey: Děvče, já ti to neřekl schválně! Jak chceš! Bojler vybouchne, zničí hotel a otce zabije.
Rachel: Beth umře.
Joey: Beth? Beth umře? Je to tak? Když budu číst dál, tak Beth umře?
Chandler: Ne, Beth přece neumře. Tak to není, viď, Rachel?
Ross: Joey se ptá, jestlis mu zošklivila první knihu, co se mu líbila a ve který nehrál Jack Nicholson.
Rachel: Ne. Ona neumře.
Joey: A proč jsi to říkala?
Rachel: Protože jsem chtěla, aby ses trápil.
(…)

Příloha 3

Styly řešení konfliktů

Styly řešení konfliktů nebo také konfliktní styly jsou vzorce reakcí nebo soubory chování, které lidé užívají při řešení konfliktů. Nástroj pro jejich měření vyvinuli v roce 1974 Kenneth Thomas a Ralph Kilmann.

Kooperace (styl sovy)

Kooperace je nejkonstruktivnějším ze všech stylů řešení konfliktu. Kooperativní lidé vykazují jak zájem o své vlastní cíle a potřeby, tak i o osobu, s níž jsou v konfliktu. Kooperace vyžaduje, aby si obě strany rozuměly. Proto je založena na naslouchání a společném hledání vzájemně vyhovujících řešení.

+ snaha odhalit kořeny konfliktu a hledat alternativní řešení smysluplné a prospěšné pro všechny

– vyžaduje velké množství času a emoční energie

vhodné pro situace: jedná se o velmi důležitý problém a zároveň nám velice záleží na zachování dobrých vztahů

Únik (styl želvy)

Únik spočívá v popírání konfliktu nebo vyhýbání se tématu – změnou tématu, nezávaznými poznámkami či vtipkováním o konfliktu. Lidé s únikovou strategií se raději stáhnou, než aby nabídli svůj pohled na věc nebo se problém snažili vyřešit.

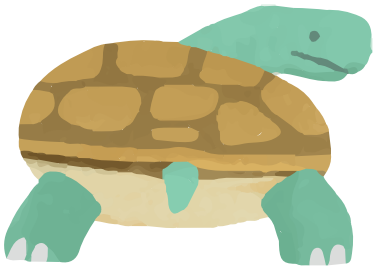

+ umožňuje lidem nechat si více času, než budou na konflikt reagovat

– nemusejí být uspokojeny potřeby žádné ze stran; může vést k eskalaci konfliktu

vhodné pro situace: drobnější konflikty s lidmi, které skoro neznáme – např. předbíhání ve frontě apod.

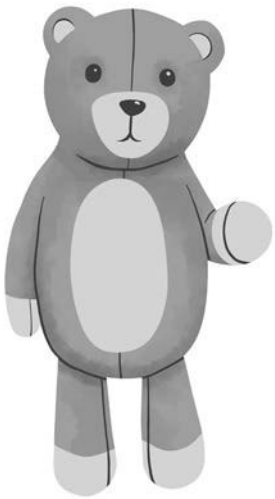

Přizpůsobení (styl plyšového medvěda)

Lidé, kteří se přizpůsobují, dávají přednost spolupracujícímu přístupu. Vzájemné vztahy jsou pro ně důležitější než vyřešení problému, a proto se neustále snaží všechno uhlazovat. Upozaďují přitom ale vlastní potřeby. V zásadě souhlasí s druhou stranou, uznávají a přijímají její stanovisko nebo návrh.

+ naplnění potřeb druhého člověka; péče o vzájemné vztahy

– u člověka, který se přizpůsobuje často, může vést kvůli nenaplněným potřebám k frustraci nebo vyhoření

vhodné pro situace: řešíme-li méně důležitý problém a stojíme o zachování dobrých vztahů

Příloha 3

Kompromis (styl lišky)

Výsledkem kompromisu jsou nějaké zisky i ztráty pro každou ze zapojených stran, kdy se každá vzdá určitého přání či ustoupí ze své potřeby ve prospěch nalezení nějakého řešení. Tento styl urychluje proces řešení – lidé činí kompromisy s odkazem na férovost, navrhují výměnu, nabízejí rychlá řešení.

+ umožňuje v konfliktu dosáhnout důležitých cílů, které vyžadují spolupráci, a udržuje mocenskou rovnováhu

– zabraňuje nalézání nových, kreativních řešení; nevěnuje se příčině problémů, ale dočasně opravuje důsledky

vhodné pro situace: když hledáme rychlá řešení

Soutěž (styl býka)

Soutěžení spočívá v následování vlastních zájmů bez zohlednění, nebo dokonce na úkor zájmů druhé strany. Pro soutěžení je typické agresivní a nespolupracující chování. Lidé s touto strategií se vrhají do konfliktu po hlavě, a když je to potřeba, tvrdě prosazují svůj názor.

+ může druhé straně ukázat, jak důležité dané téma pro člověka je

– může poškodit vztah, protože se soustředí na vnější cíle a nechává prohrávající stranu neuspokojenou

vhodné pro situace: je-li potřeba rychlé rozhodování – např. když se v budově rozezní požární hlásiče a lidé otálejí a stále ji neopouštějí, je v té chvíli vhodné zvýšit hlas a jednat autoritativně

Zdroje:
LEIMDORFER, Tom. *Byl jednou jeden konflikt. Pohádkový manuál konstruktivního řešení konfliktů.* Brno: NaZemi, 2019.

SOPHIA TUTORIAL. Overview of the Five Conflict Styles. *Sophia* [online]. SOPHIA Learning, LLC, 2020 [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.sophia.org/tutorials/overview-of-the-five-conflict-styles-4.

The Five Styles of Conflict Resolution. *University of Notre Dame* [online]. 28. 8. 2019 [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.notredameonline.com/resources/negotiations/the-five-styles-of-conflict-resolution.

Programy

Spolupráce a soutěž

Vzdělávací blok zkoumá strategie chování jednotlivců, skupin i států při soutěžení a spolupráci. Skrze tyto strategie nabízí reflektivní pohled do osobního a společenského života. Hlavní aktivitou programového bloku je simulační hra Vězňovo dilema, která slouží jako podkladový materiál pro vysvětlení pojmů win-win a win-lose.

Cíle

- Účastníci a účastnice chápou spolupráci a soutěž jako možné strategie, které lze v různých situacích vědomě volit.
- Účastníci a účastnice přistupují ke spolupráci jako ke strategii, která posiluje vztahy mezi lidmi a skupinami na různých úrovních.
- Účastníci a účastnice rozumějí situacím win-win a win-lose, dokážou vysvětlit rozdíly mezi nimi a ukázat příklady v reálném životě.

Doba trvání

230 minut (bez přestávek)

Věk

14+

Pomůcky

pracovní list pro každého, tabule/flipchart, fixy, 2 hlasovací lístky pro každou skupinu (symbol X, symbol O) – 3x nebo 4x dle počtu skupin, dataprojektor (v případě využití doporučených videí), psací potřeby pro každého, *Záznamová tabulka* – příklad vyplnění (příloha 1), *Tabulka hodnocení* – vytištěná 3x nebo 4x dle počtu skupin (příloha 2), *Možné výsledky* – vytištěná tabulka k vyvěšení (příloha 3)

Kompetence globálního občanství

Nakládání s konflikty

Etická odpovědnost a angažovanost

Cíle udržitelného rozvoje

16 Mír, spravedlnost a silné instituce

17 Partnerství ke splnění cílů

Realizace

Uvedení do tématu (10 minut)

Na začátku uveďte účastníky a účastnice do tématu a krátce představte, čemu se bude setkání věnovat: *Dnes se zaměříme na spolupráci a soutěž. Představíme si je jako možné strategie našeho chování, uvedeme si jejich výhody a nevýhody a přeneseme je do našeho osobního i společenského života. Vysvětlíme si pojmy win-win a win-lose, které ukazují, k jakému výsledku to vede, když spolupracujeme, či soutěžíme. Ukážeme si, zda a jak spolupráce posiluje naše osobní vztahy.*

V průběhu celého bloku je potřeba s účastníky a účastnicemi využívat pracovní list. Rozdejte jim ho.

Moje výhry a prohry (25 minut)

V evokační aktivitě se pracuje s tabulkou v pracovním listu (ukázka tabulky níže). Tu si může vyplnit každý sám nebo lze pracovat ve dvojicích. Sdělte následující instrukce:

- *Podíváme se nyní na to, při jakých příležitostech zažíváte výhry a prohry. Bude se pravděpodobně jednat o situace, které v sobě mají nějakou soutěž, některé dost možná ale i spolupráci.*
- *Do políček tabulky napište jednu nebo dvě odpovědi. Nemusíte vyplnit všechna políčka. Odpovědi se mohou vztahovat ke konkrétním reálným situacím, které jste zažili. Může se jednat také o situace, do nichž se občas dostáváte, ale nepamatujete si přímo konkrétní moment. V případě, že si nevzpomenete na nic ze svého života, můžete si něco vymyslet nebo použít situaci například z filmu.*
- Příklady: *Minulou sezónu jsme ve finále okresního přeboru prohráli* (skupinová prohra). *Občas se sestrou soutěžíme, kdo dřív sní polévku. I když prohraji, tak mě to baví* (vtipná prohra). *S mladším bratrem jsem se přetahoval o skateboard* (zbytečná výhra).
- Jakmile budou tabulky vyplněné, sesbírejte společně odpovědi. Každý dle svého výběru přečte jednu nebo dvě odpovědi, které si napsal. Pokud u některé položky nezazněla ani jedna odpověď, zeptejte se na závěr celé skupiny.
- Na závěr se zeptejte, ve které z těchto situací zúčastnění silně zažívali soutěžení: *Jaké to pro vás bylo? Co vám to přineslo?*
- Poté se stejně zeptejte i na spolupráci: *Jaké to pro vás bylo? Co vám to přineslo?*

Tabulka 1. Ukázka tabulky z pracovního listu

	Výhra	**Prohra**
Největší		
Poslední		
Skupinová		
Smutná		
Vtipná		
Zbytečná		

Na závěr se zeptejte, ve které z těchto situací zúčastnění silně zažívali soutěžení: *Jaké to pro vás bylo? Co vám to přineslo?*

Poté se stejně zeptejte i na spolupráci: *Jaké to pro vás bylo? Co vám to přineslo?*

Vězňovo dilema – hra (50 minut)

Následující hra demonstruje rozdíl mezi situacemi win-win a win-lose, které jsou v mezilidských i mezinárodních vztazích velmi časté a způsob jejich řešení je velmi odlišný (podrobněji viz infobox). Než tyto pojmy uvedete a vysvětlíte, zahrajte si hru, při které si zúčastnění vyzkoušejí využití různých strategií a jejich důsledků na vlastní kůži. Hru uveďte: *Bavili jsme se o výhodách spolupráce a soutěže. V následující hře budete mít příležitost zažít výhody i nevýhody spolupráce a soutěže na vlastní kůži.*

Vyhraďte si asi 10 minut na přípravu na hru a vysvětlení pravidel.

Příprava:

- Na tabuli si předem překreslete záznamovou tabulku pro zapisování bodů (podle přílohy 1). Ujistěte se, že na ni všichni vidí.
- Rozdělte účastníky a účastnice rovnoměrně do tří nebo čtyř skupinek (nebo je nechte, ať se rozdělí sami). Vyzvěte je, ať si sednou po skupinkách na židle a vymyslí si krátký název, který napíšete k jejich řádku do záznamové tabulky. Skupinky by měly být od sebe dostatečně vzdáleny, aby mohly komunikovat bez možnosti odposlouchávat jinou skupinu.
- Každé skupince dejte dvě hlasovací karty – jednu se symbolem křížku, druhou se symbolem kolečka – a bodovací tabulku, která odpovídá počtu skupinek (příloha 2).

Cíl a délka hry:

- Cílem hry je získat co nejvíce bodů. Vítěz bude odměněn.
- Hra se hraje 10 kol a bude trvat přibližně 20 minut.

Metodická poznámka: Nespecifikujte, kdo má body získat ani jak bude rozdělena cena. Účastníci a účastnice si cíl musejí interpretovat sami. Přesná formulace cíle je velmi důležitá. Vyhněte se formulaci, která by automaticky naváděla k soupeření. Nevhodným příkladem je formulace „vyhraje skupinka, která bude mít nejvíce bodů".

Metodická poznámka: Máte-li dostatek času a chcete-li dát hře větší prostor, můžete ji prodloužit o libovolný počet kol (maximální doporučený počet kol je však 15).

Pravidla hry:

- *Každá skupinka má své „hlasovací karty" – jednu kartu s křížkem, druhou s kolečkem.*
- *Úkolem každé skupinky je dohodnout se, zda bude v daném kole hrát „křížek", nebo „kolečko". Rozhodnutí skupinky představí mluvčí na začátku každého kola tak, že ukáže kartu se symbolem, na kterém se skupina dohodla. Karty všech skupinek se budou vždy ukazovat najednou.*
- *Skupinky v každém kole získávají body podle bodovací tabulky.*
- *Během hry můžete komunikovat jen v rámci své skupinky. Komunikovat s ostatními skupinkami není dovoleno, výjimkou jsou jen komunikační kola označená písmenem „C" v záznamové tabulce – během těchto kol mohou skupinky po dobu dvou minut komunikovat s ostatními. Potom budete mít čas dohodnout se v rámci své skupiny.*
- *Proběhnou také bonusová kola, která jsou v záznamové tabulce vyznačena písmenem „B" a číslem (např. „B3"), přičemž číslo reprezentuje hodnotu, kterou se bude násobit bodový zisk z daného kola. Znak „B3" tedy znamená, že body získané skupinkou v příslušném kole se budou násobit třemi.*

Nechte prostor na dotazy, a pokud je potřeba, vysvětlete nejasnosti. Vyzvěte skupinky, aby si nyní zvolily své „mluvčí", kteří budou obsluhovat hlasovací karty.

Provázejte hrou následujícím způsobem:

- Ohlaste začátek kola. Jako vedoucí hry vždy ohlásíte další kolo a poskytnete prostor pro diskuzi ve skupinkách. Pokud je čas na komunikační kolo, nejprve poskytněte prostor pro diskuzi všech týmů. Tuto diskuzi nemoderujte, jen pohlídejte časový limit jedné minuty. Vaším úkolem během této části hry bude být co nejméně vidět a slyšet. Je dobré dávat krátké a jasné pokyny, které udržují dynamiku hry. Diskuze je na hráčích.
- Doporučené pokyny pro běžné kolo: *Třetí kolo, čas na diskuzi v týmech. Máte jednu minutu. → Zbývá třicet sekund. → Připravte si prosím zvolený symbol. Jste připraveni? → Tři, dva, jedna, TEĎ.*
- Doporučené pokyny pro komunikační kolo + bonus B3: *Sedmé kolo, prostor pro diskuzi mezi týmy. Máte dvě minuty. → Zbývá třicet sekund. → Ukončete diskuzi. → Nyní máte jednu minutu čas na diskuzi ve skupinkách. Nezapomeňte, že body získané v tomto kole se budou násobit třemi. → Připravte si prosím zvolený symbol. Jste připraveni? → Tři, dva, jedna, TEĎ.*
- Nechte proběhnout hlasování.

- Po skončení hlasování si v tabulce hodnocení (příloha 2) najděte řádek, který odpovídá kombinaci zahraných znaků v daném kole. Zaznamenejte kombinaci znaků zahranou v každém kole (např. 3 kroužky, 1 křížek) a body získané každým týmem do záznamové tabulky (viz příloha 1).
- Poté začněte další kolo a dejte prostor pro diskuzi ve skupinkách nebo mezi týmy.
- Tip: Po několika kolech můžete sečíst body a sdělit průběžné výsledky. To dává hrajícím možnost chvíli si odpočinout a můžete tak také stimulovat hru.
- Po 10. kole ukončete hru. Sečtěte všechny body a vyhlaste, která skupinka jich získala nejvíce.

Vězňovo dilema – reflexe (25 minut)

Reflexi veďte jako skupinovou diskuzi. Ptejte se celé skupiny a nechte mluvit jednotlivce. Dbejte na soustředěnou a bezpečnou atmosféru.

Nejprve dejte prostor pro vyjádření emocí, které se během hry nashromáždily:

- *Hra skončila. Jak se vám hrálo? Jaké jsou vaše dojmy, pocity?*

Až poté se věnujte tomu, co se ve hře odehrávalo:

- *Co bylo cílem hry?*
- *Jaká byla vaše strategie? Jak se měnila se v průběhu hry?*
- *Kdybyste hru hráli znovu, použili byste jinou strategii? Jakou?*
- *O čem hra byla? Co vám ukázala?*

Nakonec připomeňte, že zadání hry přesně nespecifikovalo, kdo je vítězem – můžou to být všichni. Zeptejte se skupiny, kdo je tedy podle nich vítězem s nárokem na odměnu:

- *Kdo vyhrál? Jak byste rozdělili odměnu?*
- Dle výsledku diskuze naložte s odměnou.

Win-win a win-lose (60 minut)

Vraťte se ke hře a uveďte, že pro tuto hru křížek představoval „spolupráci", kdežto kolečko „nespolupráci". Byly to dvě možné herní strategie, mezi kterými skupinky volily.

Nyní se můžete podívat, kolik která strategie přinášela bodů. Tabulka v příloze 3 ukazuje ilustrativní bodový výsledek – jak by to dopadlo, kdyby jednotlivé skupinky hrály v každém kole stále dokola stejný symbol (například modrá a červená skupinka hrály každé kolo křížek a žlutá skupinka hrála pokaždé kolečko). Z takto vypočítaného ilustrativního výsledku můžeme vidět, která herní strategie přináší body všem a která je přináší zejména samotné skupince.

- Spolupráce (křížek) přinášela do hry nejvíce plusových bodů. Jedná se o strategii, která je výhodná pro všechny, každý z ní má nějaký profit. Takové řešení nazýváme **win-win**. Nevýhodou této strategie je její náchylnost ke zradě – zahraje-li některá skupinka nespolupráci (kolečko), ostatní dostanou záporné body. Další nevýhodou spolupráce (křížku) je, že zisk pro skupinku není tak vysoký jako zisk ze zrady (kolečka).
- Naopak nespolupráce či zrada (kolečko) přináší samotné skupince, která ji zahrála, nejvíce kladných bodů a ostatním záporné. Takové řešení nazýváme **win-lose**. Je silnou strategií v případě, že chceme porazit ostatní. Nespolupráce se však vyplatí pouze v případě, že jsme jedinou nespolupracující skupinkou.
- Při výběru herní strategie je tedy velmi důležité, jestli chceme ostatní porazit (kompetitivní strategie = soutěžíme = win-lose), nebo zda usilujeme o co nejvíce bodů pro všechny (kooperativní strategie = spolupracujeme = win-win).

Nyní navažte vysvětlením pojmů win-win, win-lose (viz infobox).

- Win-win řešení situace nastává tehdy, když se zúčastněné strany (aktéři) snaží dosáhnout výhry všech, uspokojit potřeby každého z aktérů.
- Win-lose řešení situace je naopak takové, při němž se aktéři snaží porazit ostatní – jejich výhra závisí na prohře druhých.
- V daných situacích pak volíme i jinou strategii jednání: pro dosažení win-win řešení je výhodné spolupracovat s ostatními, naopak pro dosažení win-lose řešení je nespolupráce tou nejvýhodnější strategií.

Pro lepší porozumění nyní zařaďte práci s texty, které popisují možná řešení situací, kdy máme na výběr ze dvou možností – zda budeme směřovat k výsledku dané situace spolupracujícím způsobem (win-win), nebo nespolupracujícím (win-lose).

Účastníci a účastnice se rozdělí do dvojic a přečtou si a poté zpracují jeden z textů (A, nebo B) v pracovním listu. Je nutné, aby polovina dvojic pracovala s textem A a druhá polovina s textem B. Každá dvojice bude mít na práci 20 minut. Během této doby si:

- přečte text a zpracuje úkoly v textu;
- připraví prezentaci svého textu pro jinou dvojici.

Metodická poznámka: Úkol v textu *Win-lose* pracuje s osobními pocity v konfliktní situaci, které budou dvojice prezentovat. Upozorněte všechny, aby si proto zapisovali pouze to, co jsou schopni sdílet s další dvojicí.

Po dokončení vyzvěte dvojice, aby se spojily s další dvojicí, která zpracovala opačný text. Dbejte na to, aby se k sobě nedostali lidé, mezi kterými jsou nějaké konfliktní vztahy. Zadejte limit 15 minut na prezentace obou textů. Při prezentacích jim mohou pomoci podtržená důležitá místa v textu. Každá dvojice tedy bude mít přibližně 5 až 7 minut na shrnutí.

Po 15 minutách dejte skupinkám další 3 minuty, aby vybraly jednu novou nejzásadnější informaci a jednu informaci, o které by se chtěly dozvědět víc. Nakonec spojte všechny dvojice dohromady a sdílejte, co vybraly. Poté můžete na některé otázky odpovědět nebo vyzvat k odpovědi či doplnění ostatní.

Nakonec představte myšlenkový experiment „vězňovo dilema", který ukáže, jak může vypadat situace win-win a win-lose v praxi. Pro názornost můžete překreslit tabulku z infoboxu na tabuli či flipchart. Případně, máte-li více času, přehrajte skupině některé z vysvětlujících videí z YouTube (viz zdroje).

Procvičení řešení win-win a win-lose (30 minut)

Poslední aktivitou je praktické vyzkoušení přeměny situace z win-lose na win-win řešení. Požádejte skupinu, aby se rozdělila do trojic. V případě potřeby může být i jedna nebo dvě čtveřice.

Společně s celou skupinou projděte příklad konfliktu *Situace: kino* v pracovním listu.

- Následně zadejte přibližně 3–5 minut (dle potřeby), během kterých budou mít trojice za úkol vymyslet, jak by situace pokračovala s win-lose řešením a s win-win řešením (pro pobavení můžete přidat i lose-lose řešení).
- Vyzvěte skupinky, aby svá řešení sdílely (všechna nebo jen některá).
- Obdobně pokračujte s druhým konfliktem *Situace: tahák*. Upozorněte, že v pracovním listu jsou i řešení (vzhůru nohama), která by si měli účastníci a účastnice přečíst až po vlastní práci.

Nyní upravte zadání a jako vzorovou situaci vyberte některou z tabulky *Moje výhry a prohry*, případně z tabulky v textu *Win-lose*. Skupinky budou mít za úkol změnit situaci z win-lose na win-win řešení. Tato změna může znamenat novou podobu situace, případně její pokračování novým směrem.

Metodická poznámka: Mělo by se jednat o situaci někoho ze zúčastněných, komu nevadí její sdílení. Situace by neměla být složitá, měl by to být spíše jednoduchý konflikt, který končí win-lose řešením a bude snadné jej změnit na win-win.

Metodická poznámka: Aktivitu je možné realizovat i dramaticky, je-li to pro vaši skupinu vhodný (známý, zajímavý, přínosný) formát. V každém případě nechte hraní pouze na dobrovolnících. Zadání si připraví všechny skupinky a jedna dvojice může představovat herce, kteří dostávají od ostatních skupinek zadání, jak mají situaci zahrát. Herecká dvojice se může (ale nemusí) střídat.

Závěrečná reflexe (30 minut)

Na závěr celé skupině položte otázky a veďte krátkou diskuzi:

- *Co si z toho můžete vzít pro váš osobní život?*
- *Které výhody spolupráce jsou pro vás zásadní? Proč?*
- *Která ze strategií spíše posiluje vztah aktérů situace (například konfliktu)? Proč?*
- *Jakými způsoby můžete měnit svůj pohled ze situace win-lose na win-win?*

Infobox – Soutěžení a hry

Na základě zkušenosti z programu by se mohlo zdát, že soutěže a „hry s prohrou" nemají mít v lidské společnosti místo. Podle některých lidí tomu tak skutečně je. Nyní však žijeme ve světě, kde je soutěž všude kolem nás. A může na nás mít pozitivní vliv:

- je zdrojem zábavy;
- pomáhá nám ukázat naše silné i slabé stránky;
- může nám nahrazovat chybějící sebevědomí v jiných oblastech života (například v jiných soutěžích, kde nejsme úspěšní);
- je hnacím motorem pro zdokonalování atd.

Když se však na všechny tyto charakteristiky podíváme blíže, zjistíme že:

- některé z nich jsou pouze náplasti na problémy, které způsobilo právě soutěžení a chybějící laskavé a bezpečné prostředí kolem nás (soutěž za účelem zvedání sebevědomí; neustálá potřeba vyhrávat, abychom někomu dokázali, že jsme dobří apod.);
- některé charakteristiky lze získat i spoluprací (zábava, hnací motor k seberozvoji atd.).

Pravděpodobně jediným pozitivním a nenahraditelným přínosem soutěžení a „her s prohrou" je jejich zábavnost. Například hra *Člověče, nezlob se!*, při níž by se všichni snažili spolupracovat tak, aby se stejně rychle dostali do domečku, by nejspíš nikoho nebavila. Podobně jako vybíjená, která je ve své podstatě založena na tom, že jedna skupina vyhraje a druhá prohraje.

Pokud v těchto případech přistoupíme na to, že se opravdu jedná jen o hry, budeme-li při nich pečovat o svoje mezilidské vztahy a jejich hlavním cílem bude radost ze společné zábavy, pak může být vše v pořádku. Je rozdíl, když si u stejné hry řekneme „hrajeme si spolu", nebo „hrajeme proti sobě". Patrné je to třeba u vrcholového sportu, kde přehnaná soutěž přináší mimo jiné velký stres a v některých případech i dlouhodobé psychické problémy.

Příklad soutěživého prostředí, které se snaží naplnit zdánlivé přínosy popsané výše, je škola, kde se známkuje. Dostat špatnou známku (nebo jenom horší než ostatní) může být pro některé děti velkou prohrou, která může znamenat ponížení a trest. Být na konci pomyslného žebříčku má celou řadu negativních dopadů, jako je například přiřazená role nešiky nebo nižší postavení mezi ostatními a z toho pramenící nespokojenost a stres. Takové prostředí motivuje k lepším výkonům jen málo a při dlouhodobém neúspěchu přímo odrazuje (*„zase to zkazím", „to nemá cenu"*…). Výhry (v podobě dobrých známek) s sebou přinášejí nepochybně pozitivní emoce, často ale vedou pouze k učení se pro známku (dobrý pocit), nikoli pro chuť něco vědět.

Infobox – Win-win a win-lose

Program je inspirován teorií her – disciplínou aplikované matematiky, která analyzuje strategie řešení možných konfliktních situací a modeluje jednání aktérů. Existuje mnoho strategických her, jež využívají matematiku pro hledání různých řešení situace. Teorie her má využití například v ekonomii, mezinárodní politice nebo psychologii.

Win-win a win-lose jsou pojmy, které můžeme definovat mimo jiné i díky teorii her. V našem případě o nich mluvíme jako o možných řešeních situace, podle toho, jakých výsledků řešení v dané situaci dosahuje. V literatuře se o win-win a win-lose dočtete také jako o strategiích, metodách, hrách, postupech či procesech.

Win-win řešení: Jedná se o takové řešení, při němž výhra jednoho aktéra znamená i výhru druhého. Aktéři se snaží, aby profitovali všichni zúčastnění. V konfliktu to může znamenat, že se dohodneme na řešení, se kterým souhlasí všechny strany. Pojmou-li skupinky hru jako win-win řešení, budou se snažit dosáhnout co největšího celkového součtu (všech skupinek) a spolupráce bude jedinou možnou strategií.

Win-lose řešení: Je to naopak takové řešení situace, kdy výhra jednoho aktéra znamená prohru druhého. V konfliktu může znamenat takové řešení, při němž se aktéři snaží prosadit pouze své zájmy, které jsou buď v rozporu se zájmy ostatních, nebo je zcela přehlížejí. Aktéři nespolupracují.

Existuje i řešení **lose-lose**. V takovém případě není uspokojen ani jeden z aktérů. Namísto usilování o výhru „kdo s koho" se strany dohodnou, že vzájemně sleví ze svých požadavků. Může se tak jednat o hledání kompromisu, ale také například o mstivé chování.

Infobox – Experiment „vězňovo dilema“

Základem hry „vězňovo dilema“ je obecně známý herní mechanismus se stejným názvem. Jeho autory jsou matematikové Merrill M. Flood, Melvin Dresher (oba USA) a Albert W. Tucker (Kanada), kteří tuto strategickou hru představili již v roce 1950. Vězňovo dilema je dodnes standardním modelem spolupráce a konfliktu užívaným v řadě sociálních věd: v psychologii, sociologii, politologii či ekonomii.

Za svůj název vězňovo dilema vděčí následujícímu **myšlenkovému experimentu**: na policejní stanici jsou přivedeny dvě osoby (v teorii her standardně označovány jako Adam a Bob) podezřelé ze spáchání trestného činu. Policie oba zavře do oddělených cel a zahájí vyšetřování. Ukáže se, že vyšetřovatelé mají v ruce pádné důkazy o tom, že za zločin nese vinu daná dvojice, nicméně nedokážou dobře určit, kdo z dvojice zmáčkl pomyslnou spoušť. Oba podezřelí tak čelí dilematu, zda policii vše říct (a tedy zradit svého partnera), nebo spíše zapírat (a s partnerem spolupracovat). Pokud budou oba podezřelí navzájem spolupracovat, nedokáže policie jasně určit pachatele a Adam i Bob dostanou každý pouze dvouletý trest za menší přestupky. Jestliže by ale oba podezřelí zradili, získá policie pádné důkazy proti oběma a každý z dvojice dostane u soudu šestiletý trest. Pokud ovšem Adam spolupracuje, zatímco Bob zradí, bude vina přisouzena pouze Adamovi, který dostane desetiletý trest, zatímco Bob odejde volný. Stejný trest by byl připsán Bobovi, kdyby spolupracoval jen on a zradil Adam. Možné výstupy experimentu shrnuje následující tabulka.

Tabulka 2. Výplatní tabulka vězňova dilematu
Dvojice čísel v každé buňce určuje počet let, jež stráví Adam, respektive Bob ve vězení v závislosti na strategii, kterou oba hráči zvolí při vyšetřování. Záporné číslo vyjadřuje skutečnost, že jde o tzv. negativní užitek; oba hráči tedy usilují o to, aby jejich ztráta byla co nejmenší.

	Bob nic neprozradí (spolupráce)	Bob promluví (zrada)
Adam nic neprozradí (spolupráce)	–2, –2	–10, 0
Adam promluví (zrada)	0, –10	–6, –6

Vězňovo dilema je modelem strategické interakce dvou hráčů, kteří vědí, že jejich zisk, resp. ztráta ve hře jsou dány stejnou měrou jejich strategií i strategií soupeře. V čem spočívá základní dilema hry?

Na jednu stranu můžeme očekávat zradu obou hráčů, neboť tato strategie je od každého z nich z určitého pohledu racionální. Bez ohledu na strategii soupeře totiž zrada vždy přináší individuálně lepší výsledek: při spolupráci Boba získá Adam zradou trest 0 let místo dvou, při zradě Boba potom 6 let místo deseti. Na druhou stranu ovšem vidíme, že vzájemná spolupráce přináší hráčům celkově nejmenší ztráty (v součtu pouze 4 roky), zatímco všechny ostatní možnosti jsou významně horší (10 nebo 12 let). Je tedy otázka, která logika při rozhodování hráčů převáží.

Vězňovo dilema je dodnes významným modelem v řadě sociálních věd. Jaké jsou konkrétní aplikace modelu? V ekonomii je známá tzv. tragédie obecní pastviny: máme **obecní pastvinu**, na kterou chodí pást svá stáda vícero pastevců. Pastvina ovšem není dost velká, aby uživila naráz všechna stáda – tráva nestačí dorůstat. Pokud pastvinu plně využívají všichni, krmí se stáda pouze na zbytcích suché trávy (vzájemná zrada). Aktér se může rozhodnout omezit své užívání, tím se ale nechává okrádat sousedy, kteří společnou pastvinu spásají i za něj. Variantou spolupráce by bylo společné omezení užívání tak, aby měla tráva dost času dorůst.

Další zajímavé strategické hry (modely) jsou Bitva pohlaví (známá také jako Bach nebo Stravinsky), Hlava, nebo orel či Lov jelena. Více se dozvíte v publikaci *Základy teorie her* (viz zdroje).

Metodická podpora

Soutěžení ve skupině

Může se stát, že nastavení vaší skupiny a vzájemné vztahy mohou být silně soutěživé. V takovém případě může být téma soutěže a spolupráce pro některé účastníky a účastnice nebo i pro celou skupinu velmi živé. Nastavení dynamiky skupiny, soutěživé prostředí a podpora skupinové spolupráce jsou témata, jež umějí velmi kvalitně zpracovat metody zážitkové pedagogiky či kooperativního učení. V případě zájmu o tyto přístupy je možné oslovit některou z organizací, jež se specializuje právě na zážitkovou pedagogiku a nabízí kurzy na míru (např. Prázdninová škola Lipnice). Můžete také využít odbornou literaturu (např. časopis *Gymnasion*) a materiály v rozšiřujících zdrojích.

Tipy pro další práci

Spolupráce vs. soutěž – osobní rovina

Zaměřte se na osobní rovinu možných strategií chování – na spolupráci a soutěž. Rozdělte účastníky a účastnice rovnoměrně do skupinek po čtyřech. Vychází-li na některou skupinku více či méně lidí, nevadí.

Metodická poznámka: Je také možné ponechat původní skupinky z předchozí hry. Pokud jste však při hře zaznamenali rivalitu a případně následnou tenzi ve skupině, tuto variantu nevolte.

Nyní zadejte polovině skupin úkol na 10 minut: *Vyberte si ve skupině situaci někoho z vás, při níž se spolupracovalo. Zjistěte, zda zúčastněné strany usilovaly o win-win, nebo win-lose řešení. Sepište výhody a nevýhody spolupráce.*

- Druhé polovině zadejte stejný úkol, avšak se soutěží.

Mezitím si připravte na tabuli dva prázdné T-grafy – jeden pro výhody a nevýhody spolupráce, druhý pro soutěž. Nahoru na flipchart/tabuli zapište otázku: *Jaké vás napadají výhody a nevýhody spolupráce/soutěže?* Pod otázkou rozdělte plochu na dvě poloviny – na jednu pak spolu se skupinou pište výhody, na druhou nevýhody (obrázek 1). Na závěr celé skupině položte otázky a veďte krátkou diskuzi:

- *Co si z toho můžete vzít pro váš osobní život?*
- *Které výhody spolupráce jsou pro vás zásadní? Proč?*
- *Která ze strategií spíše posiluje vztah aktérů situace (například konfliktu)? Proč?*

Soutěž

Výhody	Nevýhody
motivace k nejlepšímu výsledku	*prohra*
výhra	*kazí vztahy*
zábava	*může vést k agresi*
známe toho nejlepšího, tu nejlepší	*rozděluje na lepší a horší (např. ve sportu)*

Spolupráce

Výhody	Nevýhody
víc hlav víc ví	*někteří nemusejí pracovat*
je sranda	*ztráta jedinečnosti (výherce)*
více se poznáme	*menší motivace něco dělat*
nesoupeříme	*možné dohady*
pomáháme si	*společný nepřítel (spolupracujeme, abychom soutěžili)*
všichni se zlepšujeme	
výsledek je dílem všech	

Obrázek 1. Příklad záznamu T-grafu ke spolupráci a soutěži

Spolupráce vs. soutěž – světové fenomény spojené se soutěží a spoluprací

Nyní pozornost skupiny přesuňte ke globální rovině zmiňovaných strategií. Všichni dostanou text *Světové fenomény* (příloha 4). Každá skupinka si vybere jeden z fenoménů a zpracuje jej dle zadání.

Metodická poznámka: Každý z fenoménů by měl být zastoupen alespoň v jedné skupině. Pokud je skupin méně než textů, rozdělte je na menší skupinky. Případně vynechte fenomény v tomto pořadí: open-source model, ekonomika sdílení.

Nechte 10 minut na přečtení textu a prodiskutování otázek:

- *O kterou strategii se jedná? Proč?*
- *Jak by mohla vypadat situace s použitím opačné strategie?*
- *Která strategie je z vašeho pohledu pro daný příklad lepší? Proč?*

Poté celé skupině popište obsah jednotlivých textů. U každého vysvětleného fenoménu nechte příslušnou skupinku představit poznatky z jejich diskuze (zvolená strategie, stručný popis opačné situace a porovnání strategií). V případě nejasností či chybných odpovědí reagujte. Správné odpovědi na první otázku jsou:

- klimatická změna: win-lose; soutěž
- open-source model („otevřený software"): win-win; spolupráce
- zbrojení a bezpečnostní dilema: win-lose; soutěž
- ekonomika sdílení: win-win; spolupráce
- družstevnictví: win-win; spolupráce

Metodická poznámka: Vybídněte k přečtení zbylých textů a zpracování úkolů v pracovních listech. Může se jednat o samostatnou práci na doma nebo o rozšiřující aktivitu do výuky.

Metodická poznámka: Pro ilustraci globální roviny spolupráce a soutěže lze zvolit i jiné fenomény, které chcete skupině představit. Použijte takové fenomény, na nichž lze dobře ukázat probíranou teorii. Vzhledem k současnému nastavení lidských společenství je příkladů soutěže dostatek (globální a tržní ekonomika, konkurenční prostředí, současný volební systém, sport atd.). U spolupráce je příkladů méně a může být diskutabilní, zda se opravdu jedná výhradně o spolupráci. Může to být například věda a výzkum, rozvojová spolupráce, autorská licence Creative Commons apod.

Text Soutěžení ve společnosti

Jako rozšíření programu můžete dát účastníkům a účastnicím přečíst a zpracovat text *Soutěžení a hry* v příloze 5. S textem se pracuje metodou I.N.S.E.R.T., kdy již při prvním čtení zaznamenáváme symboly:

√ Fajfkou označujeme informace, která je pro nás známá.
– Minusem označujeme informace, které jsou v rozporu s tím, co víme.
\+ Plusem označujeme informace, které jsou pro nás nové.
? Otazníkem označujeme informace, kterým nerozumíme nebo o nich chceme vědět více.

O zaznačených pasážích poté zúčastnění ve dvojicích diskutují, můžete zařadit i společné sdílení nejdůležitějších postřehů.

Text krátce shrnuje všeobecně vnímané pozitivní přínosy soutěže, které dále konfrontuje s možností, že by je šlo získat i jinak než soutěží, případně že vůbec nemusejí být potřeba. Text vychází z knihy *No contest: the case against competition* od Alfieho Kohna.

Evoluce důvěry

Internetová aplikace (aktivita) *Evoluce důvěry* ukazuje teorii her z pohledu jejich aktérů a herních strategií. Právě herní strategie (naše chování, jednání) velmi zásadně ovlivňují prostředí, v němž žijeme. Zjednodušeně řečeno, když budeme více soutěžit, budeme vytvářet soutěživé prostředí, které spolupráci silně znevýhodňuje. Naopak pokud budeme spolupracovat, prostředí se stane vhodným právě pro tuto strategii. Aplikace také ukazuje, že důvěra mezi lidmi je základním kamenem pro vytvoření spolupracujícího (win-win) prostředí a že zdrojem nedůvěry (a win-lose prostředí) velmi často bývá nedorozumění a nízká schopnost odpouštět.

Aplikaci najdete online v češtině pod následujícím odkazem: https://nextghost.github.io/trust. Můžete ji projít společně s celou skupinou nebo s ní nechat každého pracovat individuálně.

Páka

Jedná se o známou lidovou hru, kterou lze využít jako evokaci před probíráním tématu soutěže a spolupráce (například i místo aktivity *Vězňovo dilema*).

Instrukce: Bude se hrát na dvě kola. První kolo má běžná pravidla, druhé kolo bude mít upravené bodování (tuto informaci však zatím nesdělujte). Hru uveďte následovně: *Nyní se podíváme na výhru a prohru v praxi. Zahrajeme si známou lidovou hru páka. Budeme hrát na dvě kola. Vaším úkolem v prvním kole je získat co nejvíce bodů za 5 minut. Bod získáte tím způsobem, že někoho vyzvete na páku a vyhrajete.*

Přečtěte pravidla páky a promítněte je či vyvěste (příloha 5) na viditelné místo. Pravidla by měla být čitelná pro celou skupinu.

Pravidla páky

- *Musíte sedět proti sobě.*
- *Ruce se musejí pevně držet, lokty zůstávají stále na stole.*
- *Bod dostane ten, jehož hřbet ruky se nedotkne stolu.*
- *Druhou rukou se můžete přidržovat stolu.*

Kolo stopujte (5 minut) a po jeho ukončení každý sdělí svůj bodový stav. Můžete to udělat pomocí vyvolávání čísel: zeptáte se, kdo má určitý počet bodů (počty výher), a všichni s daným počtem se přihlásí.

Pro druhé kolo sdělte následující instrukce: *Nyní budeme hrát druhé kolo. Páka má stejná pravidla jako v prvním kole* (můžete si je znovu přečíst). *Druhé kolo však bude trvat pouze 3 minuty a vaším úkolem je zpětinásobit váš osobní počet bodů z prvního kola. Kdo měl v minulém kole například 3 body, potřebuje nyní 15. Avšak pozor – ten, kdo měl nulu, nyní potřebuje 5 bodů (tedy stejně jako ten, kdo měl jeden bod).*

Kolo opět stopujte (3 minuty) a po jeho ukončení se zeptejte, komu se podařilo splnit zadání pětinásobku bodů. V případě, že se to někomu podařilo, zeptejte se, jak toho dosáhl. Následně vysvětlete, jakým způsobem bylo možné zpětinásobit počet bodů z prvního kola:

Zpětinásobení bodů bylo možné změnou strategie ze soutěžení na spolupráci. Dle zadaných pravidel páky nebylo nutné se zdlouhavě přetlačovat. Mohli jste se předem dohodnout na jednoduchém pohybu doleva a doprava (vždy za jeden bod pro jednu i druhou stranu). Tímto spolupracujícím způsobem lze během velmi krátké doby získat hodně bodů.

Metodická poznámka: Dbejte zvýšené opatrnosti při zadávání instrukcí a čtení pravidel. Je důležitá jejich přesná formulace, aby nepodněcovala k soutěživosti a přetlačování. Vyhněte se slovům: výhra, prohra, výherce, přetlačování, soutěž, souboj, síla. Hru je možné zadat pouze tím, že přečtete zde uvedené instrukce a pravidla. Vyhněte se také názorné ukázce páky.

Nyní začněte se skupinovou reflexí (ideálně v kruhu). Nejprve dejte prostor pro uvolnění emocí například těmito otázkami:

- *Jak vám je po této aktivitě? (Jak se cítíte?)*
- *Popište, co se dělo.*
- *Nastaly nějaké vypjaté situace?*

Pokračujte dále ve skupinové reflexi následujícími otázkami:

- *Napadlo vás, že se může spolupracovat? Proč vás to napadlo/nenapadlo?*
- *Jaké výhody a nevýhody mělo soutěžení? Případně jaké výhody a nevýhody měla spolupráce?*
- *Proč jste se automaticky naladili na soutěž?*
- *V jakých případech se toto automatické soutěžení odehrává podobně?*

Absolutní a relativní zisk

Situace win-win a win-lose je možné ještě doplnit dvěma pojmy z ekonomie: absolutními a relativními zisky. Můžete tak program propojit s dalšími obory či předměty výuky. Pojmy jsou vhodné k aplikaci na globální fenomény a dobře použitelné i vzhledem k povaze hry vězňovo dilema, které je orientované na propočítávání a získávání bodů (zisky).

Absolutní zisk: primárním cílem skupiny je získat co nejvíce bodů bez ohledu na ostatní skupiny (nezáleží, zda ostatní získávají více, či méně bodů). Jediným zájmem je jejich konečný (absolutní) výsledek. Oproti situaci win-win jde v absolutním zisku pouze o výsledek dané skupiny – není zde snaha o zisk všech.

Relativní zisk: skupina se snaží porazit ostatní. Potřebuje získat více bodů než ostatní (plusové body), nebo ztratit méně bodů než ostatní (minusové body). Z pohledu relativního zisku může být pomyslnou výhrou i záporný součet bodů, je-li tento finální součet bližší nule než u ostatních skupin. Skupina v takovém případě pojímá hru kompetitivně a zrada je velmi silnou a bezpečnou strategií, neboť zaručuje, že ji soupeřící skupiny nikdy nepředstihnou. Rozdíl mezi relativním ziskem a situací win-lose je v podstatě pouze v terminologii.

Zdroje

Použité zdroje

- 10 tipů pro změnu: Sdílená ekonomika. *Smart Cities* [online]. 2013, No. 1 [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: http://www.scmagazine.cz/casopis/01-13/10-tipu-pro-zmenu-sdilena-ekonomika.
- Bezpečnostní dilema. In: *Wikipedie* [online]. 10. 3. 2013 [cit. 31. 10. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bezpe%C4%8Dnostn%C3%AD_dilema; ověřeno z primárních zdrojů.
- FRÜHBAUEROVÁ, Petra, STEJSKAL, Ondřej, ed. *Moje cesta ke světu: Portfolio globálního vzdělávání.* Brno: NaZemi, 2017.
- HÁJEK, Martin. Psychologie soutěžení. In: *Vedeme.cz* [online]. 14. 4. 2012 [cit. 17. 2. 2020]. Dostupné z: http://www.vedeme.cz/pro-vedeni/kapitoly-vedeni/44-konkurence-kooperace-individualismus/521-psychologie-soutezeni.html.
- HAVLOVÁ, Jaroslava. Software s otevřeným zdrojovým kódem. *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy* (TDKIV) [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003 [cit. 31. 10. 2019]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct & doc_number=000013968 & local_base=KTD.
- HRUBANOVÁ, Kristýna, PAVLÍČKOVÁ, Martina, ed. *Buzola: příručka globálního rozvojového vzdělávání nejen pro volný čas*. Brno: NaZemi, 2011.
- JOHANISOVÁ, Naďa. *Lokalizací proti supermarketům?* [online]. [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: http://wwwold.ekovesnicky.cz/alterekonom/lokalizaci_proti_supermarketum.html.
- JOHANISOVÁ, Naďa. Solidární ekonomika jako cesta k udržitelnosti: případ České republiky (1. část). *Kulturní noviny* [online]. 2015 [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: http://www.kulturni-noviny.cz/nezavisle-vydavatelske-a-medialni-druzstvo/archiv/online/2015/48-2015/solidarni-ekonomika-jako-cesta-k-udrzitelnosti-pripad-ceske-republiky-(1.cast).
- KOHN, Alfie. *No contest: the case against competition*. Boston: Houghton Mifflin, 1992.
- Kolektiv autorů Sharebrary. *Ekonomika sdílení nejen pro knihovny a knihovníky: Jak vykročit do éry sdílení a užít si ji naplno* [online]. Sharebrary, 2013 [cit. 31. 10. 2019]. Dostupné z: http://eknihy.knihovna.cz/static/files/ekonomika-sdileni.pdf.
- LAVIČKA, Václav, KAČER, Jan. Třetina globálních výdajů na zbrojení připadá na USA. Čína své skutečné výdaje tají. *Hospodářské noviny* [online]. 6. 5. 2019 [cit. 31. 10. 2019]. Dostupné z: https://infografiky.ihned.cz/vyzbrojovani/r~ef491c746ff911e9819e0cc47ab5f122.
- MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Pařížská dohoda* [online]. [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/parizska_dohoda.
- Nová dohoda START. In: *Wikipedie* [online]. 5. 11. 2019 [cit. 31. 10. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Nov%C3%A1_dohoda_START; ověřeno z primárních zdrojů.
- OPEN SOURCE INITIATIVE. *The Open Source Definition* [online]. 22. 3. 2007 [cit. 31. 10. 2019]. Dostupné z: https://opensource.org/docs/osd.
- Otevřený software. In: *Wikipedie* [online]. 9. 10. 2019 [cit. 31. 10. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Otev%C5%99en%C3%BD_software; ověřeno z primárních zdrojů.
- POLITIKA Z. Zbraně a mír. *YouTube* [online]. 10. 4. 2018 [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Zydle2QLfDM.
- RUTOVÁ, Nina. Archiv metod. *Respekt nebolí* [online]. [cit. 26. 2. 2018]. Dostupné z: http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod.
- Srovnání emisí skleníkových plynů. *Fakta o klimatu* [online]. [cit. 31. 10. 2019]. Dostupné z: https://faktaoklimatu.cz/infografiky/emise-vybrane-staty.
- STANĚK, Rostislav. *Základy teorie her* [online]. [cit. 6. 10. 2019]. Dostupné z: https://is.muni.cz/auth/el/1456/jaro2015/BPE_ZATH/um/46757137/ZATH.pdf?studium=611038.

- STEELOVÁ, Jeannie L., MEREDITH, Kurtis S., TEMPLE, Charles, WALTER, Scott. *Příručka III: Další strategie k rozvíjení kritického myšlení.* Praha: Kritické myšlení, 2007.
- VRBOVÁ, Zuzana. CAE: Evropské státy jsou pozadu s plněním cílů stanovených Pařížskou dohodou. *oEnergetice.cz* [online]. 27. 6. 2018 [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: https://oenergetice.cz/zivotni-prostredi/cae-evropske-staty-jsou-pozadu-plnenim-cilu-stanovenych-parizskou-dohodou.

Rozšiřující zdroje

- HOUDEK, Petr. *Teorie her a jednání lidí. Logika versus psychologie* [online]. 14. 2. 2008. Dostupné z: https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2008/cislo-2/teorie-her-jednani-lidi.html.
- JIRÁSEK, Ivo. *Zážitková pedagogika*. Praha: Portál, 2019.
- KASÍKOVÁ, Hana. *Kooperativní učení: aby to fungovalo…* [online]. 3. 10. 2011. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/13897/kooperativni-uceni-aby-to-fungovalo-.html.
- KASÍKOVÁ, Hana. *Učíme (se) spolupráci spoluprací.* Kladno: ASIS, 2009.
- SOCIALSQUARE. What is Open Source explained in LEGO. *YouTube* [online]. 7. 3. 2014. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=a8fHgx9mE5U.

Doporučené zdroje

- BEDNAŘÍK, Aleš. *Riešenie konfliktov, kapitola Spolupráca a súperenie.* Bratislava: PDCS, 2001.
- POVAŽAN, Peter. Teória hier – Väzňova dilema. *YouTube* [online]. 25. 10. 2016. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=6ipsmaFRwmg.

Pracovní listy

Spolupráce a soutěž

V životě se dostáváme do nejrůznějších situací. Ať už se jedná o konfliktní, nebo nekonfliktní situaci, můžeme ji řešit různými způsoby – buď tak, abychom byli spokojeni pouze my samotní, nebo i ostatní lidé, jichž se situace týká. Můžeme se učit spolupracovat a hledat řešení přínosná pro všechny. Díky tomu se zlepší vztahy mezi lidmi, naše zájmy budou vyslyšeny a nebudeme rozlišovat, zda jsme vyhráli, nebo prohráli. Vyhrát totiž mohou všichni, a přitom se ani nemusí soutěžit.

Klíčová slova: výhra, prohra, win-win, win-lose, spolupráce, soutěž

Moje výhry a prohry

Úkol: Do každého políčka v tabulce napiš jednu nebo dvě odpovědi. Nemusíš vyplnit všechna políčka. Odpovědi se mohou vztahovat ke konkrétním reálným situacím, které jsi zažil/a. Může se jednat také o situace, do nichž se občas dostáváš, ale nepamatuješ si konkrétní událost. V případě, že si nevzpomeneš na nic ze svého života, můžeš si něco vymyslet nebo použít třeba situaci z filmu.

Příklady:
- Skupinová prohra: Minulou sezónu jsme ve finále okresního přeboru prohráli.
- Vtipná prohra: Občas se sestrou soutěžíme, kdo dřív sní polévku. I když prohraji, tak mě to baví.
- Zbytečná výhra: S mladším bratrem jsem se přetahoval o skateboard.

	Výhra	**Prohra**
Největší		
Poslední		
Skupinová		
Smutná		
Vtipná		
Zbytečná		

A

Win-win

Slovníček pojmů
Win-win a win-lose: Pojmy win-win a win-lose bývají chápány jako strategie, hry, situace apod. My o nich mluvíme jako o řešeních s nějakým výsledkem.

Win-win je takové řešení situace, v němž výhra jedné osoby znamená i výhru druhé osoby. Obě strany se snaží spolupracovat k vzájemné spokojenosti. Hlavním cílem takovéto spolupráce může být zájem o pozitivní vztahy mezi lidmi. Výhra jednoho neznamená prohru druhého – jako to často bývá například ve sportu.

V konfliktu může win-win znamenat, že s dohodnutým řešením souhlasí obě strany – vyhrály tak obě strany, všichni jsou spokojení a nikdo neprohrál.

Příklad win-win situace:
Rodina se dohaduje, zda jet na dovolenou k moři, nebo do hor. Win-win řešení může znamenat, že celá rodina pojede na místo, kde jsou hory i moře kousek od sebe.

Úkol: Jaké další konfliktní situace a win-win řešení tě napadají?

Konfliktní situace	Win-win řešení

Víš, že...
… příkladem win-win řešení nekonfliktní situace může být například sdílení nebo vzájemné půjčování věcí s rodinou či přáteli? Sníží se tak pořizovací cena a náklady za údržbu (hry, lyže, auto, bydlení apod.).

… příkladem win-win řešení nekonfliktní situace může být i dobrovolnická práce? Dobrovolníkům taková práce přináší pracovní zkušenosti, nové dovednosti a znalosti nebo příjemný pobyt na atraktivním místě. Druhá strana zase získá pomocníky, kterým nemusí platit mzdu.

… ve hře *Dát, či nedát* může být win-win řešení takové, že se před každou výměnou dvojice dohodne, co je pro ně v tu chvíli nejvýhodnější, a to doopravdy splní?

Existují i řešení, která mohou zdánlivě vypadat jako win-win, avšak přínosná jsou pouze pro jednu stranu. Ta může dokonce tvrdit, že jiné řešení neexistuje.

Příklady zdánlivého řešení win-win:
- Manipulace: *„Pustím tě ven až do večera jedině tehdy, když budeš mít uklizeno v pokoji. Buď ráda, budeš mít uklizeno, a ještě budeš do večera venku.“*
- Vydírání: *„Dáš mi opsat domácí úkol a já na tebe neřeknu, že jsi zapomněl učebnici.“*
- Zneužití postavení: *Nemáš dostatečnou praxi. Zaměstnám tě, ale budu ti platit místo inzerovaných 80 Kč/hod. pouze 50 Kč/hod.*

B Win-lose

Slovníček pojmů
Win-win a win-lose: Pojmy win-win a win-lose bývají chápány jako strategie, hry, situace apod. My o nich mluvíme jako o řešeních s nějakým výsledkem.

Win-lose je takové řešení situace, v němž výhra jedné strany znamená prohru druhé strany. Upřednostníme vlastní výhru a vlastní zájmy před výhrou a zájmy druhé strany, aniž bychom společně hledali cestu, jak vyřešit situaci ke spokojenosti všech. Řešení win-lose oslabuje vztahy mezi lidmi a poražené straně přináší negativní emoce (jsme naštvaní, zklamaní, smutní…).

Příklady win-lose situací:
- Zneužití dominantního postavení: *„Je mi jedno, že máte v sobotu rodinnou oslavu. Pokud nepřijdeš na brigádu, tak už nemusíš chodit vůbec."*
- Neochota hledat jiná řešení: *„Já vím, že máte s družinou večerní program, ale já si tu deskovou hru stejně půjčím. Mám na to právo, protože jsem si to zapsal do kalendáře dřív. A už se o tom nechci bavit."*
- Bezdůvodné soutěže: *„Dáme si závod na kole. Kdo prohraje, tomu budeme dva dny říkat Květoslav Lůzr."*

Mnoho situací win-lose lze změnit na win-win. Je k tomu však nutná ochota spolupracovat na oboustranně výhodném řešení. Někdy to může trvat dlouho a stojí to hodně práce, ale výsledkem jsou vztahy, kde lidé neprohrávají, jejich potřeby jsou naplněny a všichni jsou spokojení.

Úkol: Jaké konfliktní situace a win-lose řešení jsi zažil/a? Jak ses cítil/a?

Konfliktní situace	Win-lose řešení	Mé pocity

Co tě napadá, když se podíváš na všechny své vypsané pocity u win-lose řešení?

……

……

……

Víš, že...
… existují i situace **lose-lose**? V takovém případě není uspokojena ani jedna strana. Může se jednat například o složité a dlouhotrvající konflikty v rodině.

… některá řešení, o kterých rozhodla třetí strana konfliktu na základě zákona (nebo třeba školního řádu), mohou být lose-lose? Většinou je uložen nějaký trest, který je zbytečný, pachateli ani oběti nic nepřináší, nebo dokonce ubližuje oběti.

Vězňovo dilema – od experimentu ke hře

Slovníček pojmů

Strategie: Z pohledu této lekce můžeme strategii definovat jako sadu možností, jak se lze v konkrétní situaci zachovat. Spolupráci a soutěž je tedy možné chápat jako strategii, kterou si pro danou situaci volíme. Často se tak děje nevědomky. Můžeme to ale trénovat a volit spolupráci, nebo soutěž vědomě.

Základem hry „vězňovo dilema" je obecně známý herní mechanismus se stejným názvem. Jeho autory jsou matematikové Merrill M. Flood, Melvin Dresher (oba USA) a Albert W. Tucker (Kanada), kteří tuto strategickou hru představili již v roce 1950. Vězňovo dilema je dodnes standardním modelem spolupráce a konfliktu užívaným v řadě sociálních věd: v psychologii, sociologii, politologii či ekonomii.

Za svůj název vězňovo dilema vděčí následujícímu **myšlenkovému experimentu**: na policejní stanici jsou přivedeny dvě osoby (v teorii her standardně označované jako Adam a Bob) podezřelé ze spáchání trestného činu. Policie oba zavře do oddělených cel a zahájí vyšetřování. Ukáže se, že vyšetřovatelé mají v ruce pádné důkazy o tom, že za zločin nese vinu daná dvojice, nicméně nedokážou dobře určit, kdo z dvojice zmáčkl pomyslnou spoušť. Oba podezřelí tak čelí dilematu, zda policii vše říct (a tedy zradit svého partnera), nebo spíše zapírat (a s partnerem spolupracovat). Pokud budou oba podezřelí navzájem spolupracovat, nedokáže policie jasně určit pachatele a Adam i Bob dostanou každý pouze dvouletý trest za menší přestupky. Jestliže by ale oba podezřelí zradili, získá policie pádné důkazy proti oběma a každý z dvojice dostane u soudu šestiletý trest. Pokud ovšem Adam spolupracuje, zatímco Bob zradí, bude vina přisouzena pouze Adamovi, který dostane desetiletý trest, zatímco Bob odejde volný. Stejný trest by byl připsán Bobovi, kdyby spolupracoval jen on a zradil Adam. Možné výstupy experimentu shrnuje následující tabulka.

Tabulka 3. Výplatní tabulka vězňova dilematu

Dvojice (záporných) čísel v každé buňce určuje počet let, jež stráví Adam i Bob ve vězení v závislosti na strategii, kterou oba hráči zvolí při vyšetřování. Oba hráči usilují o to, aby jejich ztráta byla co nejmenší.

	Bob nic neprozradí (spolupráce)	Bob promluví (zrada)
Adam nic neprozradí (spolupráce)	–2, –2	–10, 0
Adam promluví (zrada)	0, –10	–6, –6

Úkol: Napiš, jaký výsledek Adamovy a Bobovy situace (součet let ve vězení) se dá obecně považovat:

za nejhorší …… *let celkem*

za nejlepší …… *let celkem*

Úkol: Zodpověz otázky:

Jak by ses zachoval/a, kdybys byl/a na Adamově nebo Bobově místě?

……

……

……

……

Zažil/a jsi někdy situaci, kdy jsi sám/sama musel/a takto taktizovat? Při jaké příležitosti? Jaké to bylo?

.....

.....

.....

.....

Víš, že...

… vězňovo dilema je modelem strategické interakce dvou hráčů, kteří vědí, že jejich zisk, resp. ztráta ve hře jsou dány stejnou měrou jejich strategií i strategií soupeře?

… existuje několik dalších podobných strategických her (modelů), například Bitva pohlaví, Hlava, nebo orel a Lov jelena?

Situace: kino

Úkol: Zde je příklad konfliktní situace. Zkus vymyslet nějaká win-win a win-lose řešení (případně i lose-lose). Na příklady možného řešení se podívej až potom, co zkusíš vymyslet nějaké vlastní.

Aha, to se mi ale nelíbí, nechci, abys přišla tak pozdě.

Prostě potom ještě někam jdeme.

Počkej, to mi nějak časově nevychází, nevím, proč bys měla dojít takto pozdě.

Za chvíli je odpolední promítání v kině. Jdu tam s kamarádkami a přijdu asi v 8 hodin.

Možná řešení situace

Win-win

Dcera: A co se ti na tom nelíbí? Že přijdu pozdě, nebo že nevíš, kdy a kde budu?
Matka: No, řada bych věděla, kde a s kým budeš po tom kině. Protože už bude tma a nechci se o tebe bát.
Dcera: Domluvili jsme se s Katkou a Bárou, že po kině půjdeme ještě někam na čaj. Nevíme kam, chceme se rozhodnout až potom.
Matka: Dobře, když budeš dostupná na telefonu, tak je to pro mě v pořádku.
Dcera: Jasně, budu, po kině si zapnu vyzvánění.
Matka: Dobře.

Win-lose

Dcera: A proč bych nemohla dojít v 8? Všechno mám hotové, takže nevidím důvod, proč bych měla jít po kině hned domů.
Matka: Hele, kino končí v šest a kolem sedmé je už tma. Takže budeš do tmy doma.
Dcera: My chtěli jít ještě někam na čaj.
Matka: Tak si dáš čaj jindy nebo doma. Víc se mi už o tom nechce bavit.
Dcera: Hm, no jo no.

Win = matka nebude mít strach, kde dcera je. Samozřejmě se ale jedná o nepříjemnou situaci, jež ve své podstatě žádnou výhru není.

Situace: tahák

Úkol: Zde je příklad konfliktní situace. Zkus vymyslet nějaká win-win a win-lose řešení (případně i lose-lose). Na příklady možného řešení se podívej až potom, co zkusíš vymyslet nějaké vlastní.

Robine, zítra máme psát tu písemku z matiky, mohl bys mi pak poslat tahák s odpověďmi?

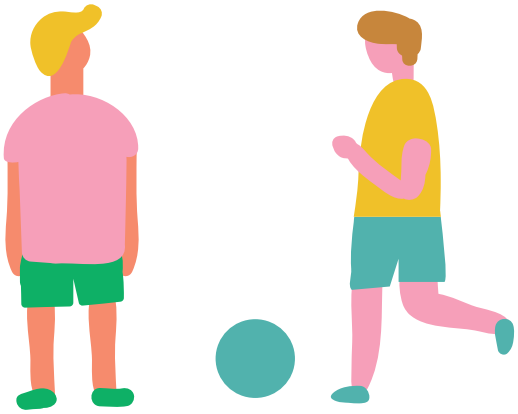

Nic ti posílat nebudu, nechci mít z toho průšvih, promiň.

Možná řešení situace

Win-win

Petr: Aha, jasně, to chápu. A neměl bys dneska odpoledne čas? Potřeboval bych s tou matikou trochu pomoct.
Robin: Mám čas jedině hned po škole, asi dvě hodiny.
Petr: Super! Kdybys chtěl, tak ti zas můžu s něčím jiným příště pomoct já.
Robin: To nemusíš. Aspoň si to s tebou zopakuju. Stejně jsem si to chtěl ještě projít a takto si to zapamatuju ještě líp.
Petr: Tak dobře. A pokud chceš, můžu alespoň všude říkat, že jsi mě doučoval. To by se ti mohlo hodit, získáš zkušenosti a třeba by sis tím mohl časem přivydělat.

Win-lose

Petr: Aha, no já jsem slyšel, že se ti líbí Monika. Já jsem jí ten tahák chtěl potom poslat, víš? Tak to jí asi moc nepotěšíš, že kvůli tobě bude mít špatnou známku.
Robin: Hm, já si teda nemyslím, že to bude příčítat mně.
Petr: Tak to záleží na tom, jak jí to řeknu, když s ní dneska půjdu ze školy.
Robin: Ach jo, no tak dobře, já ti to teda pošlu.

Lose-lose

Petr: Aha, hm, tak díky za nic.
Robin: Hele, děkovat mi nemusíš. Já jen nechci dostat zbytečnou kouli.
Petr: Chtěl jsem ti nabídnout nějakou jinou pomoc na oplátku, ale nic no.
Robin: Jo, já nic nepotřebuju.

Robin sice tak trochu vyhrál, protože nebude u písemky rušen, nicméně za cenu toho, že je mezi nimi nevyřešený konflikt, a navíc nemá nabídku žádné další pomoci z Petrovy strany.

Závěrečné ohlédnutí

Co si z lekce můžu vzít pro svůj osobní život?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jakými způsoby mohu měnit svůj pohled ze situace win-lose na win-win?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jaké kroky udělám, až budu příště řešit nějaký konflikt?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Příloha 1

Záznamová tabulka

Příklad vyplněné záznamové tabulky

Kolo Skupina	1	2	3 C	4 B2	5	6 C B2	7	8	9 C	10 B3
Modrá	O –1	O –1	X –1	O –1	X +1	X –6	X –3	X –6	X –2	X –3
Zelená	O –1	O –1	O +3	O –1	X +1	X –6	O +1	O +2	O +2	O +1
Červená	O –1	O –1	X –1	O –1	X +1	O +6	O +1	O +2	X –2	O +1
Žlutá	O –1	O –1	X –1	O –1	X +1	O +6	O +1	O +2	O +2	O +1

Příloha 2 – Tabulka hodnocení

Bodovací tabulka pro hru se čtyřmi skupinami

Hlasování				Body	
Zahraná kombinace				X	O
X	X	X	X	+1	
X	X	X	O	–1	+3
X	X	O	O	–2	–3
X	O	O	O	–3	–2
O	O	O	O		–1

Bodovací tabulka pro hru se třemi skupinami

Hlasování			Body	
Zahraná kombinace			X	O
X	X	X	+1	
X	X	O	–1	+2
X	O	O	–2	–2
O	O	O		–1

Příloha 3

Možné výsledky

Tabulka ilustrativních výsledků tří skupin

	Nejlepší možný výsledek skupiny	Součet bodů všech skupin
Úplná spolupráce (všechny hrají X)	+14	+42
Úplná nespolupráce (všechny hrají O)	–14	–42
Jedna nespolupráce (jedna hraje O, ostatní X)	+28	0
Dvě nespolupráce (dvě hrají O, ostatní X)	–28	–84

Tabulka ilustrativních výsledků čtyř skupin

	Nejlepší možný výsledek skupiny	Součet bodů všech skupin
Úplná spolupráce (všechny hrají X)	+14	+56
Úplná nespolupráce (všechny hrají O)	–14	–56
Jedna nespolupráce (jedna hraje O, ostatní X)	+42	0
Dvě/tři nespolupráce (dvě/tři hrají O, ostatní X)	–28	–140/–126

Příloha 4 – Světové fenomény

Klimatická změna

Významným a vědecky prokázaným problémem dnešní doby je antropocenní (člověkem ovlivněná) změna klimatu. Je způsobena zejména vypouštěním nadměrného množství skleníkových plynů do atmosféry (např. oxid uhličitý, metan, oxid dusný atd.). Hlavní roli ve vypouštění skleníkových plynů hraje:

- spalování černého uhlí, ropy a zemního plynu (průmysl, energetika, doprava);
- odlesňování (stromy mění CO_2 na kyslík, s jejich úbytkem ztrácíme schopnost snižovat jeho množství);
- intenzivní chov hospodářských zvířat (ty produkují velké množství metanu);
- a další.

Všechny ze zmíněných příčin jsou z hlediska ekonomiky velmi výhodné. Průmysl, energetika, lesní těžba i chov dobytka produkují finanční zisky a jsou součástí současné lidské společnosti, jež je orientovaná na ekonomický růst. Omezení a regulace ke zmírnění zmíněných příčin dostává firmy a státy do konkurenční nevýhody oproti firmám a státům, které žádná omezení a regulace nemají (nebo je nepřijímají či porušují). Příkladem nefunkční spolupráce je Pařížská dohoda z roku 2015, kterou podepsalo 195 států, avšak většina z nich neplní stanovené závazky a některé země z dohody odstupují (např. USA v roce 2017 oznámily odstoupení od dohody a od té doby probíhá vyjednávání o lepších podmínkách pro tuto zemi).

Zdroje:

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Pařížská dohoda* [online]. [cit. 8. 10. 2019].
Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/parizska_dohoda.

Srovnání emisí skleníkových plynů. In: *Fakta o klimatu* [online]. [cit. 31. 10. 2019].
Dostupné z: https://faktaoklimatu.cz/infografiky/emise-vybrane-staty.

VRBOVÁ, Zuzana. CAE: Evropské státy jsou pozadu s plněním cílů stanovených Pařížskou dohodou. *oEnergetice.cz* [online].
27. 6. 2018 [cit. 8. 10. 2019].
Dostupné z: https://oenergetice.cz/zivotni-prostredi/cae-evropske-staty-jsou-pozadu-plnenim-cilu-stanovenych-parizskou-dohodou.

Příloha 4 – Světové fenomény

Družstevnictví

Družstvo je právní subjekt, který sdružuje lidi se společným (většinou obchodním) záměrem, jenž je postaven na vzájemných vztazích, pomoci a spolupráci každého člena družstva. Často bývají vázána k danému místu, které chtějí zlepšovat – mají tedy lokální charakter s etickým záměrem.

Základním rysem družstev je důraz na spolupráci a na demokratické rozhodování. Již samotná organizační struktura družstva podporuje vztah k určité lokalitě a brání spekulaci i tlaku na růst za každou cenu. Na rozdíl od obchodních společností, u nichž se právo rozhodovat řídí množstvím peněz, které dotyčný do podniku vložil, platí v družstvu demokratické pravidlo „jeden člen, jeden hlas". Spojují tedy ziskovost a solidaritu, a přinášejí tak do podnikání hodnotu, která v něm obyčejně roli nehraje. Často vznikají díky snaze posílit svoji komunitu a vytvořit ochranný štít proti vlivu korporací.

V České republice mají družstva bohatou historii a možná i dobrou budoucnost. Zejména v posledních letech roste počet lidí, kteří začínají vidět družstvo jako smysluplnou alternativu vůči konvenčnímu podnikání vzhledem k jeho demokratické struktuře i etické dimenzi. V současnosti je českých družstev opět přes 15 000.

Zdroje:

JOHANISOVÁ, Naďa. *Lokalizací proti supermarketům?* [online]. [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: http://wwwold.ekovesnicky.cz/alterekonom/lokalizaci_proti_supermarketum.html.

JOHANISOVÁ, Naďa. Solidární ekonomika jako cesta k udržitelnosti: případ České republiky (1. část). *Kulturní noviny* [online]. 2015 [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: http://www.kulturni-noviny.cz/nezavisle-vydavatelske-a-medialni-druzstvo/archiv/online/2015/48-2015/solidarni-ekonomika-jako-cesta-k-udrzitelnosti-pripad-ceske-republiky-(1.cast).

Příloha 4 – Světové fenomény

Zbrojení a bezpečnostní dilema

Zbrojení tvoří průměrně 2,5 % HDP. Představuje velkou environmentální zátěž (vzhledem ke spotřebě surovin, energie na výrobu a provoz atd.) a může být nástrojem zastrašování a utlačování. Zbraně na jednu stranu stát chrání před potenciálním útočníkem, na stranu druhou se ale jedná o využívání značných prostředků, které by mohly být použity jinde či vůbec nevyužity. Ve chvíli, kdy státy disponují válečnou kapacitou a nemají mezi sebou stabilní bezpečnostní vztahy, se mohou vzájemně ocitnout v tzv. bezpečnostním dilematu. V takové situaci i defenzivní politika (například uzavírání spojenectví s dalšími státy) může být druhým státem chápána jako ohrožení. V případě, že bezpečnostní dilema není vyřešeno, může dojít k eskalaci konfliktů a k závodu ve zbrojení.

Příkladem závodu ve zbrojení je studená válka USA a SSSR z let 1947–1991. Při závodu ve zbrojení strany investují extrémní množství prostředků právě do zbrojního průmyslu se záměrem „zvítězit", zvýšit svou vyjednávací pozici nebo zastrašit nepřítele. Nedůvěra mezi stranami je natolik vysoká, že lze v každém deeskalujícím kroku očekávat zradu a prosazení vlastních zájmů, což brzdí samotný proces smíření (odzbrojení). Je známo, že pro obě strany byla studená válka finančně velmi zatěžující a z pohledu lidského společenství naprosto zbytečná. V případě vzájemné důvěry a kompletního odzbrojení by totiž žádný ze států nemusel zbytečně investovat takto vysoké náklady a těžit tolik nerostných surovin.

Příkladem „dobré" praxe může být smlouva o nešíření jaderných zbraní, která zavazuje podepsané země k a) nešíření jaderných zbraní (u těch zemí, které je již vlastní); b) vzdání se jejich výroby či získání (u těch zemí, které je nevlastní). Dalším příkladem jsou smlouvy START, jež zavazovaly a zavazují USA a Ruskou federaci snížit počet jaderných zbraní na dohodnutý počet.

Zdroje:

Bezpečnostní dilema. In: *Wikipedie* [online]. 10. 3. 2013 [cit. 31. 10. 2019].
Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bezpe%C4%8Dnostn%C3%AD_dilema; ověřeno z primárních zdrojů.

LAVIČKA, Václav, KAČER, Jan. Třetina globálních výdajů na zbrojení připadá na USA. Čína své skutečné výdaje tají. *Hospodářské noviny* [online]. 6. 5. 2019 [cit. 31. 10. 2019].
Dostupné z: https://infografiky.ihned.cz/vyzbrojovani/r~ef491c746ff911e9819e0cc47ab5f122.

Nová dohoda START. In: *Wikipedie* [online]. 5. 11. 2019 [cit. 31. 10. 2019].
Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Nov%C3%A1_dohoda_START; ověřeno z primárních zdrojů.

POLITIKA Z. Zbraně a mír. *YouTube* [online]. 10. 4. 2018 [cit. 8. 10. 2019].
Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Zydle2QLfDM.

Příloha 4 – Světové fenomény

Ekonomika sdílení

Ekonomika sdílení je novým společenským trendem, kterým lidé a různé organizace reagují na sociální problémy primárně způsobené velkými nadnárodními subjekty a současnou orientací k materialismu a spotřebě jednotlivce. Stále přibývají organizace a systémy, které umožňují sdílet nabytý majetek se sousedy a potřebnými, a tím na jedné straně snižovat potřebu konzumovat, a na druhé straně přirozeně a mnohdy nenákladně řešit potřeby lidí. Tento trend je v západních státech na významném vzestupu, v České republice se pomalu rozvíjí.

Od půjčování věcí (Library of Things) přes open-source programy (Linux) až po ubytování cizího člověka (CouchSurfing) mění ekonomika sdílení způsob, jakým se chováme, konzumujeme, hledáme nové možnosti a rozhodujeme se o našich závazcích. Tento jev se netýká jen získání legálního přístupu k nejnovějším filmům či novým vozům, jedná se také o vytvoření nového modelu obchodování jednotlivců, smysluplných obchodních vztahů a pocitu důvěry mezi zapojenými lidmi. Na druhou stranu je třeba upozornit, že některé firmy a lidé se na tomto modelu snaží vydělat a vyhnout se placení daní (viz např. známý Uber nebo Airbnb).

Pokud však praxe sdílené ekonomiky není primárně zaměřena na zisk, podporuje sociální udržitelnost a ekonomickou soběstačnost lidí, kteří se chtějí podělit o to, co vlastní. Vytváří se tak činorodé a samostatné organizace – komunity, které vědí, co chtějí, a aktivně získávají finanční i jiné prostředky k realizaci svých cílů. Tento koncept také podporuje udržitelnost životního prostředí tím, že používané výrobky fungují déle a nevyhazují se, ale opravují, čímž se snižuje množství odpadu.

Zdroje:

10 tipů pro změnu: Sdílená ekonomika. *Smart Cities* [online]. 2013, No. 1 [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: http://www.scmagazine.cz/casopis/01-13/10-tipu-pro-zmenu-sdilena-ekonomika.

Kolektiv autorů Sharebrary. *Ekonomika sdílení nejen pro knihovny a knihovníky: Jak vykročit do éry sdílení a užít si ji naplno* [online]. Sharebrary, 2013 [cit. 31. 10. 2019]. Dostupné z: http://eknihy.knihovna.cz/static/files/ekonomika-sdileni.pdf.

Příloha 4 – Světové fenomény

Open-source model („otevřený software“)

Open-source je decentralizovaný model vývoje softwaru počítačů či mobilních telefonů, který podporuje otevřenou spolupráci. Jedná se o program, ve kterém je zdrojový kód k dispozici široké veřejnosti k použití nebo úpravě z původního designu softwaru. Úspěšné open-source programy se neustále vyvíjejí, programátorská komunita tvoří nové verze programu a nabízí je veřejně k použití. Tvůrci a tvůrkyně softwaru většinou nevyužívají tržní modely prodeje, namísto toho jsou otevřeni finančním darům od spokojených uživatelů a uživatelek (neplatí vždy). V závislosti na licenčních podmínkách daného softwaru jej mohou ostatní stahovat, případně i upravovat a znovu publikovat zpět do komunity.

Příkladem může být:

- počítačový operační systém Linux;
- Wikipedie a systém MediaWiki;
- chatovací aplikace Signal;
- grafické studio Gimp 2.

Výhody těchto systémů většinou plynou z komunitní spolupráce různých tvůrců. Software tak má většinou rychle opravené chyby, existuje množství různých variant softwaru, nepodléhá zájmům velkých korporací (přeprodej osobních informací, obchodní triky…). Nevýhody mohou plynout z minoritního zastoupení v uživatelské veřejnosti (málo uživatelů a uživatelek daného softwaru) a z omezené kapacity finančních i lidských zdrojů ze strany tvůrců (některé programy technologicky zaostávají).

Zdroje:

HAVLOVÁ, Jaroslava. Software s otevřeným zdrojovým kódem. *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003 [cit. 31. 10. 2019].
Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct & doc_number=000013968 & local_base=KTD.

OPEN SOURCE INITIATIVE. *The Open Source Definition* [online]. 22. 3. 2007 [cit. 31. 10. 2019].
Dostupné z: https://opensource.org/docs/osd.

Otevřený software. In: *Wikipedie* [online]. 9. 10. 2019 [cit. 31. 10. 2019].
Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Otev%C5%99en%C3%BD_software; ověřeno z primárních zdrojů.

Příloha 5

Pravidla páky

Musíte sedět proti sobě.

Ruce se musejí pevně držet, lokty zůstávají stále na stole.

Bod dostane ten, jehož hřbet ruky se nedotkne stolu.

Druhou rukou se můžete přidržovat stolu.

Programy

Rozhodování jako hledání nové cesty

Vzdělávací blok se zaměřuje na skupinové rozhodování a na pojmy kompromis a konsenzus jako na jedny z možných výsledků rozhodovacího procesu. Ve dvou obsažených aktivitách si zúčastnění vyzkoušejí situace se skupinovým rozhodováním a aplikují v nich získané znalosti z první teoretické části programu. Díky novým znalostem a opakované zkušenosti si mohou konsenzuální a kompromisní řešení důkladně osvojit v praxi.

Cíle

- Účastníci a účastnice rozumějí pojmům kompromis a konsenzus jako možným výsledkům rozhodování ve skupině.
- Účastníci a účastnice ovládají základní dovednosti pro využívání různých rozhodovacích procesů ve skupině.
- Účastníci a účastnice aplikují v praxi nové znalosti o procesech rozhodování ve skupině.

Doba trvání

180 minut (bez přestávek)

Věk

12+

Pomůcky

pracovní list pro každého, tabule/flipchart, fixy; dále pro každou skupinku o 4–5 lidech: *Prázdný projektový arch* (příloha 1), *Ukázka vyplněného projektového archu* (příloha 2), *Rozhodovací lístky* (příloha 3), *Nápověda* (příloha 4)

Kompetence globálního občanství

- Zacházení s rozmanitostí, respekt k odlišnosti
- Etická odpovědnost a angažovanost

Cíle udržitelného rozvoje

- **16** Mír, spravedlnost a silné instituce
- **17** Partnerství ke splnění cílů

Realizace

Kde a jak se rozhoduje – uvedení do tématu (20 minut)

Uveďte skupinu do tématu: *Dnes budeme společně zkoumat, jaké jsou různé způsoby rozhodování, a hledat takové, které dokážou reagovat na potřeby všech lidí, na něž budou mít daná rozhodnutí dopad.*

V průběhu celého bloku je potřeba s účastníky a účastnicemi využívat pracovní list. Rozdejte jim ho.

Program zahajte společně s celou skupinou sběrem zkušeností s rozhodováním. Na tabuli napište místa, kde obvykle dochází k nějakému rozhodování. U každého z nich položte dvě otázky a odpovědi zaznamenávejte na tabuli. Ke každé otázce nechte zaznít alespoň 3–4 odpovědi.

Místa, kde se rozhoduje:

- *rodina* – např. výběr místa dovolené, program na víkend
- *třída* – např. místo výletu, výběr absolventského trička, výběr hry v hodině tělocviku
- *obec/město* – např. oprava obecního domu, nová vyhláška o venčení psů na veřejných místech
- *stát/občané* – např. volba prezidenta či prezidentky ČR

Doporučené otázky:

- *Jak se zde rozhoduje?*
- *Kdo má z finálního rozhodnutí většinou radost nebo prospěch?*
- V případě potřeby se můžete ptát dále: *Kdo rozhoduje? Proč právě on/ona/oni?*

Aktivitu zakončete stručným shrnutím odpovědí a informací, že se způsoby rozhodování budete zabývat v následujících aktivitách.

Metodická poznámka: K odpovědím se budete vracet na konci celého programového bloku. Bude-li mezi jednotlivými částmi programu delší časové období, zvažte zapisování na flipchart místo na tabuli, abyste se k tomu mohli později vrátit.

Metodická poznámka: U položek obec/město a stát/občané se může stát, že účastníci a účastnice nebudou mít dostatek znalostí k posouzení způsobu rozhodování. V takovém případě doporučujeme věnovat se dostatečnému vysvětlení konkrétních případů.

Skupinové rozhodování – teorie (25 minut)

Skupina se rozdělí do dvojic. Zadejte úkol přečíst text A v pracovním listu a poté přečíst a vyplnit jeden z textů B–D. Je důležité, aby byl každý text zastoupen alespoň jednou dvojicí. *Nyní se blíže zaměříme na možné způsoby rozhodování ve skupině a zjistíme, jaké výsledky nám toto rozhodnutí přináší. Ukážeme si, že vzájemná ochota spolupracovat na ideálním výsledku může být prospěšná.*

Po přečtení vyzvěte jednu dvojici, aby představila svůj text, zmínila důležité informace a uvedla příklady, které vyplnila. Takto představte všechny texty B–D. V případě nejasností vysvětlujte či doplňujte. Společně se skupinou zapište nejdůležitější pojmy na tabuli.

Metodická poznámka: Pro práci s textem můžete doporučit, aby si dvojice podtrhávaly důležité informace a otazníkem si označovaly nejasnosti a místa, na která se chtějí zeptat.

Rozvoj školy

V následujícím simulačním programu si účastníci a účastnice vyzkoušejí rozhodovací procesy v praxi. Díky programu získají zkušenosti, které v následné reflexi využijí k vytvoření a ukotvení základních technik pro rozhodování v menší skupině osob.

Program je rozdělen na dvě aktivity. *Tvorba návrhů projektu* probíhá v domovských skupinkách (zde pojmenovaných jako třídy) a náplní aktivity je společná kooperativní tvorba návrhů. *Školní parlament* se následně odehraje v zástupných skupinkách (zde pojmenovaných jako školní parlamenty) a úkolem je skupinové rozhodnutí a vyjednávání o finálním projektu. Na závěr proběhne reflexe s celou skupinou.

1. aktivita: Tvorba návrhu projektu (45 minut)

Aktivitu uveďte: *Představte si, že naše škola dostala od jednoho dárce sto tisíc korun. Tyto peníze mohou být použity k čemukoli, co přispěje k rozvoji školy a dětí ve škole. Může jít o koupi nových či použitých věcí, renovaci či rekonstrukci, výstavbu zahrady, hřiště, investice do nových pomůcek a technologií, pobyty, exkurze a tak dále.*

Existují dvě podmínky:

1. *Musí se jednat o konkrétní projekt či projekty celkem do 100 000 Kč, které vytvoří třídy a o jejichž podpoře rozhodne školní parlament složený z žáků a žákyň.*
2. *Projekt musí splňovat alespoň jeden ze tří předložených záměrů.*

Nyní přečtěte a zapište na tabuli tyto záměry:

- **A) Rozvoj prostředí školy** (interiér, exteriér, zahrada atp.)
- **B) Podpora trávení volného času žáků a žákyň**
- **C) Podpora rozmanitých forem vyučování**

Skupinu nyní rozdělte na jednotlivé třídy dle preferencí, který záměr chtějí naplňovat. Každý záměr by si měla vybrat alespoň jedna třída. V jedné třídě by mělo být 4–5 lidí.

Metodická poznámka: Doporučujeme nejprve představit všechny tři záměry, nechat minutu či dvě na rozmyšlenou a poté začít tvořit třídy. Nevadí, pokud bude o některý záměr menší zájem – třída bude menší.

Metodická poznámka: Je možné, že účastníci a účastnice nebudou plně rozumět slovu „záměr". V takovém případě věnujte čas vysvětlení pojmu.

Dále sdělte tyto informace: *Nyní je každá skupinka třídou ve škole. Vaším úkolem bude vymyslet dle vámi zvoleného záměru A, B nebo C návrh na projekt. Každá třída vymyslí a do projektového archu napíše jeden vlastní návrh. Jakmile budou návrhy hotové, vytvoříme nové skupinky – školní parlamenty. Ty budou složené tak, aby v nich byl vždy jeden nebo dva zástupci každého projektu. Úkolem parlamentu poté bude přijmout či vytvořit jeden finální návrh, který se bude realizovat = finální projekt.*

Rozdejte každé třídě jeden projektový arch (příloha 1) a společně si zběžně projděte příklad vyplněného projektového archu (příloha 2). Můžete ho promítat nebo rozdat vytisknutý společně s prázdným archem.

Zadejte třídám 25 minut na vyplnění projektového archu. Průběžně je informujte o čase. Po 15 minutách připomeňte, že se o návrzích bude jednat ve školním parlamentu a že každý bude zástupcem v jednom z parlamentů. Každý by tedy měl umět návrh dostatečně představit. Bude možné si návrh vyfotit nebo okopírovat.

Po 25 minutách tvorbu návrhů zastavte a vyzvěte třídy, aby každá oznámila název svého projektu. Zadejte 5 minut samostatné práce v pracovním listu. Jedná se o zodpovězení reflektivních otázek formou volného psaní. Tím tuto část ukončete.

Metodická poznámka: Pro další navazující část aktivity bude dobré, když každý člen třídy bude mít k dispozici svoji kopii návrhu projektu. Umožněte účastníkům a účastnicím okopírovat si originál. Také byste měli mít připraveny nevyplněné projektové archy, jelikož školní parlamenty o ně budou moci požádat.

2. aktivita: Školní parlament (55 minut)

Následující část demonstruje jeden z možných způsobů rozhodování malé skupiny osob. Jedná se o simulaci školního parlamentu, jenž rozhoduje o finálním projektu pro rozvoj školy (více informací výše).

Aktivitu uveďte přibližně tímto způsobem: *V tuto chvíli máme od každé třídy návrh projektu pro rozvoj naší školy. Nyní vytvoříme nové skupinky – školní parlamenty, jež budou složené vždy z jednoho nebo dvou zástupců jedné třídy. Úkolem školního parlamentu je schválit finální projekt, který parlament zapíše do rozhodovacího archu. Na rozhodnutí budete mít 30 minut.*

Vyzvěte skupinu k vytvoření školních parlamentů. Každému parlamentu dejte rozhodovací lístek (příloha 3) a společně si přečtěte pravidla pro finální projekt, která jsou uvedena na rozhodovacím lístku.

Finální projekt:
- **může být vybrán či zvolen z předložených návrhů (které nemusejí, ale mohou být upraveny);**
- **může slučovat několik návrhů dohromady (pozor na dodržení rozpočtu);**
- **může být vytvořen jako zcela nový projekt.**

Sdělte tyto informace: *Je pouze na vás, jak rozhodnete o finálním projektu. Nezapomínejte, že každý člověk v parlamentu je zástupcem celé třídy, tedy velké skupiny lidí, kteří budou rádi za takový projekt, jenž bude co nejvíce odpovídat jejich návrhu. V případě zájmu může parlament požádat o vytištěnou nápovědu, která poskytuje přibližný plán, jak o projektu rozhodnout. Může také požádat o nový projektový arch.*

Nyní odstartujte časový limit a průběžně informujte o zbývajícím čase. Po prvních 5 minutách připomeňte možnost požádat o pomocnou kartu (příloha 4).

Po 30 minutách ukončete výběr finálních projektů. Vyzvěte každý parlament, aby představil finální projekt, který vybral, záměry, které splňuje, a způsob, jak k výsledku došli.

Reflexe aktivity (20 minut)

Začněte se skupinovou reflexí (ideálně v kruhu). Otázky nejprve směrujte na pocity a dojmy ze skupinové tvorby návrhů a skupinového rozhodování o finálním projektu. Sada základních otázek může vypadat následovně:

- *Jak se teď cítíte?*
- *Popište, co se během aktivity dělo.*

Metodická poznámka: Nechte promluvit několik lidí, kteří dohromady poskládají průběh celé aktivity.

Dále se zaměřte na popis a hodnocení procesu tvorby návrhů a rozhodování při výběru finálního projektu:

- *Co pro vás při tvorbě návrhů ve třídách bylo snadné, a co naopak obtížné?*
- *Nastaly ve třídě nějaké vypjaté situace? Jaké a proč?*
- *Jak vypadalo finální rozhodování o výsledku ve školním parlamentu?*
- *Nastaly v parlamentu nějaké vypjaté situace? Jaké a proč?*
- *Kdo je ve skupině s výsledkem spokojen a proč? Kdo není a proč?*

Nakonec věnujte pozornost i přenosu do osobního života zúčastněných:

- *Jak mohu využít nové informace (a zkušenosti) o kompromisu a konsenzu ve svém životě?*

Metodická poznámka: Dle předkládané teorie lze analyzovat, k jakému výsledku školní parlament došel. Je možné vyhodnotit, jestli se jedná o výsledek, se kterým je spokojena pouze část skupiny, nebo zda jsou s výsledkem spokojeni všichni. Tedy zda se jedná o kompromis, nebo konsenzus a jak k výsledku došli. Aktivita cíleně pracuje se záměry projektů. Pokud parlament se záměry pracoval a snažil se, aby finální projekt naplňoval všechny záměry, které v návrzích byly, pravděpodobně se jedná o konsenzus. V opačném případě se bude jednat nejspíše o kompromis nebo o výsledek, s nímž je spokojena pouze část skupiny.

Závěrečná reflexe (15 minut)

S celou skupinou se znovu podívejte na odpovědi, které jste zapisovali na tabuli či flipchart na začátku programu. Společně si odpovědi projděte a označte takové, které byste nyní na základě nových vědomostí změnili. Dále vyberte odpovědi, které se zdají být důležité, a takové, u nichž rozhodovací procesy nejsou ideální. Ptejte se celé skupiny na tyto otázky:

- *Jak by se zde mělo rozhodovat?*
- *Proč by se to mělo změnit?*
- *Co pro to lze udělat?*

Na konci lekce dejte 5 minut k vyplnění reflektivního úkolu v pracovním listu v kapitole *Školní parlament*.

Infobox – Kdy konsenzus nemusí fungovat

Konsenzus je shoda všech. Ve skupině se proto zpravidla jedná o nejlepší možný výsledek. Nicméně konsenzus má i své slabé stránky:

- občas ho není možné dosáhnout, protože máme ve skupině příliš odlišné potřeby a naše návrhy se zcela rozcházejí;
- bylo by velmi zdlouhavé konsenzus nalézt, protože je nás příliš mnoho;
- někteří z různých osobních důvodů konsenzus nechtějí;
- je zbytečný u banálních věcí (například zda můžeme otevřít okno apod.);
- je nevhodný při krizových situacích, kdy je potřeba jednat rychle (například při zranění, autonehodě, požáru apod.).

V takových případech je dobré uvědomit si tyto nedostatky a smířit se s tím, že úplný konsenzus není možný. Budeme-li však i v takových situacích ochotni spolupracovat na co nejlepším řešení, určitě se nějaké nabídne, například:

- skupina se rozdělí;
- část skupiny, které na dané věci tolik nezáleží, dobrovolně ustoupí;
- přejdeme k hledání kompromisu.

Zdroje

Použité zdroje

- BEDNAŘÍK, Aleš. *Riešenie konfliktov*, kapitola *Spolupráca a súperenie*. Bratislava: PDCS, 2001.
- Český statistický úřad. Volba prezidenta republiky konaná ve dnech 12.01.–13.01.2018. *Volby.cz* [online]. 2018 [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: https://www.volby.cz/pls/prez2018/pe2?xjazyk=CZ.
- KOLAJOVÁ, Lenka. *Týmová spolupráce: jak efektivně vést tým pro dosažení nejlepších výsledků*. Praha: Grada. Poradce pro praxi, 2006.
- PETRUSEK, Miloslav. Konsensus. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. 2018 [cit. 23. 3. 2020]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Konsensus.
- Rozhodování, 2001-. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 23. 3. 2020]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Rozhodov%C3%A1n%C3%AD.

Rozšiřující zdroje

- FIALA, Petr. *Modely a metody rozhodování*. 3., přeprac. vyd. Praha: Oeconomica, 2013.
- *Institute H21* [online]. © 2020 [cit. 23. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.ih21.org.
- LALOUX, Frédéric. *Budoucnost organizací: průvodce budováním organizací v 21. století na základě evoluce lidského uvažování.* Praha: PeopleComm, 2016.

Pracovní listy

Rozhodování jako hledání nové cesty

Rozhodovat se musíme prakticky neustále. Sami se rozhodujeme o tom, zda si nalejeme sklenici vody, nebo čaje nebo třeba jestli si budeme vykládat s jednou, či druhou spolužačkou. Taková rozhodnutí se dělají vcelku snadno. Jak ale vypadá rozhodování, pokud je nás na to víc? „Půjdeme do kina na tento, nebo na jiný film?“ „Pojedeme na školní výlet do města, nebo do lesa?“ Zde už může docházet k zapeklitým situacím a tento program ti s tím může pomoci. Vysvětlíme si pojmy kompromis a konsenzus a vyzkoušíme si, jak rozhodnout o novém školním projektu v hodnotě 100 tisíc korun.

Klíčová slova: kompromis, konsenzus, skupinové rozhodování, školní parlament

A Co víme o skupinovém rozhodování

Rozhodování je přirozený myšlenkový proces, který provádíme téměř neustále. O nepodstatných věcech rozhodujeme nevědomě, avšak důležitějším věcem věnujeme větší pozornost. Jsme-li na rozhodnutí sami, může být snadné – nemusíme se s nikým domlouvat a řídíme se podle toho, co my osobně považujeme za důležité. Je-li ale na rozhodování více lidí, vzniká zcela odlišná situace. Při skupinovém rozhodování, kdy lidé zastávají protichůdné názory, máme více možností, jak výsledku dosáhnout.

Nejdříve je dobré rozlišit, zda chceme:

1. výsledek, se kterým bude spokojena alespoň část skupiny (text B);
2. nebo výsledek, s nímž bude alespoň částečně spokojena celá skupina – kompromis a konsenzus (text C a D).

B

Výsledek, se kterým bude spokojena alespoň část skupiny

Jedná se o časově rychlejší způsob rozhodnutí, který může a nemusí být spravedlivý vůči všem lidem ve skupině. Nejčastěji dochází k tomu, že nejsou spokojeni všichni, ale pouze největší skupina. Takového výsledku můžeme dosáhnout různými způsoby, například:

- **Hlasování** – vybere se ta možnost, která má nejvíce kladných hlasů. Hlasování může probíhat zvedáním ruky, tajným hlasováním pomocí papírků, mobilních aplikací atp. Forma hlasování může výrazně zlepšit to, kolik lidí bude s výsledkem spokojeno. Namísto prosté volby „A, nebo B" můžeme do hlasování zakomponovat například kladné a záporné body či právo veta (tak výrazný odpor, že znemožní přijetí).

  Příkladem může být: .....

- **Určení kritéria, podle kterého vybereme** – například cena, dostupnost apod. Zde je důležité, zda kritérium vyberou pouze někteří, nebo všichni společně – pak je možné, že budou spokojeni všichni.

  Příkladem může být: .....

- **Výběr zástupce, který rozhodne** – můžeme si vybrat někoho, komu důvěřujeme (osoba nebo menší skupinka), a ten o výsledku rozhodne sám. Může tomuto rozhodnutí věnovat více času, prostudovat všechny možnosti apod.

  Příkladem může být: .....

Víš, že...

… na principu, kdy je s danou věcí spokojena určitá část skupiny, funguje demokracie? Některá rozhodnutí se dělají formou tzv. „nadpoloviční většiny". To znamená, že s výsledkem může být nespokojena téměř polovina lidí. Na druhou stranu, ve velkých zřízeních, jako je stát, kraj či město, je téměř nemožné, aby byli s výsledkem spokojeni všichni.

… v prezidentských volbách v České republice v roce 2018 byl výsledek velmi těsný? Konkrétně to bylo 51,36 % pro Miloše Zemana a 48,63 % pro Jiřího Drahoše. Voleb se účastnilo 66,6 % voličů ČR.

Příklad hlasování: Třída v 9. ročníku základní školy se domlouvá na výběru barvy společných triček. Polovina chce zelené a polovina červené. Pro každého je důležité, aby nosil takovou barvu, kterou si přeje; červení nechtějí zelenou a naopak. Zároveň celá třída chce, aby si byla trika podobná. Po dlouhých debatách se dohodnou na hlasování. 14 lidí hlasuje pro červenou a 12 pro zelenou. Výsledek je tedy těsný, ale jasný. Třída objedná červená trička.

Proč myslíš, že zvolili právě toto řešení?

.....

.....

Jaké další řešení tě napadá?

.....

.....

.....

C Kompromis

V tomto případě nevybíráme jednoduše z předložených možností, ale snažíme se o nich diskutovat, vyjednáváme o úpravách nebo hledáme nové možnosti. **Spolupracujeme** na tom, abychom dosáhli společného výsledku. Může se ale jednat o náročný a zdlouhavý proces. Ve větších skupinách to ani nemusí být možné.

Kompromis je takový výsledek, při němž každá strana částečně sleví ze svých zájmů. Dohodou je střední cesta, se kterou je každý spokojený, ale jen napůl. Každý něco ztratil a něco získal. Tento výsledek je lepší než úplná prohra, kdy musíme slevit ze všeho – v kompromisu jsme získali alespoň něco. Může se zdát, že kompromis je dobrý výsledek, který by mohl uspokojit všechny. Na druhou stranu, v kompromisu nebudeme nikdy plně spokojeni. Je to stále jen střední cesta. Proč to tak je?

V konfliktech či při rozhodování máme více různých požadavků, potřeb a zájmů, které se snažíme prosadit. Některé jsou pro nás důležitější více a některé méně. V kompromisu děláme ústupky, zpravidla u nedůležitých i důležitých věcí zároveň. Tím můžeme dojít ke spravedlivému, avšak polovičatému řešení, v němž jsme zásadní, důležité potřeby naplnili pouze částečně, viz obrázek *Naplnění potřeb v konsenzu a kompromisu* na straně 11.

Víš, že...
… kompromis může být vhodný v případě, že jednáme o méně důležitých věcech, na kterých tolik nelpíme?

… u dlouhodobých vztahů (rodina, partneři) je časté používání kompromisů nebezpečné?
Dlouhodobé ustupování může vést k silné nespokojenosti.

Příklad kompromisu: Třída v 9. ročníku základní školy se domlouvá na výběru barvy společných triček. Polovina chce zelené a polovina červené. Pro každého je důležité, aby nosil takovou barvu, kterou si přeje; červení nechtějí zelenou a naopak. Zároveň celá třída chce, aby si byla trika podobná. Po dlouhých debatách se dohodnou na kompromisu a zvolí bílou barvu. Nikdo s ní není zcela spokojený, ale nikomu zásadně nevadí.

Jaké další kompromisní řešení tě napadá?

.....

.....

.....

.....

.....

Které potřeby byly a které nebyly naplněny?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

D

Konsenzus

V tomto případě nevybíráme jednoduše z předložených možností, ale snažíme se o nich diskutovat, vyjednáváme o úpravách nebo hledáme nové možnosti. **Spolupracujeme** na tom, abychom dosáhli společného výsledku. Může se ale jednat o náročný a zdlouhavý proces. Ve větších skupinách to ani nemusí být možné.

Konsenzus je výsledek, se kterým jsou všichni plně nebo dostatečně spokojeni. Všechny strany s výsledkem souhlasí, a nemusely se přitom vzdát ničeho důležitého. V konfliktech či při rozhodování máme více různých požadavků, potřeb či zájmů. Některé jsou pro nás důležitější více a některé méně. V kompromisu většinou dojde pouze k polovičnímu naplnění důležitých potřeb, kdežto v případě konsenzu jsou naplněny všechny důležité potřeby, jak ilustruje obrázek *Naplnění potřeb v konsenzu a kompromisu* na straně 11. Méně důležité potřeby už být naplněny nemusejí (ale mohou jako bonus navíc). Díky takovému výsledku můžeme být opravdu plně spokojeni.

Víš, že...

… konsenzu občas není možné dosáhnout? Ve skupině máme příliš odlišné potřeby a naše návrhy se mohou zcela rozcházet.

… je konsenzus zbytečný u banálních věcí? Například není třeba zdlouhavě řešit, zda můžeme otevřít okno. Někdy také může dlouho trvat, než konsenzu dosáhneme.

Příklad konsenzu: Třída v 9. ročníku základní školy se domlouvá na výběru barvy společných triček. Polovina chce zelené a polovina červené. Pro každého je důležité, aby nosil takovou barvu, kterou si přeje; červení nechtějí zelenou a naopak. Zároveň celá třída chce, aby si byla trika podobná. Prvním návrhem bylo vybrat jinou barvu – bílou. To ale neprošlo, protože většina lidí nebyla plně spokojena a chtěla svoji barvu. Nakonec třída došla k jednoduchému konsenzu: každý si zvolí barvu dle své vlastní volby – barva triček tedy bude různá. Obrázek na tričku bude stejný pro všechny, a díky tomu si budou trička podobná.

Jaké další konsenzuální řešení tě napadá?

……

……

……

……

……

……

Které potřeby byly a které nebyly naplněny?

……

……

……

……

……

……

Naplnění potřeb v konsenzu a kompromisu

nedůležité potřeby

důležité potřeby

konsenzus

kompromis

nedůležité potřeby

důležité potřeby

Tvorba návrhu projektu

Úkol: Volným psaním napiš odpovědi na následující otázky. Zkus psát 5 minut bez přestávky a napiš vše, co tě napadne:

Jak se ti se skupinou pracovalo při tvorbě návrhu projektu?

Co tě na práci ve skupině bavilo?

V čem by byl návrh projektu jiný, kdybys jej dělal/a sám/sama?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Školní parlament

Úkol: Odpověz si na následující otázky:

Kde a jak bys chtěl/a začít používat některé prvky skupinového rozhodování z tohoto programu?

.....

.....

.....

Zjistil/a jsi něco o sobě? .....

.....

.....

.....

A jak to můžeš v budoucnu využít? .....

.....

.....

.....

Úkol: Kdyby se tě někdo z rodiny zeptal, o čem byl dnešní program, co bys odpověděl/a? Napiš tři věty:

1. věta: .....

.....

.....

.....

2. věta: .....

.....

.....

.....

3. věta: .....

.....

.....

.....

Příloha 1

Projektový arch

Název projektu:

Návrh podávají tyto osoby:

Projekt naplňuje tento záměr / tyto záměry:

- ☐ A) Rozvoj prostředí školy (interiér, exteriér, zahrada atp.)
- ☐ B) Podpora trávení volného času žáků a žákyň
- ☐ C) Podpora rozmanitých forem vyučování

Orientační rozpočet:

.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
Celkem:	..... Kč

Čeho projektem dosáhnete:

Proč jste zvolili právě tento projekt:

Co je v projektu hodně důležité:
(bez čeho by neměl smysl)

Popis projektu:
(co je potřeba udělat, abyste projekt dotáhli do konce)

(nákresy kreslete na druhou stranu)

Příloha 2

Ukázka vyplněného projektového archu

Název projektu:

Za lepší pracovní prostředí!

Návrh podávají tyto osoby:

Eliška, Honza, Roman, Ema

Projekt naplňuje tento záměr / tyto záměry:

- ☐ A) Rozvoj prostředí školy (interiér, exteriér, zahrada atp.)
- ☐ B) Podpora trávení volného času žáků a žákyň
- ☒ C) Podpora rozmanitých forem vyučování

Orientační rozpočet:

Úprava sborovny	*35 000 Kč*
Vybavení sborovny	*30 000 Kč*
Vylepšení kabinetů	*35 000 Kč*

Tento záměr je vymyšlený jen pro účely příkladu

Celkem: *100 000* Kč

Čeho projektem dosáhnete:

Vytvoříme kvalitní pracovní prostředí pro učitele a učitelky. Díky tomu se budou moci lépe připravit na výuku (odpočinout si, soustředit se apod.). Také podpoříme posilování mezilidských vztahů v pedagogickém sboru.

Proč jste zvolili právě tento projekt:

Protože odpočatí, na výuku dobře připravení a s kolektivem spokojení učitelé a učitelky jsou zásadní pro kvalitní výuku.

Co je v projektu hodně důležité:
(bez čeho by neměl smysl)

Zásadní je společný relaxační prostor pro vyučující (pohovka, křesla, ticho) a nová nástěnka. Velmi důležité je také vybavení kabinetů dle přání konkrétních osob.

Popis projektu:
(co je potřeba udělat, abyste projekt dotáhli do konce)

Projekt bude rozdělen na tyto části:

A. Úprava sborovny: výměna koberce, výmalba, nová nástěnka, kam může každý psát, co chce (s nadpisem Náš život).

B. Vybavení a rozdělení sborovny na:

→ *tichou relaxační část s pohovkou a křesly, televizí a herní konzolí;*
→ *pracovní část se zasedacím stolem, malými polohovacími stolky s kvalitními židlemi.*

C. Vylepšení kabinetů: každý kabinet (dohromady 5) dostane 7000 Kč, za které si může pořídit něco, co zlepší pobyt v dané místnosti.

(nákresy kreslete na druhou stranu)

Příloha 3 – Rozhodovací lístky

Název finálního projektu:

Proč zrovna tento projekt:

Projekt naplňuje tento záměr / tyto záměry:

☐ A) Rozvoj prostředí školy (interiér, exteriér, zahrada atp.)
☐ B) Podpora trávení volného času žáků a žákyň
☐ C) Podpora rozmanitých forem vyučování

Kdo s finálním projektem souhlasí:

Kdo je s finálním projektem spokojený:

Finální projekt:

- může být vybrán či zvolen z předložených návrhů (které nemusejí, ale mohou být upraveny);
- může slučovat několik návrhů dohromady (pozor na dodržení rozpočtu);
- může být vytvořen jako zcela nový projekt.

(můžete požádat o nový projektový arch)

Název finálního projektu:

Proč zrovna tento projekt:

Projekt naplňuje tento záměr / tyto záměry:

☐ A) Rozvoj prostředí školy (interiér, exteriér, zahrada atp.)
☐ B) Podpora trávení volného času žáků a žákyň
☐ C) Podpora rozmanitých forem vyučování

Kdo s finálním projektem souhlasí:

Kdo je s finálním projektem spokojený:

Finální projekt:

- může být vybrán či zvolen z předložených návrhů (které nemusejí, ale mohou být upraveny);
- může slučovat několik návrhů dohromady (pozor na dodržení rozpočtu);
- může být vytvořen jako zcela nový projekt.

(můžete požádat o nový projektový arch)

Příloha 4 – Nápověda

Je pouze na vás, jak rozhodnete o finálním projektu. Nezapomínejte, že každý člověk v parlamentu je zástupcem celé třídy, tedy velké skupiny lidí, kteří budou rádi za takový projekt, jenž bude co nejvíce odpovídat jejich návrhu.

Co můžete dělat:

- Představte si své návrhy (stopujte čas, např. 1–2 min.).
- Přemýšlejte, jaké záměry naplňují a zda se dají naplnit všechny.
- Zaměřte se na to, co je v návrzích v kolonce „hodně důležité".
- Hledejte takové řešení, které naplní alespoň ty důležité části návrhů.
- Pokud nelze návrhy sjednotit nebo se vám některé nelíbí, můžete:
  - » zjistit, kdo z čeho může slevit;
  - » některý návrh vyřadit;
  - » hlasovat;
  - » vytvořit úplně nový návrh.

Při hlasování můžete:

- používat plusové a minusové body;
- nastavit kritéria hlasování (o co hlasujeme – sympatie, užitek, počet naplněných záměrů, dodržení rozpočtu atd.).

Je pouze na vás, jak rozhodnete o finálním projektu. Nezapomínejte, že každý člověk v parlamentu je zástupcem celé třídy, tedy velké skupiny lidí, kteří budou rádi za takový projekt, jenž bude co nejvíce odpovídat jejich návrhu.

Co můžete dělat:

- Představte si své návrhy (stopujte čas, např. 1–2 min.).
- Přemýšlejte, jaké záměry naplňují a zda se dají naplnit všechny.
- Zaměřte se na to, co je v návrzích v kolonce „hodně důležité".
- Hledejte takové řešení, které naplní alespoň ty důležité části návrhů.
- Pokud nelze návrhy sjednotit nebo se vám některé nelíbí, můžete:
  - » zjistit, kdo z čeho může slevit;
  - » některý návrh vyřadit;
  - » hlasovat;
  - » vytvořit úplně nový návrh.

Při hlasování můžete:

- používat plusové a minusové body;
- nastavit kritéria hlasování (o co hlasujeme – sympatie, užitek, počet naplněných záměrů, dodržení rozpočtu atd.).

Je pouze na vás, jak rozhodnete o finálním projektu. Nezapomínejte, že každý člověk v parlamentu je zástupcem celé třídy, tedy velké skupiny lidí, kteří budou rádi za takový projekt, jenž bude co nejvíce odpovídat jejich návrhu.

Co můžete dělat:

- Představte si své návrhy (stopujte čas, např. 1–2 min.).
- Přemýšlejte, jaké záměry naplňují a zda se dají naplnit všechny.
- Zaměřte se na to, co je v návrzích v kolonce „hodně důležité".
- Hledejte takové řešení, které naplní alespoň ty důležité části návrhů.
- Pokud nelze návrhy sjednotit nebo se vám některé nelíbí, můžete:
  - » zjistit, kdo z čeho může slevit;
  - » některý návrh vyřadit;
  - » hlasovat;
  - » vytvořit úplně nový návrh.

Při hlasování můžete:

- používat plusové a minusové body;
- nastavit kritéria hlasování (o co hlasujeme – sympatie, užitek, počet naplněných záměrů, dodržení rozpočtu atd.).

Programy

Jak zasahovat v konfliktu

Vzdělávací blok se věnuje situacím, v nichž se lidé okolo nás dostávají do konfliktů. Záměrem bloku je prozkoumat tyto konfliktní situace a nabídnout nástroje, jak je lze analyzovat a prakticky v nich zasahovat jako třetí strana, která se zaměřuje na podporu a deeskalaci napětí. Během bloku si skupina několikrát cvičně vyzkouší neformální mediátorskou roli.

Cíle

- Účastníci a účastnice porozumějí základní mechanice toho, co se děje ve dvou lidech během sporu.
- Účastníci a účastnice si skrze nástroje mediace vyzkoušejí podpořit strany sporu ve vzájemném porozumění a nacházení řešení.
- Účastníci a účastnice si vyjasní, které zásahy pomáhají porozumění a které ne.

Doba trvání

135 minut (bez přestávek)

Věk

15+

Pomůcky

pracovní list pro každého, tabule/flipchart, fixy, *Modelový spor* – kopie vybraného sporu pro každou trojici (příloha 1), *Záznam rozhovoru Marshalla B. Rosenberga se studenty – lektorský podklad k aktivitě Co je mediace – teorie* (příloha 2), *Tři malá prasátka* – vytištěné příběhové texty 1–3 pro každého (příloha 3)

Kompetence globálního občanství

- Nakládání s konflikty
- Kritické myšlení a otevřená mysl

Cíle udržitelného rozvoje

16 Mír, spravedlnost a silné instituce

Realizace

Uvedení do tématu (5 minut)

Na začátku uveďte účastníky a účastnice do tématu a krátce představte, čemu se bude setkání věnovat: *Dnešní setkání věnujeme zamyšlení nad tím, jakým způsobem lze zasahovat do konfliktů okolo nás. Podíváme se na možnosti, co se dá dělat, když jsme přítomni konfliktu druhých osob a máme chuť napomoci řešení či alespoň lepšímu pochopení obou stran.*

V průběhu celého programu máte možnost s účastníky a účastnicemi využívat pracovní list. Pokud se pro to rozhodnete, předem si jej dobře prostudujte a na začátku programu ho všem rozdejte. Pracovní list je možné plnohodnotně nahradit využíváním příloh v příslušných částech realizace.

Co nám brání (15 minut)

Oznamte skupině, že prozkoumávat téma sporu začnete od jejich zkušeností. Vyzvěte je, ať zapátrají v paměti a vzpomenou si na situaci, kdy byli přítomni nějakému konfliktu a chtěli do něj zasáhnout, ale neudělali to. Po chvíli zjistěte, zda všichni mají nějakou takovou situaci v hlavě, a rozdělte je do dvojic či trojic: *Sdílejte navzájem, o čem byly vaše situace, a najděte důvod, proč jste do nich nezasáhli.* Po 5 minutách svolejte všechny zpět do kruhu.

V rámci celé skupiny se ptejte na důvody, proč v konfliktech lidé nezasáhli, a zaznamenávejte je na tabuli či flipchart. Patrně se objeví jednoznačné odpovědi (např. byl silnější; nevěděla jsem, co mám dělat, apod.). Podpořte účastníky a účastnice, aby pojmenovali i složitější důvody a překážky a naladili se na to, že chtějí něco udělat. Může zaznít několik krátce popsaných situací.

Postupně tak vytvořte na tabuli seznam hlavních důvodů, proč do konfliktů nezasahujeme. Patrně mezi nimi bude i odpověď „nevěděl jsem jak", na což lze navázat další aktivitou, ve které prozkoumáme jednu z možností, jak zasahovat, a sice mediaci.

Školní výlet – nepoučená mediace (25 minut)

Řekněte skupině, že nyní zavítáte do světa mediace – podpůrného zasahování do konfliktu z pozice třetí strany. Vyzkoušíte si to na modelových situacích. Vysvětlete, že budete pracovat ve trojicích, ve kterých budou rozděleny tři role: osoba A, osoba B a osoba M neboli mediátor či mediátorka (eventuálně je možné vytvořit i čtveřici se dvěma M). Osoby A a B mají mezi sebou spor a osoba M je bude podporovat v řešení.

Rozdělte účastníky a účastnice do trojic a vyzvěte je, ať se posadí na židle popsané A, B a M, které dohromady tvoří rovnoramenný trojúhelník (židle M je stejně vzdálená od obou stran sporu).

Představte skupině modelový spor (příloha 1, příp. vyberte jiný): *Skupina se chystá na společný letní výlet. Osoba A chce, aby na výletě byla pohoda, klid a nic moc se nedělalo a nikam se nespěchalo, ideálně by chtěla výlet strávit někde v teple u vody. Osoba B naopak chce, aby to byl „puťák" a aby skupina zažila pořádné dobrodružství s batohy na zádech, hlavně aby to nebyla nuda. Osoby A a B chtějí jet na výlet spolu, a není tedy řešením rozdělit se. Potřebují se nějak domluvit. Mediátor či mediátorka má za úkol pomoci oběma porozumět si a ideálně se domluvit na tom, kam pojedou.* Popsaný spor rozdejte všem trojicím.

Dejte jim chvíli na přípravu argumentů pro jejich role: *Zkuste se vžít do své role, i když osobně můžete mít jiný názor.* Pak řekněte skupině: *Teď vstupujete do rolí na 5 minut.* Po tomto čase zvukovým signálem přerušte diskuze a nechte všechny zúčastněné, aby se vyměnili (M se stane A, A se stane B a B bude mediovat) – přesednou si na jiné židle. Totéž se zopakuje po 5 minutách, aby si každý vyzkoušel všechny tři role.

Doporučte, aby se role nepřehrávaly a aby se i při výměně zachovávala či rozvíjela již rozehraná argumentační linka.

Metodická poznámka: Židle je pro přehlednost možné označit značkami pro A, B a M.

Jakmile proběhnou všechna tři kola, svolejte skupinu zpátky do kruhu.

- V první fázi reflexe se skupinek ptejte: *Jaké to bylo?*
- Až zazní více zážitků, ptejte se konkrétněji: *Co vám pomáhalo? Co vám naopak nepomáhalo?* Vytvořte na tabuli či flipchart seznam tipů.

Co je to mediace – teorie (20 minut)

Na úvod řekněte, že samozřejmě neexistuje žádný vzorec, na jehož základě by se dala konfliktní situace snadno vyřešit. Dokonce je skoro jisté, že nehledáme ani tak „řešení", ale spíše způsob, jak situaci uklidnit. Většina konfliktů má příliš komplikovanou povahu na to, aby se k jejich řešení dalo dojít pomocí jediného kroku. Naším cílem je hledat drobné kroky, které dokážou zvýšit důvěru, omezit obavy a umožnit jistou úroveň spolupráce. Žádný proces nezaručuje úspěšný výsledek.

Vysvětlete skupině, že však existuje postup, jak konflikt analyzovat pomocí čtyř otázek (viz infobox), který se často úspěšně využívá. Napište a okomentujte tyto 4 otázky:

1. ***Co se stalo? Co jsi viděl/a?***
2. ***Co to v tobě vyvolalo? Jak se cítíš?***
3. ***Proč je to důležité? Co potřebuješ?***
4. ***Jaké by mohlo být řešení? Co je možné udělat?***

Pro představu, jak tento postup vypadá v praxi, si můžete přečíst přepis rozhovoru ze školního prostředí (příloha 2).

Tři malá prasátka – trénink (60 minut)

Řekněte skupině, že si principy vyzkoušíte na mediaci sporu, který se vyskytuje v jednom příběhu. Rozdejte skupině tři texty z příběhu *Tři malá prasátka* (příloha 3) tak, aby měl každý text 1, 2 nebo 3 (úvod na začátku přílohy můžete celé skupině převyprávět, není součástí textů). Vyzvěte skupinu, ať utvoří trojice, ve kterých budou zastoupeny všechny role – Vlk, majitel chatky a pracovník městské poradny. Požádejte je, ať si v klidu přečtou text své role a pokusí se do ní na chvíli vžít.

Uveďte, že půjdete do další cvičné mediace a mediátoři či mediátorky (role pracovníka městské poradny) se budou moci řídit čtyřmi otázkami, které mohou ve vhodných chvílích srozumitelně klást oběma stranám konfliktu.

- Zopakujte princip a systém vstupování i výměny rolí a začněte měřit čas.
- Na jednu fázi dejte tentokrát 7 minut. Po uplynutí kola vždy vyzvěte trojice, ať ukončí proces, posunou se na další židli, v klidu si pročtou text další role a na znamení začnou další kolo. Celá mediace trvá 21 minut, navíc je však třeba počítat s časem na výměny a pročtení dalších rolí.

Po skončení všech tří kol opět svolejte skupinu do kruhu a veďte reflexi cvičení.

- Nejdříve se ptejte na zážitek: *Jaké to bylo? Jak se vám mediovalo?*
- A později položte skupině otázky: *Co pomáhalo vzájemnému porozumění? Co mu naopak bránilo? Jak fungovaly čtyři otázky?*
- Pokud vám zbyde čas, je možné ptát se skupiny: *Jaké vidíte paralely tohoto příběhu v realitě? Mohl by tento konflikt nastat i ve skutečnosti?*

Závěrečná reflexe (10 minut)

Na závěr shrňte, co se dělo během celého programu, a okomentujte roli mediátora jako jednu z možností, jak podporovat ostatní lidi, kteří se nemohou dorozumět. Zmiňte limity mediace – například že pokud o ni jedna ze stran nestojí, nemůžeme ji snadno použít. V kruhu položte otázku: *Co je to nejdůležitější, s čím dnes odcházíte?*

Infobox – Způsoby zasahování do konfliktů

Existuje několik způsobů, jak zasahovat do konfliktů a pokusit se je řešit. Patří k nim například **vyjednávání, soud, arbitráž** (rozhodčí řízení), **facilitace** či **mediace**. Negociace neboli vyjednávání probíhá mezi znesvářenými stranami, soud a arbitráž jsou vstupem autority, která má mandát rozhodnout o dalším dění, a facilitace a mediace jsou přizváním nestranných odborníků, kteří pomohou procesu řešení a pochopení, ale odpovědnost za řešení si ponechávají strany konfliktu.

Slovo mediace pochází z latiny (mediare = být uprostřed), česká varianta je zprostředkovávání (porozumění). **Mediace je pokojný způsob řešení sporů a konfliktů, který se používá ve světě práva, mezilidských i mezinárodních vztahů.** Proces mediace pomáhá stranám sporu vzájemně pochopit svá stanoviska, dostat se pod jejich povrch, rozpoznat hlubší potřeby a zájmy každé ze stran a na jejich základě vystavět novou dohodu s přihlédnutím k možnostem a limitům příslušné strany. Techniky mediace tlumí, nebo naopak „nechávají vyvřít" těžké emoce a postupně přivádějí strany do stavu, kdy jsou schopny vnímat (slyšet) jedna druhou a (opět) zapojit rozum a schopnost pochopit, jak to vnímá ten druhý.

Infobox – Čtyři otázky mediace

1. Co se stalo? Co jsi viděl/a?
Odpověďmi na tuto otázku často bývají všelijaká obvinění, že problémem je první, nebo druhá strana. Prvním krokem je popsat problém takovými slovy, aby s tím všichni zúčastnění souhlasili. Lze si představit kameru, která natáčí obraz i zvuk, ale nikoli hodnocení a příběhy v hlavách lidí.

2. Co to v tobě vyvolalo? Jak se cítíš?
Následně hledáme upřímné, subjektivní výroky týkající se obav, hněvu a nejistoty, ale i jakýchkoli pozitivních emocí. Je potřeba si uvědomit, že takové pocity představují zásadní složku konfliktu, ať už jsou z hlediska pozorovatele „oprávněné", nebo ne. Musíme se však ujistit, že tyto výroky vyjadřují pocit, nikoli odsudek. Proto je potřeba výroky typu „je nespolehlivá" přeformulovat a vyjádřit pomocí první osoby (já), například „já mám pocit, že se na ni nemůžu spolehnout" apod. Jinými slovy, měli bychom se vyhnout „nálepkování" a hodnotícím odsudkům a popsat dopad, který na nás něčí skutek má. Například výrok „rozzlobí mě, když vejdu do koupelny a je tam nepořádek" je lepší než hodnocení „on je strašně nepořádný".

3. Proč je to důležité? Co potřebuješ?
Je překvapující, jak zřídka bývá v konfliktních situacích tato jednoduchá otázka pokládána. Lidé často stráví dlouhou dobu mluvením o tom, co by se bývalo mělo stát a kdo může za to, že se to nestalo. Minulost se však už nedá nijak změnit. Anebo lidé často navrhují okamžitá řešení situace bez vyjasnění toho, co je opravdu důležité. Místo abychom trvali na svém, zahrnovali druhé výčitkami založenými na naší představě nebo navrhovali řešení dříve, než se vzájemně pochopíme, můžeme se soustředit na to, jaké jsou ve stávající situaci skutečné potřeby zapojených stran. Ty lze najít, pokud si uvědomíme, oč nám vlastně jde, čemu se ze všeho nejvíc chceme vyhnout, co je podstatou našeho zájmu a co není tak důležité. Na základě takových otázek si vytvoříme představu, co je pro každou stranu ve sporu to důležité a čeho by se bylo možné následně (krok 4) pokusit dosáhnout.

4. Jaké by mohlo být řešení? Co je možné udělat?
Pak už se dostáváme k praktickým krokům, přijatelným pro všechny zúčastněné, které mohou situaci zlepšit. Nemá smysl hledat dokonalé řešení. Mnohem smysluplnější je vytvořit si seznam celé řady možností a teprve pak kriticky zhodnotit, která z nich by mohla skutečně zafungovat. V této fázi je třeba pokládat následující otázky: „Je to spravedlivé? Kolik to bude stát? Komu to pomůže? Kdo to zaplatí?" apod. Každá změna něco stojí, ať už jde o čas, peníze, či emoční energii. Pokud to za to nestojí, pak je třeba zvážit, jestli není stávající situace přece jen snesitelnější.

Stávající situace může být ovšem únosná jen pro jednu stranu, ale pro druhou ne. Musíme doufat, že na konci procesu vznikne taková míra vzájemné důvěry a angažovanosti, že ani jeden ze zúčastněných nebude chtít kohokoli jiného ponechat v neúnosné situaci, přestože změna bude něco stát. Pokud se tak nestane, pak osoba, pro kterou je situace neúnosná, může začít hledat způsoby, jak konflikt vyhrotit tak, až bude i v zájmu druhé strany ho vyřešit. Zde se ocitáme v oblasti nenásilných přímých kroků, jejichž účelem je pomoci slabšímu ze zúčastněných opustit nespravedlivou (a možná i násilnou) situaci.

Metodická podpora

Využití příběhu Zlata a Medvědovi

V rámci tréninku, při kterém si účastníci a účastnice zkouší mediaci sporu na příběhu, je možné alternativně místo příběhu *Tři malá prasátka* (příloha 3) využít příběh *Zlata a Medvědovi*. V takovém případě rozdejte skupině tři texty z tohoto příběhu (příloha 4) tak, aby měl každý text 1, 2 nebo 3 (úvod na začátku přílohy můžete celé skupině převyprávět, není součástí textů). Vyzvěte skupinu, ať utvoří trojice, ve kterých budou zastoupeny všechny role – Zlata, pan Medvěd a pracovník městské poradny. Dále již postupujte podle původního zadání.

Tipy pro další práci

Výběr vlastního tématu pro (ne)poučenou mediaci

Pro vyzkoušení mediace je ideální vtáhnout skupinu do rolí v modelovém sporu, ve kterém jsou zřetelná protichůdná stanoviska. V každém příkladu se pracuje se třemi rolemi. Role A a B zastávají různá stanoviska a úkolem role M je podpořit je ve vzájemném porozumění. Pro výběr tématu mediace použijte buď jeden z modelových příkladů (příloha 1), nebo vyberte vlastní, který je pro vaši skupinu vhodný. Důležité je, aby byla situace jasně vysvětlena a všichni se do rolí pokud možno vžili. Tomu může napomoci dostatek času při vysvětlování a povzbuzování zejména osob A i B k tomu, aby svou roli zastávaly bez ohledu na vlastní názor na věc a také aniž by ji přehrávaly do vysoké intenzity. Klíčové je zdůraznit, že ačkoli mají A a B protichůdné názory, potřebují se domluvit a najít řešení, které zohledňuje oba. Hledají proto cesty, jak například výlet (či akci na konci školního roku) podniknout společně. Role M zde není od toho, aby přinesla rozhodnutí, ale aby napomohla vzájemnému porozumění.

Divadlo Fórum

Jedním z dalších způsobů zkoumání, jak může třetí strana přispět k porozumění lidí v konfliktech, je divadelní práce. Zejména pokud máte dramatický kroužek či dostatek času, doporučujeme seznámit se s technikami **Divadla utlačovaných**, z nichž je nejznámější Divadlo Fórum. Tyto techniky nejsou herecky náročné a pod kvalitním vedením napomáhají porozumět, jakou mechaniku má mezilidské napětí, konflikty či útlak.

Technika **Divadla Fórum** se stala jedním ze základních kamenů Divadla utlačovaných. Cesta k jejímu objevení vedla přes dlouhé období divadelní praxe Augusta Boala a jeho herecké společnosti v zemích Latinské Ameriky.

V Divadle Fórum se diváci osvobozují od pasivity hlediště a na scéně se stávají aktivními „diváky-herci" („spect-actors"). Divadlo se stává pedagogickým ve smyslu kolektivního zkoumání a poznávání. Cílem Divadla Fórum je umožnit publiku čelit útlaku v rámci bezpečí divadelní fikce. Účast v dílně Divadla Fórum nazývá Boal „zkouškou na realitu", na odpor proti skutečnému útlaku, kterému jsme v průběhu svého života vystaveni. Publikum se stává protagonisty a určuje svůj osud na jevišti, aby se pak mohlo stát protagonisty svého skutečného života.

Jako každá hra má také Divadlo Fórum svá pravidla. Pokud si publikum přeje tato pravidla přizpůsobit a doplnit, je to možné. Vše závisí na konkrétní situaci, která vyvstane v průběhu společného setkání. Nejprve diváci ve formě běžného představení zhlédnou „antimodel" v jeho původní podobě, která obsahuje chybné řešení situace. Joker se obrátí na publikum s výzvou o pomoc. Při druhém přehrávání má publikum možnost zakřičet „STOP", přerušit tak děj příběhu a navrhnout nové řešení, které by spělo k lepšímu konci příběhu. „Divák-herec" nahrazuje protagonistu příběhu, indikuje, z kterého místa chce scénu rozehrát, a realizuje v prostoru jeviště svůj návrh. V průběhu realizace je možné zkoušet různá řešení pro tutéž scénu.

Cílem dílny Divadla Fórum není dospět k jednomu řešení, ale diskutovat, hledat možné alternativy, argumentovat atd. Dílna Divadla Fórum vlastně nikdy nekončí, protože vše, co v jejím rámci probíhá, by mělo přesahovat do skutečného života. Divadlo Fórum se snaží překročit hranici mezi divadlem a skutečným životem, fikcí a realitou.

Více informací o Divadle Fórum a dalších formách naleznete na stránkách www.divadloutlacovanych.cz.

Zdroje

Použité zdroje

- BEDNAŘÍK, Aleš. *Riešenie konfliktov*. Bratislava: PDCS, 2001.
- BIELESZOVÁ, Dušana. *Školská a rovesnická mediácia* [online]. [cit. 15. 9. 2019]. Dostupné z: https://www.skolska-mediacia.sk.
- LEIMDORFER, Tom. *Byl jednou jeden konflikt. Pohádkový manuál konstruktivního řešení konfliktů*. Brno: NaZemi, 2019.
- MACKOVÁ, Radka. *Divadlo Fórum* (DP). Brno: JAMU, 2002, s. 45-51.
- ROSENBERG, Marshall B. *Nenásilná komunikace*. Praha: Portál, 2016.

Rozšiřující zdroje

- BIELESZOVÁ, Dušana. *Riešenie konfliktov a sporov zmierovaním*. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2012.
- *Centrum divadla utlačovaných v České republice* [online]. Dostupné z: http://www.divadloutlacovanych.cz.
- POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se aneb Průvodce mediačním procesem*. Praha: Alfom, 2013.
- *Řešení konfliktů v šesti krocích* [online]. Centrum občanského vzdělávání, 15. 9. 2019. Dostupné z: http://www.vychovakobcanstvi.cz/reseni-konfliktu-v-sesti-krocich-0.

Doporučené zdroje

- BIELESZOVÁ, Dušana. *Školská a rovesnická mediácia. Riešenia konfliktov v školách a školských zariadieniach*. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2017.
- ROSENBERG, Marshall B. *Co řeknete, změní váš svět*. Praha: Portál, 2017.

Pracovní listy

Jak zasahovat v konfliktu

Vzdělávací blok se věnuje situacím, v nichž se lidé okolo nás dostávají do konfliktů. Záměrem bloku je prozkoumat tyto konfliktní situace a nabídnout nástroje, jak je lze analyzovat a prakticky v nich zasahovat jako třetí strana, která se zaměřuje na podporu a deeskalaci napětí. Během bloku si skupina několikrát cvičně vyzkouší neformální mediátorskou roli.

Úkol: Vzpomeň si, kdy ses stal/a třetí stranou konfliktu – ať už ve škole, doma, nebo mezi kamarády. Vypiš alespoň tři situace:

Kdo tam byl?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

O čem byl jejich spor?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Co by bylo ideální, kdybys řekl/a nebo udělal/a?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Co je to mediace

Mediace (z lat. mediare = být uprostřed; z toho česky zprostředkování) je způsob pokojného řešení sporů a konfliktů, jehož cílem je dohoda. Základem mediace je, že mezi znesvářené strany vstoupí třetí, nezávislá osoba – tzv. mediátor, který se stává prostředníkem ke smírnému, kompromisnímu řešení sporných otázek.

Zdroj: BRZOBOHATÝ, Robin, POLÁKOVÁ, Lenka, HORÁČEK, Tomáš. *Rukověť mediátora aneb Co je dobré vědět nejen ke zkouškám mediátora*. Wolters Kluwer, 2016.

Úkol: Vzpomeň si na svoje oblíbené hrdiny z filmů nebo příběhů.

Kdo z nich dokáže řešit konflikty silou?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Kdo z nich dokáže řešit konflikty nenásilně?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

V příbězích to většinou dobře dopadne. Aby tomu tak bylo i v realitě, je potřeba udělat pro to kus práce. Inspirovat nás mohou hrdinové a hrdinky, kteří dokážou řešit konflikty nejen díky svým superschopnostem, ale i pomocí postojů a komunikace.

Příloha 1 – Modelový spor

Školní výlet

Skupina se chystá na společný letní výlet. Osoba A chce, aby na výletě byla pohoda, klid a nic moc se nedělalo a nikam se nespěchalo, ideálně by chtěla výlet strávit někde v teple u vody. Osoba B naopak chce, aby to byl „puťák" a aby skupina zažila pořádné dobrodružství s batohy na zádech, hlavně aby to nebyla nuda. Osoby A a B chtějí jet na výlet spolu, a tedy není řešením rozdělit se. Potřebují se nějak domluvit. Mediátor či mediátorka má za úkol pomoci oběma porozumět si a ideálně se domluvit na tom, kam pojedou.

Akce na konci školního roku

Skupina se chystá na konci školního roku uspořádat akci pro více lidí a je několik možností, co bude její náplní. Osoba A si myslí, že akce má být sportovní událostí a ideálním pojetím je turnaj ve florbale, basketbale nebo fotbale. Nesejde na tom, jaký druh sportu to bude, hlavní je, aby se sešlo více týmů, bylo přítomno obecenstvo a o něco se hrálo. Osoba B je přesvědčena, že událost má být více pohodová a oslavná. Má tam být zábava, prostor pro vzájemné poznávání, nějaká vtipná vystoupení, a hlavně dobrý program. Potřebují se nějak domluvit. Mediátor či mediátorka má za úkol pomoci oběma vzájemně si porozumět a ideálně se domluvit na tom, pro jakou akci se rozhodnou.

Příloha 2

Záznam rozhovoru Marshalla B. Rosenberga se studenty – lektorský podklad k aktivitě *Co je mediace – teorie*

Poznámka autorů metodiky: Kroky mediace jsou doplněny dodatečně.

Jednou mne požádali, abych pomohl zavést principy nenásilné komunikace ve škole. Tato škola byla určena pro studenty, kteří buď propadli, nebo byli vyhozeni z veřejné školy. Chtěli jsme dokázat, že škola založená na principech nenásilné komunikace může integrovat i studenty, se kterými veřejné školy neuměly pracovat. Mým úkolem bylo připravit učitele pro práci na této škole.

Na přípravu učitelů jsem měl čtyři dny, a v důsledku toho jsem nebyl schopen realizovat trénink do takové hloubky, jak bych si přál, a nepodařilo se mi dostatečně objasnit rozdíl mezi nenásilnou komunikací a přílišnou liberálností ve výchově. Výsledkem bylo, že někteří učitelé konflikty a vyrušování ignorovali, místo aby zasáhli.

Nekázeň se ve škole zvyšovala, a tak mne zavolali. Když jsem si od ředitele vyslechl, co se děje, řekl jsem: *Přiveď za mnou do místnosti tak deset dětí – těch, které dělají nejvíc potíží. Tak můžeme udělat pořádek.*

Ředitel vybral osm studentů od 11 do 14 let. Představil jsem se jim a následovala tato diskuze:

Marshall B. Rosenberg (vyjadřuji své pocity a potřeby, aniž bych kohokoli vyslýchal): *Je mi líto, když mi učitelé říkají, že v mnoha třídách se jim věci vymykají z rukou. Záleží mi na tom, aby v téhle škole bylo všechno v pořádku. Doufám, že mi pomůžete zjistit, v čem jsou problémy a co by se s nimi dalo dělat.*

Will: *Učitelé v týhle škole jsou cvoci.*

MBR: *Chceš tím říct, Wille, že jsi z učitelů otrávený a chceš, aby dělali některé věci jinak?* (krok 2 „Jak se cítíš?“ a krok 3 „Co potřebuješ?“)

Will: *Ale ne, jsou cvoci, protože jenom koukaj a nic nedělaj.*

MBR (druhý pokus dozvědět se, jaké má Will pocity a co chce): *Takže jsi otrávený, protože bys chtěl, aby něco podnikli, když se objeví problémy?* (krok 3 „Co potřebuješ?“)

Will: *Jo, vo to jde, šéfe. Ať se děje cokoli, oni jen stojej a usmívaj se jako cvoci.*

MBR: *Dal bys mi příklad, jak to vypadá, když učitelé nic nedělají?* (krok 1 „Co jsi viděl/a?“)

Will: *To je snadný. Zrovna dneska ráno jeden frajer přišel s placatkou rumu v kapse. Bylo to jasný jak facka. Každej to viděl, i učitelka. Viděla to, ale dělala, že se kouká jinam.*

MBR (toto je opakovaný pokus plně mu porozumět): *Tak se mi zdá, že k učitelům nemůžeš mít respekt, když jen postávají a nezasáhnou. Chtěl bys, aby nějak reagovali.*

Will: *Jo.*

(…)

MBR: *Tenhle problém mi dělá starosti a chtěl bych ho vyřešit, protože učitelé mi říkají, že právě to jim dělá největší potíž. Byl bych rád, kdybyste mi řekli všechno, co vás k tomu napadne.* (krok 4 „Jaké by mohlo být řešení?“)

Joe: *Učitel by měl mít rákosku.*

MBR: *Takže ty, Joe, říkáš, že by učitelé měli žákům, kteří otravují druhé, jednu vrazit?*
Joe: *Je to jedinej způsob, jak žáci přestanou dělat blbosti.*

Příloha 2

MBR (stále se snažím zjistit Joeovy pocity): *Takže pochybuješ, že by zabralo cokoli jiného.*

Joe souhlasně přikyvuje.

MBR: *To bych byl opravdu zklamaný, kdyby to šlo dělat jenom takhle. Hrozně se mi takové řešení protiví a chtěl bych přijít na jiný způsob.* (krok 4 „Co je možné udělat?“)

Ed: *Proč?*

MBR: *Z několika důvodů. Například kdybych vaše vyvádění ve škole zastavil rákoskou, co bych podle vás měl dělat, kdybych při odchodu domů zjistil, že na mě tři nebo čtyři z vás, které jsem ve třídě přetáhl, čekají u auta?*

Ed (usmívá se): *To byste si měl vzít radši pořádnou hůl! Anebo prostě toho spratka vyhodit ze školy.*

MBR: *Ty myslíš, Ede, že bychom měli vyhánět nebo vylučovat děti ze školy?*

Ed: *Jo.*

MBR: *Tenhle nápad se mi taky nelíbí. Chtěl bych najít cestu, jak problémy ve škole řešit jinak než lidi vyhazovat. Bral bych to jako prohru, kdyby to bylo jediné řešení.* (krok 4 „Co je možné udělat?“)

Zdroj:
ROSENBERG, Marshall B. *Nenásilná komunikace*. Praha: Portál, 2016. s. 188–191 (kráceno).

Příloha 3 – Tři malá prasátka

V příběhu, který o třech malých prasátkách známe, se zlý vlk rozhodl, že sežere tři roztomilá a nevinná malá prasátka. Dvě z nich si nepostavila tak bytelné domečky, aby se do nich vlk nedostal, ale třetí prasátko bylo chytré a vybudovalo si opravdu pevný domeček. V některých verzích se v něm zachránila všechna prasátka, v jiných jen to poslední. Co ale vlastně tahle tři prasátka pohledávala v lese?

Text 1: Vlk

Žiješ v lese už od nepaměti. Je to překrásný les, daleko od městského ruchu a zmatku. Chceš, aby zůstal, jaký je, a vůbec ti nevadí, že musíš žít v přírodě bez střechy nad hlavou. Víš, že lidé si o tobě myslí, že jsi divný, vyhýbají se ti a říkají ti „Vlk".

Nedávno se v lese začaly budovat nové rekreační chaty. Lidé kvůli nim pokáceli několik nejkrásnějších stromů. Šel sis stěžovat, ale nevěděl jsi, jak si máš počínat – rozzlobil ses, přestal ses ovládat a nakonec se ti všichni vysmáli. Lidé z města dokážou nedotčenou přírodu tak poničit, že jim nedokážeš říct jinak než „prasata". Vykupují pozemky a tvůj lesní domov rychle mizí. Tři takoví nedávno dorazili. Jeden si tu postavil strakatý stan, druhý dřevěnou letní chatičku a třetí zřejmě buduje lesní palác – cihlový domek se zahradou obehnanou plotem. Všechno jsou to hluční lidé a pouštějí nahlas nepříjemnou hudbu. Jsi nejen rozzlobený, ale i zoufalý, nevíš, co si máš počít, a pociťuješ zuřivou nenávist vůči všem těm, kteří ničí tvůj obvyklý způsob života.

Text 2: Majitel chatky

Na chatičku si šetříš už dlouho. Naštěstí začali nedaleko budovat novou rekreační oblast právě v okamžiku, kdy už sis mohl dovolit přiměřeně velký dřevěný domek. Přivezli ti ho rozložený na jednotlivé díly jako stavebnici a teď máš pocit, že jsi při jeho sestavování odvedl pořádný kus práce. Začal sis svůj pozemek dále zvelebovat. Porazil jsi několik stromů a udělal sis z nich kolem dokola plot. Rád pracuješ venku, rozděláváš oheň a posloucháš svou oblíbenou hudbu.

Víš, že proti plánu stavět rekreační chaty se zvedla vlna odporu. Místní ochránci přírody samozřejmě protestovali, ale největší scénu udělal nějaký zdejší hipík, který žije v lese a přezdívá se mu „Vlk". Vtrhl do kanceláře developerské společnosti a pořádně to tam „profoukl" – křičel, že mu ničí jeho „domov". Byla to prý docela zábava.

Text 3: Pracovník městské poradny

Žiješ ve městečku, jehož obyvatelé mají velkou občanskou hrdost. Většina lidí je poměrně zámožná a o chudší část obyvatelstva je odjakživa dobře postaráno. Samozřejmě bylo vždy potřeba řešit nějaké problémy, ale díky zavedeným způsobům řešení se většinou podařilo vyhnout krizovým situacím. V poslední době se ovšem chudší lidé stahují na okraj městečka, kde se nacházejí lukrativní parcely určené pro stavbu chat a víkendových domů.

Dnes ráno se k tobě dostavil majitel jedné chatky, mimochodem uznávaný místní občan, a přivedl s sebou chlapíka, kterému se přezdívá Vlk. Vlk si stěžuje na nelegální kácení stromů a majitel chatky zase na to, že Vlk vstupuje na jeho soukromý pozemek. Požadují mediaci. Co jim poradíš?

Nejprve je potřeba vyslechnout v úplnosti obě strany a jejich verze příběhu. Nemáš kouzelnou hůlku, ale můžeš je požádat, zda by nepřišli s nějakými návrhy možného řešení situace. Dobře víš, že některé stromy majitel chatky pokácel nelegálně, ale na druhé straně rozumíš jeho snu vybudovat si víkendový příbytek na kraji lesa i jeho strachu z tuláků.

Příloha 4 – Zlata a Medvědovi

Proč se Zlatovláska z pohádky potulovala po lese a proč byla tak hladová a unavená, že riskovala vstup do domu patřícího medvědům? Evidentně si nepočínala správně, protože vstoupila na cizí pozemek a pravděpodobně se dopustila přestupku. Věděla, že se to nemá dělat. Copak byla tak zoufalá, že jí na tom nezáleželo? Byla to dívka bez práce, byla na cestách nebo snad hledala ochranu?

Existují různé okolnosti, kvůli nimž lidé musejí uprchnout z místa, kde žijí. Ti, kteří mají dost peněz a správné známosti, mají obvykle možnost odejít a začít žít jinde způsobem, který společnost považuje za přijatelný. Když ale někdo takové možnosti nemá, ocitne se v docela jiné situaci. Ať jde kamkoli, všude je cizincem a představuje hrozbu pro ustálený způsob života místních lidí. Přichází bez majetku a bez prostředků, a tím ostatní nutí, buď aby se s ním o svoje možnosti (práci, prostor, peníze) rozdělili, nebo aby přihlíželi, jak strádá. Takový konflikt vyvolává mnoho obav a rozpoutává vášně.

Text 1: Zlata

Zmocnil se tě pocit, že doma už nemůžeš zůstat ani o chvilku déle. Nemohla jsi tam volně dýchat, nechtěli tě tam, posmívali se ti a vyhrožovali ti. Nebylo to tam pro tebe bezpečné a neměla jsi nikoho, kdo by ti pomohl. A tak sis sbalila pár svých věcí do ranečku a odešla. Máš za sebou dlouhou cestu, jsi unavená, máš hlad a žízeň. Snažila ses najít místo na přenocování, ale už několikrát tě odmítli.

Nakonec jsi došla až k domečku v lese. Dveře byly otevřené a uvnitř nikdo nebyl. Bylo tam teplo a útulno. Lidem, kteří tam žili, očividně nic nescházelo. Na stole bylo přichystané jídlo. Ochutnala jsi z první misky, ale bylo to horké a spálila sis jazyk. Jídlo v druhé misce bylo vlažné, a tak ses konečně dosyta najedla. Narovnala ses na židli, opřela ses – a židle se pod tebou rozpadla! Byla jsi tak vyčerpaná a zavíraly se ti oči. V teple a s nezvykle plným žaludkem se tě zmocnila ospalost. Začala ses rozhlížet po posteli, až jsi našla takovou, která ti byla akorát. Pohodlně ses na ni natáhla a tvrdě jsi usnula.

Nespala jsi však dlouho. Probudily tě hněvivé hlasy. Majitelé (rodina Medvědova) se vrátili a vzápětí tě objevili. Vypadalo to, že ti chtějí natlouct, a tak jsi raději utekla. Bála ses však, že by to mohli oznámit na policii, a proto ses do domku vrátila a snažila se vysvětlit, v jaké jsi situaci. Medvědovi se sice trochu uklidnili, ale pořád se na tebe zlobili a řekli ti, abys šla pryč. „Je nám jedno, co s tebou bude," prohlásil pan Medvěd. Noc jsi tedy strávila na zemi hned za jejich plotem. Druhý den ráno si tě všimli, znovu se rozzlobili a vyhrožovali, že zavolají policii.

Nakonec ti pan Medvěd navrhl, abys s ním šla na schůzku s mediační službou ve městě. Nejdřív jsi ho podezírala, že je to jen záminka, aby se tě zbavil, ale pak jsi souhlasila.

Text 2: Pan Medvěd

Jsi pracovitý, šetrný a snažíš se, aby tvé rodině nikdy nic nechybělo. Máš útulný domek, ale pořád přemýšlíš, jak bys ho ještě vylepšil. Bydlíte na kraji městečka, nedaleko krásného lesa. Je to příjemné prostředí, kde žije mnoho podobně smýšlejících lidí. V poslední době se však ve městě objevují problémy s všelijakými vandráky, kteří žebrají o jídlo a o přístřeší. Došlo už k několika vloupáním a jiným trestným činům. Někteří sousedé si proto pořídili drahá bezpečnostní zařízení. Ty sám jsi nikdy žádné potíže neměl – až do včerejška.

Vařil jsi večeři, zatímco se tvoje žena a malý synek šli projít k řece. Všechno už bylo hotové a naservírované na stole, ale oni ještě pořád nebyli zpátky. Vypravil ses tedy za nimi, abys je popohnal. Zapomněl jsi zamknout dveře, ale řekl sis, že budeš stejně za chviličku zpátky.

Když jste se všichni tři vrátili domů, jen stěží jsi dokázal uvěřit svým očím: uvnitř někdo byl! Jídlo bylo snědené, synova židlička rozbitá a nakonec jsi našel v jeho postýlce spát malou tulačku. Vzteky se v tobě vařila krev! Dívka byla špinavá, a když se dala na útěk, všem vám nadávala.

Zrovna když jsi uvažoval, jestli máš zavolat na policii, objevila se znovu. Začala ti vyprávět o tom, jakou měla smůlu, a prosila o jídlo a střechu nad hlavou. Bylo ti jí sice trochu líto, ale pořád jsi byl hodně rozzlobený. Nechápal jsi, proč bys měl mít něco společného s jejími problémy, a řekl jsi jí, ať jde pryč. Druhý den ráno tam pořád ještě byla. Měla tu drzost přenocovat na zemi hned za vaším plotem. Nejdřív jsi jí pohrozil, že zavoláš policii, ale pak jsi jí poradil, ať jde do městské poradny. Slíbil jsi, že tam půjdeš s ní, protože to byl jediný způsob, jak se jí zbavit a přimět ji, aby konečně odešla.

Příloha 4 – Zlata a Medvědovi

Text 3: Pracovník městské poradny

Žiješ ve městečku, jehož obyvatelé mají velkou občanskou hrdost. Většina lidí je poměrně zámožná a o chudší část obyvatelstva je odjakživa dobře postaráno. Samozřejmě bylo vždy potřeba řešit nějaké problémy, ale díky zavedeným způsobům řešení se většinou podařilo vyhnout krizovým situacím. V poslední době ale městečko čelí přílivu tuláků a nemá prostředky na to, aby jim dlouhodobě pomáhalo. Obecních bytů je stále méně a na čekací listině jsou místní lidé – mladé rodiny a důchodci. S příchodem bezdomovců se objevila žebrota na ulicích, opakované vloupání a obsazování prázdných prostor. Někteří občané požadují rázný zásah policie, jiní navrhují vystavět pro bezdomovce ubytovnu. To si však městská rada v této chvíli může jen stěží dovolit, a navíc by to mohlo přilákat další bezdomovce.

Dnes ráno se k tobě dostavil pan Medvěd, uznávaný místní občan, a přivedl s sebou malou dívenku. Jeho rodina ji včera objevila u sebe doma. Nikým nezvána vnikla dovnitř, snědla jim část večeře, rozbila synovu židličku (pravděpodobně nechtěně) a pak si šla lehnout do ložnice. Vyhodili ji, ale ona přespala na zemi vedle jejich domu a ráno se u nich znovu objevila. Je očividně bez domova a potřebuje přístřeší. Co jim poradíš? Nejprve je potřeba vyslechnout v úplnosti obě strany a jejich verze příběhu. Nemáš kouzelnou hůlku, ale můžeš je požádat, zda by nepřišli s nějakými návrhy možného řešení situace. Dobře víš, že Medvědovi jsou dost zámožní na to, aby někoho mohli alespoň na čas vzít k sobě, ale neodvažuješ se to navrhnout. Koneckonců ani tvoje rodina by nebyla nadšená, kdyby musela sdílet domácnost s někým cizím.

Programy

Vývoj konfliktu

Vzdělávací blok zkoumá souvislosti mezi projevy předsudečných postojů či jednání a růstem nevraživosti a nenávisti mezi různými skupinami. Účastníci a účastnice se zabývají otázkou, jak se společnost může posunout od vtipů o odlišnostech až k otevřenému násilí. Na příkladu reálné mediální kauzy porozumějí tomu, jak média mohou přispět k eskalaci společenského konfliktu.

Cíle

- Účastníci a účastnice budou citlivější na malé projevy násilí a prozkoumají, jak mohou počáteční projevy diskriminace přerůst v otevřené násilí.
- Účastníci a účastnice pojmenují možnosti jednotlivců v zastavování eskalace nenávisti.
- Účastníci a účastnice vysvětlí, z čeho může vzniknout napětí nebo konflikt mezi příslušníky většinové společnosti a příslušníky některé z menšin.
- Účastníci a účastnice porozumějí, proč jsou extremistické názory a jednání nebezpečné.

Doba trvání

180 minut (bez přestávek)

Věk

15+

Pomůcky

pracovní list pro každého, tabule/flipchart, fixy, *Vtipy na hraně* – tři vybrané vtipy (příloha 1), cedule A4 s nápisem ANO, cedule A4 s nápisem NE, lepicí kartičky post-it, *Mediální zprávy ke kauze Břeclav* – pět vytištěných sad pro práci skupin (příloha 2), *Reakce na dění v Břeclavi* – vytištěná tabulka pro každou skupinu (příloha 3), *Chronologie případu údajného napadení patnáctiletého chlapce v Břeclavi, 2012 – lektorský podklad k aktivitě Petr z Břeclavi* (příloha 4), provázek, *Příklady projevů pater pyramidy nenávisti – lektorský podklad k aktivitě Pyramida nenávisti* (příloha 5), *Genocida – lektorský podklad k aktivitě Pyramida nenávisti* (příloha 6)

Kompetence globálního občanství

- Zacházení s rozmanitostí, respekt k odlišnosti
- Nakládání s konflikty

Cíle udržitelného rozvoje

10 Méně nerovnosti
16 Mír, spravedlnost a silné instituce

Realizace

Uvedení do tématu (5 minut)

Na začátku uveďte účastníky a účastnice do tématu a krátce představte, čemu se bude setkání věnovat: *Dnes prozkoumáme otázku, jak a za jakých okolností se někdy mohou nevinné události, jako je vyprávění vtipů či novinová zpráva, stát součástí eskalace společenského konfliktu a přerůst v násilí.*

V průběhu celého programu máte možnost s účastníky a účastnicemi využívat pracovní list. Pokud se pro to rozhodnete, předem si jej dobře prostudujte a na začátku programu ho všem rozdejte. Pracovní list je možné plnohodnotně nahradit využíváním příloh v příslušných částech realizace.

Kdy už úsměv tuhne na rtech (40 minut)

Přibližte, čemu se budete v této části věnovat: *Lidé si rádi vyprávějí vtipy. Já také občas někomu řeknu vtip, třeba i takový, který si dělá legraci z nějaké skupiny. Například vtipy o blondýnách. Chci, abychom se společně podívali na to, co bereme jako fór a kdy už je to na hraně. Je zřejmé, že hranici máme každý jinde, a proto prozkoumáme různé pohledy. Bude to vyžadovat odvahu k sebereflexi, důvěru a otevřenost.*

Nejdříve má každý za úkol zvednout ruku, pokud si na následující otázky odpoví „ano". Účastněte se také, podpoří to větší otevřenost:

- *Už jste si někdy dělali legraci z někoho, kdo je jiný než vy?*
- *Už jste někdy slyšeli vtip, který si dělal legraci z člověka jiné barvy pleti, jiného náboženství, pohlaví nebo sexuální orientace?*
- *Už si z vás někdo dělal legraci kvůli vaší odlišnosti či příslušnosti k nějaké skupině – zájmové, náboženské, národnostní, kvůli vašemu pohlaví?*

Předpokladem je, že se vždy vícero účastníků či účastnic přihlásí. Po těchto signalizačních otázkách se zeptejte: *Kdy je to ještě legrace a kdy vám už tuhne úsměv? Čím je to ovlivněno?* Zachyťte odpovědi na tabuli či flipchart. (Mohou se objevit např. následující odpovědi: Když se mne to týká, tak je to nepříjemné. Když je přítomen člen dané skupiny, tak už úsměv tuhne na rtech. Když vtip vypráví příslušník dané skupiny, tak je to v pohodě. Apod.)

Uveďte: *Prozkoumáme teď stejnou otázku na příkladu konkrétních vtipů.* Nalepte na protilehlé stěny slova ANO a NE napsané na papíře A4. U každého ze tří dopředu vybraných vtipů (příloha 1) necháte účastníky a účastnice, aby se vždy postavili na škálu ANO–NE, a vyjádřili se tím ke dvěma následujícím výrokům:

- *Vyprávěli byste daný vtip?* Vysvětlete, co póly znamenají: ANO = vtip bych řekl/a bez váhání x NE = vtip bych nikdy neříkal/a.
- *Vymezili byste se, kdyby vtip vyprávěl někdo jiný?* Vysvětlete, co póly znamenají: ANO = rozhodně bych se vymezil/a x NE = rozhodně bych se nevymezil/a.

Metodická poznámka: Vodítko pro výběr tří vtipů z přílohy 1 najdete v metodické podpoře níže. Pokud využíváte při výuce pracovní listy, jsou tam již tři vtipy předvybrány.

Po druhé otázce se ptejte a nechte zaznít několik odpovědí: *Proč jste se takto postavili? Jaké okolnosti by ve vašem rozhodování hrály roli?* V průběhu aktivity se vyptávejte tak, aby zazněly různé pohledy: *Je tu ještě jiný důvod, proč stojíte tady? Má to někdo podobně? Má to někdo jinak?*

Na závěr se ve dvojicích a poté v diskuzi věnujte následujícím otázkám:

- *Proč jsou některé vtipy na hraně?*
- *Proč lidé vymýšlejí vtipy o jiných skupinách?* (Mohou se objevit např. následující odpovědi: protože jsou jiné, je to snadné, cítíme se lepší, vyrovnáváme se se strachem z odlišnosti, neporozumění jinému apod.)
- *Proč je těžké se vůči vtipu vymezit, i když se mi nelíbí, že ho někdo říká?*

Shrňte: *Proč se vůbec o vtipech bavíme? Protože vyprávění vtipů se někdy účastnil každý z nás, a přitom jde o způsob, jak se může vytvářet či posilovat rozdělení společnosti. Děje se tak ve chvíli, kdy jde o vtipy na úkor jiné skupiny – takové vtipy stavějí na stereotypu a vytvářejí předsudky. Stejný efekt mohou mít média a způsob, jak informují o událostech. Znáte nějaký příklad předsudku, který šířila média?*

Metodická poznámka: V případě, že je to potřeba, vysvětlete pojmy „stereotyp" (představa o typickém příslušníkovi jiné skupiny, která se nezakládá na údajích, ale spíše na historkách) a „předsudek" (předpojatý postoj ke druhým, aniž je skutečně známe; podrobněji viz infobox).

Petr z Břeclavi – čtení s předvídáním (55 minut)

Na úvod řekněte, že se nyní seznámíte s reálnou mediální kauzou. Rozdělte skupinu do čtyř až pěti menších skupinek. Každá skupinka dostane první text ze souboru novinových článků a informací, které pojednávají o případu domnělého útoku Romů na 15letého chlapce v Břeclavi v roce 2012 (příloha 2, část 1). Po přečtení skupinky samostatně diskutují o otázkách pod textem. Věnujte se jim poté i společně:

- *Jaké pocity ve vás příběh vyvolává? Co si o té události myslíte?*
- Ptejte se celé skupiny a pište do sloupců aktérů na tabuli: *Co byste dál dělali na místě Petrovy matky / Petrových přátel / starosty?*
- Nechte skupinky probrat následující otázku: *Co se bude dít dál a proč si to myslíte?* Pár názorů nechte zaznít přede všemi. Nezapomeňte se ptát na zdůvodnění předpovědi.

Rozdejte další článek (příloha 2, část 2 věnující se pochodu za Peťu). Po přečtení se zaměřte nejprve ve skupinkách a následně společně na další otázky:

- *Jaký z vašich odhadů se potvrdil?*
- Doptejte se signalizační otázkou, kdy kladná odpověď je vyjádřena zvednutím ruky: *Přidali byste se vy osobně k pochodu za Peťu? Proč?*
- Ptejte se všech a pište do sloupců aktérů na tabuli: *Co byste udělali na místě břeclavských Romů, Petrových přátel, starosty?*
- Menší skupinky prodiskutují: *Co se bude dít dál a proč si to myslíte?*

Rozdejte další článek (příloha 2, část 3 věnující se pochodu organizovaného extremisty). Po přečtení se zaměřte nejprve ve skupinkách a následně společně na další otázky:

- *Jaký z vašich odhadů se potvrdil?*
- Všem položte otázku: *Co byste udělali vy? Přidali byste se k pochodu pořádanému přáteli Petra a Dělnickou mládeží, nebo ke shromáždění Nenávist není řešení? Nebo byste dělali něco jiného?* Určete tři místa v místnosti, která budou symbolizovat tři různé odpovědi. Účastníci a účastnice vyjádří svou odpověď tím, kam se postaví v prostoru: 1. *přidal/a bych se k pochodu pořádanému přáteli Petra a Dělnickou mládeží*; 2. *přidal/a bych se ke shromáždění Nenávist není řešení*; 3. *dělal/a bych něco jiného*. Když se všichni rozmístí, dejte jim čas probrat důvody jejich volby s někým, kdo stojí nejblíže. Potom si tyto důvody navzájem představte.
- Zeptejte se všech: *Co se bude dít dál a proč si to myslíte?*

Rozdejte další článek (příloha 2, část 4 naznačující, že za incident možná nemohou Romové). Po přečtení se zaměřte nejprve ve skupinkách a následně společně na další otázky:

- *Jaký z vašich odhadů se potvrdil?*
- Ptejte se všech a pište do sloupců aktérů na tabuli: *Co by měl kdo udělat a proč?*
- Zeptejte se všech: *Co se bude dít dál a proč si to myslíte?*

Rozdejte další článek (příloha 2, část 5, která popisuje přiznání Petra). Po přečtení se zaměřte nejprve ve skupinkách a následně společně na další otázky:

- *Jaký z vašich odhadů se potvrdil? Co si myslíte o událostech teď?*
- Ptejte se a pište do sloupců aktérů na tabuli: *Co by měl v danou chvíli kdo udělat (starosta, matka, Peťa, Břeclavané, břeclavští Romové)?* Na závěr můžete přečíst vyjádření Petra a Petrovy matky (příloha 2, část 6).

Metodická poznámka: Jsou-li skupinky samostatné, můžete je nechat diskutovat o otázkách samostatně. Odpovědi na otázky *Co byste dělali na místě…?* (u částí 1, 2, 4 a 5) pak doplní do tabulky aktérů (příloha 3), se kterou se bude pracovat v závěrečné reflexi.

Petr z Břeclavi – reflexe (35 minut)

Vyznačte na zem časovou osu natažením provázku či křídou a upevněte na začátek datum 15. dubna 2012 a na konec datum 23. května 2012. Jakmile skupinky dočtou, instruujte je, ať napíší pět důležitých momentů příběhu na samostatné lepicí kartičky post-it. Následně ať je připevní na časovou osu. Pročtěte, co se posbíralo, a ptejte se celé skupiny:

- *Proč jste zvolili tyto momenty?*
- *Co vše přispělo k vyhrocení celého případu?*
- *Zvedněte ruku, pokud celý případ vnímáte jako příklad konfliktu.* Doptejte se proč.

Každá skupinka dostane prázdný list papíru, na který během 10 minut zaznamená odpovědi na otázky zapsané na tabuli či flipchart:

- *Co ovlivňovalo vaše vlastní názory, když jste předpovídali další vývoj událostí?*
- *Jakou roli v příběhu sehrála média?*
- *Jakou roli v příběhu sehrál strach? Kdo se v jednotlivých momentech bál a k čemu to vedlo?*
- *Jakou roli v příběhu sehráli Romové?*
- *Jak se proměňoval obraz Romů ve společnosti v průběhu kauzy?*

Metodická poznámka: Postupovat se dá i tak, že každé skupince dáte jednu otázku a odpovědi pak budou sdílet. Další variantou je napsat po jedné otázce na plakát a plakáty rozmístit po místnosti. Nechte zúčastněné procházet ve dvojicích po místnosti a na plakáty doplňovat odpovědi. Každá skupinka se pak přiřadí k jednotlivým plakátům a jejich úkolem je pročíst odpovědi a představit je.

Obraťte pozornost k průběžně vyplňovaným doporučením jednotlivým aktérům. Ptejte se všech:

- *Které navrhované akce by konflikt spíše zhoršovaly a které by ho zmírňovaly?*
- *Když se na to podíváme zpětně, kdo a jak mohl zasáhnout a zmírňovat konflikt v jednotlivých fázích případu z Břeclavi?*

Na závěr můžete doplnit chronologii případu (příloha 4), aby zúčastnění věděli, jak to s Petrem dopadlo.

Pyramida nenávisti (30 minut)

Navažte otázkami:

- *Je něco, co byste v kauze Břeclav hodnotili jako nenávistné jednání?*
- *Odkud se bere to, že pouhá falešná výpověď poškozeného může způsobit pochod 2000 lidí, na kterém zaznívá „cikáni do plynu"?*

Účastníci a účastnice pracují v pracovním listu s částí *Pyramida nenávisti*. Vysvětlete, co pyramida znamená: *Zde vidíte grafické ztvárnění toho, jak se v určitém kontextu mohou vtípky a šeptanda vystupňovat v násilí. Říkáme tomu pyramida nenávisti*. Představte jednotlivé stupně pyramidy odspodu (infobox) a ilustrujte je na jednom z příkladů z tabulky (příloha 5).

- Nechte účastníky a účastnice, aby ve dvojicích vyplnili příklady stupňování konfliktu v kauze Břeclav: *Kde se kauza Břeclav ve svých jednotlivých fázích pohybovala? Jak se stupňoval konflikt?*

Na závěr se jich zeptejte, jaké vnímají další spící společenské konflikty v ČR, kde by podobná drobnost mohla vést k vystupňování. Nechte dva či tři zaznít a společně hledejte, jak by se daný případ projevoval nebo se projevuje u různých úrovní pyramidy.

Zeptejte se účastníků a účastnic, zda si vybaví příklady genocidy proti skupinám na základě jejich rasy, národního původu, náboženství či sexuální orientace. Ujistěte se, že rozumějí pojmům genocida či holokaust (infobox, podrobněji vč. příkladů příloha 6).

Závěrečná relfexe (15 minut)

Ptejte se skupiny: *Na jakém stupni pyramidy je nejsnazší zasáhnout?*

Máte-li čas, zadejte ještě akční úkol do dvojic: *Vyberte jeden vtip ze začátku hodiny, vůči němuž byste se buď předtím, nebo nyní chtěli vymezit. Poté formulujte větu, kterou byste mohli s respektem říct a zároveň by vám to nebylo trapné.*

Uzavřít můžete kolečkem: *Jaké poučení či posun ve vašem porozumění konfliktům si odnášíte?*

Infobox – Předsudky

Obecně můžeme předsudek charakterizovat jako předpojatý postoj. Jedná se o předem (tj. „před-souvající", předcházející vlastnímu poznání) zformovaný a fixovaný postoj k nějakému objektu (člověku, skupině, etniku, národu, ale i problému či situaci). Tento postoj se projevuje bez ohledu na individualitu nebo povahu objektu, vůči němuž je zastáván, a vyznačuje se i tím, že v něm převládá emoční složka. Předsudky představují „pokřivené zrcadlo", tj. zkreslené, nepravdivé a nespravedlivé posuzování dané skutečnosti. Představují také bariéru otevřené a dialogické komunikace, protože zkreslují vnímání a poznávání druhých.

Jak předsudky fungují
Člověk s předsudky „naslouchá" jen těm informacím, které jsou souhlasné s jeho předsudky. Například má-li člověk předsudek, že „blondýny, údržbáři atd. jsou hloupí", pak citlivěji vnímá jakékoli vyjádření, zmínku či informaci o jejich „hlouposti", a tím si potvrzuje domnělou správnost svého „hodnotícího" postoje.

Člověk, který má předsudky, nezvažuje při posuzování druhých žádné alternativní vysvětlení. Při pouhém racionálním přesvědčování o nesprávnosti a nevhodnosti daného postoje obvykle dochází k tzv. bumerangovému efektu, tj. k jakémusi „zatvrzení se" v původním postoji, kdy dotyčný ignoruje jakékoli informace, které s jeho předsudkem nesouhlasí.

Psychologické pojetí předsudků
V rámci obvyklého a převládajícího chápání předsudků jako záporných postojů chápe psychologie předsudky jako záporné postoje opírající se o šablonovité myšlení a emoce. Předsudky osobnost získává během socializace, přičemž si je utvrzuje zkušeností a upravuje prostřednictvím styku s členy skupiny, k níž patří. Psychologie rozlišuje tři složky předsudku:

- negativní stereotyp (kognitivní komponent);
- negativní cítění (afektivní komponent);
- sklon k negativnímu chování a jednání (behaviorální komponent) k jiným jedincům či skupinám.

K agresivitě pak dochází tím, že předsudky dostávají v jednání podobu sociální distance, diskriminace či přímého fyzického násilí. V tomto smyslu lze diskriminaci vymezit jako projev negativních předsudků vůči jednotlivci či skupině.

Poznávací funkce předsudků
H. G. Gadamer poukazuje na to, že předsudky se původně nevyznačují dominantním pejorativním vymezením, neboť jsou podstatnou součástí kategorie rozumění. Předsudky předcházejí většině našich myšlenkových soudů a úsudků, a představují tak nezbytné východisko každého hermeneutického procesu. Jsou důležité pro porozumění nejen „věci samé", ale i sobě samému – to, že si vůbec uvědomíme, že nějaké předsudky máme, že si uvědomíme, jaké jsou právě naše předsudky, vede k sebereflexi a sebepoznání.

Z výchovně poznávacího a z rozumějícího hlediska tedy není úplné negování všech předsudků žádoucí, protože brání možnosti jejich rozlišení. Člověk si má naopak všechny své předsudky uvědomovat, protože to je východiskem k tomu, aby mohly být reflektovány a „kontrolovány" s cílem získat správné a věcné porozumění. Rekognoskace a identifikace předsudků totiž představuje pozitivní oporu při porozumění druhé osobě (a jinakosti vůbec), aniž by nutným výsledkem musel být antagonismus. Podstatné ovšem je, aby tato pozitivní opora předsudku byla pěstována právě výchovou.

Infobox – Pyramida nenávisti

Pyramid of Hate je vzdělávací pomůcka vyvinutá organizací Anti-Defamation League. Zobrazuje proces stupňování vtípků a šeptandy v projevy násilí, tedy jak může nenávist eskalovat ve společnosti. Cvičení, která s pyramidou nenávisti pracují, nabízejí zúčastněným příležitost prozkoumat jejich vlastní postoje a předsudky, zkoumat roli a odpovědnost jednotlivce, pokud jde o etnické, rasové a náboženské předpojatosti, a kriticky přemýšlet o příkladech předpojatých postojů, předsudečného jednání, diskriminace, násilí a genocidy.

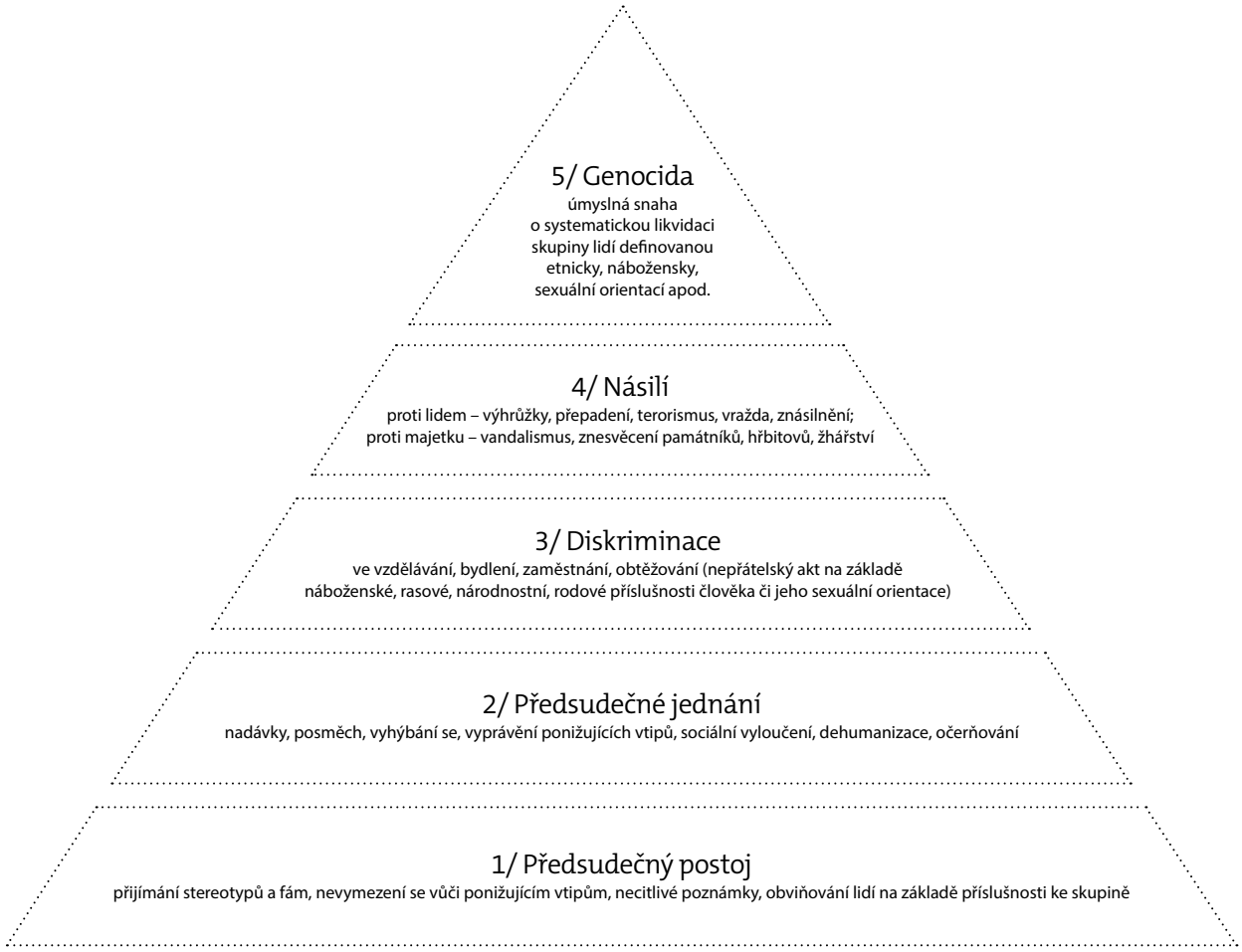

Infobox – Role médií v břeclavské kauze

Pro tento infobox používáme dobový komentář Marka Švehly, který vyšel v den pochodů a dlouho před objasněním, jak to bylo s Petrovým napadením. Vychází právě z kritického čtení médií v průběhu jednoho týdne po Petrově úrazu, a poslouží tedy dobře jako inspirace, čeho si se skupinou všímat u novinových titulků.

STRACH NAD MĚSTEM – Brutální útok v Břeclavi zatím řekl víc o médiích než o Romech
Marek Švehla, Respekt, 22. 4. 2012, aktualizace 25. 4. 2012

Až jednou budou naši potomci zkoumat, jak v Česku v roce 2012 vznikaly protiromské bouře, měli by si nalistovat (nebo spíš naklikat) noviny z minulého týdne. Ten totiž názorně ukázal, jak velkou měrou se na dění podílejí česká média, především ta internetová. Jak se to stalo?

Pondělí, 16. dubna: široce čtené zpravodajské servery iDnes a Novinky (spojené s Právem) s odvoláním na policii informují, že v Břeclavi tři neznámí pachatelé brutálně zbili patnáctiletého Petra, který skončil s poškozenou ledvinou v nemocnici. Servery své čtenáře dále informují, že podle chlapcovy matky jejího syna bezdůvodně napadli tři Romové.

Úterý 17. dubna: iDnes i Novinky už rovnou bez okolků oznamují, že raněného chlapce brutálně zbili tři Romové. „Může se to stát každému," říká chlapcova matka v iDnes. „Útočníci jsou bestie," citují novináři starostu.

Středa 18. dubna: Napadení chlapce třemi Romy „vyvolalo bouřlivé reakce" (iDnes) a „v Břeclavi to po útoku agresivních Romů vře" (Novinky). Břeclaví projde pochod pravicových radikálů, oznamují servery.

Čtvrtek 19. dubna: iDnes referuje, že Břeclav má strach z pochodu radikálů. Už přitom nepíší, že chlapce zbili Romové, ale opatrněji „pravděpodobně Romové". Novinky dál trvají na tom, že to byli Romové. V té době už Česká televize referuje, že v břeclavské romské komunitě vypuká panika, rodiče ve strachu před násilím zavírají děti doma.

Pokud si ovšem shrneme fakta: v pátek večer, kdy šel Respekt do tisku, se celá verze o agresivních Romech opírala pouze o tvrzení zraněného Petra. Jiní svědci se nepřihlásili a policii evidentně nic neřekli ani její informátoři, což je divné, pokud by v poměrně malém městě šlo o místní Romy. Zmíněná média (nejde ale jen o iDnes a Novinky) vycházela z jediného zdroje – vystresované Petrovy matky. Ta ostatně v průběhu týdne svůj výrok mírnila s tím, že „alespoň jeden" z trojice násilníků byl Rom. To by pak byl ovšem zcela jiný příběh, nicméně kola „slušného českého" pobouření už byla roztočená.

Výsledkem české žurnalistické práce, o níž se v průběhu týdne neobjevily žádné výraznější pochybnosti, je potom vlna skutečně vulgárního rasismu v internetových diskusích či na sociálních sítích a aktivizace radikálů, kteří už se houfují k protestním pochodům a slibují odplatu. Přitom v posledním roce jde už o několikátý případ (třeba údajné násilí Romů na bílých chlapcích na Šluknovsku, z něhož se vyklubala bitka dvou part, nebo nájezd romských kapsářů na odvážného ochránce cestujících v pražském metru, který se však později ukázal jako útok českého opilce na dvě romské ženy).

Zřejmě nebude náhoda, že nejvíc vidíme tuhle redakční politiku u internetových médií, která podléhají kouzlu snadno měřitelné četnosti kliknutí a početné účasti v diskusích. Důvod je jasný: texty s titulky o romských kapsářích nebo násilnících v Česku zaručeně bodují. Velký problém však nastane, když tyhle „body" s převahou vítězí nad profesionalitou, serióznosti nebo i obyčejnou slušností.

Infobox – Genocida

Genocidu právně definovalo Valné shromáždění OSN v roce 1948 přijetím *Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia*. V této úmluvě se genocidou rozumí kterýkoli z níže uvedených činů spáchaných v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou:

a) usmrcení příslušníků takové skupiny;
b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;
c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;
d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;
e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.

Genocida jako zločin proti mezinárodnímu právu byla použita jako jeden z právních podkladů v norimberském procesu. Nejde jen o akty fyzické likvidace skupiny lidí, ale i o další činy se záměrem či plánem na zničení základů života dané skupiny s cílem zničit skupinu samotnou (body d, e).

Raphael Lemkin, polsko-židovský právník, který pojem a koncept genocidy navrhl a prosadil, vnímal genocidní akty ještě šířeji: snahy o rozklad politických a sociálních institucí, kultury, jazyka, národního cítění, náboženství, a dokonce individuálních životů osob patřících k takové skupině.

Příklady genocid jsme shrnuli v příloze 6.

Metodická podpora

Kdy už úsměv tuhne na rtech – výběr vhodných vtipů

Vyberte 3–5 vtipů o různých skupinách. Množství vtipů přizpůsobte velikosti skupiny a času, který máte k dispozici.

Berte v úvahu tato kritéria:

- Vyhněte se vtipům, které by se mohly týkat někoho ze zúčastněných, kdo je ve slabé pozici a je příslušníkem skupiny, o níž vtip pojednává (např. dvě dívky v chlapecké skupině).
- Na druhou stranu můžete vybrat kombinaci vtipů, které zahrnou velkou část celé skupiny.

Tipy pro další práci

Týká se mne to

Nenávistné projevy mohou mít zcela každodenní podobu, což si skupina nemusí uvědomovat. Další možnost jejich zkoumání a reflektování vlastních reakcí nabízí aktivita *Týká se mne to* z příručky *Já a oni jsme my: nápady a náměty pro multikulturní výchovu* na stranách 41, 47–48 (viz zdroje).

Incident na škole

Chcete-li posunout skupinu v rozeznávání projevů předsudečných postojů a jednání ve společnosti a podpořit mladé lidi v možnosti zásahu, zařaďte práci s modelovým případem. Můžete s ním pracovat frontálně s celou skupinou, ale efektivnější je rozdat text i otázky pro práci menším skupinkám (po čtyřech či pěti lidech) a společně sesbírat odpovědi.

Případ

V jedné škole si parta čtyř kluků začala šeptat o jednom spolužákovi, že je gay. Smáli se mu a pokřikovali na něj poznámky, když ho potkali na chodbě. Nedlouho poté začali používat i urážlivá označení. Na konci měsíce jejich aktivity zesílily. Začali mu podrážet na chodbě nohy nebo ho tlačili na skříňky a zasypávali ho urážkami. Během dalšího měsíce opět pokročili ve svém chování – obestoupili ho a dva z nich mu drželi ruce, zatímco ho ostatní bili a kopali. Nakonec jeden z kluků začal vyhrožovat, že do školy přinese pistoli svého otce a jejich oběť zabije. V tu chvíli to zaslechl jiný student a upozornil policii.

Ptejte se:

- *Mohlo by se něco podobného stát na vaší škole?*
- *Jak si myslíte, že by toto jednání mohlo ovlivnit celou školu?*
- *Co by se dalo udělat, aby se situace nezhoršovala?*
- *Kdo to měl zastavit?*

Od spouštěče po násilí proti skupině

Aktivitu s pyramidou nenávisti je možné rozšířit o práci s případy historických událostí a mapovat v nich projevy posilující nenávist. Rozdejte okopírovanou pyramidu nenávisti z pracovního listu a jeden z textů událostí (příloha 7). Úkolem je identifikovat v textu projevy z různých pater pyramidy. Úkol lze využít jako individuální práci, případně ho zadat do dvojic a poté sdílet ve skupině.

Zdroje

Použité zdroje

- ANTI-DEFAMATION LEAGUE, USC SHOAH FOUNDATION. *Pyramid of hate exercise* [online]. Los Angeles: University of Southern California, 2003 [cit. 27. 9. 2019]. Dostupné z: https://sfi.usc.edu/lessons/pyramid-hate.
- HOLÁ, Andrea. *Já a oni jsme my: nápady a náměty pro multikulturní výchovu* [online]. Praha: In Iustitia, 2012, s. 41, 47-48 [cit. 15. 10. 2019]. Dostupné z: http://www.in-ius.cz/dwn/ja-a-oni-jsme-my/ja-a-oni-jsme-my-mkv.pdf.
- KERCH, Petr. Pogrom v Břeclavi nebyl. *Neviditelný pes* [online]. 30. 5. 2012 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://neviditelnypes.lidovky.cz/spolecnost/fejeton-pogrom-v-breclavi-nebyl.A120528_201841_p_spolecnost_wag.
- OSN. *Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia* [online]. 8. 12. 1948 [cit. 27. 9. 2019]. Dostupné z: https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-genocida.pdf.
- RVP. *Názorová škála* [online]. Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů, 16. 1. 2014 [cit. 27. 9. 2019]. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/18297/NAZOROVA-SKALA.html.
- ŠVEHLA, Marek. Strach nad městem – Brutální útok v Břeclavi zatím řekl víc o médiích než o Romech. *Respekt* [online]. 22. 4. 2012 [cit. 15. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.respekt.cz/tydenik/2012/17/strach-nad-mestem.
- WESSLER, Stephen L. Sticks and Stones. *Educational Leadership*. December 2000 / January 2001, 58/4, s. 28.

Příloha 2: Mediální zprávy ke kauze Břeclav

- BOŘIL, Martin. Břeclaví projde pochod za zbitého chlapce, svolala ho Dělnická mládež. *iDnes.cz* [online]. 18. 4. 2012 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/breclav-bude-pochodovat-za-zbiteho-chlapce-na-akci-dohledne-policie.A120417_160250_brno-zpravy_bor.
- BOŘIL, Martin. Může se to stát dalšímu, burcuje matka chlapce brutálně zbitého Romy. *iDnes.cz* [online]. 17. 4. 2012 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/cerna-kronika/matka-chlapce-zbiteho-chlapce-romy-v-breclavi-varuje-pred-dalsimi-utoky.A120417_102745_brno-zpravy_bor.
- Břeclaví projdou společně rozhněvaní lidé z Facebooku i Dělnické mládeže. *iDnes.cz* [online]. 20. 4. 2012 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/brno/zpravy/pochody-za-zmlaceneho-chlapce-v-breclavi.A120420_103639_brno-zpravy_dmk.
- CAJTHAMLOVÁ, Tereza. Břeclav zmrazila pravda o „zbitém". Spadl sám. *iDnes.cz* [online]. 24. 5. 2012 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://theses.cz/id/goqgoz/MDP_POLACEK_II-R/PRILOHY_k_MDP_PO/25_Breclav_zmrazila_pravda_240512_JM.pdf.
- ČTK, ROMEA. Dva tisíce lidí se zúčastnilo protiromského pochodu Břeclaví. Neonacisté se pokusili zaútočit na Romy. *Romea.cz* [online]. 22. 4. 2012 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: http://www.romea.cz/cz/zpravy/dva-tisice-lidi-proslo-breclavi-za-zbiteho-hocha-lide-debatovali-se-starostou-neonaciste-se-pokusili-zautocit-na-romy.
- ČTK, VALÍKOVÁ, Zuzana, ŠEVČÍK, Jiří. Útok Romů? Ne, mladík z Břeclavi si brutální napadení vymyslel. *Deník.cz* [online]. 23. 5. 2012 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: http://www.denik.cz/jihomoravsky-kraj/chlapec-z-breclavi-si-utok-romu-vymyslel-zranil-se-vlastni-vinou-20120523.html.
- Napadený hoch z Břeclavi se těší domů. Odmítá, že by měl ve městě nepřátele. *iDnes.cz* [online]. 2. 5. 2012 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/brno/zpravy/napadeny-chlapec-z-breclavi.A120502_152234_brno-zpravy_dmk.
- Policie hledá muže, kteří v Břeclavi brutálně zbili 15letého chlapce. *iDnes.cz* [online]. 16. 4. 2012 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/brno/zpravy/v-breclavi-zbili-tri-utocnici-patnactileteho-hocha.A120416_105131_brno-zpravy_bor.
- Romové z Břeclavi tvrdí, že nemají na svědomí útok na chlapce. *ČT Brno* [online]. 21. 4. 2012 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-brno/zpravy/173139-romove-z-breclavi-tvrdi-ze-nemaji-na-svedomi-utok-na-chlapce.
- Zdrcená matka chlapce z Břeclavi se omluvila všem Romům. *Novinky.cz* [online]. 24. 5. 2012 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/krimi/clanek/zdrcena-matka-chlapce-z-breclavi-se-omluvila-vsem-romum-155519.

Příloha 4: Chronologie případu údajného napadení patnáctiletého chlapce v Břeclavi, 2012

- ČTK, VALÍKOVÁ, Zuzana, ŠEVČÍK, Jiří. Útok Romů? Ne, mladík z Břeclavi si brutální napadení vymyslel. *Deník.cz* [online]. 23. 5. 2012 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: http://www.denik.cz/jihomoravsky-kraj/chlapec-z-breclavi-si-utok-romu-vymyslel-zranil-se-vlastni-vinou-20120523.html.
- IVÁNEK, Lukáš. Amnestie? Petr z Břeclavi si svou lež odpracuje. *Břeclavský deník.cz* [online]. 30. 1. 2013 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://breclavsky.denik.cz/zlociny-a-soudy/amnestie-petr-z-breclavi-si-svou-lez-odpracuje-20130130.html.
- IVÁNEK, Lukáš. Případ chlapce, který lhal o napadení, žalobci odložili. Podmínečně. *Břeclavský deník.cz* [online]. 19. 12. 2012 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://breclavsky.denik.cz/zpravy_region/pripad-chlapce-ktery-lhal-o-napadeni-zalobci-odlozili-podminecne-20121219.html.
- Policisté obvinili Petra (16) z Břeclavi z křivé výpovědi. *Centrumnews.cz* [online]. 8. 11. 2012 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: http://www.centrumnews.cz/zpravodajsky-archiv/policiste-obvinili-petra-16-z-breclavi-z-krive-vypovedi-49829.
- Romové z Břeclavi tvrdí, že nemají na svědomí útok na chlapce. *ČT Brno* [online]. 21. 4. 2012 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-brno/zpravy/173139-romove-z-breclavi-tvrdi-ze-nemaji-na-svedomi-utok-na-chlapce.

Příloha 5: Příklady projevů pater pyramidy nenávisti

- DROZD, Václav. „Cílem je vyčistit město od bezdomovců." Strážníci městské policie v Mladé Boleslavi čelí obvinění z mučení a nelidského zacházení s lidmi bez domova. *A2larm.cz* [online]. 13. 11. 2017 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://a2larm.cz/2017/11/cilem-je-vycistit-mesto-od-bezdomovcu.
- HORÁK, Jan. Strážníci měli svlékat, ponižovat a bít bezdomovce. Bylo to tak? Do kauzy vstoupil znalec. *Lidovky.cz* [online]. 20. 1. 2019 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/straznici-meli-svlekat-ponizovat-a-bit-bezdomovce-bylo-to-tak-do-kauzy-vstoupil-znalec.A190118_140426_ln_domov_jho.
- TRACHTOVÁ, Zdeňka. Platová nerovnost v Česku přetrvává. Vysokoškolačky berou o 30 procent méně než muži. *iRozhlas.cz* [online]. 6. 6. 2018 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/ekonomika/cesko-platova-nerovnost_1806061902_mos.

Příloha 6: Genocida

- Darfur Destroyed. Ethnic Cleansing by Government and Militia Forces in Western Sudan. *Human Rights Watch* [online]. 6. 5. 2004 [cit. 13. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.hrw.org/report/2004/05/06/darfur-destroyed/ethnic-cleansing-government-and-militia-forces-western-sudan.
- DUNBAR-ORTIZ, Roxanne. Yes, Native Americans Were the Victims of Genocide. *History News Network* [online]. 5. 12. 2016 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z http://historynewsnetwork.org/article/162804.
- *Kdo jsou Rohingové a proč utíkají z Barmy?* [online]. Amnesty International, 11. 9. 2017 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.amnesty.cz/news/4003/kdo-jsou-rohingove-a-proc-utikaji-z-barmy?gclid=EAIaIQobChMI0Irl5trs5QIVk-R3Ch2hkgUGEAAYASAAEgJFUPD_BwE.

- KRANZ, Michal. 5 genocides that are still going on today. *Bussiness Insider* [online]. 22. 11. 2017 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.businessinsider.com/genocides-still-going-on-today-bosnia-2017-11#darfuris-in-sudan-5.
- LAVARCH, Michael. Bringing them home. *Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families* [online]. Commonwealth of Australia: Australian Human Rights Commission, 1997 [cit. 13. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.humanrights.gov.au/our-work/bringing-them-home-report-1997.
- LEMKIN, Raphael. *Axis Rule in Occupied Europe* [online]. Washington, D. C.: Carnegie Endowment for International Peace, 1944, kap. 4. Dostupné z: https://www.academia.edu/5846019/Raphael_Lemkin_-_Axis_Rule_in_Occupied_Europe_Laws_of_Occupation_-_Analysis_of_Government_-_Proposals_for_Redress_Chapter_IX_Genocide.
- OSN. *Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia* [online]. 8. 12. 1948 [cit. 27. 9. 2019]. Dostupné z: https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-genocida.pdf.
- PEGORARO, Leonardo. Second-rate victims: the forced sterilization of Indigenous peoples in the USA and Canada. *Settler Colonial Studies*. 2015, 5(2), s. 161-173. Dostupné z: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2201473X.2014.955947?needAccess=true.
- Pokyny pro výuku o holocaustu. *Holocaust.cz* [online]. Institut Terezínské iniciativy, 7. 8. 2011 [cit. 8. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.holocaust.cz/vzdelavani/task-force/pokyny-pro-vyuku-o-holocaustu.
- ROŠKOT, Jiří. Ottawa přiznala kulturní genocidu indiánů. *Novinky.cz* [online]. 5. 6. 2015 [cit. 20. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/clanek/ottawa-priznala-kulturni-genocidu-indianu-304666.
- STANTON, Gregory. Create a United Nations Genocide Prevention Focal Point and Genocide Prevention Center. Genocide Watch [online]. [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: http://www.genocidewatch.org/createungenocidectr.html.
- SUŠOVÁ-SALMINEM, Veronika. Ruská kolonizace Sibiře. *Tvar* [online]. 2016 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://itvar.cz/ruska-kolonizace-sibire.
- TASKER, John Paul. Residential schools findings point to ‚cultural genocide,' commission chair says. *CBC News* [online]. 29. 5. 2015 [cit. 13. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.cbc.ca/news/politics/residential-schools-findings-point-to-cultural-genocide-commission-chair-says-1.3093580.
- TERNON, Yves. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997, kap. Arménská genocida.
- UNITED NATION. *Review of Further Developments in Fields with which the Sup-commission Has Been Concerned. Revised and updated report on the question of the prevention and punishment of the crime of genocide prepared by Mr. B. Whitaker* [online]. 2. 7. 1985 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.legal-tools.org/doc/99c00c/pdf.
- *United Nation office on Genocide Prevention and the responsibility to protect* [online]. [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.un.org/en/genocideprevention.
- VESELÝ, Daniel. Tragický příběh Východního Timoru a případ kurážného reportérství. *Britské listy* [online]. 14. 11. 2011 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://blisty.cz/art/60970-tragicky-pribeh-vychodniho-timoru-a-pripad-kurazneho-reporterstvi.html.
- WATTS, Jonathan, ROCHA, Jan. Brazil's ‚lost report' into genocide surfaces after 40 years. *The Guardian* [online]. 19. 5. 2013 [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.theguardian.com/world/2013/may/29/brazil-figueiredo-genocide-report.

Rozšiřující zdroje

- ŠMOK, Martin, HORSÁKOVÁ, Monika, ed. *Holokaust a jiné genocidy*. Polanka nad Odrou: Občanské sdružení PANT, 2016.
- *Strach* [krátký film]. Režie Martin KREJČÍ. Česká republika, 2013. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=eWEOCWweoDs.
- ŘÍČAN, Jaroslav, JIRÁSKOVÁ, Pavlína. Genocida ve Rwandě. *Moderní dějiny* [online]. 30. 1. 2011. Dostupné z: http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/genocida-ve-rwande.
- ŘÍČAN, Jaroslav. Genocida Arménů. *Moderní dějiny* [online]. 16. 5. 2010. Dostupné z: http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/genocida-armenu.

Doporučené zdroje

- HOLÁ, Andrea. *Já a oni jsme my: nápady a náměty pro multikulturní výchovu* [online]. Praha: In Iustitia, 2012, s. 10, 13. Dostupné z: http://www.in-ius.cz/dwn/ja-a-oni-jsme-my/ja-a-oni-jsme-my-mkv.pdf.
- MRÁZOVÁ, Lenka, SKÁCELOVÁ, Jana. D*emokracie versus extremismus. Výchova k aktivnímu občanství*. Praha: Asi-milovaní, 2013.
- ŠVEHLA, Marek. Strach nad městem – Brutální útok v Břeclavi zatím řekl víc o médiích než o Romech. *Respekt* [online]. 22. 4. 2012 [cit. 15. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.respekt.cz/tydenik/2012/17/strach-nad-mestem.
- VIDO, Roman. Mohli jsme to být my? *Blog Respekt* [online]. 18. 7. 2007 [cit. 4. 11. 2019]. Dostupné z: https://vido.blog.respekt.cz/mohli-jsme-to-byt-my.

Pracovní listy

Vývoj konfliktu

Lekce zkoumá souvislosti mezi předsudky a růstem nevraživosti mezi různými skupinami. Zabývá se otázkou, jak se společnost může posunout od vtipů až k otevřenému násilí. Na příkladu reálné mediální kauzy si ukážeme, jak k vyhrocení společenského konfliktu mohou přispívat média.

Klíčová slova: předsudečné postoje, předsudečné jednání, genocida, eskalace násilí

Kdy už úsměv tuhne na rtech

Úkol: Přečti si vtipy a odpověz si na otázky tak, že vyznačíš svoji pozici na škále mezi dvěma popsanými póly. Poznamenej si, proč ses takto rozhodl/a.

1

Vtip 1: Stojí esesák u studny a dva jeho sluhové tam házejí Židy.
On na ně: „Toho tam hoďte po nohách, toho po hlavě, toho s upaženýma rukama, toho skrčeného..."
Za půl hodiny na něj volá jeho manželka: „Miláčku, až dohraješ ten tetris, tak přijď na oběd."

Vyprávěli byste tento vtip?

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

← ANO = vtip bych řekl/a bez váhání — vtip bych nikdy neříkal/a = NE →

Proč? .....

.....

.....

Vymezili byste se, kdyby vtip vyprávěl někdo jiný?

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

← ANO = rozhodně bych se vymezil/a — rozhodně bych se nevymezil/a = NE →

Proč? .....

.....

.....

2

Vtip 2: V letadle říká pilot cestujícím: „Bohužel nám přestal fungovat jeden z motorů. Abychom mohli znova nabrat výšku, musíme letadlu trochu odlehčit. Zavazadlový prostor je již vyprázdněn, takže už musí vyskočit někteří cestující. Aby to nebyla diskriminace, tak se bude skákat podle abecedy. Takže první jdou Arabové, buzeranti, cikáni, však to znáte." Malý chlapeček černé pleti se zeptá tatínka: „Tati, jsme ještě pořád ti Afroameričani?" – „Nene, synáčku. Dneska jsme zkurvený negři."

Vyprávěli byste tento vtip?

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

← ANO = vtip bych řekl/a bez váhání vtip bych nikdy neříkal/a = NE →

Proč? .....

.....

Vymezili byste se, kdyby vtip vyprávěl někdo jiný?

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

← ANO = rozhodně bych se vymezil/a rozhodně bych se nevymezil/a = NE →

Proč? .....

.....

3

Vtip 3: Přijde syn domů a ptá se otce, jestli by mu mohl vysvětlit rozdíl mezi teorií a praxí. Otec si zavolá dceru a ptá se jí: „Šla bys s cizím chlapem za pět milionů?" Dcera se zamyslí a odpoví: „Pět milionů je hodně, šla bych…"
Otec tedy zavolá na manželku a zeptá se jí: „A ty bys šla s cizím chlapem za pět milionů?" Manželka odpoví okamžitě: „Za pět milionů klidně." Otec se otočí na syna a povídá: „Tak vidíš, to je ten rozdíl mezi teorií a praxí. Teoreticky máme doma deset milionů, prakticky dvě kurvy."

Vyprávěli byste tento vtip?

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

← ANO = vtip bych řekl/a bez váhání vtip bych nikdy neříkal/a = NE →

Proč? .....

.....

Vymezili byste se, kdyby vtip vyprávěl někdo jiný?

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

← ANO = rozhodně bych se vymezil/a rozhodně bych se nevymezil/a = NE →

Proč? .....

.....

Nyní si u všech vtipů postupně projdi všechny své odpovědi na otázku proč a diskutuj ve dvojici nad následujícími otázkami. Pak si zapiš svůj závěr.

Proč jsou některé vtipy na hraně?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Proč někdo vymýšlí vtipy o jiných skupinách lidí?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Proč je těžké vymezit se vůči vtipu, i když se nám nelíbí, že ho někdo říká?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Slovníček pojmů

Stereotyp: Stereotyp je představa o typickém příslušníkovi jiné skupiny, která se nezakládá na údajích, ale spíše na historkách.

Předsudek: Předsudek je předpojatý postoj ke druhým, aniž je skutečně známe.

Petr z Břeclavi – reakce na dění v Břeclavi

Postupně si ve skupině přečtěte příběh o Petrovi v příloze *Mediální zprávy ke kauze Břeclav* a po přečtení každé části a prodiskutování otázek pod textem doplň do tabulky, co by v jednotlivých fázích příběhu měli dělat různí lidé, kterých se událost dotýká.

Úkol: Vyplň tabulku.

	matka, Petrovi přátelé	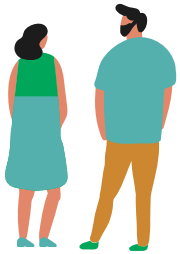 břeclavští Romové	Břeclavané	starosta
1. text				
2. text				
3. text				
4. text				

Petr z Břeclavi

Chronologie případu údajného napadení patnáctiletého chlapce v Břeclavi, 2012

15. dubna – U břeclavského Shopping centra byl údajně kolem deváté hodiny večer napaden místní patnáctiletý mladík. Policistům řekl, že po něm trojice mužů, údajně Romů, chtěla cigaretu. Když ji neměl, zbili jej. Později upřesnil, že Rom byl možná jen jeden z nich. Chlapec po údajném útoku zatelefonoval matce, která jej odvezla do nemocnice, kde mu lékaři museli odebrat poškozenou ledvinu. Chlapec měl také zraněná játra a slezinu. Událost vyvolala v Břeclavi silné protiromské nálady.

20. dubna – Vládní Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách oznámila, že ve spolupráci s břeclavskou radnicí připraví projekty, které by měly přispět ke zlepšení soužití mezi tamními obyvateli a příslušníky romské komunity.

21. dubna – Při setkání asi 80 Romů s vedením Břeclavi místní Romové odmítli, že by měli s útokem něco společného. Současně vnímají nenávist ostatních obyvatel.

22. dubna – V Břeclavi se konala demonstrace na podporu zraněného chlapce. Na shromáždění pořádané krajně pravicovou Dělnickou mládeží a přáteli zbitého chlapce dorazilo 2000 lidí. Akce měla vyvrcholit na centrálním náměstí TGM projevem lidí z Dělnické mládeže, zástupců Břeclavanů a také předsedy Dělnické strany sociální spravedlnosti (DSSS) Tomáše Vandase. Nakonec se z ní ale stala především bouřlivá diskuze s břeclavským starostou Oldřichem Ryšavým (ČSSD). V závěru akce se asi 200 radikálů pokusilo proniknout do ulice, kterou obývají Romové; zabránili jim v tom policejní těžkooděnci.

26. dubna – Starosta Břeclavi oznámil, že radnice v souvislosti s útokem zvýší od července počet městských policistů, opraví kamerový systém a přijme druhého romského asistenta.

3. května – Zraněný mladík byl po dvou a půl týdnech propuštěn z nemocnice.

11. května – Server iDnes.cz napsal, že chlapec změnil výpověď; důvodem útoku mohl být údajně spor se zákazníky kvůli kvalitě marihuany, kterou jim prodal. Matka chlapce takové informace důrazně odmítla.

23. května – Policie oznámila, že chlapec si útok vymyslel. Zranění, kvůli nimž přišel o ledvinu, si způsobil sám pádem z výšky. Na zábradlí v bytovém domě předváděl gymnastické cviky. Útok si vymyslel, protože se bál matky.

8. listopadu – Břeclavská policie zahájila trestní stíhání Petra, který byl obviněn z křivé výpovědi.

19. prosince – Případ chlapce, který lhal o napadení, žalobci podmínečně odložili.

30. ledna 2013 – Trestní řízení skončilo v přípravném řízení, a to cestou odklonu, kdy trestní stíhání Petra bylo podmíněně zastaveno, byla mu stanovena zkušební doba a výchovné opatření v podobě výchovné povinnosti, aby ve zkušební době vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost v trvání 20 hodin.

Úkol: Připomeň si průběh případu a odpověz na otázku:

Co přispělo k vyhrocení případu?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Slovníček pojmů
Eskalace: Eskalace je cizí výraz pro stupňování. V konfliktech tím označujeme růst napětí či násilí.

Nyní se vrať k tabulce na straně 14 a projdi si vyplněná doporučení jednotlivým aktérům. Zakroužkuj rozdílnými barvami:

- Které navrhované akce by konflikt spíše zhoršovaly?
- Které navrhované akce by ho zmírňovaly?

Úkol: Když teď znáš vývoj událostí, představ si, že se můžeš vrátit v čase. Vyber si jednoho z aktérů a poraď mu, jak a kdy by mohl zasáhnout, aby konflikt zmírnil:

matka, Petrovi přátelé

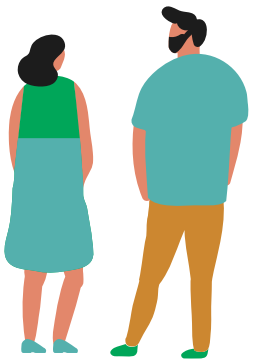

břeclavští Romové

Břeclavané

starosta

.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....

Pyramida nenávisti

„K vítězství zla stačí, aby dobří lidé mlčeli.“
Edmund Burke

Úkol: Doplň příklady stupňování konfliktu v kauze Břeclav. Své odpovědi sdílej ve dvojici.

Kde se kauza Břeclav ve svých jednotlivých fázích pohybovala? Jak se stupňoval konflikt?

3/ Diskriminace .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4/ Násilí .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

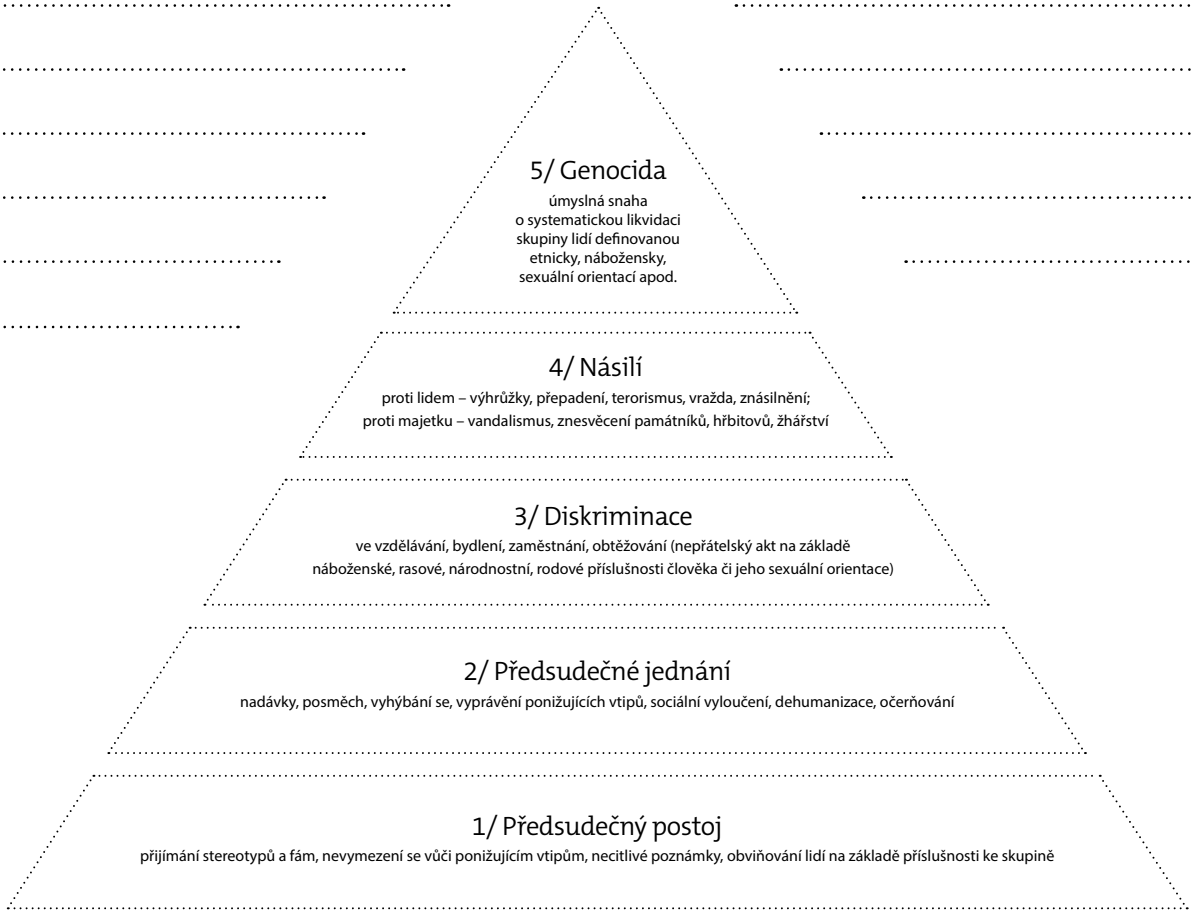

1/ Předsudečný postoj .....

.....

.....

.....

.....

2/ Předsudečné jednání .....

.....

.....

.....

.....

Slovníček pojmů

Genocida: Genocidu právně definovalo Valné shromáždění OSN v roce 1948 přijetím *Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia*. V této úmluvě se genocidou rozumí kterýkoli z níže uvedených činů spáchaných s úmyslem zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou:

1. usmrcení příslušníků takové skupiny;
2. způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;
3. úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;
4. opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;
5. násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.

Víš, že...

… pojem a koncept genocidy navrhl a prosadil polsko-židovský právník Raphael Lemkin? Genocidní akty vnímal ještě šířeji – jako snahy o rozklad politických a sociálních institucí, kultury, jazyka, národního cítění, náboženství, a dokonce i individuálních životů osob patřících k takové skupině. První jeho návrh právní radě Společnosti národů na vytvoření zákona proti genocidě, kterou tehdy ještě označoval jako „zločin barbarství“, byl v roce 1933 odmítnut.

Závěrečné ohlédnutí

Úkol: Napiš, jaké poučení či posun v porozumění konfliktům si odnášíš.

Příloha 1

Vtipy na hraně

Židé

- Stojí esesák u studny a dva jeho sluhové tam házejí Židy. On na ně: „Toho tam hoďte po nohách, toho po hlavě, toho s upaženýma rukama, toho skrčeného…“ Za půl hodiny na něj volá jeho manželka: „Miláčku, až dohraješ ten tetris, tak přijď na oběd.“
- Jaký je rozdíl mezi ekonomem a Židem? Ekonom ví vše o penězích. Žid je má.

Afroameričané

- Jdu takhle Londýnem a najednou proti mně negr a nese notebook. Říkám si: „Ten vypadá jako můj. Ale to je blbost, můj je doma a leští mi boty.“
- V letadle říká pilot cestujícím: „Bohužel nám přestal fungovat jeden z motorů. Abychom mohli znova nabrat výšku, musíme letadlu trochu odlehčit. Zavazadlový prostor je již vyprázdněn, takže už musí vyskočit někteří cestující. Aby to nebyla diskriminace, tak se bude skákat podle abecedy. Takže první jdou Arabové, buzeranti, cikáni, však to znáte.“ Malý chlapeček černé pleti se zeptá tatínka: „Tati, jsme ještě pořád ti Afroameričani?“ – „Nene, synáčku. Dneska jsme zkurvený negři.“

Romové

- Co je vzácnější než siamská dvojčata? Romský jedináček.
- Co uděláš, když ti v noci běhá po bytě televize? Rozsvítíš a zastřelíš cikána.
- Co je dlouhé, tmavé a smrdí to? Fronta před úřadem práce.

Ženy

- Matka se ptá dcery, která začala pracovat jako sekretářka: „A neobtěžuje tě šéf?“ Dcera se usměje: „Ani ne, mami. Já mám sex ráda!“
- Muž napomíná ženu: „Prosím tě, dávej při jízdě větší pozor, to nevidíš značku nebezpečná zatáčka?“ – „Vidím, a právě proto pojedu radši rovně!“
- Řidička stojí u silnice, vedle ní nepojízdné auto. Zastaví jiný řidič a chce jí pomoci: „Nebude to olejem?“ – „Kdepak, ten já tam vůbec nedávám!“
- Přijde syn domů a ptá se otce, jestli by mu mohl vysvětlit rozdíl mezi teorií a praxí. Otec si zavolá dceru a ptá se jí: „Šla bys s cizím chlapem za pět milionů?“ Dcera se zamyslí a odpoví: „Pět milionů je hodně, šla bych…“ Otec tedy zavolá na manželku a zeptá se jí: „A ty bys šla s cizím chlapem za pět milionů?“ Manželka odpoví okamžitě: „Za pět milionů klidně.“ Otec se otočí na syna a povídá: „Tak vidíš, to je ten rozdíl mezi teorií a praxí. Teoreticky máme doma deset milionů, prakticky dvě kurvy.“

Lidé bez domova

- Sedí bezdomovec u popelnice a hrabe se v ní. Jde kolem další bezdomovec a ptá se ho, co to dělá. První mu odpoví: „Hledám dárek pro kamaráda, on má dneska narozeniny.“
- Ptá se starší paní bezdomovce, který leží na chodníku: „Pane, kde jste, když prší?“ – „Kde bych byl, přeci v koupelně pod sprchou…“
- Sedí dva somráci pod mostem a jeden jí rohlík. Druhý se ho ptá: „Prosím tě, jak to můžeš jíst, suchý rohlík?“ – „Není suchý, zapařil se pěkně v sáčku.“
- Přijde bezdomovec do hospody a ptá se číšníka: „Prosím vás, mohl byste mi dát párátko?“ Číšník mu dá párátko. Za chvíli přijde do hospody druhý bezdomovec a říká číšníkovi: „Prosím vás, mohl byste mi dát párátko?“ Číšník mu dá párátko. Za chvíli přijde další bezdomovec a říká číšníkovi: „Prosím vás, mohl byste mi dát párátko?“ Číšník mu dá párátko. Za chvíli přijde do hospody další bezdomovec a říká číšníkovi: „Prosím vás, mohl byste mi dát brčko?“ Číšník se na něho podívá a zeptá se ho: „A na co potřebujete tolik párátek a brčko?“ A bezdomovec říká: „Před hospodou se vám někdo vyblil a ty malé kousky už nejdou napichovat.“

Lidé s postižením

- Proč je vozíčkářův pes nespokojený? Protože ho nikdo nechodí venčit.
- „Já bych s tebou chodil moc rád,“ řekl smutně vozíčkář své vysněné, „ale vzali by mi invalidní důchod…“
- Když máte dítě s epilepsií, je to váš malý škubánek.

Příloha 2

Mediální zprávy ke kauze Břeclav

1

V centru Břeclavi napadli v neděli večer tři zatím neznámí muži teprve patnáctiletého chlapce. Mladík skončil s vážnými zraněními v nemocnici, kde se podrobil operaci. Po útočnících nyní pátrají policisté. (…)

Napadený hoch utrpěl při útoku vážná zranění a skončil v nemocnici. „Hocha převezla do nemocnice jeho matka, kterou si přivolal telefonem. Byl ihned operován, ale jeho stav je velmi vážný," řekla ČTK Haraštová. Podle dostupných informací přišel chlapec o ledvinu.

Příčiny incidentu policie neuvedla. Matka napadeného chlapce ale agentuře Mediafax sdělila, že jí syn událost popsal. „Přišli k němu tři romští občané a chtěli po něm cigaretu. Když řekl, že nemá, povalili ho na zem a zbili," uvedla žena.

16. dubna 2012, iDnes

Rodina Oksany Zhyvachivské v Česku žije dvanáct let, posledních šest pak v přímo v Břeclavi. S agresivitou tamních Romů se žena setkala osobně, incident si ale tehdy nechala pro sebe. Po tom, co se stalo jejímu synovi, se však rozhodla, že už mlčet nebude.

„Věřím, že je potřeba o tom mluvit, oni se totiž cítí nepostižitelní. Kde je jistota, že až se uzdraví, syna zase nepotkají tři mladíci se snědou pletí, nebudou se ho ptát na cigaretu a on nepřijde i o druhou ledvinu? Brečet v koutě nepomůže, musí se s tím něco dělat," řekla žena.

17. dubna 2012, iDnes

Jaké pocity ve vás příběh vyvolává? Co si o té události myslíte?

Co byste dál dělali na místě Petrovy matky či jako Petrovi přátelé?

Co byste dělali jako starosta?

Co se bude dít dál a proč si to myslíte?

Příloha 2

Mediální zprávy ke kauze Břeclav

2

Krátce po zveřejnění příběhu patnáctiletého chlapce, kterého v neděli v centru Břeclavi údajně napadli tři Romové, vznikla na sociální síti Facebook skupina Pochod za Peťu. Uskutečnit se měl v neděli 22. dubna a svoji účast na něm přislíbilo přes dva tisíce lidí. (…)

Břeclavští Romové hledí k nadcházejícímu víkendu s obavami. Podle Karolíny Rejlkové, vedoucí břeclavské pobočky IQ Roma servis, jsou z událostí v šoku, bojí se a nesouhlasí s tím, aby byli všichni házeni do jednoho pytle. K pochodu by se někteří i rádi připojili. „V případě, že by to byla bezpečná akce, tak by se k ní i rádi připojili a vyjádřili lítost a nesouhlas s tím, co se stalo. V případě, že půjde o nějaké radikály, tak se budou spíše chránit," sdělila Karolína Rejlková.

18. dubna 2012, iDnes

20. dubna vládní Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách oznámila, že ve spolupráci s břeclavskou radnicí připraví projekty, které by měly přispět ke zlepšení soužití mezi tamními obyvateli a příslušníky romské komunity.

23. května 2012, Deník.cz

Starosta s velitelem strážníků se sešel s 80 břeclavskými Romy. Romové se shodli, že se jim v prostředí nenávisti, kterou incident způsobil, nyní žije špatně. Nechtějí nést zodpovědnost za jednotlivce, který to udělal. Starosta vysvětlil, proč povolil nedělní pochod, a seznámil přítomné, jak nedělní akce technicky ovlivní komunitu.

21. dubna 2012, ČT Brno

Jaký z vašich odhadů se potvrdil?

Přidali byste se vy osobně k pochodu za Peťu? Proč?

Co byste udělali na místě břeclavských Romů, Petrových přátel, starosty?

Co se bude dít dál a proč si to myslíte?

Příloha 2

Mediální zprávy ke kauze Břeclav

3

O víkendu budou Břeclav obléhat posílené jednotky strážníků i policie a stovky účastníků protestních pochodů. Kvůli brutálnímu útoku na patnáctiletého chlapce (který označil za pachatele Romy) na radnici dorazily hned tři žádosti o povolení shromáždění. Od neděle si navíc iniciativa z Ústí nad Labem zamluvila deset břeclavských ulic. Žádosti dorazily ve středu a ve čtvrtek a podaly je Dělnická mládež a fyzické osoby. Přestože přišly po termínu, radnice všechny akce povolí. „Chceme mít situaci ve městě pod kontrolou. Akce byly svolány masově, lidé sem přijedou a my nechceme bránit ústavnímu právu na sdružování občanů," vysvětlil starosta Oldřich Ryšavý.

„Všechna oznámení o shromáždění jsou po doplnění svolavateli městským úřadem akceptovaná a považovaná za platná," potvrdila mluvčí radnice Eliška Windová. Svolavatelé z Facebooku se domluvili s extremistickou Dělnickou stranou, že pochod městem projdou s nimi po jedné trase. „Dnes se na tom Břeclavané, kteří se na neděli svolali pomocí sociální sítě, domluvili se zástupci Dělnické mládeže," uvedla Windová. Obě skupiny nahlásily akci od 9:00 do 20:00.

Za břeclavské Romy se postavili lidé z iniciativy Nenávist není řešení z Ústí nad Labem, kteří si na dva měsíce od 22. dubna zamluvili deset ulic, kde žijí hlavně Romové. Chtějí tak zabránit provokacím extremistů. (…) „Reagujeme na situaci a zvyšující se etnické napětí ve městě, kde hrozí možné zneužití situace neonacistickými skupinami k pořádání protiromských pochodů a vyvolávání nepokojů, podobně jako v druhé polovině roku 2011 na Šluknovsku," stojí v prohlášení iniciativy. (…)

20. dubna 2012, iDnes

26. dubna 2012 starosta Břeclavi oznámil, že radnice v souvislosti s útokem zvýší od července počet městských policistů, opraví kamerový systém a přijme druhého romského asistenta.

23. května 2012, Deník.cz

Jaký z vašich odhadů se potvrdil?

Co byste udělali vy? Přidali byste se k pochodu pořádanému přáteli Petra a Dělnickou mládeží, nebo ke shromáždění Nenávist není řešení? Nebo byste dělali něco jiného?

Co se bude dít dál a proč si to myslíte?

Příloha 2

Mediální zprávy ke kauze Břeclav

4

Patnáctiletý chlapec, kterého v půli dubna brutálně napadla a zranila v centru Břeclavi trojice útočníků, zamíří ve čtvrtek z nemocnice domů. Jeho zdravotní stav se poté, co mu lékaři odebrali ledvinu, výrazně zlepšil.

Útočníky policie stále nedopadla, ti už tak třetí týden unikají. „Stále probíhá šetření a vyhodnocování poznatků získaných při vyšetřování tohoto případu," uvedla MF DNES krajská policejní mluvčí Petra Vedrová.

Petra podle břeclavských lékařů dělilo po napadení jen pár minut od smrti. Ještě týž večer přišel o ledvinu. Následovaly dva dny na anesteziologicko-resuscitačním oddělení, pět dnů na jednotce intenzivní péče.

Napadený chlapec v první výpovědi policistům řekl, že ho napadla trojice Romů. Poté však výpověď změnil. „Byla tma. S jistotou jsem viděl jen jednoho útočníka, který byl skutečně Rom. Byli ale nejspíš dva, možná i tři. Zda i ti další byli Romové, to tvrdit nemůžu. Neviděl jsem jim do tváře," přiznal Petr.

Útok podle něho trval zhruba deset vteřin. „Seběhlo se to velmi rychle. Těch kopanců mohlo být také asi deset. Já si jen kryl hlavu, vůbec jsem se nedíval," popsal napadení. Petr se podle svých slov s Romy přátelí a odmítá, že by mezi nimi měl nepřátele. „Naopak se s některými z nich přátelím. Třeba s některými bývalými spolužáky ze základní školy," uvedl hoch.

2. května 2012, iDnes

Jaký z vašich odhadů se potvrdil?

Co by měl kdo udělat a proč?

Co se bude dít dál a proč si to myslíte?

Příloha 2

Mediální zprávy ke kauze Břeclav

5

Rozpaky, šok, rozčilení, bezradnost. Tak se dají popsat nejčastější reakce obyvatel Břeclavi, když zjistili, že jejich hrdina – patnáctiletý Petr – lhal. Nepřepadli jej Romové, ale zřítil se ze zábradlí.

Nečekanou informaci zveřejnili včera kriminalisté o případu patnáctiletého Petra z Břeclavi. Chlapce, kvůli kterému vyšly před měsícem tisíce obyvatel do ulic. Někteří nesli transparenty typu „Zastavme cikánský teror". Věřili tomu, že chlapce přepadli a brutálně zbili neznámí útočníci, z nichž nejméně jeden byl Rom. Jaký je výsledek vyšetřování? Za zlomená žebra, vnitřní zranění a odoperovanou ledvinu nemohli Romové ani drogy. Způsobil je pád ze schodů. (…) Pravdu o svém zranění neprozradil hoch kvůli strachu z reakce matky. (…)

„Cítím velkou úlevu, že je to konečně uzavřené, a jsem rád, že se neprokázalo cizí zavinění. Petr nebyl obětí," uvedl bezprostředně po policejním odhalení břeclavský starosta Oldřich Ryšavý a dodal, že zraněnému chlapci přeje brzký návrat do života.

24. května 2012, MF Dnes

Jaký z vašich odhadů se potvrdil?

Co si myslíte o událostech teď?

Co by měl v danou chvíli kdo udělat (starosta, matka, Peťa, Břeclavané, břeclavští Romové)?

Příloha 2

Mediální zprávy ke kauze Břeclav

6

Petr: „Řekl jsem to v šoku, bylo to jediné, co mě napadlo. Mohl jsem to přiznat dřív, ale najednou kolem toho byla spousta novinářů a moc veliký hluk. Bál jsem se to zastavit, aby se to neobrátilo proti mně… Strašně moc bych se chtěl omluvit všem Romům a všem lidem, co byli na pochodu. Kdyby šel vrátit čas, tak bych ho vrátil a řekl bych hned na začátku pravdu."

25. května 2012, TN.cz

Petrova matka: „Včerejší den byl pro mne velmi těžký. Po zranění syna to byl další krušný zážitek. Když jsem se dozvěděla, jak se událost skutečně odehrála, nevěděla jsem, jestli být ráda, že tu svou lehkovážnost vůbec přežil, nebo být naštvaná, že obelhal nejen mě, ale celou zemi. Je to opravdu smutné a nepříjemné. Těžko hledám vysvětlení, proč si s kamarády vymysleli zrovna takovou historku. Omlouvám se za vše, co tato nešťastná a nepravdivá slova způsobila. Hazard, který vedl k jeho poranění, vystřídal výrok, který vzbudil hodně zla, a za to se omlouvám," řekla Právu.

24. května 2012, Novinky.cz

Reakce na dění v Břeclavi

Doplňte, co by v jednotlivých fázích příběhu měli dělat různí lidé, kterých se událost dotýká.

	matka, Petrovi přátelé	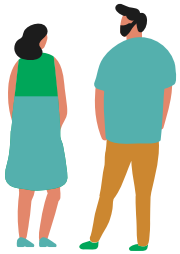 břeclavští Romové	Břeclavané	starosta
1. text				
2. text				
3. text				
4. text				

Příloha 3

Příloha 4

Chronologie případu údajného napadení patnáctiletého chlapce v Břeclavi, 2012 – lektorský podklad k aktivitě *Petr z Břeclavi*

15. dubna
U břeclavského Shopping centra byl údajně kolem deváté hodiny večer napaden místní patnáctiletý mladík. Policistům řekl, že po něm trojice mužů, údajně Romů, chtěla cigaretu. Když ji neměl, zbila jej. Později upřesnil, že Rom byl možná jen jeden z nich. Chlapec po údajném útoku zatelefonoval matce, která jej odvezla do nemocnice, kde mu lékaři museli odebrat poškozenou ledvinu. Chlapec měl také zraněná játra a slezinu. Událost vyvolala v Břeclavi silné protiromské nálady.

20. dubna
Vládní Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách oznámila, že ve spolupráci s břeclavskou radnicí připraví projekty, které by měly přispět ke zlepšení soužití mezi tamními obyvateli a příslušníky romské komunity.

21. dubna
Při setkání asi 80 Romů s vedením Břeclavi místní Romové odmítli, že by měli s útokem něco společného. Současně vnímají nenávist ostatních obyvatel.

22. dubna
V Břeclavi se konala demonstrace na podporu zraněného chlapce. Na shromáždění pořádané krajně pravicovou Dělnickou mládeží a přáteli zbitého chlapce dorazilo 2000 lidí. Akce měla vyvrcholit na centrálním náměstí TGM projevem lidí z Dělnické mládeže, zástupců Břeclavanů a také předsedy Dělnické strany sociální spravedlnosti (DSSS) Tomáše Vandase. Nakonec se z ní ale stala především bouřlivá diskuze s břeclavským starostou Oldřichem Ryšavým (ČSSD). V závěru akce se asi 200 radikálů pokusilo proniknout do ulice, kterou obývají Romové; zabránili jim v tom policejní těžkooděnci.

26. dubna
Starosta Břeclavi oznámil, že radnice v souvislosti s útokem zvýší od července počet městských policistů, opraví kamerový systém a přijme druhého romského asistenta.

3. května
Zraněný mladík byl po dvou a půl týdnech propuštěn z nemocnice.

11. května
Server iDnes.cz napsal, že chlapec změnil výpověď; důvodem útoku mohl být údajně spor se zákazníky kvůli kvalitě marihuany, kterou jim prodal. Matka chlapce takové informace důrazně odmítla.

23. května
Policie oznámila, že chlapec si útok vymyslel. Zranění, kvůli nimž přišel o ledvinu, si způsobil sám pádem z výšky. Na zábradlí v bytovém domě předváděl gymnastické cviky. Útok si vymyslel, protože se bál matky.

8. listopadu
Břeclavská policie zahájila trestní stíhání Petra, který byl obviněn z křivé výpovědi.

19. prosince
Případ chlapce, který lhal o napadení, žalobci podmínečně odložili.

30. ledna 2013
Trestní řízení skončilo v přípravném řízení, a to cestou odklonu, kdy trestní stíhání Petra bylo podmíněně zastaveno, byla mu stanovena zkušební doba a výchovné opatření v podobě výchovné povinnosti, aby ve zkušební době vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost v trvání 20 hodin.

Příloha 5

Příklady projevů pater pyramidy nenávisti – lektorský podklad k aktivitě *Pyramida nenávisti*

	Příklad	Břeclavská kauza
Genocida úmyslná snaha o systematickou likvidaci skupiny lidí definovanou etnicky, nábožensky, sexuální orientací apod.		
Násilí proti lidem výhrůžky, přepadení, terorismus, vražda, znásilnění **Násilí proti majetku** vandalismus, znesvěcení památníků, hřbitovů, žhářství	**Ženy:** domácí násilí na ženách, znásilnění **Lidé bez domova:** Strážníci městské policie v Mladé Boleslavi čelí obvinění z mučení a nelidského zacházení s lidmi bez domova mezi lety 2013–2016.	Po rozpuštění demonstrace se skupina asi stovky neonacistů vydala s výhrůžkami do Riegrovy ulice, kde bydlí Romové. Skupina policejních těžkooděnců se jim ale postavila do cesty.
Diskriminace ve vzdělávání, bydlení, zaměstnání, obtěžování (nepřátelský akt na základě náboženské, rasové, národnostní, rodové příslušnosti člověka či jeho sexuální orientace)	**Ženy:** České ženy mají průměrně o 21 procent nižší plat než jejich mužští kolegové. **Lidé bez domova:** Úředníci na úřadu práce nechtějí vyplácet dávky v hmotné nouzi, na které má daný člověk nárok, pokud neprokáže, že využívá pobytové služby či azylový dům. Argumentují tvrzením, že nelze prokázat, že nevedou společnou domácnost. Přitom ze zákona o pomoci v hmotné nouzi by mělo být možné provést šetření i na lavičce.	Břeclavští Romové se začali bát o děti na základě poznámek neromských obyvatel.
Předsudečné jednání nadávky, posměch, vyhýbání se, vyprávění ponižujících vtipů, sociální vyloučení, dehumanizace, očerňování	vtipy o ženách a lidech bez domova (viz příloha 1)	transparenty na demonstracích: „Romové, to jste posrali“, „Zastavme cikánský teror“
Předsudečný postoj přijímání stereotypů a fám, nevymezení se vůči ponižujícím vtipům, necitlivé poznámky, obviňování lidí na základě příslušnosti ke skupině	**Ženy:** „Žena nepatří za volant. Žena patří k plotně.“ Označování „ženská“, „roštěnka“, „kost“ apod. **Lidé bez domova:** „Můžou si za to sami. Nechtějí pracovat. Alkoholici se zápisem v trestním rejstříku.“ Označování „vágus“, „bezďák“ apod.	Novináři uvedli etnicitu údajných útočníků. Novináři přijali tvrzení matky jako fakt. Část Břeclavanů se začala vymezovat vůči Romům obecně. Tvrzení: „S agresivitou tamních Romů se žena setkala osobně, incident si ale tehdy nechala pro sebe.“

Příloha 6

Genocida – lektorský podklad k aktivitě *Pyramida nenávisti*

Genocidu právně definovalo Valné shromáždění OSN v roce 1948 přijetím *Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia*. V této úmluvě se genocidou rozumí kterýkoli z níže uvedených činů spáchaných v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou:

a) usmrcení příslušníků takové skupiny;
b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;
c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;
d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;
e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.

Genocida jako zločin proti mezinárodnímu právu byla použita jako jeden z právních podkladů v norimberském procesu. Nejde jen o akty fyzické likvidace skupiny lidí, ale i o další činy se záměrem či plánem na zničení základů života dané skupiny s cílem zničit skupinu samotnou (body d, e).

Raphael Lemkin, polsko-židovský právník, který pojem a koncept genocidy navrhl a prosadil, vnímal genocidní akty ještě šířeji: snahy o rozklad politických a sociálních institucí, kultury, jazyka, národního cítění, náboženství, a dokonce individuálních životů osob patřících k takové skupině.

Nejznámější genocidy

Arménská genocida (1915–1918)
Arménská genocida je souhrnné označení pro vyvražďování přibližně 1,5 milionu Arménů Turky během let 1915 až 1918, kteří zemřeli v důsledku poprav a deportací do internačních táborů. Samotné deportace přežil jen zlomek z nich, přibližně 100 000 osob. Pokud se vezmou v úvahu obyvatelé provincie Van, kterým se podařilo prchnout do Ruska, dále lidé zachránění spojeneckými plavidly či Arméni z Palestiny a Libanonu, lze odhadovat, že genocidě uniklo v rámci Osmanské říše dalších přibližně 600 000 osob. Strůjci genocidy, mladoturci, prosazovali rasovou čistotu Turků. Začátek genocidy je každoročně připomínán 24. dubna.

Holokaust (1933–1945)
Holokaust označuje specifický případ genocidy v dějinách dvacátého století: státem financované, systematické pronásledování a likvidaci evropských Židů nacistickým Německem a jeho spojenci v letech 1933 až 1945. Hlavními oběťmi byli Židé – bylo jich vyvražděno na 6 milionů; dalšími cílovými skupinami pro vyhlazení z rasových, etnických či národnostních důvodů byli Romové a Sintové, postižení lidé a Poláci.

Rwanda (7. 4. – 15. 6. 1994)
V roce 1994 proběhla ve Rwandě ničivá genocida mezi dvěma uměle vytvořenými etnickými skupinami. Blízké etnické skupiny Tutsiů a Hutuů bylo historicky těžké rozlišit. Belgičtí kolonizátoři však roku 1933 zavedli identifikační průkazy s vyznačenou příslušností. Příslušnost k Tutsiům úředně zaváděli podle tělesných znaků a majetku. Tak byli ustanoveni menšinoví Tutsiové zastávající vyšší posty. Po získání nezávislosti v roce 1959 se moci chopili Hutuové a Tutsiové začali být diskriminováni.

Genocida byla plánovaná od roku 1992 skupinou Akaza, seskupenou kolem prezidenta. Vyznačovala se vysokou mírou koordinace, která zahrnovala aktivity od založení propagandistické stanice rozhlasu i novin po hromadné nákupy mačet. Za 100 dní bylo pobito přes 800 000 až jeden milion Tutsiů a umírněných Hutuů.

Specifickou roli sehrála OSN. I přes opakované upozorňování velitele Pomocné mise OSN pro Rwandu generálporučíka Roméa Dallaira na to, co se chystá a co je třeba dělat, chyběla politická vůle k akcím, které mohly masakrům zabránit.

Srebrenický masakr (11.–22. 7. 1995)
6. července 1995 během války v Bosně a Hercegovině zaútočila Vojska Republiky srbské pod vedením generála Ratka Mladiće na srebrenickou enklávu bosenských muslimů. Dobyli ji 11. července. V Potočarech, kde byla základna OSN, se shromáždilo 30 000 uprchlíků. 12. 7. srbské oddíly v uprchlickém táboře začaly zajišťovat všechny muže. Ženy a děti mohly odjet. V průběhu následujících 10 dnů byli zajatí civilisté vyvražděni. Aktuální seznam pohřešovaných a zavražděných lidí v Srebrenici obsahuje 8373 jmen (z toho 74 žen a 33 dětí mladších 15 let), avšak toto číslo stále není konečné. Mezinárodní trestní tribunál v Haagu označil srebrenický masakr za zločin genocidy.

Příloha 6

Genocidy současné

Dárfúr (2003, 2016)
Systematické vraždění nearabského obyvatelstva Furů, Zaghawa a Masaalitů v Dárfúru bývá označováno jako první genocida 21. století. Dopustily se ho arabské milice podporované súdánským prezidentem Omarme Hassanem Bašírem v roce 2003. Vládní síly se přímo podílely na hromadných popravách a masakrech civilních obyvatel a vypalování vesnic v reakci na únorové povstání dvou ozbrojených rebelských skupin složených z Furů, Zaghawů a Masaalitů, které požadovaly konec chronické ekonomické marginalizace a podíl na moci. Mezinárodní soudní tribunál za zločiny proti lidskosti, znásilnění, nucený odsun a mučení odsoudil několik lidí. V letech 2016 a 2017 násilí opět narostlo.

Islámský stát proti jezídům (2014–2017)
V regionu Sinžár v Iráku žila naprostá většina z půl milionů jezídů. Když ISIS dostal region pod svou nadvládu, pokoušel se je systematicky ničit, stejně jako jiné nemuslimské komunity na ovládaných územích. ISIS útočil na vesnice jezídů, docházelo k hromadným znásilněním. Řádění islamistů v Iráku namířené proti jezídům označila OSN za pokus o genocidu. Bojovníci ISIS podle OSN při zabírání severního Iráku povraždili na 5000 jezídských mužů a tisíce dalších členů komunity odvlekli do zajetí, ženy často jako sexuální otrokyně.

Genocida Rohingů v Myanmaru (od 2017)
Rohingové jsou převážně muslimská etnická menšina čítající zhruba 1,1 milionu lidí a žijící převážně ve státě Rakhine na západě Myanmaru, na hranici s Bangladéšem. Dlouhodobě mají status občanů druhé kategorie, protože je vláda odmítá uznat jako občany. V roce 2012 vypuklo napětí mezi Rohingy a většinovou populací Rakhine, která je převážně buddhistická. Vzpoury vyhnaly desítky tisíc obyvatel, hlavně Rohingů, z jejich domovů do nuzných utečeneckých táborů. Lidé, kteří žijí v táborech, jsou omezeni a segregováni od ostatních komunit.

V srpnu roku 2017, po útocích ozbrojených Rohingů na policejní základny v severním státě Rakhine, zahájila armáda Myanmaru vojenský zásah zaměřený na celou komunitu Rohingů. Do Bangladéše uprchlo přes 700 tisíc příslušníků této menšiny a tisíce dalších byly při násilnostech zabity.

Genocidy páchané na původních národech
Mnoho genocidních aktů bylo pácháno koloniálními mocnostmi na původních obyvatelích Severní i Jižní Ameriky, Austrálie, Afriky i Asie. Řada původních národů byla přivedena na pokraj vyhynutí či úplného zničení v důsledku nucených prací, přímého násilí a šíření chorob, vůči nimž tyto národy neměly imunitu. Šíření chorob kontaktem samo o sobě není aktem genocidy, nicméně choroby byly v některých případech využívány záměrně, například britskými důstojníky ve francouzsko-indiánské válce (1754–1763). Velkostatkáři a členové Indian Protection Service úmyslně infikovali neštovicemi izolované vesnice původních obyvatel v Brazílii v 70. letech 20. století. Nejčastější motivací těchto genocid bylo a je získání území původních obyvatel a/či vytěžení surovin. Genocidy na původních národech můžeme identifikovat i v současnosti.

Příklady genocid na původních národech v průběhu kolonizace

Taínové na Hispaňole
Páter Bartolomé de las Casas ve své *Krátké historii o zničení Indií* popisuje brutální a systematickou likvidaci Taínů v karibské španělské kolonii Hispaňola (dnešní Haiti a Dominikánská republika). Za několik desítek let klesla jejich populace ze 400 000 na 200. De las Casas píše, že kombinace otroctví, přepracování a hladu zabila v Karibiku více lidí než neštovice, chřipka a malárie.

Původní obyvatelé Tasmánie a Austrálie
Populace původních obyvatel Austrálie a Tasmánie klesla z půl milionu v roce 1788 na 50 000 v roce 1900. Většina z nich zemřela v důsledku zavlečených chorob. Kolem 20 000 Aboriginců bylo zabito britskými oddíly, policií a osadníky ve válkách a masakrech, které doprovázely jejich vyvlastnění. Pozdější modernější genocidní akty oddělování dětí od rodin popsala australská Komise pro lidská práva a rovnost příležitostí ve své zprávě *Bringing them home*. Řada australských institucí včetně státu Queensland se za to omluvila.

Stezka slz (1830–1850)
Stezkou slz je označována série nucených odsunů 60 000 původních Američanů na tisíc kilometrů vzdálená teritoria západního Mississippi mezi lety 1830 až 1850. Jednalo se o pět tzv. civilizovaných kmenů jihovýchodu USA – Čerokíe, Čokty, Kríky, Čikasavy a Seminoly. Nejznámější odsun motivovaný nalezišti zlata se týká národa Čerokíů v roce 1838. Z 16 543 Čerokíů jich po cestě zahynulo kolem 4000 (nejčastěji udávané číslo) v důsledku podmínek ve sběrných táborech i namáhavé cesty, která probíhala pěšky v zimních měsících.

Příloha 6

Genocida Hererů a Namů (1904–1908)
Po povstání Hererů a posléze Namů proti německé koloniální vládě v jihozápadní Africe (dnešní Namibii) vydal generál Lothar von Trotha, šéf německých sil, rozkaz vytlačit tyto národy do pouště. Zahynulo asi 65 000 Hererů (80 % populace), 10 000 Namů (50 %) a neznámý počet Sanů. Whitaker Report OSN tuto událost klasifikoval jako pokus o vyhlazení Hererů a Namů, a tím i jako první genocidu 20. století. V roce 2004 se Německo za genocidu omluvilo.

Kolonizace Sibiře
Moskevský stát se v 16. století připojil k vlně koloniální expanze. Obchodní zájmy, a to především zájem o kožešiny, se staly hlavním motorem ruského dobývání Sibiře. Sibiř byla domovem pro celou řadu malých domorodých národů a etnik, například pro Chanty, Jakuty, Burjaty, Zyrjany (Komi), Čukče či Samojedy (Něnce). Sociálním způsobem života tyto původní národy představovaly zejména nomády, sběrače a lovce cestující za obživou v souladu s přírodními cykly. Tím se zásadně lišili od Rusů, kteří už dávno přešli k usedlému a zemědělskému způsobu života. Ruská kolonizace území Sibiře je co do nakládání s původními národy srovnatelná s evropskou kolonizací Ameriky. Protože však kolonizátoři a původní obyvatelé sdíleli stejný biologicko-ekologický prostor, nedošlo ke genocidnímu šíření infekčních nemocí. Objevování a kolonizace Sibiře byly mnohonárodním podnikem a nepodíleli se na něm jenom etničtí Rusové ve službách ruských suverénů, ale také kozáci, Tataři, Židé či později Poláci nebo Švédi.

Příklady genocid na původních národech ve 20. století

Genocida obyvatelstva Východního Timoru (1974–1999)
Když v roce 1975 získal Východní Timor nezávislost, byl napaden dvěstěkrát větší Indonésií s masivní vojenskou a diplomatickou podporou Spojených států. Tento strategicky důležitý kus země skýtal velké množství nerostného bohatství. Čtvrtstoletí trvající indonéská agrese usmrtila celkem přes 200 000 osob, tj. čtvrtinu až třetinu celé východotimorské populace. Rodiny byly upalovány zaživa ve svých obydlích, muži byli popravováni před svými manželkami, ženy byly násilně sterilizovány, tisíce mladých dívek byly znásilněny, desítky tisíc lidí byly nahnány do koncentračních táborů, kde umíraly hladem a na následky neléčených nemocí, a stovky tisíc osob byly násilně vysídleny.

Jakarta a Washington odmítly akceptovat osm rezolucí Rady bezpečnosti OSN, jež požadovaly okamžité stažení indonéských vojsk z Východního Timoru. Klíčovou vojenskou podporu pro indonéskou generalitu prezident Clinton oficiálně ukončil 9. září 1999. Do zmučené země 20. září dorazila mezinárodní mírová mise vedená Australany.

Guatemalská genocida (1960–1996)
V průběhu guatemalské občanské války páchaly řadu genocidních aktů armádní složky na mayském obyvatelstvu, a to s odůvodněním, že jsou všichni komunisté. Mezi úmyslně používané taktiky armádních sil patřila spálená země, masové vraždy, znásilňování žen a dětí či převýchovná centra. Odhadovaný počet zmizelých (převážně Mayů) je 200 000.

Brazílie (1947–1988)
Zpráva státního prokurátora, tzv. *Figueiro Report o porušování lidských práv* (1967) odhaluje genocidní akty vůči původním národům ze strany Úřadu na ochranu indiánů (Indian Protection Service), zahrnující vraždy, zotročování, mučení dětí či kradení země. Podle Národní komise pravdy (Comissão Nacional da Verdade), jejímž úkolem bylo prověřit porušování lidských práv v období 1947–1988, byly některé národy v brazilském státu Maranhão a Mato Grosso zcela zničeny. Nikdo nebyl odsouzen. Doposud jsou ve státě Mato Grosso nejvyšší čísla vražd původních obyvatel kvůli pozemkům na pěstování sóji a cukrové třtiny.

Kulturní genocida původního obyvatelstva v Kanadě (19. století – 70. léta 20. století)
Podle Kanadské komise pravdy a usmíření (vznikla z rozhodnutí soudu z roku 2006) se Kanada dopustila kulturní genocidy na původním obyvatelstvu násilnou převýchovou, k níž docházelo od 19. století až do 70. let 20. století. Více než 150 tisícům dětí původních obyvatel byl ve 130 církevních internátech upřen rodný jazyk, kultura a styk s rodinou. Dokument komise uvádí, že úřady vyrvaly děti z rodin, v internátech je vychovatelé bili, ponižovali, zneužívali a krutě je trestali, když mluvili rodným jazykem. Několik tisíc dětí zemřelo v důsledku nemoci či podvýživy. Ve 40. a 50. letech minulého století byly dokonce využívány k vědeckým experimentům. Dalším aktem kulturní genocidy byla nucená sterilizace žen, které nenásledovaly doporučení vdát se za „neindiánské“ muže. Původní obyvatelky tvořily 2,5 % kanadské populace, ale současně 25 % všech sterilizovaných žen, často bez vlastního vědomí či souhlasu, pod kanadskými eugenickými zákony.

Příloha 7

Od spouštěče po násilí proti skupině

Kielce

Do začátku července 1945 se vrátilo do polského města Kielce (dnes cca 200 000 obyvatel) z předválečného počtu asi 15 000 osob židovské národnosti celkem 212 Židů, kterým se podařilo přežít nacistické peklo nebo dočkat se ukončení druhé světové války se zbraní v ruce. Všichni nepocházeli z tohoto města. Asi polovinu z nich tvořili zachránění lidé z různých jiných měst, kteří měli namířeno dále do Polska, do západní Evropy, do Palestiny, do Ameriky – a zatím byli z rozhodnutí městské správy ubytováni společně ve velkém činžovním domě v ulici Květná 7. Zbývající Židé byli místní.

Rozhodnutí umožnit přeživším místním židovským spoluobčanům návrat do jejich domů a živností narazilo na odpor obyvatelstva polské národnosti. O převaze katolíků mezi Poláky pochybovat netřeba. Odpor byl živelný, neorganizovaný, založený na závisti a zášti. Tato zášť byla posilována poválečnými okolnostmi: bída postihovala víc Poláky než onu hrstku Židů, kteří dostávali pomoc od státu a ze zahraničí od různých židovských institucí a příbuzných.

4. července 1945 se ztratilo polské rodině v Kielcích dítě, asi sedmiletý chlapec Henryk Blaszczyk. Vznikla fáma o jeho únosu, údajně byl spatřen, jak volá o pomoc ze sklepního okénka domu číslo 7 v Květné ulici. Navíc si potom někdo vzpomněl na starý rituální obřad, ze kterého jsou Židé nesmyslně podezříváni po staletí (viz český případ L. Hilsnera z let 1899–1900). I když se posléze dítě našlo bez úhony úplně jinde, dav obklíčil dům se židovskými nocležníky a vnikl dovnitř. Došlo k politováníhodné události, kdy přivolaní policisté se účastnili bitek uvnitř domu na straně městské lůzy a došlo dokonce na ostrou střelbu – výsledek tohoto poválečného pogromu byl smutný: 37 mrtvých Židů, 2 mrtví policisté, a navíc devět rozsudků smrti vyřčených polským soudem po ukončení celé kauzy.

Topoľčany

22. září 1945 se v slovenských Topoľčanech, kam se vrátilo z nacistických lágrů několik stovek Židů, rozkřiklo, že v místní ľudové škole již nemají nadále učit řádové sestry, jako tomu bylo doposud, nýbrž židovští učitelé vybraní z oněch šťastlivců navrátilců. Starosta i školní inspektor ubezpečili delegaci rozhořčených matek, že to tak vůbec nebude, že řeholnice ve škole budou učit dál, že tam bude jediný nový židovský učitel, protože do školy začaly chodit už také židovské děti. K hloučku žen, které úřednické verzi nevěřily a vracely se hlučně od radnice, se přidávaly další skupinky, takže u školy se shromáždilo víc jak tisíc lidí. Možná něco křičeli, možná nadávali, to nebylo tak důležité. Důležitou okolností byla místnost v přízemí školní budovy, pravděpodobně první třída, v níž lékař židovské národnosti, doktor Berger, prováděl za asistence sester očkování dětí proti pravým neštovicím. Některé očkované děti odcházely a poplakávaly, což stačilo k tomu, aby se ze zástupu ozval hysterický ženský výkřik, že Žid dětem vpichuje do tělíček jed. Když lidi vtrhli do školy, sestřička třídu zevnitř zamkla. Tím se situace ještě zhoršila a v okolí školy se pohybovalo několik tisíc lidí. Začali po ulicích pronásledovat a bít Židy. Vrchní strážmistr Michal Zidor brzy poznal, že jde do tuhého a že jeho muži na zvládnutí davového běsnění nestačí. Městem letěla další fáma, že ve škole došlo k hanobení obrazů svatých a ke stržení kříže s ukřižovaným Ježíšem. Z přivolaných 30 vojáků místní posádky se někteří přidali na stranu násilníků, sami bili Židy a pronásledovali je až do bytů, kde se chtěli pronásledovaní ukrýt. Teprve rota dalších sto padesáti vojáků zjednala pořádek ve městě. Výsledek: 47 zraněných občanů židovské národnosti, z toho 15 těžce.

Programy

Jak se mluví o konfliktech

Vzdělávací blok se zaměřuje na vliv třetí strany na konflikt. Zkoumá, jaké důsledky má na konflikt mezi lidmi skutečnost, že o něm mluví další lidé. Zabývá se rovněž rolí médií, která ovlivňují společenské konflikty tím, jakým způsobem zprostředkovávají zprávy o dění ve světě. Účastníci a účastnice si uvědomí, že každý pozorovatel přináší pouze jednu perspektivu. Dozvědí se, jaký je rozdíl mezi pozorováním a hodnocením a mezi fakty a názory a co dělá s vyzněním popisované situace jejich směšování.

Cíle

- Účastníci a účastnice si uvědomí, jak způsob, jakým o konfliktu mluvíme, (ne)přispívá k jeho eskalaci.
- Účastníci a účastnice reflektují omezenou perspektivu vypravěče.
- Účastníci a účastnice rozlišují mezi pozorováním a hodnocením a mezi fakty a názory a uvědomují si, jaký má jejich užití vliv na sdělení.

Doba trvání

160 minut (bez přestávek)

Věk

15+

Pomůcky

pracovní list pro každého, tabule/flipchart, fixy, *Petr a Ivan* – vytištěná historka pro každého (příloha 1), *Převod tvrzení – popis vs. hodnocení* – sada prohlášení vytištěná pro každého (příloha 2), *Převod tvrzení – lektorský podklad k aktivitě Popis vs. hodnocení* (příloha 3), *Zprávy o klimatickém summitu – přepis videí a otázky* – kopie pro každou skupinu (příloha 4), zařízení na přehrávání videa pro práci ve skupinách, připravený odkaz k promítnutí pro skupiny či videa stažená na zařízeních na přehrávání videa pro každou skupinu (viz metodická podpora)

Kompetence globálního občanství

Nakládání s konflikty

Kritické myšlení a otevřená mysl

Cíle udržitelného rozvoje

13 Klimatická opatření
16 Mír, spravedlnost a silné instituce

Realizace

Uvedení do tématu (5 minut)

Na začátku uveďte účastníky a účastnice do tématu a krátce představte, čemu se bude setkání věnovat: *Dnes se podíváme na to, jak se o konfliktech mluví. Jak ti, kdo o situaci mluví, ovlivňují vnímání konfliktu, ať už je to v rozhovoru mezi jednotlivci, nebo při sdělování zpráv různými médii.*

V průběhu celého programu máte možnost s účastníky a účastnicemi využívat pracovní list. Pokud se pro to rozhodnete, předem si jej dobře prostudujte a na začátku programu ho všem rozdejte. Pracovní list je možné plnohodnotně nahradit využíváním příloh v příslušných částech realizace.

Tichá pošta – Petr a Ivan (20 minut)

Program zahajte hrou, která ukazuje, jak může docházet ke zkreslení zprávy při jejím předávání. Ve hře jde o ústní předávání popisu konfliktní situace, která nastala mezi dvěma spolužáky ve třídě: *Nejdříve se podíváme na to, jak je vyznění situace ovlivněno způsobem, jakým o ní každý z nás mluví.*

Vyberte čtyři lidi ze skupiny a pošlete je za dveře. Později budou postupně přicházet zpět do místnosti. První z nich si přečte příběh o Petrovi a Ivanovi (příloha 1) a bude mít za úkol převyprávět ho druhému, který přijde zpět do místnosti. Ten ho poté převypráví třetímu a třetí následně poslednímu příchozímu, který odvypráví příběh celé skupině. Těm, kteří zůstali v místnosti, rozdejte příběh o konfliktu spolužáků Petra a Ivana hned na začátku, aby ho měli pořád na očích a mohli si do něj dělat poznámky. Sledujte též změny příběhu a zaznamenávejte si je.

Zadání pro lidi za dveřmi: *Vaši spolužáci Petr a Ivan se o přestávce strkali – něco se stalo a vás zajímá, co to bylo. Až vejdete dovnitř, zeptejte se člověka před tabulí, který viděl, co se stalo.*

Zadání pro skupinu ve třídě: *Sledujte, jak se příběh mění s každým dalším vyprávěním, a změny si zaznamenávejte do textu.*

Tichá pošta – reflexe (30 minut)

Po odvyprávění poslední verze příběhu se vraťte do kruhu a společně se věnujte reflexi toho, co se v posledních minutách odehrálo.

- Nejdříve se zaměřte na zážitky vypravěčů: *Jaké pro vás bylo stát před třídou a vyprávět právě slyšený příběh? Co pro vás bylo těžké?*
- Poté se bavte o tom, jak na ostatní vyprávění působilo. Ptejte se posluchačů: *Na čí straně jste? Proč?*
- Můžete o sympatiích k Petrovi a k Ivanovi nechat hlasovat. Nechte zaznít důvody.

Rozeberte, jak se příběh postupně měnil (s ohleduplností k prvnímu vypravěči, jehož role je nejtěžší, protože má za úkol zapamatovat si v krátkém čase velké množství informací z textu). Sesbírejte ve skupině konkrétní změny oproti původní verzi příběhu, ke kterým při jeho převyprávění docházelo:

- *K jakým zkreslením příběhu docházelo?*

Změny, kterých si účastníci a účastnice všimli, zapisujte na tabuli, aby je všichni viděli a mohli se od nich odrazit při přemýšlení o tom, jaké důsledky může mít takové zkreslení pro vyznění situace.

Věnujte se dále důsledkům, které s sebou přináší zkreslení příběhu. Nechte zúčastněné nejdříve přemýšlet ve dvojicích a až poté je nechte sdílet myšlenky s ostatními. Ptejte se:

- *Jak zmíněná zkreslení ovlivnila vyznění konfliktu?*
- *Jaký vliv či dopad může mít výsledná verze příběhu na Petra a Ivana a na třídu, ve které se událost odehrála?*

Uzavřete tichou poštu zamyšlením nad tím, v čem nám tento zážitek může být užitečný:

- *Jaká si berete ponaučení pro situace, kdy budete hovořit či poslouchat o konfliktech jiných?*
- *Co vám tato zkušenost přinesla?*

Popis vs. hodnocení (45 minut)

Další část programu je zaměřena na trénink rozlišování popisného a hodnotícího jazyka. Záměrem je ukázat, jak lze využít co nejčistší popis k nastavení sdílené reality a snížení pravděpodobnosti vzniku konfliktu. Skupina bude po této aktivitě také citlivější na hodnotící jazyk, což se bude hodit při analýze mediálního sdělení, která bude následovat. Shrňte proběhlé aktivity a uveďte, co se bude dít dál: *V první části programu jsme se věnovali tomu, jak způsob, jakým o situaci každý z nás mluví, ovlivňuje její vyznění, jak ji může zkreslovat. Nyní bychom se podívali blíže na to, jak odlišit popis od hodnocení či interpretace. Jejich směšování totiž může znesnadňovat vzájemné porozumění v hovoru, případně vést ke konfliktu. Pokusíme se hledat co nejpřesnější popis situací, jenž může lidem, kteří spolu mluví, napomoci ke stejnému vnímání situace.*

Před zadáním práce vysvětlete, jak rozeznat popis od našeho hodnocení či interpretace. Můžete použít příměr ke kameře: popis je to, co můžeme vidět či slyšet – to, co by zachytila při natáčení kamera. Uveďte příklad:

- *Je to lhář. (= moje interpretace či hodnocení chování někoho druhého) x Řekl mi, že mu domácí úkol sežral pes. (= pozorování, které by se dalo natočit na kameru)*
- *Jsi lajdák, pořád chodíš pozdě do výuky. (= hodnocení, které se opírá o generalizaci typu „vždycky/nikdy") x Tento týden jsi přišel třikrát do výuky po zazvonění. (= pozorování, na kterém se shodneme)*

Rozdejte účastnicím a účastníkům sadu prohlášení (příloha 2) a vyzvěte je, ať zakroužkují ta prohlášení, ve kterých do pozorování proniká i hodnocení. Společně pak projděte prohlášení a vyhodnoťte, která z nich jsou čistě pozorováním, a která v sobě naopak obsahují hodnocení.

V další části se věnujte tréninku převodu hodnotících vyjádření na čistě popisná. Zadejte práci do dvojic: *Různé interpretace hodnotících vyjádření často vedou ke vzniku konfliktu (například pod něčí šikovností nebo agresivitou si každý z nás může představovat něco jiného a to pak může vést k nesouhlasu s vyjádřením, že je někdo šikovný/agresivní). Zaměříme se tedy na převod hodnocení do popisného jazyka se záměrem najít vyjádření, na kterém je možné se shodnout. Převeďte prohlášení, v nichž se objevovalo hodnocení, na pozorování, které hodnocení neobsahuje.*

Při zadání je vhodné pomoci skupině nějakými příklady. Např.: *Franta je mizerný fotbalista. – Franta nedal v posledních 20 zápasech ani jeden gól.* Nebo: *Předvádí se. – Večer hopsá po pokoji a u toho zpívá.*

Výsledek práce ve dvojicích sdílejte s celou skupinou (viz příloha 3).

Metodická poznámka: S ohledem na čas můžete nechat polovinu skupiny převádět jednu polovinu vět a druhé polovině skupiny zadat věty zbývající, případně lze od začátku pracovat s menším počtem vět. Převod 10 hodnotících vět na popisné bez předchozí zkušenosti s tímto přemýšlením může trvat i 30 minut.

Zprávy o klimatickém summitu – jak o konfliktech mluví média (35 minut)

Shrňte, co se odehrálo v předchozích částech programu, a uveďte následující část, která se zaměří na média a zprávy: *V předchozích částech jsme zažili, jak se informace zkresluje při předávání, ať už je to kvůli tomu, že na ní jako důležité či zapamatovatelné vnímáme jen určité části, že do ní vkládáme svoje názory a interpretace, nebo třeba jen kvůli chuti vypravěče pobavit či zaujmout. Zkoušeli jsme si na konkrétních větách rozlišit pozorování od hodnocení či interpretace, jejichž směšování snižuje pravděpodobnost, že si vzájemně porozumíme, a může vyvolat konflikt.*

Nyní se podíváme, jak s předáváním zpráv pracují média, která oslovují širokou veřejnost a zprostředkovávají často velmi vzdálené nebo složité informace, a tudíž čelí obdobným výzvám jako my v hovoru, jen ve větším měřítku.

Uveďte práci s videi: *V předchozí aktivitě jsme se snažili rozlišit, zda daný výrok pouze popisuje situaci tak, jak by ji „zachytila kamera", nebo jestli obsahuje i hodnocení či interpretaci, které nabízí mluvčí. Pro orientaci v dění ve světě může být užitečné toto rozlišovat i v médiích. Podíváme se nyní na dvě videa, která přinášejí zprávu o totožné události, a pokusíme se v nich najít, kdy popisují fakta – tedy to, co se stalo, a kdy nám předkládají názory či interpretace autorů.*

Rozdělte zúčastněné do skupin po čtyřech až šesti, zpřístupněte jim zařízení, na kterém si budou moci přehrát videa (viz metodická podpora), a rozdejte jim přepisy hovoru z videí s otázkami k zodpovězení (příloha 4). Obě videa krátce představte. Celá tato část zabere přibližně 20 minut. S ohledem na čas můžete nechat jednu polovinu skupin pracovat s jedním videem a druhou polovinu s druhým.

Před spuštěním videí usměrněte pozornost – vyzvěte účastníky a účastnice, ať hledají a zapíší si: (1) hlavní sdělení videa; (2) fakta, která se z videa dozvídáme; (3) výroky, které vyjadřují názor autora či mluvčích.

Výsledek práce sdílejte s celou skupinou a zaznamenejte na tabuli či flipchart, aby všichni viděli, o čem videa informují (hlavní sdělení, fakta) a kde nám představují svou interpretaci (názory).

Věnujte dalších 10 minut konfliktnímu potenciálu sdělení, jež videa přinášejí. Nechte polovinu skupin pracovat s analýzou videa České televize a druhou polovinu s analýzou videa TV Barrandov: *Při pohledu na informace, které jsme sledováním videa zjistili, popřípadě při pohledu na názory, interpretace a postoje, jež nám představují, zodpovězte následující otázku:*

- *V čem podle vás spočívá konflikt, na který videa reagují, případně ho představují či vyvolávají?*

Výsledky přemýšlení sdílejte s celou skupinou a doplňte je k zápisu na tabuli.

Metodická poznámka: Pokud už předtím pracovaly skupiny jen s jedním videem, nechť se dále věnují zkoumání tohoto videa.

Uzavřete práci s videem zamyšlením nad limity a riziky předávání a sledování zpráv, ať už skrze zpravodajství veřejnoprávní televize, nebo prostřednictvím pořadu komerční televize. Nechte čas pro individuální zamyšlení nad otázkou: *Jaké vidím limity nebo rizika při předávání či sledování zpráv masových médií?*

Požádejte účastníky a účastnice, aby si svoje myšlenky zapsali, a poté nechte některé z nich zaznít.

V návaznosti na to, co v reflexi zazní, se můžete ještě krátce věnovat pojmu infotainment (viz infobox).

Závěrečná reflexe (10 minut)

Lekci uzavřete například závěrečným kolečkem, ve kterém každý postupně řekne, co je pro něj tzv. NID = nejdůležitější informace dne.

Infobox – Popis a hodnocení

Řadě konfliktů by se předešlo, kdyby si lidé vyjasnili, o čem je vlastně řeč. Stává se totiž, že každý ve skutečnosti mluvíme o něčem jiném. Nastavit sdílenou realitu je úkolem popisu situace, která v nás vyvolává pnutí. Popis situace nám v případě reakce na něčí chování pomůže oddělit pozorování od našeho hodnocení a interpretace. Pokud směšujeme pozorování a interpretaci, snižujeme pravděpodobnost, že druzí slyší to, co jim chceme sdělit. Naše interpretace může vzbudit negativní pocity, protože je vzdálená tomu, jak situaci rozumí druhá strana. Připustíme-li jiné hodnocení událostí, může se stát, že si začneme všímat i jiných věcí.

Popis obsahuje to, co můžeme vidět nebo slyšet; jinými slovy, co by uměla zachytit kamera. Ta natáčí obraz i zvuk (např. *Mirek Dušín běží.*), ale nikoli hodnocení a příběhy odehrávající se v hlavách lidí (např. *Mirek Dušín krásně běží.*). Zde jsou příklady, jak lze hodnotící výroky přeformulovat na popis:

<u>Hodnocení osoby vs. popisné vyjádření toho, co dělá</u>

Je velmi chytrý.	*Dokázal si vybavit hlavní města všech států, na které jsem se zeptal.*
	Přišel s nápadem, jak vyřešit spor spolužáků tak, že byli oba spokojeni.
Je to násilník.	*Dnes o přestávce řešil rozpor s kamarádem tím, že do něj strčil.*
Je to lhář.	*Řekl mi, že mu domácí úkol sežral pes.*

<u>Hodnocení osoby vs. hodnocení toho, co dělá</u>

Jsi nepříjemná holka.	*Způsob, jak odpovídáš na otázky, je mi nepříjemný.*
Ty jsi nápaditá.	*Tvé návrhy jsou nápadité.*

<u>Hodnotící, citově zabarvená slova vs. popis</u>

Ukradl mi tužku.	*Dal si moji tužku do svého pouzdra.*
Shodila mě před kamarády.	*Řekla kamarádům, že jsem si koupila plyšového medvídka.*
Skáče do řeči.	*Začíná mluvit dříve, než druzí dokončí větu.*

<u>Vždycky/nikdy vs. konkrétní zasazení v čase</u>

Pořád chodíš pozdě.	*Tento týden jsi třikrát přišel do třídy po zazvonění.*

Když toto uvažování přeneseme do světa médií, dvojici pojmů „pozorování“ a „hodnocení“ do jisté míry odpovídá dvojice pojmů „fakta“ a „názory“, jejichž směšování může být stejně rizikové, pokud si ho jako příjemci neuvědomujeme. Hledání sdílené reality je v případě práce s médii o poznání složitější, jednak protože média nejsou komunikačním partnerem – informační tok je v jejich případě jednosměrný, ale také proto, že informace, která k nám dorazila, už je jen malým výsekem reality, jenž byl pro nás jako příjemce někým vybrán. Kritická práce s mediálním sdělením tedy v první řadě předpokládá ochotu připustit jiné hodnocení událostí spíš než hledání objektivního zdroje.

Infobox – Infotainment

Slovo vzniklo spojením anglických výrazů information (informace) a entertainment (pobavení, zábava). Jedná se o trend ve zpravodajství, který je založen na podávání zpráv zábavnou cestou. Typický je především pro komerční média, která jsou motivována ziskem, protože infotainment a zábavné pořady přitahují více diváků, a tudíž i platících inzerentů.

Přestože zábava a zpravodajství mají rozdílné cíle, vzájemně se nevylučují. Infotainment je jejich kombinací a díky němu se může dařit zpřístupnit široké veřejnosti nudná nebo složitá témata. V jeho důsledku ale vždy dochází k jisté míře bulvarizace sdělení.

Typickými projevy infotainmentu jsou například nenucené vystupování moderátorů, kteří do tématu mohou vstupovat svými osobními postoji, konfrontační tón, napětí a překvapení, živé vstupy, vizuální efekty, dynamická hudba a další.

Metodická podpora

Práce s videem

Pro aktivitu *Summit o klimatu* jsme vybrali záznamy hlavní zpravodajské relace České televize *Události* a pořad Jaromíra Soukupa na TV Barrandov *Moje zprávy*, které přinášejí informaci o klimatickém summitu OSN proběhlém dne 23. září 2019 v New Yorku. Videonahrávky jsou ke stažení na webu www.nazemi.cz/konflikty/sos.

Videonahrávka Udalosti.mp4

- Krácený záznam hlavní zpravodajské relace České televize (ČT) *Události* z 23. 9. 2019, ve kterém se mluví o právě probíhajícím klimatickém summitu OSN v New Yorku.
- ČT je česká veřejnoprávní televize, je zřízena zákonem o České televizi a jako médium veřejné služby má zajišťovat všem občanům přístup k informacím, kultuře, vzdělání a zábavě.

Videonahrávka MojeZpravy.mp4

- Krácený záznam pořadu Jaromíra Soukupa *Moje zprávy*, který vysílala TV Barrandov 24. 9. 2019. Část pořadu reaguje na dění okolo klimatického summitu OSN v New Yorku, především na působení aktivistky Grety Thunbergové.
- TV Barrandov je česká televizní stanice vlastněná akciovou společností Empresa Media, kterou z většiny ovládá Jaromír Soukup. Její celodenní sledovanost je téměř dvojnásobná oproti zpravodajskému kanálu ČT24.

Záměrně srovnáváme pořad veřejnoprávní televize, která svým vysíláním poskytuje veřejnou službu, a pořad komerční televize, jehož primárním záměrem, ačkoli působí jako zpravodajství, je přilákat diváky a na sledovanosti vydělat. Srovnání probíhá na několika úrovních:

- V obou videích lze v různé míře sledovat prvky infotainmentu (viz infobox).

- Obě videa mluví o stejné události, ale důraz kladou na úplně jiné téma, například:
  Události: účast amerického prezidenta
  Moje zprávy: Gretina cesta lodí

  Aktivita tímto navazuje na aktivitu *Tichá pošta*, ve které účastníci a účastnice mimo jiné zažívají, jak mluvčí filtruje předávané informace.

- V obou videích je divákům situace nějak interpretována a mluvčí ji nějak hodnotí, například:
  Události: „extrémně ambiciózní plány" (= hodnocení) zúčastněných zemí mohou přinést něco hmatatelného, neúčasti hlavních znečišťovatelů navzdory (není jisté, co by to mělo být, ale z další řeči se dá odvodit, že „změna k lepšímu" = interpretace)
  Moje zprávy: ironizující tón, „čtrnáctidenní plavba vypadá v novinách lépe", „pokud jí (Gretě) někdo ukradl dětství, je to ona sama a její manažerka, (...) která jí asi píše ty projevy" (= směs moderátorových názorů a odsudků, ve kterých nabízí svou interpretaci Gretiny úlohy)

  Aktivita tímto navazuje na předchozí aktivitu *Popis vs. hodnocení*, ve které se rozlišoval popisný a hodnotící jazyk se záměrem pomoci nastavit sdílenou realitu.

- Obě videa mají potenciál vnést do společnosti konflikty na mnoha různých úrovních; příklad, ve kterém využívají konkrétního člověka k zosobnění problému:
  Události: Trump jako zástupce států, které odmítají hledat společně řešení
  Moje zprávy: Greta jako zástupkyně aktivistů, kteří jsou hysteričtí, nebezpeční a někým manipulovaní

Téma klimatického summitu, potažmo změny klimatu nebo klimatického aktivismu jsme zvolili s ohledem na jeho aktuálnost a důležitost a dále s přihlédnutím k symbolickému významu postavy Grety Thunbergové pro generaci dospívajících.

Tipy pro další práci

Viděl jsem nový svět – práce s příběhem

Část programu věnující se mediálnímu sdělení je možné společně či individuálně rozšířit o práci s příběhem *Viděl jsem nový svět* (příloha 5), jenž pojednává o různých perspektivách nabízených ve dvou vyprávěních o stejné události. Příběh v příloze je doplněn o sadu otázek, které je možné použít v reflexi jeho čtení.

Příběhy a jejich vyprávění jsou jedním z nejzákladnějších způsobů, jak ostatním lidem předávat tradice, formovat jejich postoje a hodnoty a učit je na základě předešlých zkušeností. Z těchto důvodů se na práci s příběhy můžeme dívat jako na vzdělávací a výchovnou metodu, která je pro účastníky a účastnice zcela přirozená.

Zdroje

Použité zdroje

- *Asociace televizních organizací* [online]. Praha: ATO, © 2019 [cit. 20. 11. 2019]. Dostupné z: http://www.ato.cz.
- BEDNAŘÍK, Aleš. *Riešenie konfliktov*. Bratislava: PDCS, 2001.
- FRÜHBAUEROVÁ, Petra, STEJSKAL, Ondřej, ed. *Moje cesta ke světu: Portfolio globálního vzdělávání*. Brno: NaZemi, 2017.
- Moje zprávy. *Barrandov.tv* [online]. Praha: Empresa Media, © 2008-2019, 24. 9. 2019 [cit. 20. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.barrandov.tv/video/164678-moje-zpravy-24-9-2019.
- PRAVDOVÁ, Markéta. Infotainment, politainment, edutainment aneb K jazyku masových médií. *Naše řeč* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, © 2011, 2003 [cit. 20. 11. 2019]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=7741.
- ROSENBERG, Marshall B. *Nenásilná komunikace*. Praha: Portál, 2016.
- Události. *Česká televize: iVysílání* [online]. Praha: Česká televize, © 1996-2019, 23. 9. 2019 [cit. 20. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/219411000100923.

Rozšiřující zdroje

- *Fakta o klimatu: Veřejně dostupné infografiky a datasety* [online]. © 2019. Dostupné z: https://faktaoklimatu.cz.
- GALTUNG, Johan, RUGE, Mari Holmboe. The Structure of Foreign News: The Presentation of Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspaper. *Journal of Peace Research*, 1965, vol. 2, no. 1, s. 64-91.
- GREGOR, Miloš, VEJVODOVÁ, Petra. *Nejlepší kniha o fake news, dezinformacích a manipulacích!!!* Brno: CPress, 2018.
- MALÍŘOVÁ, Eva a kol. *Lidé v pohybu: metodika pro práci s tématy uprchlictví a migrace*. Praha: Junák – český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016.
- *Manipulátoři.cz: Na faktech záleží* [online]. Praha: Manipulátoři.cz. Dostupné z: https://manipulatori.cz.
- *MediálníGramotnost.cz* [online]. ČR: Centrum pro mediální studia Fakulty sociálních věd UK, 2012. Dostupné z: http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz.
- MOORE, Christopher W. *The mediation process: practical strategies for resolving conflict*. San Francisco: Jossey-Bass, A Wiley Brand, 2014.
- ČLOVĚK V TÍSNI. *MQtester – Změřte si mediální gramotnost* [online]. ČR: jsns.cz, 2019. Dostupné z: https://mqtester.jsns.cz.
- ROSLING, Hans, ROSLING, Ola, ROSLING RÖNNLUND, Anna. *Faktomluva: deset důvodů, proč se mýlíme v pohledu na svět – a proč jsou věci lepší, než vypadají*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2018.
- *Svět médií* [online]. Praha: Michal Kaderka. Dostupné z: http://svetmedii.info.
- The Circle of Conflict Adaptation. *National League of Cities* [online]. Washington: NLC, © 2019. Dostupné z: https://www.nlc.org/sites/default/files/users/user112/Circle%20of%20Conflict%20Adaptation.pdf.
- Zpravodajské hodnoty. *Žurnalistika* [online]. ČR: UPOL, 2014. Dostupné z: https://zurna-upol.blogspot.com/2014/12/zpravodajske-hodnoty.html.
- *Zvolsi.info* [online]. Brno: Zvol si info, © 2019. Dostupné z: https://zvolsi.info.

Doporučené zdroje

- BEDNAŘÍK, Aleš. *Riešenie konfliktov*. Bratislava: PDCS, 2001.
- PRAVDOVÁ, Markéta. Infotainment, politainment, edutainment aneb K jazyku masových médií. *Naše řeč* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, © 2011, 2003. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=7741.
- ROSENBERG, Marshall B. *Nenásilná komunikace*. Praha: Portál, 2016.

Pracovní listy

Jak se mluví o konfliktech

Tato lekce zkoumá, jak se o konfliktech mluví. Jak lidé, kteří se snaží nějakou konfliktní situaci popsat, ovlivňují její vyznění? Zaměříme se na rozhovory mezi jednotlivci i na sdělování zpráv různými médii.

Klíčová slova: popis, hodnocení, fakta, názory, interpretace, média

Popis vs. hodnocení

V rozhovoru běžně používáme popis a hodnocení toho, co se okolo nás děje, co zažíváme. Směšování popisu a hodnocení však může znesnadňovat vzájemné porozumění, případně vést ke konfliktu. Pokusíme se nyní hledat co nejpřesnější popis situací – takový popis totiž může lidem, kteří spolu mluví, napomoci ke stejnému vnímání situace.

Jak jednoduše rozeznat popis od našeho hodnocení či interpretace? Popis je v podstatě to, co můžeme vidět či slyšet – to, co by zachytila při natáčení kamera.

Příklad:

- *Je to lhář.* (= moje interpretace či hodnocení chování někoho druhého) x *Řekl mi, že mu domácí úkol sežral pes.* (= pozorování, které by se dalo natočit na kameru)
- *Jsi lajdák, pořád chodíš pozdě do výuky.* (= hodnocení, které se opírá o generalizaci typu „vždycky/nikdy“) x *Tento týden jsi přišel třikrát do výuky po zazvonění.* (= pozorování, na kterém se shodneme)

Úkol: Vezmi si přílohu 2 *Převod tvrzení – popis vs. hodnocení* a zakroužkuj taková prohlášení, ve kterých do pozorování proniká i hodnocení.

Víš, že...

… různé interpretace hodnotících vyjádření vedou často ke vzniku konfliktu? Například pod něčí šikovností nebo agresivitou si každý z nás může představovat něco jiného. To pak může vést k nesouhlasu s vyjádřením, že je někdo šikovný či agresivní.

Úkol: Pokus se převést hodnocení do popisného jazyka a najít takové vyjádření, na kterém se lze shodnout. Prohlášení z přílohy 2, v nichž se objevovalo hodnocení, přepiš na pozorování, která nebudou obsahovat žádná hodnocení.

Co si odnášíš? Co tě zaujalo, přišlo ti zajímavé nebo důležité?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zprávy o klimatickém summitu – jak o konfliktech mluví média

V předchozí části jsme se snažili rozlišit, zda daný výrok pouze popisuje situaci tak, jak by ji „zachytila kamera", nebo obsahuje i hodnocení či interpretaci mluvčího. Pro orientaci ve světovém dění může být užitečné naučit se to rozlišovat i v médiích.

Víš, že...
… když spojíme zábavu a zpravodajství, dostaneme infotainment? Přestože zábava a zpravodajství mají rozdílné cíle, vzájemně se nevylučují. Infotainment je jejich kombinací a díky němu lze zpřístupnit široké veřejnosti i nudná nebo složitá témata. V takovém případě ale vždy dochází k jisté míře bulvarizace sdělení.

K typickým projevům infotainmentu patří nenucené vystupování moderátorů, kteří mohou do tématu vnášet své osobní postoje, konfrontační tón, napětí a překvapení, živé vstupy, vizuální efekty nebo třeba dynamická hudba.

Úkol: Podívej se na video, které přináší informaci o klimatickém summitu OSN konaném 23. září 2019 v New Yorku. Vezmi si přílohu 3 *Zprávy o klimatickém summitu – přepis videí a otázky* a zapiš si: 1. hlavní sdělení videa; 2. fakta, která video uvádí; 3. výroky, které vyjadřují názor autora či mluvčích.

Úkol: Na základě informací, názorů či interpretací, které jsi získal/a při sledování videa, zodpověz následující otázky:

V čem podle tebe spočívá konflikt, na který videa reagují, případně ho představují či vyvolávají?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jaké vidíš limity nebo rizika při předávání či sledování zpráv masových (veřejnoprávních či komerčních) médií?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Příloha 1

Petr a Ivan

Spolužáci Petr a Ivan jsou kamarádi. Sedí přes uličku vedle sebe. V hodině matematiky Ivan hodil po Petrovi tři kousky pomerančové kůry. Usmíval se u toho. Petr se rychle ohlédl a řekl: „Házej si to po svý matce." Ivan hodil další kus kůry a s úsměvem zašeptal: „Mou mámu nech na pokoji, šprte." Petr se otočil a hodil po Ivanovi gumu. Učitel to uviděl a řekl mu, že za ním má po vyučování přijít do kabinetu. Když zazvonilo, učitel odešel první a v závěsu za ním spěchala spolužačka Marie. Pak vyšli ze třídy další lidé.

Petr dost nahlas řekl Ivanovi: „Ty seš kretén. Proč mě furt otravuješ? Všechno je pak na mě, budu z toho mít problém."

Ivan se smál: „Však sis taky hodil."

Petr: „Hele, až se mě zeptá, jak to bylo, tak já tě krýt nebudu."

Ivan se přestal smát: „To bys neudělal, bonzáku!"

Petr: „O co, že jo?"

Druhý den při hodině matematiky řekl učitel Ivanovi: „Ivane, o přestávce pojď prosím se mnou." Ivan se podíval na Petra a zamračil se na něho, ten zakroutil hlavou. Po hodině, když šel Ivan za učitelem, strčil do Petra.

Sedíš blízko nich, a tak jsi to všechno sledoval/a. Spolužák, který včera chyběl a sedí na druhé straně třídy, uviděl, jak Ivan do Petra strčil, a zeptal se tě, co se stalo. Pověz mu to.

Příloha 2

Převod tvrzení – popis vs. hodnocení

Z následujících vět vyberte ty, ve kterých je popis smíchaný s hodnocením.
Pokuste se hodnocení převést na čistý popis.

1. Ivan byl na Petra bezdůvodně naštvaný.

.....

.....

2. Včera na obědě si Lukáš pocákal tričko rajskou omáčkou.

.....

.....

3. Když jsme řešili, kam pojedeme na školní výlet, předsedkyně třídy se mě nezeptala na můj názor.

.....

.....

4. Náš učitel tělocviku je šikovný člověk.

.....

.....

5. Kamila se ve výuce příliš hlásí o slovo.

.....

.....

6. Karel je agresivní.

.....

.....

7. Jana byla tento týden denně první v řadě na obědy.

.....

.....

8. Učitelé, kteří dozorují o přestávce na chodbě, mi často neodpovídají na pozdrav.

.....

.....

9. Tereza mi řekla, že mi nesluší zelená.

.....

.....

10. Když máme třídnické hodiny, třídní si na naši třídu pořád stěžuje.

.....

.....

Příloha 3

Převod tvrzení – lektorský podklad k aktivitě *Popis vs. hodnocení*

1. Ivan byl na Petra **bezdůvodně naštvaný**.
   → Ivan na Petra zvýšil hlas, nebylo mi však jasné z jakého důvodu.

2. Včera na obědě si Lukáš pocákal tričko rajskou omáčkou.

3. Když jsme řešili, kam pojedeme na školní výlet, předsedkyně třídy se mě nezeptala na můj názor.

4. Náš učitel tělocviku **je šikovný člověk**.
   → Náš učitel tělocviku umí vyšplhat na laně až ke stropu bez použití nohou.

5. Kamila se ve výuce **příliš** hlásí o slovo.
   → Dnes se v hodině zeměpisu Kamila hlásila pokaždé, když se učitelka na něco zeptala.

6. Karel je **agresivní.**
   → Karel strkal do dvou svých spolužáků při čekání ve frontě na obědy.

7. Jana byla tento týden denně první v řadě na obědy.

8. Učitelé, kteří dozorují o přestávce na chodbě, mi **často** neodpovídají na pozdrav.
   → Dnes mi ani jeden ze tří učitelů dozorujících na chodbě, které jsem pozdravil, na můj pozdrav neodpověděl.

9. Tereza mi řekla, že mi nesluší zelená.

10. Když máme třídnické hodiny, třídní si na naši třídu **pořád stěžuje**.
    → Na posledních třech třídnických hodinách naše třídní mluvila o množících se stížnostech na chování naší třídy od ostatních učitelů.

Příloha 4
Zprávy o klimatickém summitu – přepis videí a otázky

Události

Pouze konkrétní a proveditelné závazky čeká generální tajemník OSN od summitu o klimatu. Setkání státníků se špičkami byznysu a občanských hnutí začalo v New Yorku před 3 hodinami. A cíl – omezit hlavní příčiny oteplování. Jeho známky a dopady na planetu jsou podle poslední studie Světové meteorologické organizace čím dál citelnější.

- António Guterres, generální tajemník OSN: „Stav klimatické nouze je závod, který prohráváme. Ale můžeme ho vyhrát. Klimatickou krizi jsme způsobili my. Řešení musí přijít od nás."

- Greta Thunbergová, švédská aktivistka: „Svými prázdnými slovy jste mi ukradli sny i dětství."

Naměřená data ukazují, že posledních pět let bylo nejteplejších v dějinách. Šedesát světových státníků právě teď představuje plány, jak vypouštění skleníkových plynů ve svých zemích omezí. Americký prezident Trump, známý vlažným přístupem k ochraně životního prostředí, se setkání neočekávaně taky zúčastnil – ale jen okrajově.

(…)

Do místa summitu teď ještě živě – v New Yorku je David Miřejovský.

- Už jsme slyšeli, že americký prezident nevystoupil – stejně jako zástupci dalších zemí, které se počítají mezi velké znečišťovatele. Může bez jejich účasti summit přinést hmatatelné úspěchy?

- Ano, může, protože státy, které zde dnes představují své plány, jsou extrémně ambiciózní. Pokud by se skutečně podařilo naplnit to, co tady dnes slibují, tak to efekt mít zcela určitě bude. Samozřejmě by bylo podstatně rychlejší plnění cílů, pokud by se už od začátku připojily země, jako jsou právě Spojené státy, Brazílie, Čína nebo Japonsko. Nicméně pokud velké světové ekonomiky jako například Indie a také velké evropské ekonomiky do několika desítek let zcela změní své hospodářství. To znamená, že budou vyrábět elektřinu pouze z jádra a obnovitelných zdrojů, a pokud přestanou vyrábět benzín a naftu z ropy, přestanou využívat automobily a stroje poháněné právě těmito pohonnými látkami, tak to bude znamenat obrovské změny celosvětově. Státy, které se dnes odmítají připojit, na to budou muset reagovat. Jedna velká změna už možná dnes proběhla. Donald Trump původně oznámil, že vůbec na klimatický summit nepřijde, a potom, byť jen na krátkou dobu, do sálu dorazil.

Jaké je hlavní sdělení zprávy?

Vypiš, jaká fakta se z videa dozvídáme:

.....

.....

.....

.....

Vypiš výroky, které vyjadřují názor autora/mluvčích:

.....

.....

.....

.....

Příloha 4
Zprávy o klimatickém summitu – přepis videí a otázky

Moje zprávy

A pojďme teďkon do Ameriky, tedy do Ameriky, tam je teď ten klimatický summit v New Yorku, kde je náš pan premiér a ministr Havlíček a ministr Brabec a taky je tam Greta. Greta, ta copatá Greta. Abysme se vrátili k tomu summitu, tak on že s žádným projevem tam nevystoupí, náš premiér. V tom OSN. Za to hned v úvodu vystoupila moje oblíbenkyně, v uvozovkách oblíbenkyně. Šestnáctiletá aktivistka Greta Thunbergová. Ano. Ta se jako toho nebála a velmi emotivně zkritizovala jednoho státníka vedle druhého, že s klimatem bojují málo. A dokonce řekla, že jí ukradli dětství.

Víte co, já ji budu citovat, tu mladou dámu: „Neměla bych tu být. Měla bych být ve škole, na druhé straně oceánu. Jak jste jen mohli? Vašimi prázdnými slovy jste mi ukradli mé sny a mé dětství," dodala třesoucím se hlasem. Ta dáma, Greta, ale to už, takhle, já, já si myslím, že už to bylo přehnaný, jo? Ten obsah těch slov, ten emotivní apel. Asi je za úvahu, stojí za úvahu, ale to, co tam předvedla, jak se u toho tvářila, jak tam říkala, že všichni vymřeme a že jsme jí ukradli dětství. A i ten verbální projev, pokud jste to slyšeli. No. No. Já bych jako dodal, že pokud jí někdo ukrad dětství, tak je to ona sama a ta její praštěná manažerka, která se jmenuje Holly Covaová, jo? Holly Covaová je manažerka tý Grety, která jí asi ty projevy píše a připravuje ji na to a tak. Vono jde o PR, ale moc jí nedochází důsledky těch kroků.

Narážím samozřejmě na to, že tahleta aktivistka kvůli strachu o přírodu a v rámci zachování emisí, nízkých emisí a tak dále, doplula na klimatický summit lodí. Letadlem by to prý nebylo ekologický. Tak já jenom, že teď budou muset do Ameriky přiletět její dva spolupracovníci, aby jachtu odvezli zase zpátky do Evropy, což ve svým výsledku, logicky, znamená úplně stejnej počet letenek, jako kdyby tam ona letěla rovnou, chápete, s tátou. To jenom, když jsme u toho ekologickýho chování, jo? Protože kdyby tam letěla rovnou, tak to byly dvoje letenky. Ona sice plula tou jachtou, akorát pro tu jachtu musí někdo přiletět a vodvézt ji zpátky, no. Ale já chápu, že čtrnáctidenní plavba vypadá v novinách lépe, a mám takovou jenom poznámku, jo? Já, když jsem viděl způsob, jak ona mluvila, tu dikci a tu formu, tak si myslím, možná, že by rodiče měli jako zasáhnout, jo? Protože šestnáctiletá dívka evidentně žije, začíná žít ve svém světě a nevím, podle mě to není zdravý, no, ale já jenom jsem byl z toho projevu takový zděšený. Tak.

Jaké je hlavní sdělení zprávy?

Vypiš, jaká fakta se z videa dozvídáme:

.....

.....

.....

.....

.....

Vypiš výroky, které vyjadřují názor autora/mluvčích:

.....

.....

.....

.....

.....

Příloha 5

Viděl jsem nový svět

Píše se rok 1605. Pozdní odpoledne ve španělském přístavním městě. Třípatrové domy, široká hlavní ulice vedoucí k moři a na jejím konci je vidět stěžeň velké plachetnice. Lidí ubývá, kdo měl zboží před krámem, ten uklízí. Plátěné stříšky, sudy, bedny, pytle, koše… Slunce brzy zapadne. Mezi jinými spěchá ulicí mladý muž. Skončila mu práce v dílně krejčího. Uhýbá do postranní uličky a mizí za dveřmi hospody. Usedá ke stolu v rohu a zdraví se s bratrem. Oba budou jíst po celodenní práci, ale ze všeho nejdříve se ten právě příchozí nadšeně pouští do vyprávění.

„Představ si, jdu z dílny, těším se na večeři a prodírám se lidmi na hlavní ulici. Najednou mě zastaví záda lidí, co stojí v hloučku. Nahlížím jim přes ramena a slyším hlas kohosi, jak vykřikuje: ‚Zlato! I děti ušmudlaný ho tam nosí kolem krku…‘ Prodral jsem se dopředu, abych viděl. Na bedně tam stál námořník. Nemytý, neholený, špinavý, trhan s okousanými nehty. Cítil jsem smrad z jeho huby, ve které mu zbylo jen pár zubů. Jistě byl nemocný, divně se mu leskly oči. Snad i šílený. Ale s ohněm v hlase hulákal o městě ze zlata, které viděl. Zlata tam prý musí být hory. Mlel různé věci. O jídle, o zvířatech a kytkách. O divných duhových ptácích. Ale lidé tam prý chodí nazí, oblečení jen do zlata a řemínků! Zval, kdo chce, ať se přidá k další výpravě. Člověče, brácho, přijet tam tak s balíkem pěkné látky pro ty naháče a vyměnit ji za to jejich zlato!“

Druhý z bratrů, pěstitel a prodavač zeleniny, si bere slovo: „Dějou se věci,“ povídá. „Takových křiklounů je teď plné město. Taky jsem jednoho cestou z tržnice na hlavní ulici potkal. Taky ho lidi v hloučku poslouchali. To byl ale vzdělaný člověk. Bylo na něm vidět, že byl dlouho na moři, ale moudrý, zkušený byl. V zemědělství rozhodně. Mluvil o novém světě s úrodnou půdou, která leží ladem. Vody všude dost a úroda několikrát do roka. A tamní veselí lidé, kteří rádi se vším pomůžou. Popisoval tvary a chutě divných velikých plodů, mluvil o koření, o nádherných květinách… Jel bych tam, člověče. Na dva na tři roky hospodařit. Dovézt semena a zkusit, co vzejde tady!“

Vtom se otevřely dveře a do hospody vstoupil s hlasitým pozdravem další muž. Směrem ke kuchyni zvučně zavolal: „Budu jíst!“ A pak ke všem ostatním prohlásil: „Za měsíc znovu odplouvá obchodní loď Ángulo de visión (pozn.: španělsky úhel pohledu). Kdo nemáte do čeho píchnout, jděte se zapsat zítra večer do krčmy Bufonadas (pozn.: španělsky bláznovství).“ Oba bratři zvedli obočí a jeden jako druhý, ve stejný okamžik nadšeně vymrštili paži směrem ke dveřím s výkřikem: „To je on!“

Zdroj:

FRÜHBAUEROVÁ, Petra, STEJSKAL, Ondřej, ed. *Moje cesta ke světu: Portfolio globálního vzdělávání.* Brno: NaZemi, 2017.

Příloha 5

O čem podle tebe příběh byl?

Kdo v příběhu vystupoval a co dělal?

Odkud bereš informace?

Která média podle tebe můžeme považovat za důvěryhodná?

Programy

Zprávy o konfliktech

Vzdělávací blok se zaměřuje na ozbrojené konflikty probíhající ve světě a na zprávy, které k nám o nich přicházejí. Zkoumá koncept zpravodajských hodnot a sleduje, co pro nás při přijímání zpráv určuje závažnost konfliktu. Účastníci a účastnice hledají, jak se jejich vnímání konfliktů následně promítá do jejich jednání.

Cíle

- Účastníci a účastnice identifikují vlivy, které utvářejí jejich představy o závažnosti ozbrojených konfliktů.
- Účastníci a účastnice pojmenují kritéria ovlivňující mediální sdělení a odvodí, jaké důsledky může mít jejich aplikace pro jednotlivé příjemce i celou společnost.

Doba trvání

135 minut (bez přestávek)

Věk

15+

Pomůcky

pracovní list pro každého, flipchart/tabule, fixy, cedule s popisky os (ohrožení – bezpečí, prostřednictvím zbraní – beze zbraní), dva provázky na vytvoření osového kříže, definice ozbrojeného konfliktu (napsaná na ceduli nebo připravená k promítnutí), plachty znázorňující počet obětí vybraných ozbrojených konfliktů, papíry a tužky pro každého, *Vybrané ozbrojené konflikty – lektorský podklad k aktivitě Konflikty a čísla* (příloha 1), *Informace o vybraných ozbrojených konfliktech – lektorský podklad k aktivitě Konflikty a čísla* (příloha 2), *Zpravodajské hodnoty* – kopie seznamu pro každého (příloha 3), *Náměty na články* – titulky a perexy zpráv o ozbrojených konfliktech pro skupiny (příloha 4), *Náměty na články – lektorský podklad k aktivitě Jak se z události stane zpráva* (příloha 5)

Kompetence globálního občanství

Nakládání s konflikty

Kritické myšlení a otevřená mysl

Cíle udržitelného rozvoje

16 Mír, spravedlnost a silné instituce

Realizace

Uvedení do tématu (5 minut)

Na začátku uveďte účastníky a účastnice do tématu a krátce představte, čemu se bude setkání věnovat: *Dnes se budeme věnovat vybraným ozbrojeným konfliktům, které se odehrávají ve světě. Podíváme se na to, jaké zprávy o nich dostáváme a jak tyto zprávy ovlivňují naše vnímání konfliktů a náš přístup ke světu.*

V úvodu upozorněte na náročnost tématu a dobrovolnou účast při všech aktivitách.

V průběhu celého programu máte možnost s účastníky a účastnicemi využívat pracovní list. Pokud se pro to rozhodnete, předem si jej dobře prostudujte a na začátku programu ho všem rozdejte. Pracovní list je možné plnohodnotně nahradit využíváním příloh v příslušných částech realizace.

Graf bezpečí (25 minut)

Program zahajte zmapováním postojů k bezpečí ve světě a k tomu, jakou roli v jeho udržování, či ohrožování hrají zbraně. Na zemi znázorněte pomocí provázků graf o dvou osách, které představují určitý rámec přemýšlení o bezpečí ve světě:

- osa X: ohrožení → bezpečí
- osa Y: prostřednictvím zbraní → beze zbraní

Vyzvěte účastníky a účastnice, aby se v rámci grafu pohybovali a vždy si stoupli na místo, které představuje jejich odpověď na otázku. Postupně pokládejte otázky:

- *Jak si představujete ideální svět?*
- *Jak se cítíte vy osobně v čase a prostoru, kde žijeme?* Po této otázce je vyzvěte, aby mezi sebou ve dvojicích či trojicích stojících poblíž sdíleli, proč se postavili zrovna tam. Několik důvodů můžete nechat zaznít.
- *Jak vnímáte svět celkově?* Opět nechte prostor pro sdílení mezi lidmi, kteří stojí blízko u sebe. Můžete je navést otázkami: *Proč jste se postavili zrovna tam? Liší se vaše pozice po druhé a třetí otázce? Proč ano/ne?*

Konflikty a čísla (60 minut)

Další část programu se věnuje konkrétním ozbrojeným konfliktům a zaměřuje se na to, co pro nás určuje jejich závažnost. Uveďte téma ozbrojených konfliktů: *Nejviditelnější narušení bezpečnosti ve světě představují ozbrojené konflikty. Těm se budeme nyní věnovat.*

Na začátek upřesněte, co je ozbrojený konflikt – sjednoťte si **definici ozbrojeného konfliktu**. Využít můžete například následující popis (komentář k jednotlivým bodům viz infobox):

- Ozbrojený konflikt je v mezinárodním právu konflikt mezi vojáky dvou a více států nebo mezi vojáky, paramilitárními skupinami či povstalci v rámci jednoho státu.
- Ozbrojený konflikt existuje už tehdy, když vojáci nebo paramilitární skupiny disponující alespoň regionálně omezenou mocí a hrozí, že svoji moc využijí.
- V ozbrojeném konfliktu válčící strany používají organizované násilí jako mocenský prostředek k prosazení cílů politických, náboženských, ideologických, ekonomických nebo jiných.

Definici ozbrojeného konfliktu, na které se shodnete, napište na tabuli nebo promítněte, aby ji měli všichni při další aktivitě na očích.

V následujících 15 minutách **zmapujte povědomí o probíhajících či nedávno proběhlých ozbrojených konfliktech**. Zadejte do dvojic úkol pojmenovat a sepsat tři nejzávažnější ozbrojené konflikty od 90. let minulého století. Vyzvěte dvojice, ať si zároveň napíší, v čem vidí závažnost vybraných konfliktů – proč vybrali právě tyto konflikty, na základě jakých kritérií. Výsledek pátrání ve dvojicích společně sepište na flipchart.

- Každá dvojice postupně řekne jeden konflikt, v druhém kole další a v posledním kole třetí, mají-li ještě takový, který dosud nezazněl.
- Na konci zjistěte, jestli ještě někoho napadá nějaký významný konflikt, který nebyl zmíněn. Doplňte maximálně jeden nebo dva.
- Na druhý flipchart společně sepište kritéria závažnosti, podle kterých dvojice vybíraly konflikty.

Uveďte další část s názvem **Posvátný prostor**. Požádejte o chvíli ticha, shrňte dosavadní průběh a vysvětlete, co se bude dít: *Vzpomněli jste si na množství ozbrojených konfliktů a vyjmenovali jste řadu kritérií, podle kterých lze hodnotit jejich závažnost. Pro nás bude v následující části klíčovým kritériem počet obětí. Ukážeme si nyní některé ze současných či nedávno skončených ozbrojených konfliktů, a to prostřednictvím plošného zobrazení počtu obětí.*

Představujte konflikty počínaje tím s nejnižším počtem obětí následující formou:

- Uveďte místo či název konfliktu, odpovídající datum, krátký komentář kontextu konfliktu a počet obětí.
- Rozložte plachtu, která představuje počet obětí.

Metodická poznámka: Žádost o ticho na začátku aktivity je zařazena z toho důvodu, že v této části by neměla vznikat diskuze (například o počtu obětí apod.). Skupina na sebe pouze nechá působit informace o ozbrojených konfliktech.

Nechte účastníky a účastnice ve volném psaní zachytit, co se v nich teď odehrává a nad čím přemýšlejí. Popište metodu volného psaní:

- Piš po celou dobu vše, co tě k tématu napadá.
- Piš souvislý text, ne jen jednotlivá hesla nebo body.
- Nevracej se k napsanému, nic neopravuj a nevylepšuj, co už je napsané. Nenech se ve svých nápadech brzdit pravopisem.
- Pokračuj v psaní, i když tě nic nenapadá – zapisuj i pomocné věty („Teď mě nic nenapadá...", „Jak by šlo pokračovat?"), ale snaž se vrátit k tématu.
- Psaní je pouze pro tebe, a pokud se budeš chtít o zapsané myšlenky podělit, bude to čistě na tvém rozhodnutí.

Zadejte otázky: *Co se mi honí hlavou? Jaké to ve mně vyvolalo pocity? Jaké mám otázky?*

- Po 4 až 5 minutách psaní je vyzvěte, aby si po sobě přečetli svůj text a podtrhli si v něm myšlenky, které jim připadají důležité. Dejte jim možnost v kolečku sdílet tyto své myšlenky, aniž by rozvíjeli vyjádření ostatních. Upozorněte, že kdo nechce, nemusí nic sdílet. Celá tato reflektivní část zabere přibližně 15 minut.

Jak se z události stane zpráva (35 minut)

Shrňte, co se odehrálo v první části programu, a uveďte následující část, která se bude věnovat médiím a zprávám: *V první části jsme vzpomínali na nedávné ozbrojené konflikty, přemýšleli jsme nad tím, proč je vnímáme jako závažné, a pak jsme si několik vybraných představili z hlediska počtu obětí. Teď se podíváme na to, proč jsou pro nás některé konflikty známé více a některé méně. Prozkoumáme, jak média vybírají události, ze kterých udělají zprávu, a jak řeší, co všechno se v dané zprávě objeví.*

Vraťte se ke kritériím závažnosti, podle nichž dvojice vybíraly konflikty v první části programu, a rozšiřte je o **kritéria důležitá pro média**: *O ozbrojených konfliktech se většinou dozvídáme ze zpravodajských médií. V první části jste vyjmenovali kritéria, která pro vás určují závažnost konfliktu. Média to dělají podobně: když vybírají zprávy, o nichž budou informovat, mají také pro tento výběr jistá kritéria.*

- *Podle čeho podle vás média vybírají zprávy, které zveřejní?*
- Pokud se odpovědi shodují s již zapsanými kritérii závažnosti, podtrhněte je. Pokud se objeví nová, doplňte je do seznamu jinou barvou.

Krátce představte **koncept zpravodajských hodnot** (viz infobox) a podívejte se na to, v kterých bodech se shoduje s vaším seznamem. Vysvětlete, že v následující půlhodině si s těmito hodnotami vyzkoušíte pracovat v novinářské roli, abyste se pak mohli bavit o tom, jaký vliv mají na zprávy: *Zpravodajské hodnoty rozhodují o tom, zda se událost promění ve zprávu v médiích. Zaměříme se teď na vybrané zprávy o konfliktech a vyzkoušíme si roli šéfredaktora, jenž musí vybrat zprávu, která se objeví v novinách. Na pomoc budete mít seznam zpravodajských hodnot, který vám může pomoci při výběru zpráv. Jedná se o hodnoty, jež popsali v roce 1965 Johan Galtung a Marie Rugeová a jež se dají použít pro zkoumání zahraničního zpravodajství.*

- Rozdělte účastníky a účastnice na skupiny po 3 až 4 lidech. Rozdejte všem seznam zpravodajských hodnot (příloha 3) a nechte krátký čas na jejich pročtení.

Vysvětlete, co konkrétně bude úkolem skupin: *Představte si, že jste v roli šéfredaktorů a šéfredaktorek.. Na stole se vám sešlo několik námětů na články, ale prostor ve zprávách je omezený. Vaším úkolem je vybrat jen jednu ze zpráv. Na výběru se ve skupině domluvte a připravte si odůvodnění, proč jste vybrali konkrétní zprávu a které z hodnot pro vás při výběru zprávy hrály roli.*

- Do skupin rozdejte vybrané náměty na zprávy o konfliktech (příloha 4, k výběru článků podrobněji viz metodická podpora).
- Až skupinky dokončí práci, nechte je představit jejich výběr i s odůvodněním, které hodnoty výslednou volbu ovlivnily, případně co dalšího je vedlo k výběru dané zprávy.

Zprávy a já – závěrečná reflexe (10 minut)

Program uzavřete přemýšlením nad limity našeho čtení zpráv a úvahou nad možnými důsledky, které toto čtení může mít. Zadejte téma pro rozhovor ve dvojicích: *Nyní, když jste se seznámili se zpravodajskými hodnotami a vyzkoušeli si výběr zpráv, se ve dvojicích pobavte o následující otázce: Kde jsou naše slepá místa (při přijímání zpráv) a proč?*

Po pár minutách diskuze ve dvojicích nechte zaznít zásadní myšlenky, které se v rozhovoru objevily, a v heslech je zapisujte na tabuli či flipchart, aby na ně všichni viděli. Společně s celou skupinou se pak zamyslete nad otázkami:

- *Jak mohou tato slepá místa ovlivňovat moje jednání?*
- *Jaké důsledky mohou mít pro společnost, která mě obklopuje?*

Infobox – Ozbrojený konflikt

Definice použitá v programu se snaží zachytit kategorie ozbrojených konfliktů definovaných v mezinárodním právu. Zahrnuje konflikty vnitrostátní i mezistátní včetně okupace, osvobozenecká hnutí a ostatní konflikty vedené armádou státu nebo jinými organizovanými ozbrojenými skupinami majícími velení (paramilitární skupiny).

- Ozbrojený konflikt je v mezinárodním právu konflikt **mezi vojáky více států nebo mezi vojáky, paramilitárními skupinami či povstalci v rámci jednoho státu.**

Použitý popis zahrnuje i potenciál, o který se mohou opírat různé taktiky a strategie znepřátelených stran, například hrozby teroristickým útokem nebo jaderné odstrašení (jinak také jaderná deterrence – teorie, podle které velikost jaderného arzenálu pomáhá udržovat ve světě stabilitu – úvaha je postavena na předpokladu, že se strany konfliktu budou chtít vyhnout použití jaderných zbraní, které by znamenalo totální zničení).

- Ozbrojený konflikt existuje už tehdy, když vojáci nebo paramilitární skupiny disponující alespoň regionálně omezenou mocí a **hrozí, že svoji moc využijí.**

Dále se snaží zachytit jeho podstatu a záměr.

- V ozbrojeném konfliktu válčící strany používají **organizované násilí** jako mocenský prostředek **k prosazení cílů** politických, náboženských, ideologických, ekonomických nebo jiných.

Infobox – Zpravodajské hodnoty

Zpravodajské hodnoty (v angl. orig. *news values*) jsou pojem, který jako první použil Walter Lippmann ve své knize *Public Opinion* z roku 1922 a který se od té doby stal jedním z klíčových konceptů mediálních studií. Zpravodajské hodnoty jsou znaky, jež rozhodují o proměně události ve zprávu v médiích a o tom, zda bude daná zpráva zařazena do hlavního zpravodajství.

V programu pracujeme s teorií Johana Galtunga a Mari Holmboe Rugeové z roku 1965, která byla výsledkem analýzy norského zahraničního zpravodajství. Ve své práci autoři popsali dvanáct hodnot, z nichž osm (1–8) považovali za univerzálně platné bez ohledu na kulturní, společenské a politické rozdíly a čtyři zbývající (9–12) pak za platné „přinejmenším" v „severozápadním" světě (vycházejí z tehdejšího dělení na kapitalistický západ a socialistický východ):

1. **Frekvence** – událost vyvinutá v jednom dni se stane zprávou spíše než událost rozvíjející se delší dobu.
2. **Práh pozornosti** – událost musí být hodna povšimnutí, obsažené hodnoty musejí mít jistou intenzitu. Jako příklad může posloužit hromadná autonehoda na dálnici D1 ve srovnání s autonehodou při výjezdu z garáže v Nové Vsi.
3. **Jednoznačnost** – jasnější, srozumitelnější událost má větší šanci být zprávou než ta, která vyžaduje vysvětlení.
4. **Etnocentrismus** (význam pro oslovovanou skupinu, kulturní blízkost) – událost musí být co nejblíže hodnotám dané kultury.
5. **Souznění** (předvídatelnost, poptávka) – čím více události splňují očekávání publika, například když jsou spojeny s něčím, co si publikum přeje nebo co očekávalo, tím snadněji se stanou zprávami. Stejně tak se do médií často dostanou zprávy, které potvrzují obecná přesvědčení. Jako příklad by mohl sloužit třeba výzkum, jenž potvrdí vysokou kriminalitu mezi Romy.
6. **Překvapení** (nepředvídatelnost, vzácnost) – událost musí být neočekávaná, nová.
7. **Kontinuita** – pokud se událost již jednou v médiích objevila, a byla tedy již jednou označena za hodnou pozornosti, roste pravděpodobnost, že o ní budou média informovat znovu.
8. **Variace** – pokud se médium věnuje zejména domácímu zpravodajství, pravděpodobně kvůli vyvážení zařadí i několik krátkých zpráv ze zahraničí.
9. **Vztah k elitním národům** – do médií snáze pronikne událost, jež se týká mocného či bohatého státu. Lze snadno vypozorovat, že zahraničnímu zpravodajství dominují Spojené státy, Rusko, Čína, Velká Británie či Francie, kdežto státy Jižní a Střední Ameriky či Afriky se do médií dostanou jen zřídka.
10. **Vztah k elitním osobám** – události, ve kterých figurují známé osobnosti, mají větší šanci stát se zprávou.
11. **Personifikace** – události vyprávěné jako příběhy o osobnostech, zejména vlivných a slavných, se spíše stanou zprávou.
12. **Negativita** – čím negativnější událost je, tím pravděpodobnější je, že se stane zprávou. Negativní události jsou často překvapivé, a navíc se lidé na tom, co je negativní, shodnou spíše než na tom, co je pozitivní.

Mezi těmito hodnotami pak existují určité vztahy:

- **Aditivita** – čím víc zpravodajských hodnot událost obsahuje, tím spíš se stane zprávou.
- **Komplementarita** – když některé hodnoty událost neobsahuje, může to být vyváženo posílením jiných hodnot.

Metodická podpora

Počet obětí – výběr kritéria pro práci s plachtami

Kritérium počtu obětí jsme zvolili s ohledem na hodnotu lidského života, která je pro nás například s hodnotou majetku nesrovnatelná. Přestože vnímáme, že hodnotou je život sám o sobě, že by bylo záhodno zahrnout do výčtu obětí zmařené životy dalších bytostí nebo že by bylo možné přemýšlet o větších celcích (například o ekosystémech), omezili jsme se ve výčtu na životy lidí. Důvodem je především dostupnost dat, dále lepší představitelnost pro zúčastněné a také ohled na záměr aktivity – širší diskuzí nutnou při obecnějším uchopení tématu by se aktivita od záměru odklonila.

Práce s plachtami vyjadřujícími počty obětí ozbrojených konfliktů

Část s názvem *Posvátný prostor* v aktivitě *Konflikty a čísla* je postavena na práci s emocemi. Záměrem představování konfliktů pomocí plachet znázorňujících počet obětí konfliktu je vytvořit atmosféru, v níž probíhá intenzivnější prožívání, po kterém následuje reflexe těchto prožitků. Vycházíme přitom z toho, že schopnost lidí vstřebávat informace může být vyšší, pokud je vnímání informace provázeno emocí, a také že psaná a mluvená reflexe je důležitým předpokladem k přenosu zkušenosti do praxe. Více viz Dalova pyramida učení, která zobrazuje vzájemný vztah užité vyučovací metody a efektivnosti vyučování.

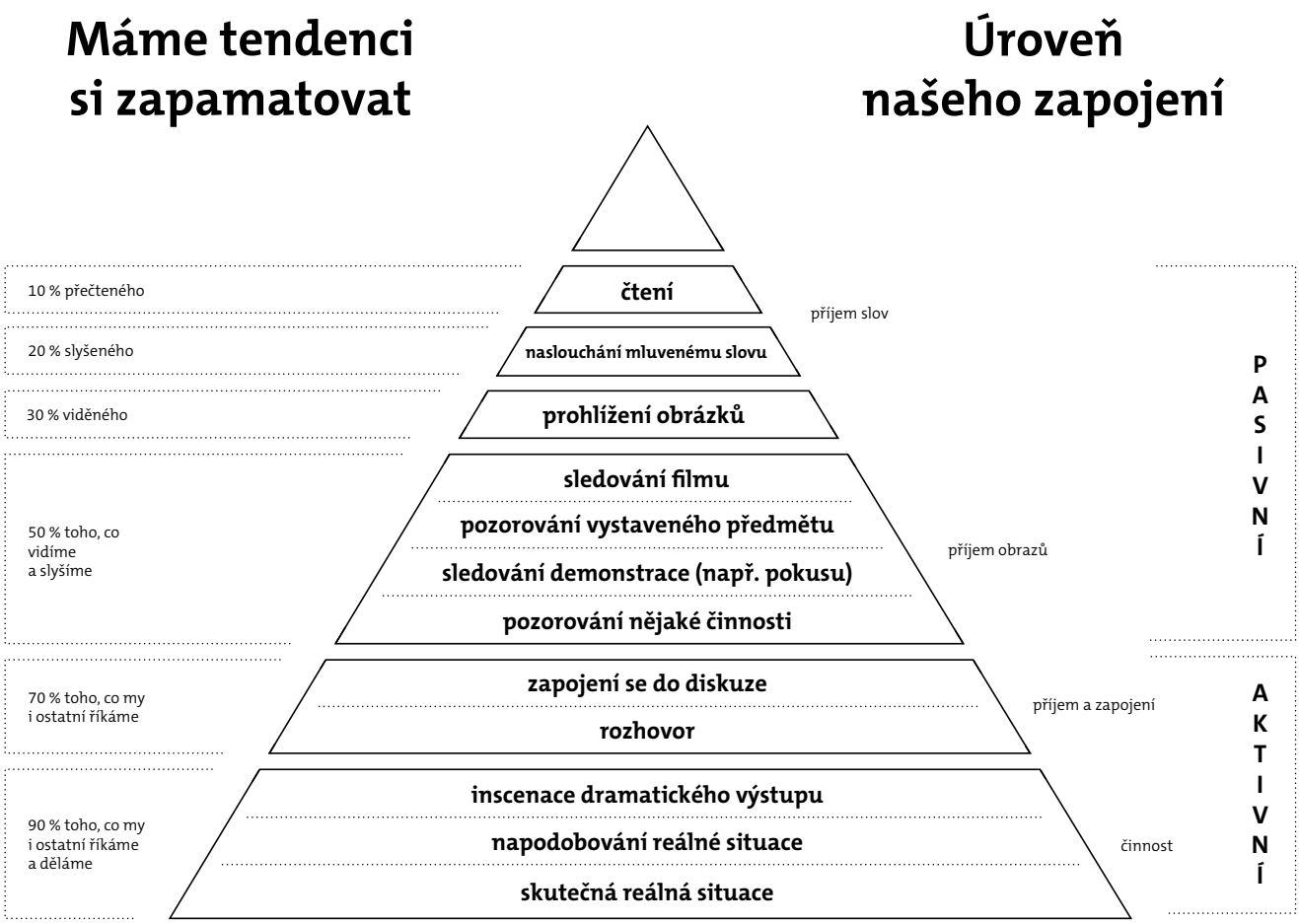

Plachty – příprava materiálu

Plachty se dají vyrobit z papíru nebo z textilie (dle velikosti – na menší stačí papír, na větší je vhodné použít látku). Na líci plachet by mělo být uvedeno místo a počet obětí konfliktu. Nápis je vhodné provést černou (kontrastní) barvou a měl by být dostatečně velký a čitelný. Barvu plachet doporučujeme bílou, případně s červeným orámováním. Plachty by měly mít jednoduchý design, který bude jasně sdělovat informaci a nebude odvádět pozornost. Velikost plachet musí vyjadřovat poměr mezi počty obětí jednotlivých konfliktů – níže je pro inspiraci nebo k použití uvedena tabulka s vybranými konflikty i s rozměry plachet.

Práce s náměty na články

Náměty na články jsou vytvořeny z titulků a perexů zpráv uveřejněných v online zpravodajských médiích. Informaci o zdroji konkrétního článku, stručné shrnutí obsahu článku a vodítko pro práci s hodnotami naleznete v příloze 3. Výběr článků je žádoucí doplňovat aktuálními zprávami, které účastníci a účastnice sledují.

Možnosti výběru článků pro práci ve skupinách

- Všechny skupiny mají čtyři stejné články související tematicky (mezinárodní konflikty, NATO, české zbraně). V reflexi je pak možné věnovat se srovnání, jak skupiny uvažovaly a co bylo pro každou ze skupin důležité.
- Každá ze skupin má jinou čtveřici tematicky souvisejících článků. Témata mohou být předem známá, aby si skupiny mohly vybrat. Diskuzi je možné vést směrem k tomu, co kdo vnímá jako důležité v daném tématu. Tato varianta pokrývá více témat.
- Každá ze skupin dostane jinou dvojici článků týkajících se stejného tématu (spojenci v Afghánistánu, Sýrie, teroristické útoky atd.) a vybere si jeden z nich. Můžete se bavit o tom, co může hrát roli při výběru úhlu pohledu, který média nabízejí.
- Všichni mají všechny články (v případě více času na práci s aktivitou) a jejich úkolem je sestavit denní zpravodajství (třeba výběr pěti článků). V rámci reflexe se můžete věnovat tomu, jaký obraz světa skupiny nabízejí.

Tipy pro další práci

Prozkoumávání konkrétního konfliktu

Na aktivitu *Konflikty a čísla*, ve které jsou prezentovány vybrané konflikty pomocí počtu obětí, lze navázat tak, že se budete hlouběji věnovat některému z představených konfliktů. Pro pátrání po informacích je třeba zajistit všem zúčastněným přístup k internetu.

Výběr konfliktu (5 minut)

Nechte zúčastněné vybrat konflikt, který by si přáli prozkoumat. Vybírat mohou z těch, které uvedli v části mapování současných ozbrojených konfliktů, či z těch, jež se objevily na plachtách. Každému ze skupiny přidělte 3 body, které má možnost přiřadit zaznamenaným konfliktům dle preference, o kterém konfliktu se chce dozvědět více. Body je možné rozdělit nebo dát všechny stejnému konfliktu. V následující části se budete věnovat konfliktu s nejvíce body.

Pro zkoumání vybraného konfliktu použijte metodu **„vím – chci vědět – dozvěděl/a jsem se“** (V–CH–D). Na tabuli nakreslete tabulku o třech sloupcích (V, CH a D) a stejnou tabulku si všichni překreslí k sobě.

Vím a chci vědět (15 minut)

Nechte dvojice přemýšlet o tom, co o vybraném konfliktu vědí nebo si myslí, že vědí. Mohou připisovat také nápady do sloupce „chci vědět“, pokud jsou to věci, které si chtějí ověřit nebo zjistit. Poté vyplňte společně s celou skupinou sloupec „vím“ a „chci vědět“ na tabuli. Jestliže se vzájemně vyvracejí dvě jistoty, zapište je do sloupce „chci vědět“. Je to prostor pro vedení skupiny k ověřování věcí, které si myslí, že vědí.

Pátrání (15 minut)

Každý si vybere jednu věc ze sloupce „chci vědět“. Ideální je, když se pokryje co nejvíce položek, avšak po stejné věci mohou pátrat třeba i dva lidé. V následujících 10 minutách je úkolem každého zjistit k otázce co nejvíce informací.

Dozvěděl/a jsem se (20 minut)

Sdílejte s celou skupinou, kdo se co dozvěděl. Do své tabulky si každý může zapisovat, co ho zaujme. Tento sloupec můžete v bodech zaznamenávat také na tabuli nebo lze požádat někoho ze skupiny, kdo bude v bodech zapisovat zjištěné informace přímo do počítače a ostatním pak tyto podklady rozešle.

Zdroje

Použité zdroje

- BĚLONOŽNÍKOVÁ, Jana. *Reakce na ozbrojený konflikt v Dárfúru*. Brno, 2008. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, katedra mezinárodního a evropského práva. Vedoucí diplomové práce Kateřina Novotná. Dostupné také z: https://is.muni.cz/th/107773/pravf_m/DP_Jana_Belonoznikova.pdf.
- CLAUSEWITZ, Carl von. *Vom Kriege: Hinterlassenes Werk des Generals Carl von Clausewitz*. Berlin: Ministerium für nationale Verteidigung, 1957.
- CRAWFORD, Neta C. *Update on the Human Costs of War for Afghanistan and Pakistan, 2001–2016. Cost of war* [online]. Boston: Watson Institute, Boston University, 2016 [cit. 17. 11. 2019]. Dostupné z: https://watson.brown.edu/costsofwar/files/cow/imce/papers/2016/War%20in%20Afghanistan%20and%20Pakistan%20UPDATE_FINAL_corrected%20date.pdf.
- DALE, Edgar. *Audio-visual methods in teaching.* New York: Dryden Press, [1946].
- GALTUNG, Johan, RUGE, Mari Holmboe. The Structure of Foreign News: The Presentation of Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspaper. In: *Journal of Peace Research*, vol. 2, no. 1, 1965. Pp. 64-91.
- JUKL, Marek. *Ženevské úmluvy a dodatkové protokoly (stručný přehled)* [online]. Praha: Český červený kříž, 2005 [cit. 20. 7. 2012]. Dostupné z: http://www.cervenykriz.eu/cz/mhp/konvence.htm.
- KAN, Paul Rexton. Mexico's "Narco-Refugees": The Looming Challenge for U.S. National Security. In: *SSI* [online]. Pennsylvania: Strategic Studies Institute, 2011 [cit. 3. 11. 2019]. Dostupné z: https://publications.armywarcollege.edu/pubs/2156.pdf.
- MORGAN, Patrick M. *Deterrence Now*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- NESEHNUTÍ. Vývoz českých zbraní do Egypta porušuje embargo Evropské unie (tisková zpráva). *Zbraně, nebo lidská práva?* [online]. Brno: NESEHNUTÍ, 20. 2. 2014 [cit. 22. 11. 2019]. Dostupné z: https://zbrane.nesehnuti.cz/index.php/vyvoz-ceskych-zbrani-do-egypta-porusuje-embargo-evropske-unie.
- *OHCHR: The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights* [online]. Ženeva: UN, ©1996-2019 [cit. 12. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.ohchr.org.
- Report says 220,000 died in Colombia conflict. *Aljazeera.com* [online]. Katar: Al Jazeera Media Network, © 2019, 25. června 2013 [cit. 3. 11. 2019]. Dostupné z: http://www.aljazeera.com/news/americas/2013/07/201372511122146399.html.
- STEELOVÁ, J. L. et al. *Čtením a psaním ke kritickému myšlení: Příručka II: Rozvíjíme kritické myšlení.* Praha: Kritické myšlení, o. s., 2007.
- The Refugees Operational Portal. *Operational Portal Refugee Situations* [online]. UNHCR: The UN Refugee Agency, 2013 [cit. 23. 10. 2019]. Dostupné z: https://data2.unhcr.org.
- UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. *Occupied Palestinian Territory* [online]. NY: OCHA, 2011 [cit. 23. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.ochaopt.org.
- UNRWA: *The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees* [online]. Amman, Gaza: UNRWA [cit. 7. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.unrwa.org.
- Vital Statistics: Total Casualties, Arab-Israeli Conflict. In: *Jewish Virtual Library* [online]. Maryland: American–Israeli Cooperative Enterprise, © 1998-2019, 2014 [cit. 3. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.jewishvirtuallibrary.org/total-casualties-arab-israeli-conflict.
- World Report 2019. *Humans Rights Watch* [online]. New York: Human Rights Watch, © 2019 [cit. 23. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.hrw.org/world-report/2019.
- YOUNG, Kirsten. UNHCR and ICRC in the former Yugoslavia: Bosnia-Herzegovina. In: *Icrc.org* [online]. Geneva: International Committee of the Red Cross, 2001 [cit. 3. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.icrc.org/ar/doc/assets/files/other/781_806_young.pdf.
- Zbrojař Strnad dál dodává do Ázerbájdžánu. Zbraně posílá přes Izrael, úřady prý o ničem neví. *Česká televize: ČT24* [online]. Praha: Česká televize, 18. 6. 2018 [cit. 22. 11. 2019]. Dostupné z: https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2513533-zbrojar-strnad-dal-dodava-do-azerbajdzanu-zbrane-posila-pres-izrael-urady-pry-o-nicem.
- Zpravodajské hodnoty. *Žurnalistika* [online]. Olomouc: UPOL, 2014 [cit. 23. 10. 2019]. Dostupné z: https://zurna-upol.blogspot.com/2014/12/zpravodajske-hodnoty.html.

Použité zdroje – příloha 2: Náměty na články

- Americké a vládní síly letos zabily v Afghánistánu více civilistů než vzbouřenci. *Novinky.cz* [online]. Praha: Právo, Seznam.cz, 31. července 2019, 10:09 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/clanek/americke-a-vladni-sily-letos-zabily-v-afghanistanu-vice-civilistu-nez-vzbourenci-40291643.
- Česko se podílí na destabilizaci světa a podpoře válek. *A2larm.cz* [online]. Praha: A2, 21. září 2017 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://a2larm.cz/2017/09/cesko-se-podili-na-destabilizaci-sveta-a-podpore-valek.
- Izrael zabil v pásmu Gazy 225 lidí, Hamas vyzval k třetí intifádě. *iDnes.cz* [online]. Praha: MAFRA, 27. prosince 2008, 10:54 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/izrael-zabil-v-pasmu-gazy-225-lidi-hamas-vyzval-k-treti-intifade.A081227_105500_zahranicni_jte.
- Londýn zasáhl teroristický útok: Kdo za ním stojí a kolik je obětí? *Blesk.cz* [online]. Praha: Czech News Center, březen 2017 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.blesk.cz/web/londyn-teroristicky-utok.
- Palestinci odpálili nálož pod izraelským jeepem. *Novinky.cz* [online]. Praha: Právo, Seznam.cz, 6. března 2008, 14:12 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/clanek/palestinci-odpalili-naloz-pod-izraleskym-jeepem-40189516.

- Protesty v Chile kvůli zdražení jízdenek si už vyžádaly 11 mrtvých, polovina stanic metra je zničená. *Lidovky.cz* [online]. Praha: MAFRA, 21. října 2019, 16:18 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/protivladni-protesty-v-chile-uz-si-vyzadaly-11-mrtvych-dalsich-60-lidi-bylo-zraneno.A191021_160802_ln_zahranici_zdp.
- Při protestech v Katalánsku bylo za týden zraněno téměř 600 lidí, čtyři lidé přišli během střetu s policií o oko. *Lidovky.cz* [online]. Praha: MAFRA, 21. října 2019, 8:27 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/pri-protestech-v-katalansku-bylo-za-tyden-zraneno-temer-600-lidi-4-zraneni-prisli-behem-stretu-s-pol.A191021_082751_ln_zahranici_ele.
- Rozehřívá se zamrzlý konflikt? Ázerbájdžán zaútočil v Karabachu na Armény. *E15.cz* [online]. Praha: Czech News Center, 3. dubna 2016, 7:15 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.e15.cz/zahranicni/rozehriva-se-zamrzly-konflikt-azerbajdzan-zautocil-v-karabachu-na-armeny-1284546.
- Tři čeští vojáci zahynuli při hlídce v Afghánistánu po útoku sebevraha. *iDnes.cz* [online]. Praha: MAFRA, 5. srpna 2018, 11:46 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/afghanistan-utok-ceska-armada-mrtvi.A180805_104144_zahranicni_bur.
- Turecko vede pozemní útok proti Sýrii, po dělostřelecké a letecké přípravě. *iDnes.cz* [online]. Praha: MAFRA, 9. října 2019, 15:28 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/turecko-invaze-do-syrie-zacala-reuters.A191009_152033_zahranicni_kha.
- USA, Velká Británie a Francie zaútočily na Sýrii. Cílem má být zničení chemických zbraní. *Lidovky.cz* [online]. Praha: MAFRA, 14. dubna 2018, 3:06 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/usa-velka-britanie-a-francie-utoci-na-syrii-uder-ma-znicit-zarizeni-na-vyvoj-a-vyrobu-chemickych-zbr.A180414_025741_ln_zahranici_gib.
- V dovolenkovém ráji Čechů hrozí teror: Společnosti ruší lety do Egypta! *Expres.cz* [online]. Praha: MAFRA, 21. července 2019, 11:47 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.expres.cz/zpravy/kahira-egypt-lety.A190721_111016_dx-zpravy_stes.
- V Kongu hrozí válka, desetitisíce lidí utíkají před násilím. *Novinky.cz* [online]. Praha: Právo, Seznam.cz, 30. října 2008, 10:15 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/clanek/v-kongu-hrozi-valka-desetitisice-lidi-utikaji-pred-nasilim-40211347.
- Výbuch ve východoafghánské mešitě si vyžádal 62 obětí a desítky zraněných. *Lidovky.cz* [online]. Praha: MAFRA, 18. října 2019, 15:05 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/vybuch-ve-vychodoafghanske-mesite-si-vyzadal-62-obeti-a-desitky-zranenych.A191018_145919_ln_zahranici_ele.

Rozšiřující zdroje

- BAHBOUH, Radvan. Co (ne)víme o učení. In: *Konference Úspěch pro každého žáka 2018*. 24. dubna 2018. Dostupné z: https://slideslive.com/38907423/co-nevime-o-uceni.
- FREIDINGEROVÁ, Tereza et al. *Jak rozumět mediálním sdělením o migraci*. Praha: Člověk v tísni, o. p. s., 2015. Dostupné také z: https://www.varianty.cz/download/docs/1120_jak-rozumet-medialnim-sdelenim-o-migraci.pdf.
- Kužel zkušenosti. *Edgar Dale* [online]. Praha: PedF UK, 2007. Dostupné z: http://it.pedf.cuni.cz/strstud/edutech/2006_Dale_Ovsenak/cone_of_learning.html.
- LABANCA, Nicola. *Válečné konflikty dneška od roku 1945 do současnosti*. Praha: Fortuna Libri, 2009.
- *MediálníGramotnost.cz* [online]. Praha: Centrum pro mediální studia Fakulty sociálních věd UK, 2012. Dostupné z: http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz.
- *MQtester – Změřte si mediální gramotnost* [online]. ČR: jsns.cz, 2019. Dostupné z: https://mqtester.jsns.cz.
- *Na faktech záleží* [online]. Praha: Manipulátoři.cz. Dostupné z: https://manipulatori.cz.
- *OHCHR: The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights* [online]. Ženeva: UN, © 1996-2019 [cit. 12. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.ohchr.org.
- *Svět médií* [online]. Praha: Michal Kaderka. Dostupné z: http://svetmedii.info.
- *The UN Refugee Agency* [online]. Ženeva: UNHCR, © 2001-2019. Dostupné z: https://www.unhcr.org.
- *UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. Occupied Palestinian Territory* [online]. NY: OCHA, 2011 [cit. 23. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.ochaopt.org.
- *World Report 2019. Humans Rights Watch* [online]. New York: Human Rights Watch, © 2019 [cit. 23. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.hrw.org/world-report/2019.
- *Zbraně, nebo lidská práva?* [online]. Brno: NESEHNUTÍ. Dostupné z: https://zbrane.nesehnuti.cz.
- *Zbraně pod kontrolou* [online]. Praha: Amnesty International ČR. Dostupné z: https://www.amnesty.cz/zbrane-pod-kontrolou.
- *Zvolsi.info* [online]. Brno: Zvol si info, © 2019. Dostupné z: https://zvolsi.info.

Doporučené zdroje

- JUKL, Marek. *Ženevské úmluvy a dodatkové protokoly (stručný přehled)* [online]. Praha: Český červený kříž, 2005. Dostupné z: http://www.cervenykriz.eu/cz/mhp/konvence.htm.
- Zpravodajské hodnoty. *Žurnalistika* [online]. Olomouc: UPOL, 2014. Dostupné z: https://zurna-upol.blogspot.com/2014/12/zpravodajske-hodnoty.html.

Pracovní listy

Zprávy o konfliktech

Lekce se věnuje ozbrojeným konfliktům, které se odehrávají ve světě. Zkoumá, jak s informacemi pracují zpravodajská média, která nás o dění ve světě informují. Sleduje také, jak zprávy ovlivňují nás – příjemce zpráv, naše vnímání konfliktů a náš přístup ke světu.

Klíčová slova: ozbrojený konflikt, zpravodajské hodnoty, média

Ozbrojený konflikt

Pro ozbrojený konflikt by se dalo nalézt mnoho definicí. Jako vodítko pro další práci jsme vybrali následující definici, která zahrnuje konflikty vnitrostátní i mezistátní včetně okupace a osvobozeneckých hnutí i ostatní konflikty vedené armádou státu nebo jinými organizovanými ozbrojenými skupinami, tzv. paramilitárními skupinami:

- Ozbrojený konflikt je v mezinárodním právu konflikt **mezi vojáky více států nebo mezi vojáky, paramilitárními skupinami či povstalci v rámci jednoho státu**.
- Ozbrojený konflikt existuje už tehdy, když vojáci nebo paramilitární skupiny disponující alespoň regionálně omezenou mocí a **hrozí, že svoji moc využijí**.
- V ozbrojeném konfliktu používají válčící strany **organizované násilí** jako mocenský prostředek **k prosazení cílů** politických, náboženských, ideologických, ekonomických nebo jiných.

Úkol: Vzpomeň si na tři nejzávažnější ozbrojené konflikty od 90. let minulého století a popiš, v čem vidíš jejich závažnost:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Volné psaní: Co se ti honí hlavou? Jaké to v tobě vyvolalo pocity? Jaké máš otázky?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jak se z události stane zpráva

O ozbrojených konfliktech se většinou dozvídáme ze zpravodajských médií. V první části jsme vzpomínali na ozbrojené konflikty a vybírali je podle jejich „závažnosti". Média to dělají podobně: když vybírají události, o kterých budou informovat, mají pro svůj výběr jistá kritéria.

Úkol: Sepiš kritéria, podle kterých dle tvého názoru média vybírají události, o nichž budou informovat:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Slovníček pojmů
Zpravodajské hodnoty: Zpravodajské hodnoty jsou znaky, které rozhodují o tom, zda se událost stane zprávou v médiích a zda bude zařazena do hlavního zpravodajství.

Víš, že...
… zpravodajské hodnoty (v angl. news values) jsou pojem, který jako první použil Walter Lippmann ve své knize *Public Opinion* z roku 1922? Od té doby je to jeden z klíčových konceptů mediálních studií.

Úkol: Prostuduj přílohu *Zpravodajské hodnoty* podle Johana Galtunga a Mari Holmboe Rugeové z roku 1965. Soupis hodnot ti poslouží jako pomůcka pro další práci.

Úkol: Představ si, že jsi v roli šéfredaktora. Na stole se ti sešlo několik námětů na články (příloha 4), ale prostor ve zprávách je omezený. Úkolem vaší skupiny je vybrat jen jednu událost, o které budete informovat. Na výběru se ve skupině domluvte a připravte si odůvodnění, proč jste vybrali právě tuto zprávu a které z hodnot jste při výběru upřednostnili.

Událost dne a proč o ní informovat:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Závěrečné ohlédnutí

Čtení zpráv má svoje limity – pozadí vzniku zprávy se můžeme jen domýšlet. Při přijímání zpráv prostě existují „slepá místa".

Úkol: Odpověz si na následující otázky:

Kde jsou naše slepá místa při přijímání zpráv a proč?

.....

.....

.....

Jak mohou tato slepá místa ovlivňovat moje jednání?

.....

.....

.....

Jaké důsledky mohou mít pro společnost, která mě obklopuje?

.....

.....

.....

Příklady ozbrojených konfliktů

Teroristické útoky v Paříži
Série koordinovaných teroristických útoků, které proběhly v noci z 13. na 14. listopadu 2015 na šesti místech v hlavním městě Francie. Při útocích zemřelo 131 civilistů a 7 pachatelů a 413 lidí bylo zraněno. K útokům se přihlásila organizace Islámský stát a označila je za odplatu za francouzské nálety v Sýrii a Iráku.

Izraelská okupace Palestiny
Konflikt na území Izraele a Palestiny začal již v roce 1948 vyhlášením nezávislého státu Izrael. Na okupovaných územích Izrael buduje svoje osady, přičemž vojenskou přítomnost na palestinském území a budování osad považuje mezinárodní společenství za nelegální. Česká republika je od vzniku Izraele jeho silným spojencem.

Invaze do Afghánistánu
Konflikt zahájily Spojené státy americké a Velká Británie v reakci na teroristické útoky z 11. září 2001 na Světové obchodní centrum. Cílem bylo zničení islamistického režimu Tálibán. Všechny zúčastněné strany se dopouštějí válečných zločinů: Tálibán masových vražd civilistů, bombových útoků ve městech nebo útoků na zdravotnická zařízení, USA zase používají zakázané chemické zbraně, útočí na civilní objekty (nemocnice Lékařů bez hranic) a při náletech dronů útočí přibližně v 90 % na civilní obyvatelstvo. ČR má v Afghánistánu od počátku konfliktu své vojáky.

Mexická drogová válka
Konflikt se odehrává mezi mexickou vládou a několika drogovými kartely, které bojují o kontrolu nad vývozem drog do USA. Válku proti kartelům vyhlásil v roce 2006 prezident Felipe Calderón, jenž do boje nasadil až 50 000 vojáků. Před násilím se civilisté snaží utéct do sousedních USA, které reagovaly „zavíráním" hranic.

Gerilová válka v Kolumbii
Kolumbijská vláda se v 60. letech minulého století rozhodla násilně potírat politickou opozici. V reakci na to vznikaly levicové ozbrojené skupiny, jež začaly vést s vládou tzv. gerilovou válku. Gerily se brzy dostaly do konfliktu s drogovými magnáty, kteří v konfliktu začali hrát zásadní roli, protože všechny zapojené skupiny mají příjmy z obchodu s drogami.

Válka v Iráku (druhá válka v Zálivu)
Konflikt začal v roce 2003 invazí koaličních vojsk vedených USA do Iráku. Záminkou byly nepravdivé informace o přítomnosti zbraní hromadného ničení (Američané věděli, že informace nejsou pravdivé). Koalice svrhla režim Saddáma Husajna a zahájila okupaci Iráku, která trvala až do roku 2011. V důsledku konfliktu zemřelo několik set tisíc lidí (data o počtu obětí se pohybují od 110 000 až k více než milionu obětí) a došlo k vzestupu Islámského státu.

Klimatická krize v Dárfúru
Konflikt vznikl v kontextu změny klimatu, která v posledních dvou dekádách vedla k dramatickému snížení srážek, desertifikaci, snižování zemědělských výnosů a nedostupnosti vody.

Občanská válka v Sýrii
Občanská válka v Sýrii je mnohostranný konflikt mezi vládou Bašára al-Asada a množstvím vnitřních i vnějších sil, které bojují jednak proti vládě, ale také mezi sebou v různě měnících se spojenectvích. Mezinárodní organizace kritizují všechny zapojené strany (syrskou vládu, Islámský stát, opoziční rebelské skupiny, Rusko, Turecko, koalici vedenou Spojenými státy a další) za vážné porušování lidských práv a masakry civilního obyvatelstva.

Genocida ve Rwandě
V roce 1994 došlo ve Rwandě k masovému vyvražďování etnické skupiny Tutsiů etnikem Hutuů. Zavražděno bylo přes 800 000 lidí a 2 miliony lidí uprchly. K vyrovnání se s minulostí a nastolení spravedlnosti se začal využívat systém usmiřování zvaný gacaca (restorativní spravedlnost). Nyní se etnické skupiny nerozlišují a všichni se nazývají Rwanďané.

Druhá válka v Kongu (velká africká válka, africká světová válka)
Válka v Kongu v letech 1998 až 2003 byla největším a nejkrvavějším konfliktem od druhé světové války. Bylo do ní zapojeno devět afrických států a 25 ozbrojených skupin a v jejím důsledku zemřelo 5,4 milionu lidí. Neúnosně dlouhé trvání války bylo mj. zapříčiněno rozsáhlou ilegální těžbou a prodejem nerostných surovin, zejména drahých kovů.

Příloha 1

Vybrané ozbrojené konflikty – lektorský podklad k aktivitě *Konflikty a čísla*

V následující tabulce jsou uvedeny vybrané ozbrojené konflikty s doplňujícími informacemi a s doporučenými rozměry plachet, pomocí kterých se znázorňuje počet obětí jednotlivých konfliktů. Konflikty, které jsme vybírali, splňují definici představenou v úvodu aktivity *Konflikty a čísla* a široký záběr od teroristických útoků, jež jsou mediálně dobře pokryté, přes rychlé i vleklé konflikty z různých částí světa až k jedněm z nejtragičtějších událostí ze Rwandy a Demokratické republiky Kongo, o kterých často nemají lidé tušení. Stručné informace o uvedených konfliktech naleznete v příloze 4.

Konflikt	Čas	Počet mrtvých (zdroj vč. data)	Poznámka k číslu	Počty uprchlíků a IDP´s (vnitřně přesídlených)	Strany	Plachta
Teroristické útoky v Paříži	13. 11. 2015	130 (F, 2015)	6 míst, 413 zraněných	---	Islámský stát	0,5 x 0,5 cm
Útoky z 11. září (9/11)	11. 9. 2001	2996 (NY, 2001)	civilisté z 90 zemí, 55 vojáků	---	Al Kaida	4 x 4 cm
Masakr ve Srebrenici	červenec 1995	8373 (Srb., 1995)	zavražděni převážně bosenští muži	děti, ženy a staří lidé (25–35 tisíc lidí) byli z místa odvezeni autobusy	srbská armáda (VRS), paramilitární skupina Škorpióni	10 x 10 cm
Izrael a Palestina od roku 2000 (konflikt trvá od roku 1948)	2000 – říjen 2019	9720 (OCHA, 2019)	od roku 2014: zabito 1450 Palestinců a 96 Izraelců – 15x větší pravděpodobnost, že budou zabiti Palestinci	konflikt trvá od roku 1948, UNRWA registruje přes 5,5 milionu uprchlíků	Izrael okupující palestinská území x palestinské povstalecké skupiny (Hamás, Hnutí za osvobození Palestiny a další)	13 x 13 cm
Občanská válka na Srí Lance	1983–2009	80 000 až 100 000 (UN, 2009)	přibližně polovina z počtu obětí jsou civilisté	přes 100 000 uprchlíků, nejvyšší počet IDP´s: 800 000 v roce 2001	vládní vojska Srí Lanky x Tamilští tygři, Indická armáda (mírové jednotky)	50 x 40 cm
Válka v Afghánistánu	2001–současnost	110 000 (UNAMA, 2016)	přibližně třetinu tvoří civilisté	2018: 2,7 milionu uprchlíků, 2,1 milionu IDP´s	USA a UK, NATO x Tálibán, al-Káida, Bin Ladin	65 x 40 cm
Mexická drogová válka	2006–současnost	115 000 (Mex., 2018)	odhad 2007–2018	odhadem přes 200 000 lidí opustilo svoje domovy od vyhlášení války, karavany migrantů do USA	mexická vláda x drogové kartely	65 x 40 cm

Příloha 1

Konflikt	Čas	Počet mrtvých (zdroj vč. data)	Poznámka k číslu	Počty uprchlíků a IDP´s (vnitřně přesídlených)	Strany	Plachta
Válka v Bosně a Hercegovině	1992–1995	200 000 (ICRC, 1995)	odhady počtu obětí jsou od 25 do 329 tisíc	700 000 uprchlíků do západní Evropy, 500 000 uprchlíků do okolních zemí, 1,3 milionu IDP´s	Bosna, Jugoslávská lidová armáda, NATO	90 x 40 cm
Konflikt v Kolumbii	1964–současnost	220 000 (NCHM, 2013)	přes 170 000 mrtvých jsou civilisté	2017: 340 000 uprchlíků, 2018: 7,6 milionu IDP´s	kolumbijská vláda x paramilitární skupiny, drogové kartely	90 x 45 cm
Válka v Iráku	2003 – (2007) 2011	110 000 až více než 1 000 000	zdroje dat se významně liší, počet obětí je sporný	v tomto období zhruba: 2,3 milionu uprchlíků, 1,2 milionu IDP´s	USA x režim Saddáma Husajna	105 x 50 cm
Krize v Dárfúru	2003–současnost	400 000 (UN, 2015)	probíhá genocida černošského obyvatelstva	2019: více než 2,3 milionu lidí vyhnáno ze svých domovů	súdánská vláda Umara al-Bašíra x rebelské skupiny	110 x 80 cm
Válka v Sýrii	2011–současnost	511 000 (SOHR, 2018)	přibližně třetina mrtvých je civilní obyvatelstvo	2019: 5,6 milionu uprchlíků, 6,6 milionu IDP´s	syrská vláda Bašára Asada x opozice, islamisté, kurdské regiony	140 x 90 cm
Genocida ve Rwandě	7. 4. – 15. 6. 1994	800 000 (UN, 1994)	spodní odhad	1994: přes 2 miliony uprchlíků	Hutuové na Tutsiích	150 x 120 cm
Válka v Demokratické republice Kongo	1998–2003 (současnost)	5 400 000 (IRC, 2008)	spodní odhad	2019: 880 000 uprchlíků, 2017: 4,5 milionu IDP´s	II. konžská válka: 9 států, 25 ozbrojených skupin	300 x 150 cm

Zdroje odhadu počtu mrtvých

F, NY, Srb., Mex. – místní úřady
ICRC – International Committee of the Red Cross (humanitární instituce spadající pod mezinárodní hnutí Červený kříž a Červený půlměsíc)
IRC – International Rescue Committee (globální humanitární nevládní organizace)
NCHM – National Centre for Historical Memory (kolumbijská státem zřízená instituce pro vypořádání minulosti)
OCHA – United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (Úřad pro koordinaci humanitárních záležitostí)
OHCHR – Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (Úřad Vysokého komisaře OSN pro lidská práva)
SOHR – The Syrian Observatory for Human Rights (lidskoprávní nevládní organizace sledující dění v Sýrii)
UN – United Nations (Organizace spojených národů)
UNAMA – United Nations Assistance Mission in Afghanistan (Asistenční mise Organizace spojených národů v Afghánistánu)

Příloha 1

Rozměry plachet neodpovídají přesným číselným poměrům počtů obětí, ale snaží se tento poměr zachytit tak, aby byl na pohled zřejmý a dalo se zároveň v jedné místnosti pracovat s počty obětí v řádu stovek i milionů.

Upozornění pro práci s daty:

- Počty obětí se u probíhajících konfliktů někdy i poměrně rychle mění – aktuální data je potřeba před realizací dohledat nebo uvádět datum, ze kterého data pocházejí (zde 2021).
- Informace o počtech obětí se někdy výrazně různí podle zdroje, který data přináší, a podle použité metodiky (odhady na základě rozhovorů, počítání těl apod.). Informace o počtu obětí jsou také používány jako nástroj politické propagandy – při práci je třeba tuto skutečnost brát na vědomí a spíše než se věnovat co nejpřesnějšímu vyčíslení obětí doporučujeme zaměřit se na velikost tragédie a kontext, ve kterém proběhla.

Příloha 2

Informace o ozbrojených konfliktech – lektorský podklad k aktivitě *Konflikty a čísla*

Teroristické útoky v Paříži

Série koordinovaných teroristických útoků, které proběhly v noci ze 13. na 14. listopadu 2015 na šesti místech v hlavním městě Francie. Při útocích zemřelo 131 civilistů a 7 pachatelů, 413 lidí bylo zraněno. K útokům se přihlásila organizace Islámský stát a označila je za odplatu za francouzské nálety v Sýrii a Iráku. V důsledku útoků byl v zemi vyhlášen výjimečný stav a dočasně byly uzavřeny hranice. Výjimečný stav nakonec trval až do listopadu 2017, kdy byl nahrazen protiteroristickým zákonem zvyšujícím pravomoci ministerstva vnitra a policie. Zvýšil se také rozpočet obranných složek a zesílila kontrola finančních toků.

Útoky z 11. září (911)

Série koordinovaných teroristických útoků, které proběhly 11. září 2001 ve Spojených státech amerických. Útočníci z organizace al-Káida unesli čtyři letadla na komerčních linkách, se dvěma z nich narazili do věží „dvojčat" Světového obchodního centra (WTC) v New Yorku, další letadlo narazilo do Pentagonu a čtvrté se zřítilo po boji s pasažéry na cestě k cíli. Náraz letadel do věží WTC způsobil jejich zhroucení, dále pak zhroucení budovy WTC7 a poškození či zničení dalších budov v areálu (zdůvodnění zhroucení jedné z věží a WTC7 je však stále diskutováno). Zemřelo 2996 lidí (včetně 19 útočníků). Americká administrativa v důsledku útoků vyhlásila „válku proti terorismu", která zahrnuje mnoho vojenských operací na různých místech planety (v Afghánistánu, Iráku, Somálsku, Saúdské Arábii a dalších zemích). Zesílila se bezpečnostní opatření na letištích. Vládní agentury začaly masivně sledovat a sbírat data uživatelů internetu.

Masakr ve Srebrenici

Válečný zločin spáchaný v červenci 1995 během války v Bosně a Hercegovině, při kterém bylo srbskými jednotkami pod vedením Ratka Mladiče plánovaně zavražděno přes 8000 bosenských mužů. Po obsazení Srebrenice srbskými jednotkami bylo přes třicet tisíc lidí odvedeno z města, zbylí muži a chlapci byli povražděni. Událost je považována za jeden z největších masakrů v Evropě od druhé světové války, byla klasifikována jako akt genocidy.

Izrael a Palestina

Ozbrojený konflikt probíhající na území Izraele a Palestiny začal již v roce 1948 vyhlášením nezávislého státu Izrael po odchodu Britů, kteří území spravovali od roku 1919, po první světové válce a pádu Osmanské říše. V sérii válek s okolními arabskými státy Izrael postupně obsadil území, která byla určena pro vytvoření arabského státu v Palestině. Na okupovaných územích buduje a rozšiřuje svoje osady, přičemž vojenská přítomnost na palestinském území a budování osad považuje mezinárodní společenství za nelegální, v rozporu s mezinárodním právem. Konflikt si od svého počátku vyžádal přes 100 000 obětí (z toho cca 20 % Izraelců, 80 % Palestinců) a v jeho důsledku je registrováno 5,5 milionu uprchlíků. Od roku 2000, kdy začala 2. intifáda (arabský výraz pro povstání), zemřelo dalších téměř 10 000 lidí, přičemž nepoměr mezi počtem obětí na palestinské a izraelské straně se neustále zvětšuje (od roku 2014 bylo zabito 1450 Palestinců, z většiny civilistů, a 96 Izraelců). Česká republika je od vzniku Izraele jeho silným spojencem.

Občanská válka na Srí Lance

Ozbrojený konflikt, který probíhal na ostrově Srí Lanka v Indickém oceánu. Konflikt začal v roce 1983 povstáním organizace Tygři osvobození tamilského Ílamu (Tamilští tygři), která se snažila na severu a východě ostrova vytvořit samostatný stát. Válka skončila v roce 2009 porážkou Tamilských tygrů. V důsledku konfliktu zemřelo podle odhadů 80 až 100 tisíc lidí, z nichž přibližně polovina jsou civilisté (reálná čísla jsou ale pravděpodobně vyšší). V konfliktu hrála roli i Česká republika, která v době probíhajícího konfliktu i přes kritiku vyvážela na Srí Lanku zbraně.

Válka v Bosně a Hercegovině (Bosenská válka za nezávislost)

Mezinárodní konflikt v letech 1992 až 1995, který byl součástí rozpadu Jugoslávie. Bosna a Hercegovina byla multietnickým územím, kde žili muslimští Bosňáci, ortodoxní Srbové a katoličtí Chorvati. V roce 1992 po vyhlášení nezávislosti Slovinska a Chorvatska proběhlo přes odpor Srbů referendum také v Bosně. Hlasování dopadlo ve prospěch nezávislosti. Srbská strana výsledky neakceptovala a poslala do země armádu. Konflikt provázely etnické čistky a genocida, nejhorší masakr proběhl ve Srebrenici.

Příloha 2

Válka v Afghánistánu

Konflikt je součástí operace Trvalá svoboda, která byla zahájena Spojenými státy americkými a Velkou Británií v reakci na teroristické útoky z 11. září na Světové obchodní centrum. Cílem bylo zajetí Usámy bin Ládina a dalších členů al-Káidy a zničení islamistického režimu Tálibánu, dále pak nastolení míru, ochrana obyvatelstva a ustavení místní samosprávy. Všechny zúčastněné strany se dopouštějí válečných zločinů a teroru civilistů, Tálibán masových vražd civilistů, bombových útoků ve městech, útoků na zdravotnická zařízení, USA používají zakázané chemické zbraně, útočí na civilní objekty (nemocnice Lékařů bez hranic) nebo při náletech bezpilotních letounů útočí přibližně v 90 % na civilní obyvatelstvo. Výsledkem konfliktu je přes 100 000 mrtvých a skoro 5 milionů vysídlených lidí. Česká republika má v Afghánistánu od počátku konfliktu své vojáky.

Mexická drogová válka

Ozbrojený konflikt, který se odehrává mezi mexickou vládou a zároveň několika drogovými kartely, jež mezi sebou bojují o kontrolu nad vývozem drog do Spojených států amerických. Válku proti kartelům vyhlásil v roce 2006 prezident Felipe Calderón, který do boje proti kartelům nasadil až 50 000 vojáků. Kartely v Mexiku působí už několik dekád, v 90. letech se ale začal zvětšovat jejich vliv po zániku kartelů kolumbijských. Boj s kartely znesnadňuje rozsáhlá korupce ve vládě, policii i armádě. Před násilím se snaží utéct velké množství civilistů do sousedních Spojených států, které reagují zpřísněním podmínek pro vstup na své území, a boj s migrací se v USA stává významným politickým tématem.

Konflikt v Kolumbii

Kolumbijská vláda se v 60. letech rozhodla násilně potírat politickou opozici. V reakci na to vznikaly levicové ozbrojené skupiny, jako jsou Revoluční vojenské síly Kolumbie (FARC) nebo Národní osvobozenecká armáda (ELN), jež začaly vést s vládou gerilovou válku. Gerily se brzy dostaly do konfliktu s drogovými magnáty, kteří v konfliktu začali hrát zásadní roli – všechny zapojené skupiny mají příjmy z obchodu s drogami. Jako obranná reakce proti působení levicových skupin vznikaly pravicové paramilitární skupiny, jako je Spojená sebeobrana Kolumbie (AUC), jež měly hájit zájmy bohatých Kolumbijců, včetně drogových kartelů. V roce 2016 byl po 50 letech sjednán mír mezi vládou a FARC. Prezident Juan Manuel Santos za to získal Nobelovu cenu míru. V roce 2019 opět začaly boje.

Válka v Iráku (druhá válka v Zálivu)

Konflikt, který začal v roce 2003 invazí koaličních vojsk vedených Spojenými státy americkými do Iráku. Záminkou byly nepravdivé informace o přítomnosti zbraní hromadného ničení (přičemž Američané věděli, že informace nejsou pravdivé). Koalice svrhla režim Saddáma Husajna a zahájila okupaci Iráku, která trvala až do roku 2011. Koalice po zničení armády a zhroucení státu pokračovala v boji s ozbrojenými skupinami, jež se odmítly vzdát ozbrojeného odporu. Zhroucení státu také vedlo k rozpoutání občanské války mezi stoupenci dvou hlavních větví islámu – mezi šíity a sunnity. V důsledku konfliktu zemřelo pravděpodobně několik set tisíc lidí (počty obětí se ale významně liší dle zdrojů dat, pohybují se od 110 000 až přes milion obětí). Po stažení amerických vojsk pokračoval konflikt mezi iráckou vládou a různými náboženskými a etnickými skupinami a došlo k vzestupu Islámského státu.

Krize v Dárfúru

Konflikt vznikl v kontextu změny klimatu, která v posledních dvou dekádách vedla k dramatickému snížení srážek, desertifikaci, snižování zemědělských výnosů a nedostupnosti vody. V Dárfúru se setkávají arabští nomádi a afričtí zemědělci, kteří se začali dostávat do konfliktu v důsledku zmíněných horšících se přírodních podmínek a také vinou diskriminační „proarabské“ vládní politiky. Vláda Súdánu je navíc považována za velmi autoritářskou. V tomto prostředí vznikají rebelská hnutí, hlavní z nich jsou Súdánské osvobozenecké hnutí/armáda (SLM/A) a Justice and equality Movement (JEM), která usilují o ochranu lidských práv a spravedlnost. Proti nim se súdánská vláda rozhodla nasadit milice Džandžavíd. V důsledku jejich útoků zemřelo od roku 2004 zhruba 400 000 obyvatel. Vláda se od jejich působení nyní distancuje.

Válka v Sýrii

Občanská válka v Sýrii je mnohostranný konflikt mezi vládou Bašára al-Asada a množstvím vnitřních i vnějších sil, které bojují jednak proti vládě, ale také mezi sebou v různě měnících se spojenectvích. Konflikt začal protivládními demonstracemi v rámci tzv. arabského jara v roce 2011, které se vláda snažila násilně potlačit. Situace vyústila v občanskou válku a roztříštění země na oblasti, v nichž bojují různé skupiny s různými zájmy. Důsledkem konfliktu je 7,6 milionu vnitřně vysídlených lidí, 5,1 milionu uprchlíků a přes půl milionu mrtvých (z předválečných cca 21 milionů obyvatel). Mezinárodní organizace kritizují všechny zapojené strany (syrskou vládu, Islámský stát, opoziční rebelské skupiny, Rusko, Turecko, koalici vedenou Spojenými státy a další) za vážné porušování lidských práv a masakry civilního obyvatelstva.

Příloha 2

Genocida ve Rwandě

Masové vyvražďování etnické skupiny Tutsiů (a umírněných Hutuů) etnikem Hutuů v roce 1994 ve Rwandě. Zavražděno bylo přes 800 000 obyvatel Rwandy a 2 miliony lidí byly vyhnány ze svých domovů. Tutsiové jsou menšinové etnikum (cca 10 % obyvatel), které bylo diskriminované v důsledku politiky belgické koloniální správy. Genocidě předcházela občanská válka (1990–1993), která začala vstupem Rwandské vlastenecké fronty (RVF) z Ugandy na území Rwandy. RVF měla za cíl návrat tutsijských emigrantů, národní jednotu a nastolení demokracie. Spouštěčem genocidy pak byl atentát na hutuského autoritářského prezidenta Juvenala Habyarimana. Genocida byla vládou několik měsíců plánovaná – byla založena rozhlasová a televizní stanice, které šířily vládní rasistickou propagandu a formovaly slovník. Byly hromadně pořízeny mačety, pušky a granáty, jež byly dále distribuovány, jednak mezi hutuské milice Interahamwe, ale i mezi civilisty. Genocidu ukončilo vítězství RVF nad vládními vojsky. K vyrovnání se s minulostí a nastolení spravedlnosti se začal využívat systém usmiřování zvaný Gacaca (restorativní spravedlnost). Nyní se etnické skupiny nerozlišují a všichni se nazývají Rwanďané. V místě působila mise OSN UNAMIR, která však masakrům nedokázala zabránit, jednak kvůli nedostatečnému vybavení a nízkým stavům, ale také kvůli nečinnosti OSN a jejímu blokování efektivních protiakcí.

Druhá válka v Kongu (Velká africká válka, Africká světová válka)

Válka v Kongu v letech 1998 až 2003 byla největším a nejkrvavějším konfliktem od druhé světové války. Bylo do ní zapojeno devět afrických států a 25 ozbrojených skupin a v jejím důsledku zemřelo 5,4 milionu lidí. Roznětkou se stala genocida v sousední Rwandě, jejíž strůjci uprchli přes hranici na západ. Na území Konga, třetí největší země v Africe, vedla od roku 1998 obrannou válku aliance prezidenta Kabily podporovaná sousední Angolou, Zimbabwe, Čadem a Namibií, proti povstaleckým hnutím na východě země a jednotkám Rwandy, Ugandy a Burundi, které do země intervenovaly. Neúnosně dlouhé trvání války bylo zapříčiněno rozsáhlou ilegální těžbou nerostných surovin, zejména drahých kovů, a jejich prodejem (viz koltanová horečka v roce 2000), nad čímž neměla vláda nejmenší kontrolu. Jako reakce OSN byla v roce 2000 nasazena a dodnes operuje největší mise všech dob pod názvem MONUSCO. Ačkoli válka oficiálně skončila v roce 2003, nepokoje přetrvávají dodnes, stejně jako rozsáhlá humanitární krize.

Příloha 3

Zpravodajské hodnoty

(dle Johana Galtunga a Mari Rugeové, 1965)

Zpravodajské hodnoty jsou znaky, které musí událost mít, aby se z ní stala zpráva. Prvních osm se dá považovat za všeobecně platné:

1. Frekvence
událost vyvinutá v jednom dni se stane zprávou spíše než událost rozvíjející se delší dobu – nehoda tramvaje vs. přípravy penzijní reformy

2. Práh pozornosti
událost musí být hodna povšimnutí – řetězová autonehoda na dálnici D1, která zastaví provoz na 3 hodiny vs. srážka aut při parkování na ulici Plotní

3. Jednoznačnost
jasnější, srozumitelnější událost má větší šanci být zprávou než ta, která vyžaduje vysvětlení – povodeň v hlavním městě vs. dopady změny klimatu

4. Etnocentrismus
(význam pro oslovovanou skupinu, kulturní blízkost) – událost musí být co nejblíže hodnotám dané kultury

5. Souznění
(předvídatelnost, poptávka) – událost vychází vstříc přáním a tužbám publika (i nevědomým) – růst cen a nezaměstnanosti v časech krize

6. Překvapení
(nepředvídatelnost, vzácnost) – událost musí být neočekávaná – atentát na papeže vs. zácpy na hlavních silnicích v odpolední dopravní špičce

7. Kontinuita
pokud se událost již jednou v médiích objevila a byla již jednou označena za hodnou pozornosti, roste pravděpodobnost, že o ní budou média informovat znovu

8. Variace
pokud se médium věnuje zejména domácímu zpravodajství, pravděpodobně kvůli vyvážení zařadí i několik krátkých zpráv ze zahraničí

Další čtyři zpravodajské hodnoty jsou platné přinejmenším v našem „severo-západním“ kulturním okruhu:

9. Vztah k elitním národům
volba amerického prezidenta vs. volby v Indonésii

10. Vztah k elitním osobám
smrt Steva Jobse

11. Personifikace
události vyprávěné jako příběhy o osobnostech, zejména vlivných a slavných, se spíše stanou zprávou – Trump, Putin, Erdogan řekl či udělal…, Greta Thunbergová jako reprezentantka klimatického hnutí apod.

12. Negativita
událost musí být co nejvíce negativní (je často překvapivá, lidé se na tom, co je negativní, shodnou spíše než na tom, co je pozitivní)

Platí:
Čím víc těchto hodnot událost obsahuje, tím spíš se stane zprávou.

- *smrt Karla Gotta* – obsahuje negativitu, je personifikovaná, zaměřená na elitu, je překvapivá, jednoznačná a náhlá, z naší kultury

Když některou z hodnot událost neobsahuje, musí v ní být jiná posílena.

- *hurikány v Tichomoří* – nízký význam pro střední Evropu a nejednoznačnost vyvažuje velká negativita a možné ohrožení východního pobřeží elitních USA

Zdroje:
GALTUNG, Johan, RUGE, Mari Holmboe. The Structure of Foreign News: The Presentation of Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspaper. *Journal of Peace Research*. Vol. 2, no. 1, 1965, pp. 64-91.

Příloha 4 – Náměty na články

Rozehřívá se zamrzlý konflikt? Ázerbájdžán zaútočil v Karabachu na Arménu

Ázerbájdžánská armáda prý v noci na dnešek za účasti dělostřelectva, obrněné techniky i letectva podnikla útoky podél celé hranice s Náhorním Karabachem, převážně Arménu osídlenou oblastí, která se za pomoci Arménie odtrhla od Ázerbájdžánu. Ázerbájdžán oznámil, že padlo 12 jeho vojáků. Arménie vyčíslila své ztráty na 18 vojáků. Karabašské úřady tvrdí, že ázerbájdžánská armáda za účasti dělostřelectva, obrněné techniky i letectva podnikla největší útok od uzavření příměří v roce 1994.

V Kongu hrozí válka, desetitisíce lidí utíkají před násilím

Ve střední Africe hrozí další válka. Na konžské město Goma tento týden zaútočili rebelové podporovaní rwandskou vládou. Z města masivně prchají civilisté i vojáci. Mírové síly v zemi se připravují na konflikt, kterému se OSN snaží zabránit. Ke zmírnění napětí vyzvala obě vlády Rada bezpečnosti i šéf OSN Pan Ki-mun. K volání po příměří se načas připojil i vůdce Tutsiů, kteří Gomu ohrožují.

Turecko vede pozemní útok proti Sýrii, po dělostřelecké a letecké přípravě

Turecko zahájilo ve středu večer pozemní boje na severu Sýrie. Invazi předcházelo letecké a dělostřelecké bombardování vybraných kurdských cílů. Začátek operace Pramen míru oznámil prezident Recep Tayyip Erdogan. Kurdové už hlásí osm mrtvých. Francie, Německo, Česko či Evropská komise útoky odsoudily. Američtí senátoři projednávají uvalení sankcí na Turecko.

USA, Velká Británie a Francie zaútočily na Sýrii. Cílem má být zničení chemických zbraní

Americký prezident Donald Trump se rozhodl potrestat chemický útok, který podle Bílého domu před týdnem podnikl Bašár Asad v Dúmá. USA spolu s Velkou Británií a Francií zaútočily na tři zařízení spojené s vývojem, výrobou a skladováním chemických zbraní, oznámil Trump v poselství k národu ve 3:00 SEČ.

Tři čeští vojáci zahynuli při hlídce v Afghánistánu po útoku sebevraha

Tři čeští vojáci z mise NATO zahynuli při sebevražedném útoku na východě Afghánistánu. Při nenadálém útoku během rutinní hlídky byli zraněni další tři vojáci – jeden Američan a dva Afghánci. Ostatky padlých armáda převeze do Česka ve středu.

Americké a vládní síly letos zabily v Afghánistánu více civilistů než vzbouřenci

Počet civilních obětí bojů v Afghánistánu v prvním pololetí letošního roku meziročně klesl o 27 procent, uvedla OSN. Současně upozornila, že poprvé mají více obětí na svědomí vládní síly spolu s americkými vojsky než vzbouřenci. V první polovině roku bylo zabito 1366 civilistů a dalších 2446 jich bylo zraněno.

Londýn zasáhl teroristický útok: Kdo za ním stojí a kolik je obětí?

Ve středu zaútočil v Londýně islamista Khalid Masood (†52). Nejdříve autem najel do skupiny lidí, poté vystoupil před britským parlamentem a ubodal jednoho policistu. Teroristický útok, ke kterému se přihlásil Islámský stát (ISIS), si vyžádal 4 oběti a desítky zraněných.

Výbuch ve východoafghánské mešitě si vyžádal 62 obětí a desítky zraněných

Nejméně 62 lidí přišlo o život a desítky dalších byly zraněny při páteční explozi v mešitě ve východoafghánské provincii Nangarhár. Informovala o tom agentura Reuters s odvoláním na místní představitele. K útoku se zatím nikdo nepřihlásil.

Příloha 4 – Náměty na články

Protesty v Chile kvůli zdražení jízdenek si už vyžádaly 11 mrtvých, polovina stanic metra je zničená

Protivládní protesty, které minulý týden vypukly v Chile kvůli zdražení jízdného v metru v hlavním městě této latinskoamerické země, si už podle místních médií vyžádaly 11 mrtvých. Dalších asi 60 lidí při nich bylo zraněno a policie kvůli násilnostem zadržela již téměř 2000 lidí. Kvůli protestům označovaným za nejhorší v historii Chile od roku 1990 byl vyhlášen výjimečný stav už v pěti regionech. Vysoká komisařka OSN pro lidská práva Michelle Bacheletová vyzvala k„okamžitému dialogu" a nezávislému vyšetření postupu bezpečnostních složek proti protestujícím.

Při protestech v Katalánsku bylo za týden zraněno téměř 600 lidí, čtyři lidé přišli během střetu s policií o oko

Protesty v Katalánsku, které vypukly minulé pondělí po vynesení verdiktu španělského nejvyššího soudu nad politiky tohoto regionu na severovýchodě Španělska, si za týden vyžádaly na 580 zraněných. Informovalo o tom v neděli večer katalánské ministerstvo zdravotnictví. Nejvyšší katalánský soud rovněž v neděli oznámil, že vůči 104 osobám bylo kvůli násilnostem při demonstracích zahájeno vyšetřování, 28 z nich je ve vazbě.

Česko se podílí na destabilizaci světa a podpoře válek

Dnes si připomínáme Mezinárodní den míru. Česká republika však masivně vyváží zbraně a podporuje válečné konflikty. Dva roky po přijetí Cílů udržitelného rozvoje, v nichž prosazování míru patří mezi hlavní priority, podporuje Česká republika konfliktní a násilné režimy dodávkami válečného materiálu. Podílí se tak na rozdmýchávání násilí a udržování válečného stavu. Přitom je to tatáž Česká republika, která se ústy svých nejvyšších představitelů brání přijímání obětí válečného násilí a uprchlíků před ozbrojenými konflikty. Ekonomické zájmy několika jedinců mají podle vládních orgánů přednost před globální bezpečností i mezinárodní solidaritou.

V dovolenkovém ráji Čechů hrozí teror: Společnosti ruší lety do Egypta!

Čeští dovolenkáři, kteří mají v plánu se letos vydat za egyptskými pyramidami, by měli zbystřit. Světové letecké společnosti začaly rušit lety do hlavního města Káhiry, a to z bezpečnostních důvodů. Hrozí snad v Egyptě útok teroristů? Podle britských úřadů zřejmě ano!

Palestinci odpálili nálož pod izraelským jeepem

Palestinské útoky na Izrael pokračují navzdory veškerým snahám židovského státu je za každou cenu zastavit. Ve čtvrtek byl zabit izraelský voják, když palestinští radikálové nechali explodovat nálož pod jeho džípem. Na území Izraele ve čtvrtek opět dopadly rakety.

Izrael zabil v pásmu Gazy 225 lidí, Hamás vyzval k třetí intifádě

Izrael odpověděl na útoky z pásma Gazy a vypálil do něj desítky střel z letounů F-16. Při jednom z nejkrvavějších dnů izraelsko-palestinského konfliktu zemřelo nejméně 225 lidí, asi 700 dalších bylo zraněno. Hnutí Hamás vyzvalo Palestince k povstání – takzvané třetí intifádě. Izrael po setmění přikročil k dalším leteckým útokům.

Příloha 5

Náměty na články – lektorský podklad k aktivitě *Jak se z události stane zpráva*

Níže v tabulce naleznete doplňující informace k vybraným článkům. Články jsou seskupeny podle témat a doplněny o podtémata, která mohou pomoci při výběru článků pro použití v aktivitě (viz metodický infobox *Práce s náměty na články*). Doplněna je informace o zdroji a přidán je krátký popis situace, o níž originální článek pojednává. Dále uvádíme silněji zastoupené zpravodajské hodnoty, které je možné v perexu článku identifikovat.

Upozornění: Identifikace hodnot zastoupených v textech je autorovou interpretací, jeho snahou bylo ukázat příklad, jak lze s hodnotami pracovat, spíše než vysvětlovat, co je ve zprávách vidět, a nabízet tak „správné řešení". Je zřejmé, že příjemci informací vnímají obsažené hodnoty různě silně. S vědomím tohoto je třeba k aktivitě při realizaci přistupovat.

Téma	Články – doplňující informace	Podtéma
Mezinárodní konflikty	**Rozehřívá se zamrzlý konflikt? Ázerbájdžán zaútočil v Karabachu na Arménv** Zpráva ČTK z 3. dubna 2016 na serveru E15.cz Boje na hranicích Náhorního Karabachu, území, které je předmětem sporu mezi Ázerbájdžánem a Arménií Silněji zastoupené hodnoty: • frekvence – útok „v noci na dnešek" • význam – Ázerbájdžán je druhý největší dovozce ropy do ČR (2014), ČR vyváží do Ázerbájdžánu zbraně (není zmíněno v článku, ale ohrožení partnera může mít vliv na zájem médií) • souznění – Ázerbájdžán je nedemokratický režim → Ázerbájdžán jako agresor, Náhorní Karabach na Kavkaze vnímaný jako konfliktní území • překvapení – konec dlouhodobého příměří • negativita – síla útoku (dělostřelectvo, obrněná technika i letectvo), smrt 30 vojáků	české zbraně
Mezinárodní konflikty	**V Kongu hrozí válka, desetitisíce lidí utíkají před násilím** Zpráva na serveru Novinky.cz z 30. října 2008 Útok tutsijských rebelů podporovaných Rwandou na město Goma v Kongu Silněji zastoupené hodnoty: • jednoznačnost – hrozí válka, rebelové útočí, civilisté prchají, instituce vyzývají k míru • význam – relevance pro naši kulturu – účast nám známých a důvěryhodných institucí: OSN, Rada bezpečnosti • souznění – hrozí další válka v konfliktní Africe (je to běžné), máme ale instituce, které se jí snaží zabránit • personifikace – ke zmírnění napětí vyzval šéf OSN Pan Ki-mun • negativita – hrozí další válka, z města masivně prchají civilisté i vojáci	
Mezinárodní konflikty	**Turecko vede pozemní útok proti Sýrii, po dělostřelecké a letecké přípravě** Zpráva na serveru iDnes.cz z 9. října 2019 Invaze Turecka na sever Sýrie ovládaný Kurdy, kteří byli jednou z klíčových sil v boji proti Islámskému státu Silněji zastoupené hodnoty: • jednoznačnost – Turecko útočí na syrské území • význam – Francie, Německo, Česko či Evropská komise útoky odsoudily, američtí senátoři projednávají uvalení sankcí, Turecko je členem NATO • souznění – v Sýrii se bojuje • vztah k elitním národům – Francie, Německo, USA • personifikace – zahájení operace oznamuje prezident Erdogan • negativita – letecké a dělostřelecké bombardování, osm mrtvých	NATO, Sýrie

Příloha 5

Téma	Články – doplňující informace	Podtéma
Mezinárodní konflikty	**USA, Velká Británie a Francie zaútočily na Sýrii. Cílem má být zničení chemických zbraní** Zpráva na serveru Lidovky.cz z 14. dubna 2018 Útok na Sýrii jako trest za chemické útoky na civilní obyvatelstvo Silněji zastoupené hodnoty: • jednoznačnost – spojenci „bojují proti barbarství“ • souznění – použití chemických zbraní je trestuhodné, USA trestají nespravedlnost • vztah k elitním národům – USA, Velká Británie, Francie • personifikace – Trump se rozhodl, Trump oznámil, Asad podnikl • negativita – zničení, trest, chemické zbraně	NATO, Sýrie
Spojenci v Afghánistánu	**Tři čeští vojáci zahynuli při hlídce v Afghánistánu po útoku sebevraha** Zpráva na serveru iDnes.cz z 5. srpna 2018 Smrt českých vojáků na misi v Afghánistánu Silněji zastoupené hodnoty: • frekvence a překvapení – rychle vyvinutá a neočekávaná událost • etnocentrismus – čeští vojáci • souznění – Afghánistán je nebezpečné místo, kde jsou teroristé páchající sebevražedné útoky • negativita – 3 naši vojáci byli zavražděni	Česká republika, NATO
Spojenci v Afghánistánu	**Americké a vládní síly letos zabily v Afghánistánu více civilistů než vzbouřenci** Zpráva na serveru Novinky.cz z 31. července 2019 Informace o množství zabitých civilistů v Afghánistánu v důsledku spojenecké operace Silněji zastoupené hodnoty: • etnocentrismus, význam – zpráva o činnosti našich spojenců, informace OSN • překvapení – spojenci zabili víc civilistů než vzbouřenci • vztah k elitním národům – aktivity amerických vojsk • negativita – 1366 mrtvých a 2446 zraněných civilistů	NATO
Teroristické útoky	**Londýn zasáhl teroristický útok: Kdo za ním stojí a kolik je obětí?** Zpráva na serveru Blesk.cz z března 2017 (není uvedeno přesné datum) Teroristický útok v Londýně Silněji zastoupené hodnoty: • frekvence a překvapení – rychle vyvinutá a neočekávaná událost • jednoznačnost – terorista útočí na nevinné • etnocentrismus, význam – útok na Evropany, útok v hlavním městě • souznění – islamista terorizuje, k útoku se hlásí Islámský stát • vztah k elitním národům – Britové • personifikace – příběh Khalida Masooda • negativita – teroristický útok, 4 oběti, desítky zraněných, ubodání policisty	

Příloha 5

Téma	Články – doplňující informace	Podtéma
Teroristické útoky	**Výbuch ve východoafghánské mešitě si vyžádal 62 obětí a desítky zraněných** Zpráva na serveru Lidovky.cz z 18. října 2019 Teroristický útok v afghánské mešitě Silněji zastoupené hodnoty: • frekvence a překvapení – rychle vyvinutá a neočekávaná událost • jednoznačnost – teroristé útočí na nevinné • souznění – Afghánistán je nebezpečné místo, kde jsou teroristé • negativita – teroristický útok, 62 obětí, desítky zraněných	
Občanské násilné protesty	**Protesty v Chile kvůli zdražení jízdenek si už vyžádaly 11 mrtvých, polovina stanic metra je zničená** Zpráva na serveru Lidovky.cz z 21. října 2019 Protivládní protesty v Chile v reakci na dlouhodobé zvyšování životních nákladů středních a nižších společenských vrstev, prezident mluví o válce, je vyhlášen výjimečný stav Silněji zastoupené hodnoty: • význam, kulturní blízkost – drahé jízdné • souznění – v Chile jsou nepokoje, máme ale lidská práva a instituci OSN, která konflikt urovná • personifikace – komisařka OSN Michelle Bacheletová vyzývá k dialogu • negativita – 11 mrtvých, 60 zraněných, 2000 zadržených, nejhorší protesty, výjimečný stav, zničené stanice metra	
Občanské násilné protesty	**Při protestech v Katalánsku bylo za týden zraněno téměř 600 lidí, čtyři lidé přišli během střetu s policií o oko** Zpráva na serveru Lidovky.cz z 21. října 2019 Protesty proti španělské vládě v Katalánsku, kde jsou dlouhodobě silné tendence k osamostatnění Silněji zastoupené hodnoty: • význam – ve Španělsku, které je blízko a je členem stejných nadnárodních organizací jako ČR • negativita – 580 zraněných, 4 lidé přišli o oko, 28 lidí ve vazbě	
Česká republika a svět	**Česko se podílí na destabilizaci světa a podpoře válek** Komentář na serveru a2larm.cz z 21. září 2017 Vývoz českých zbraní do konfliktních oblastí či do autoritativních režimů (text vyšel u příležitosti Mezinárodního dne míru; nejedná se o zpravodajství, ale o komentář k české zahraniční politice a obchodu se zbraněmi) Silněji zastoupené hodnoty: • etnocentrismus – vývozy z České republiky • překvapení – vyvážíme do konfliktních oblastí • negativita – (spíše v popisu hlavního aktéra) ČR podporuje konfliktní a násilné režimy, má podíl na udržování válečného stavu, ekonomický zájem upřednostňuje před globální bezpečností, odmítá nést odpovědnost a nechce pomoci lidem prchajícím z konfliktních oblastí	Česká republika, české zbraně

Příloha 5

Téma	Články – doplňující informace	Podtéma
Česká republika a svět	**V dovolenkovém ráji Čechů hrozí teror: Společnosti ruší lety do Egypta!** Článek v rubrice Zprávy na webu Expres.cz z 21. července 2019 Zrušení letů do Káhiry z bezpečnostních důvodů Silněji zastoupené hodnoty: • etnocentrismus – dovolenkový ráj Čechů, čeští dovolenkáři • souznění – Afrika je nebezpečné místo • překvapení – neočekávaný vývoj v dovolenkové destinaci • vztah k elitním národům – britské úřady mluví o nebezpečí • negativita – rušení letů, dovolená v ohrožení, hrozba teroristických útoků	Česká republika, české zbraně
Izrael a Palestina	**Palestinci odpálili nálož pod izraelským jeepem** Zpráva na serveru Novinky.cz z 6. března 2018 Zpráva o smrti izraelského vojáka (Izrael okupuje palestinská území, útok byl odvetou za izraelské nálety a proběhl v kontextu blokády uvalené na pásmo Gazy a nedávné izraelské vojenské pozemní operace, při které bylo zabito 117 Palestinců, z nichž polovina byli civilisté, na druhé straně zemřeli 3 Izraelci) Silněji zastoupené hodnoty: • etnocentrismus, význam – Izrael je často označován za jedinou demokracii na Blízkém východě, je to technologická velmoc, ČR s ním má nadstandardní politické vztahy • souznění – Izrael a Palestina jsou v konfliktu, Izrael je pod útokem a brání se • kontinuita – téma se ve zpravodajství objevuje pravidelně • vztah k elitním národům – Izrael • negativita – zabití izraelského vojáka, radikálové, dopadající rakety	Česká republika, české zbraně
Izrael a Palestina	**Izrael zabil v pásmu Gazy 225 lidí, Hamás vyzval k třetí intifádě** Zpráva na serveru iDnes.cz z 27. prosince 2008 Zahájení třítýdenní izraelské invaze označované jako operace Lité olovo nebo také jako Masakr v Gaze, jejímž výsledkem bylo 1300 mrtvých Palestinců (940 civilistů, 5300 zraněných) a 13 Izraelců (3 civilisté, 420 zraněných) Silněji zastoupené hodnoty: • etnocentrismus, význam – Izrael je často označován za jedinou demokracii na Blízkém východě, je to technologická velmoc, ČR s ním má nadstandardní politické vztahy • souznění – Izrael a Palestina jsou v konfliktu, Izrael je pod útokem a brání se, Hamás jsou teroristé, vyzývají k povstání • kontinuita – téma se ve zpravodajství objevuje pravidelně • vztah k elitním národům – Izrael • negativita – jeden z nejkrvavějších dnů, zemřelo 255 lidí, 700 zraněno	Česká republika, české zbraně

Programy

Dynamika konfliktu a aktéři

Vzdělávací blok se zaměřuje na hlubší zkoumání konfliktu. Zúčastnění si osvojí teorii popisující dynamiku konfliktu (jakými fázemi konflikt prochází) a mapují aktéry (kdo je do konfliktu přímo, či nepřímo zapojen). Osvojenou teorii následně aplikují na příkladu osobního konfliktu i konfliktu globálního – na karibské krizi z 60. let minulého století. Analýza pomáhá rozšířit představu o tom, kdy a jak můžeme v konfliktech na osobní úrovni zasahovat.

Cíle

- Účastníci a účastnice znají fáze dynamiky konfliktu a dokážou je rozpoznat v konfliktech na osobní i mezinárodní úrovni.
- Účastníci a účastnice v konfliktu identifikují aktéry, přičemž se neomezují pouze na soupeřící strany.
- Účastníci a účastnice aplikují osvojenou teorii na konkrétní globální konflikt – karibskou krizi.

Doba trvání

135 minut (bez přestávek)

Věk

15+

Pomůcky

pracovní list pro každého, tabule/flipchart, fixy, *Fáze konfliktu* – popis fází konfliktu pro každého (příloha 1), *Karibská krize* – rozstříhaný text pro čtení s předvídáním (příloha 2), *Karibská krize – lektorský podklad k aktivitě* (příloha 3)

Kompetence globálního občanství

Nakládání s konflikty

Cíle udržitelného rozvoje

16 Mír, spravedlnost a silné instituce

Realizace

Uvedení do tématu (5 minut)

Na začátku uveďte účastníky a účastnice do tématu a krátce představte, čemu se bude setkání věnovat: *Dnes se zaměříme na hlubší zkoumání konfliktu. Pokusíme se konflikt analyzovat ze dvou pohledů – jednak prozkoumáme, kdo všechno je do konfliktu zapojen, a jednak si pojmenujeme fáze, kterými konflikt prochází. Obojí nám pomůže rozšířit představu o tom, kdy a jak můžeme v konfliktech na osobní úrovni zasahovat. Poté se podíváme i na příklad konfliktu s globálním dopadem a budeme sledovat, jak se jednotlivé fáze projevují v jeho vývoji.*

V průběhu celého programu máte možnost s účastníky a účastnicemi využívat pracovní list. Pokud se pro to rozhodnete, předem si jej dobře prostudujte a na začátku programu ho všem rozdejte. Pracovní list je možné plnohodnotně nahradit využíváním příloh v příslušných částech realizace.

Eskalace osobního konfliktu (15 minut)

V úvodu zaměřte pozornost na zkušenost z osobních konfliktů. Zadejte podnět k přemýšlení: *Vzpomeňte si na nějaký osobní konflikt, který jste sami zažili nebo jste u něj byli přítomni. Ve dvojici sdílejte, co strany konfliktu konkrétně dělaly, že tím konflikt zhoršovaly.*

Následně zaznamenávejte na tabuli či flipchart seznam odpovědí (může se objevit např. srovnávání s ostatními, popírání, podpásovky ve formě vytahování citlivých témat, podezřívavost, předkládání neověřených informací, agrese, neochota pochopit druhého apod.). K seznamu se budete vracet později v rámci programu.

Fáze konfliktu (25 minut)

Představte a na příkladech ilustrujte jednotlivé fáze vývoje konfliktu (příloha 1, podrobněji viz infobox a zdroje). Pro názornost nakreslete na tabuli či flipchart velký graf a jednotlivé fáze tam zaznamenávejte – jejich název a klíčové pojmy zachycující, co se v daných fázích děje (obrázek 1). Na závěr rozdejte každému pracovní list a přílohu 1 s podrobně popsanými fázemi konfliktu.

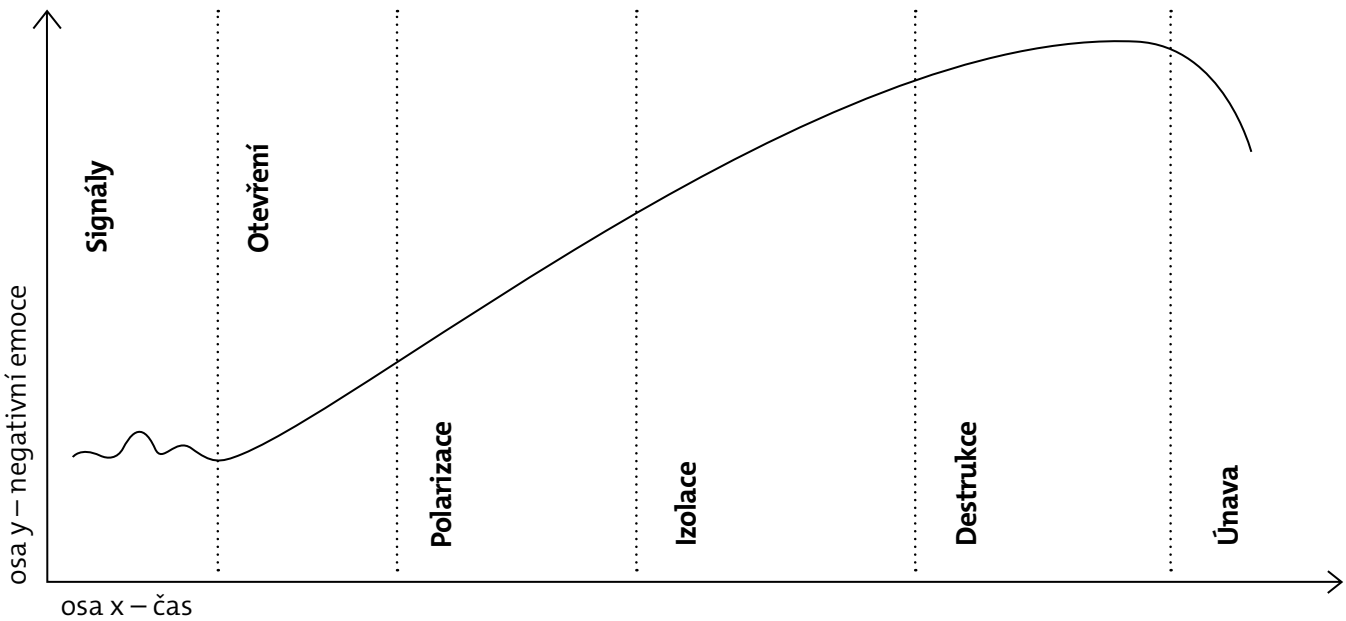

Obrázek 1. Příklad grafu zakresleného na tabuli

Po tomto představení se vraťte k záznamu na tabuli – k chování, které zhoršuje konflikt. V celé skupině společně zvažujte, do jakých fází by dané chování patřilo, a pro přehlednost poznamenávejte na tabuli, na co jste přišli.

- Upozorněte, že to nelze určit jednoznačně – vždy je nutné brát v úvahu kontext. S realitou tedy mohou korespondovat různé odpovědi.

Karibská krize – čtení s předvídáním (60 minut)

Následující část nabízí aplikaci představené teorie na prostředí konfliktu s globálním dopadem: *Ukázali jsme si, jak některé kroky, které my či další lidé v konfliktu děláme, konflikt zhoršují. Podobné kroky je přitom ve větším rozsahu možné hledat i v konfliktech ozbrojených, mezinárodních, globálních. Na jeden takový konflikt se nyní podíváme detailněji.*

Vyzvěte k zamyšlení: *Co se vám vybaví, když se řekne studená válka? Co se vám vybaví, když se řekne karibská krize?* Odpovědi můžete sdílet ve skupině.

Zadejte do skupin po 3–4 lidech práci s textem (příloha 2): *S konfliktem se seznámíte metodou čtení s předvídáním. Text je rozstříhaný na části. Přečtěte si první část a diskutujte o fázích konfliktu a možném pokračování – pomohou vám k tomu uvedené otázky. Poté přejděte na další část.*

Metodická poznámka: Text je rozdělený na části přibližně podle jednotlivých fází konfliktu (podrobněji vyznačené kroky ilustrující jednotlivé fáze konfliktu v příloze 3 určené pro lektora/lektorku). Kromě identifikace částí zaměřují zvolené otázky pozornost i na to, co (by) přispělo k (de)eskalaci konfliktu. Pro lepší řízení času je možné odměřit přibližně 8 minut na každou část textu a vždy po uplynutí časového limitu dávat skupinám zvukové znamení.

Následuje reflexe přečteného textu – ptáme se celé skupiny:

- *Co vás zaujalo a co chcete sdílet?*
- *Kde vidíte jednotlivé fáze?* Poznámky si mohou zúčastnění doplňovat do grafu ve svém pracovním listu.

Doplňte také, že na příkladu karibské krize je vidět, že fáze konfliktu nenásledují vždy striktně za sebou, ale že se prolínají a cyklí. To se může dít i v konfliktech osobních (podrobněji viz infobox).

Aktéři konfliktu (15 minut)

Zaměřte se nyní na aktéry konfliktu: *Jací aktéři se v konfliktu objevili? Slovem „aktéři" označujeme všechny, kdo jsou do konfliktu přímo, či nepřímo zapojeni nebo jsou konfliktem ovlivněni.*

Odpovědi sepisujte na tabuli či flipchart (obrázek 2). Snažte se zúčastněné podpořit, aby kromě hlavních soupeřících stran (USA, SSSR, Kuba) pojmenovávali i další zapojené – na úrovni států (Itálie, Turecko...), ale i organizací či institucí (Rada bezpečnosti OSN, CIA, Organizace amerických států, americké firmy…). Nezapomeňte také na další aktéry, na které konflikt významně dopadá a máme tendenci to často přehlédnout (exulanti, civilní obyvatelstvo zapojených států…) nebo kteří sami konflikt ovlivňují ze specifických pozic (média).

Obrázek 2. Příklad záznamu aktérů na tabuli

Ptejte se nebo upozorňujte na souvislosti s osobními konflikty – i osobní konflikty mají kromě soupeřících stran další zapojené aktéry či publikum. Hledejte společně konkrétní příklady, kdy byli účastníci a účastnice vtaženi jako „třetí strana" do konfliktu, který se jich původně netýkal: *Jaká byla vaše role? Jaké to pro vás bylo? Co byste bývali rádi udělali, abyste konflikt zmírnili?*

Závěrečná reflexe (15 minut)

Lekci uzavřete například závěrečným kolečkem, ve kterém každý postupně řekne, co je pro něj tzv. NID = nejdůležitější informace dne.

Infobox – Vývoj konfliktu

V konfliktech, které zúčastněné strany nejenže neřeší, ale dokonce je svým chováním vyostřují, je možné sledovat postupný vývoj – od prvotních signálů až po destrukci. Tuto dynamiku znázorňuje křivka vývoje konfliktu, která na ose Y zobrazuje, jak v průběhu rozvoje konfliktu narůstají negativní emoce. Osa X zobrazuje časovou posloupnost průběhu konfliktu. Křivka popisuje jednotlivé fáze rozvoje konfliktu a to, co se v nich děje (obrázek 3).

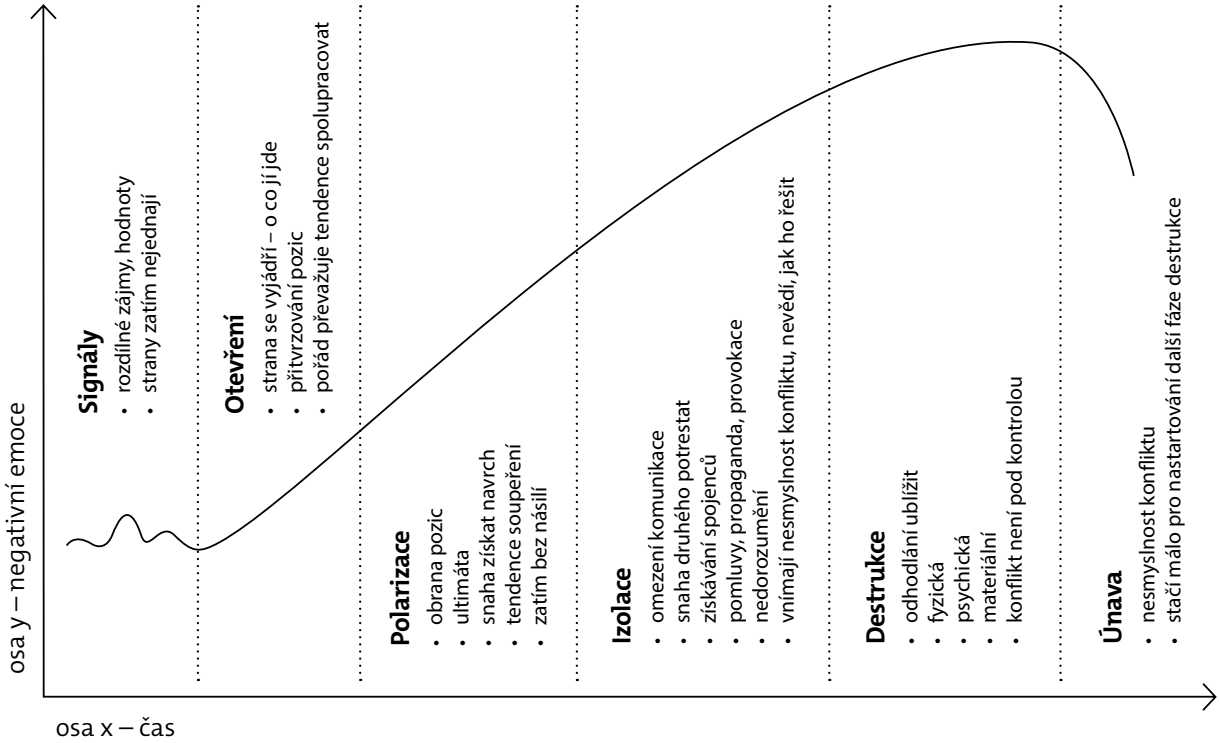

Obrázek 3. Fáze vývoje konfliktu

Signály
V úvodní fázi se objevují signály, že se strany nacházejí v konfliktu, tedy že mají rozdílné zájmy či hodnoty. Odlišnosti ale zatím nejsou tak velké, aby přiměly strany jednat – je mezi nimi napětí, ale neprojevuje se navenek. Strany o situaci přemýšlejí a představují si, co se stane. V případě osobních konfliktů nám dává signály naše vlastní tělo – pociťujeme strach, hněv či nejistotu, které se mohou projevit i bolestí břicha, zrychleným tepem či zvýšeným tlakem.

Otevření
Ve fázi otevření se jedna ze stran již vyjádří, začne jednat. Řekne, co si myslí, ale i o co jí jde, co chce získat. Často se to stává na základě nějaké konkrétní spouštěcí události. Stoupají negativní pocity. Strany začínají shromažďovat zdroje, hledat spojence. V této fázi sice dochází k přitvrzování pozic, ale stále je silnější tendence ke spolupráci než soupeřivost. Strany mají kontrolu nad konfliktem i svým chováním.

Polarizace
Ve fázi polarizace strany brání své pozice – jsou přesvědčené, že mají pravdu a druhý musí ustoupit. Emoce ovlivňují myšlení, narůstá agrese, strany podléhají negativním představám a stereotypům. Začíná se přitvrzovat přesvědčováním, vyhrožováním, obviňováním či nadávkami. Objevují se ultimáta (buď/nebo). Cílem je mít nad protivníkem navrch – získat publikum na svou stranu, vytvořit si spojence. Do konfliktu se vtahují i osoby a témata, která s konfliktem nesouvisejí. Strany přestávají mít zájem spolupracovat, ale ještě mezi nimi není narušena výměna informací a nedochází k násilnému jednání.

Izolace
Když se strany dostanou do fáze izolace, komunikace mezi nimi se omezí na minimum. Strany říkají, že s protivníkem nemají nic společného a jsou lepší než on, a pokračují v získávání spojenců. Cílem je poškodit a ohrozit protivníka – strany se uchylují k propagandě, pomluvám či provokacím. Narůstá nedorozumění, strany si chybně vysvětlují slova či jednání druhé strany a jsou podezřívavé. Obě strany často vnímají nesmyslnost konfliktu, ale jsou v jeho řešení bezradné nebo se bojí ztráty vlastní tváře – izolace je tak buď únikem ze situace, nebo způsobem potrestání protivníka.

Destrukce
Fáze destrukce je ve znamení odhodlání ublížit druhé straně – dochází k veřejným a přímým útokům. Strany se snaží o kompletní zničení – napadnou se (fyzická destrukce), vyhrožují si (psychická destrukce) nebo si ničí majetek (materiální destrukce). Takto způsobená škoda se považuje za výhru. Objevuje se snaha o odplatu a pomstu, ale i pocity smutku a bolesti. Strany se snaží zničit nepřítele i za cenu sebezničení, konflikt není pod kontrolou ani jedné strany. Dochází tak k totálnímu střetu, z něhož není žádná cesta zpět.

Únava
Po delší destruktivní fázi se strany vyčerpají z neustálého boje a propadnou únavě a depresi z nesmyslnosti situace. Násilné střetnutí se ukončí, ale stačí malé podněty, aby se strany ocitly zpět ve fázi destrukce. Mohou přetrvávat potřeby pomsty a odplaty. V osobních konfliktech se tato fáze projevuje častými nemocemi, narůstající nepřítomností či zhoršením výsledků práce.

Průběh eskalace konfliktu závisí na schopnosti a ochotě zapojených stran komunikovat, na předmětu sporu, síle protivníků, podmínkách sporu či vyhlídkách na úspěch. Mezi jednotlivými fázemi probíhá tzv. zpětná vazba, která je propojuje a ovlivňuje další průběh konfliktu. Aktéři využívají zkušenosti z předchozích fází, například v otázce (ne)důvěry, což ovlivňuje volbu nástrojů a strategií. Eskalace se ve většině případů děje neúmyslně a strany si neuvědomují důsledky svých činů. Když konflikty eskalují, víc lidí má tendenci se do nich zapojit, strany používají větší a silnější hrozby a stanovují přísnější negativní sankce. Objevuje se násilí.

Přestože křivka působí jednoznačně, je potřeba vzít na vědomí, že přechod mezi fázemi není plynulý. Střídají se období eskalace a deeskalace. Každá fáze může mít různou dobu trvání (od minut až po roky) a některé fáze mohou zcela chybět (např. izolace). Některé stupně se mohou opakovat, konflikt se může v určité fázi úplně zaseknout. Konflikt může v některých fázích přetrvávat, ačkoli už zanikl původní předmět sporu. Stává se také, že každá ze stran konfliktu se nachází v jiné fázi.

Skutečné konflikty většinou zkrátka nefungují lineárně, ale procházejí přes podobné stupně alespoň jednou za svou historii. Pro orientaci, co se v konfliktu děje, může být graf a znalost jednotlivých fází pomůckou. Rozpoznání různé dynamiky v různých fázích pomáhá při zvažování specifických strategií intervence, a může tak být užitečné při snahách o řešení či transformaci konfliktu. V různých fázích je užitečné zasahovat jiným způsobem. Na počátku konfliktu může pomoct pojmenovat popisným jazykem, co se odehrává, vyjádřit své pocity či zájmy, vyjadřovat porozumění pro druhou stranu a následně vyjednávat a dávat návrhy řešení přijatelného pro obě strany. Pro pozdější fáze může být prospěšné přivolat na pomoc třetí stranu, která je v neutrální pozici – facilitátora či mediátora, případně navíc v pozici autority – soudce. Tato třetí strana poté pomáhá nalézt způsoby komunikace a hledat taková řešení, která konflikt ukončí nebo vyřeší. Čím později nezávislá strana do konfliktu vstupuje, tím více musí být její autorita respektovaná všemi aktéry.

U ozbrojených konfliktů a konfliktů na globální úrovni se způsoby zasahování samozřejmě liší od těch osobních. Zároveň je možné pozorovat podobné tendence – od méně autoritativních intervencí, jako je preventivní diplomacie či zprostředkování vyjednávání a smírčích řízení, až po intervence vedené z autoritativnějších pozic, například vynucení míru zahrnující mj. vojenské vynucovací mise, sankce, embarga či trestní tribunály.

Metodická podpora

Karibská krize – výběr konfliktu v globální rovině

Pro aktivitu, která by ilustrovala dynamiku konfliktu na příkladu globálního konfliktu, jsme se rozhodli zvolit jako studijní materiál karibskou krizi. Důvodů k tomu je několik. Příklad je vhodný pro aplikaci teorie – jak pro analýzu různých aktérů, tak i pro analýzu fází dynamiky konfliktu (jednotlivé fáze jsou dobře ilustrovatelné). Karibská krize a související politické dění navíc patří mezi zásadní konflikty moderní historie s přesahem do současného kontextu. Dodnes tak můžeme pozorovat důsledky tehdejšího dění. Zasahují do různých společenských rovin – od ideové po ekonomickou. Díky zapojení světových velmocí se krize dotkla a stále dotýká velkého množství států a lidí. Je tedy na místě mluvit skutečně o širokém globálním dopadu konfliktu.

V neposlední řadě se jedná o konflikt, který mohl mít naprosto destruktivní důsledky pro celý svět. Je na něm tedy vidět, kam až konflikt může zajít, pokud se nezasahuje včas, pokud se konstruktivně a nenásilně neřeší. Fázi destrukce lze v tomto případě nejlépe ilustrovat na důsledcích, které se v realitě naštěstí nestaly. Je ale možné vypomoci si pro živější představu webem či aplikacemi, jež popisují nebo simulují výbuchy jaderných střel. Využít k tomu můžete například simulátor jaderných explozí Nukemap (https://nuclearsecrecy.com/nukemap). Pro srovnání: jednou z nejnovějších mezikontinentálních balistických raket rozmístěných na území Ruska je SS-27 Topol. Jestliže by explodoval nad Prahou, na místě by okamžitě zahynulo skoro 142 tisíc mužů, žen a dětí a smrtící zranění by utrpělo půl milionu lidí. Průměr kruhu zkázy by činil 20 kilometrů. Tato jaderná střela je přitom 3x menší než R-12 Dvina, která byla první hromadně vyráběnou raketou středního doletu (celkově bylo vyrobeno přes 2 300 kusů) a jejíž rozmístění ze strany SSSR se stalo příčinou karibské krize.

Poznámka k našemu textu o karibské krizi: Text čerpá mimo jiné i z popisu uvedeného na Wikipedii. Využili jsme jej kvůli stručnému a koncentrovanému popisu představovaného konfliktu, zároveň jsme ale veškerá data ověřovali z primárních zdrojů. Wikipedii vnímáme jako záslužný příklad open-source aktivity postavené na spolupráci, ale je nutné rozumět limitům a na základě toho s jejím obsahem i pracovat a informace ověřovat.

Pro práci v rámci tohoto bloku je možné zvolit i jiný konflikt, který chcete účastníkům a účastnicím představit. Ze současných událostí to může být například konflikt mezi Izraelem a Palestinou a z nedávných lze vybrat třeba rwandskou genocidu, kde je výrazný prvek destrukce. Stejným způsobem jde pracovat i s konflikty z historie. Výběr konfliktu můžete také přizpůsobit tomu, co skupina vnímá jako důležité nebo zajímavé. V případě, že je vaše skupina méně zkušená v tématu mezinárodních konfliktů či mezinárodních vztahů obecně, bude pravděpodobně snazší pracovat s konfliktem, který již skupina zná, případně věnovat nejprve (například v rámci předchozí hodiny) čas seznámení s konfliktem. Díky tomu se pak v rámci této lekce budete moci soustředit na porozumění a aplikaci teorie dynamiky konfliktu.

Vybírejte takový konflikt, u něhož je možné dobře aplikovat osvojenou teorii. Text ke čtení pište tak, aby v něm byly patrné projevy jednotlivých fází konfliktu. Pokud stejně jako výše chcete využít metodu čtení s předvídáním (hodí se spíše v případě, že skupina konflikt dosud podrobně nezná), rozdělte text na části a ke každé doplňte podnětné otázky – takové, které budou mířit na uvažování o jednotlivých fázích, ale i takové, které podnítí přemýšlení o tom, jak by mohl konflikt pokračovat.

Tipy pro další práci

Jak se vyvíjela karibská krize

Pokud nechcete pro mapování karibské krize využít práci s textem (čtení s předvídáním) či podrobné studium konfliktu, můžete se zaměřit pouze na jeho krátké představení a následné přiřazování dílčích událostí k jednotlivým fázím.

Na začátku se skupiny ptejte: *Co se vám vybaví, když se řekne karibská krize?* Případně, pokud pro ně bude pojem neznámý: *Co se vám vybaví, když se řekne studená válka?* Nechte zaznít několik odpovědí. Poté krátce seznamte skupinu s konfliktem karibské krize. Můžete k tomu využít některé z krátkých videí, například *The history of the Cuban Missile Crisis* (viz zdroje). Odpovězte na případné otázky.

Následně vytvořte skupiny po čtyřech lidech. Každé skupině rozdejte sadu ústřižků s událostmi karibské krize (příloha 4, první sloupec). Jejich úkolem bude srovnat ústřižky tak, jak šly události za sebou. Poté jim dodejte rozstříhané názvy fází (příloha 4, druhý sloupec). Nyní budou přiřazovat k jednotlivým událostem odpovídající fáze. Na závěr si mohou své řešení srovnat s jinou skupinou a případně diskutovat o tom, proč se jejich řešení liší.

Uveďte správné řešení. Doplňte také, že na příkladu karibské krize je vidět, že fáze konfliktu nenásledují vždy striktně za sebou, ale prolínají se a cyklí (podrobněji viz infobox).

Potenciál k transformaci konfliktu

Pokud máte v rámci bloku více času, můžete se zaměřit i na zvažování možných zásahů v konfliktu, které by umožnily transformovat jej či řešit dříve.

Po přečtení textu o karibské krizi se ptejte: *Co by bývalo pomohlo, aby se konflikt řešil dříve? Co mohly soupeřící strany udělat jinak, aby byl výsledek pozitivní pro všechny?*

- Nechte pak dvojice či trojice pracovat na alternativních scénářích: *Vyberte si jeden moment, o kterém jste v textu četli a o kterém si myslíte, že se mohl odehrát jinak a s výsledkem, jenž by byl příznivější pro všechny zapojené. Převyprávějte příběh, který vytvoří alternativní historii a popíše, jak se v dané fázi konfliktu mohl některý z aktérů zachovat jinak a co by to znamenalo pro následný vývoj.*
- Příběhy nechte dvojice či trojice sdílet s celou skupinou.

Následně se vraťte k osobním konfliktům. Rozdejte zúčastněným lepicí kartičky post-it dvou barev – na jednu ať zaznamenají odpověď na první otázky a na druhou odpověď na otázky druhé:

- *Co se může stát, když se o konflikt nepečuje? Znáte příklad takového konfliktu ze svého života?*
- *Co může přinést, když se naopak konflikt rozhodneme řešit co nejdříve? Znáte příklad takového konfliktu ze svého života?* Zájemci mohou své odpovědi sdílet s ostatními.

Zdroje

Použité zdroje

- BEDNAŘÍK, Aleš. *Riešenie konfliktov.* Bratislava: PDCS, 2001.
- CND PEACE EDUCATION. *Dial M for Missile: Exploring Themes Around The Cuban Missile Crisis* [online]. [cit. 28. 8. 2019]. Dostupné z: https://cnduk.org/education/free-teaching-resources/dial-m-for-missile.
- FIALA, Jaroslav. *Jak se zbavit Castra: Kuba, Spojené státy a Československo ve studené válce*. Praha: Rybka Publishers, 2016.
- JORDAN, Matthew A. *The history of the Cuban Missile Crisis. TedEd* [online]. [cit. 28. 8. 2019]. Dostupné z: https://ed.ted.com/lessons/the-history-of-the-cuban-missile-crisis-matthew-a-jordan.
- Karibská krize. *Wikipedie* [online]. 21. 6. 2019 [cit. 28. 8. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Karibsk%C3%A1_krize; ověřeno z primárních zdrojů.
- Kubánská revoluce. *Wikipedie* [online]. 25. 4. 2019 [cit. 28. 8. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kub%C3%A1nsk%C3%A1_revoluce; ověřeno z primárních zdrojů.
- MISCHNICK, Ruth. *Nenásilná transformacia konfliktov.* Bratislava: PDCS, 2007.
- ONDRUŠEK, Dušan, LABÁTH, Vladimír, TORDOVÁ, Zuzana. *Konflikt, zmierovanie, zmierovacie rady*. Bratislava: PDCS, 2005.
- RUTOVÁ, Nina. Archiv metod. *Respekt nebolí* [online]. [cit. 26. 2. 2018]. Dostupné z: http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod.
- RWCT. *wiki.knihovna.cz* [online]. 19. 6. 2013 [cit. 26. 2. 2018]. Dostupné z: http://wiki.knihovna.cz/index.php/RWCT.
- STEELOVÁ, Jeannie L., MEREDITH, Kurtis S., TEMPLE, Charles, WALTER, Scott. *Příručka III: Další strategie k rozvíjení kritického myšlení.* Praha: Kritické myšlení, o. s., 2007.
- ŠUSTROVÁ, Petruška. *Rok po roce. Poválečnými dějinami rok za rokem.* Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2014.
- WAISOVÁ, Šárka. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011.

Rozšiřující zdroje

- NÁLEVKA, Vladimír. *Fidel Castro – Caudillo 20. století.* Praha: Epocha, 2010.
- NÁLEVKA, Vladimír. *Horké krize studené války.* Praha: Vyšehrad, 2010.
- NÁLEVKA, Vladimír. *Karibská krize.* Praha: ISV – Institut sociálních věcí, 2001.
- WELLERSTEIN, Alex. *NUKEMAP* [online]. 2012–2019 [cit. 28. 8. 2019]. Dostupné z: https://nuclearsecrecy.com/nukemap.

Doporučené zdroje

- BEDNAŘÍK, Aleš. *Riešenie konfliktov.* Bratislava: PDCS, 2001.
- *Dr. Divnoláska aneb Jak jsem se naučil nedělat si starosti a mít rád bombu* [Dr. Strangelove or: How I Learned to Stop Worrying and Love the Bomb] [film]. Režie Stanley KUBRICK. USA a Velká Británie, 1964.
- FIALA, Jaroslav. *Jak se zbavit Castra: Kuba, Spojené státy a Československo ve studené válce.* Praha: Rybka Publishers, 2016.
- JORDAN, Matthew A. The history of the Cuban Missile Crisis. *TedEd* [online]. [cit. 28. 8. 2019]. Dostupné z: https://ed.ted.com/lessons/the-history-of-the-cuban-missile-crisis-matthew-a-jordan.
- WAISOVÁ, Šárka. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011.

Pracovní listy

Dynamika konfliktu a aktéři

Lekce se zaměřuje na hlubší zkoumání konfliktu. Pokusíme se konflikt analyzovat ze dvou pohledů – jednak prozkoumáme, kdo všechno je do konfliktu zapojen, a jednak si pojmenujeme fáze, kterými konflikt prochází. Obojí nám pomůže rozšířit představu o tom, kdy a jak můžeme v konfliktech na osobní úrovni zasahovat. Poté se podíváme i na příklad konfliktu s globálním dopadem – na karibskou krizi ze 60. let minulého století – a budeme sledovat, jak se jednotlivé fáze projevují v jeho vývoji.

Klíčová slova: konflikty, vývoj konfliktu, fáze konfliktu, aktéři konfliktu, globální konflikt, karibská krize

Eskalace osobního konfliktu

Lidé, kteří jsou do konfliktů zapojeni, je mohou svým jednáním zmírňovat, ale i zhoršovat (konflikty pak eskalují neboli stupňují se). Nyní prozkoumáme, jaké jednání konflikty zhoršuje.

Úkol: Vzpomeň si na nějaký osobní konflikt, který jsi přímo zažil/a nebo jsi u něj byl/a přítomný/á. Sepiš do levého sloupečku, co konkrétně jednotlivé strany dělaly, že tím konflikt zhoršovaly. Pravou stranu nech zatím prázdnou.

……	……
……	……
……	……
……	……
……	……
……	……
……	……
……	……
……	……
……	……
……	……

Víš, že...
… eskalace se ve většině případů děje neúmyslně a strany si neuvědomují důsledky svých činů?

Fáze konfliktu

Úkol: Seznam se s jednotlivými fázemi vývoje konfliktu. Využij k tomu tento graf i podrobnější popis v příloze *Fáze konfliktu*.

V konfliktech, které zúčastněné strany nejenže neřeší, ale dokonce je svým chováním vyostřují, je možné sledovat postupný vývoj – od prvotních signálů až po destrukci. Tuto dynamiku znázorňuje křivka vývoje konfliktu, která na ose y zobrazuje, jak v průběhu rozvoje konfliktu narůstají negativní emoce. Osa x zobrazuje časovou posloupnost průběhu konfliktu. Křivka popisuje jednotlivé fáze rozvoje konfliktu a to, co se v nich děje.

Úkol: Po prostudování jednotlivých fází se vrať k seznamu činů, kterými lidé ve tvém vybraném konfliktu zhoršovali situaci. Na pravou stranu listu zaznamenej, do jakých fází by dané chování patřilo.

Víš, že...
… přechod mezi fázemi většinou nebývá plynulý? Střídají se období eskalace a deeskalace. Každá fáze může mít různou dobu trvání (od minut až po roky) a některé fáze mohou zcela chybět (např. izolace). Některé stupně se mohou opakovat nebo se konflikt může v určité fázi úplně zaseknout. Stává se také, že každá ze stran konfliktu se nachází v jiné fázi.

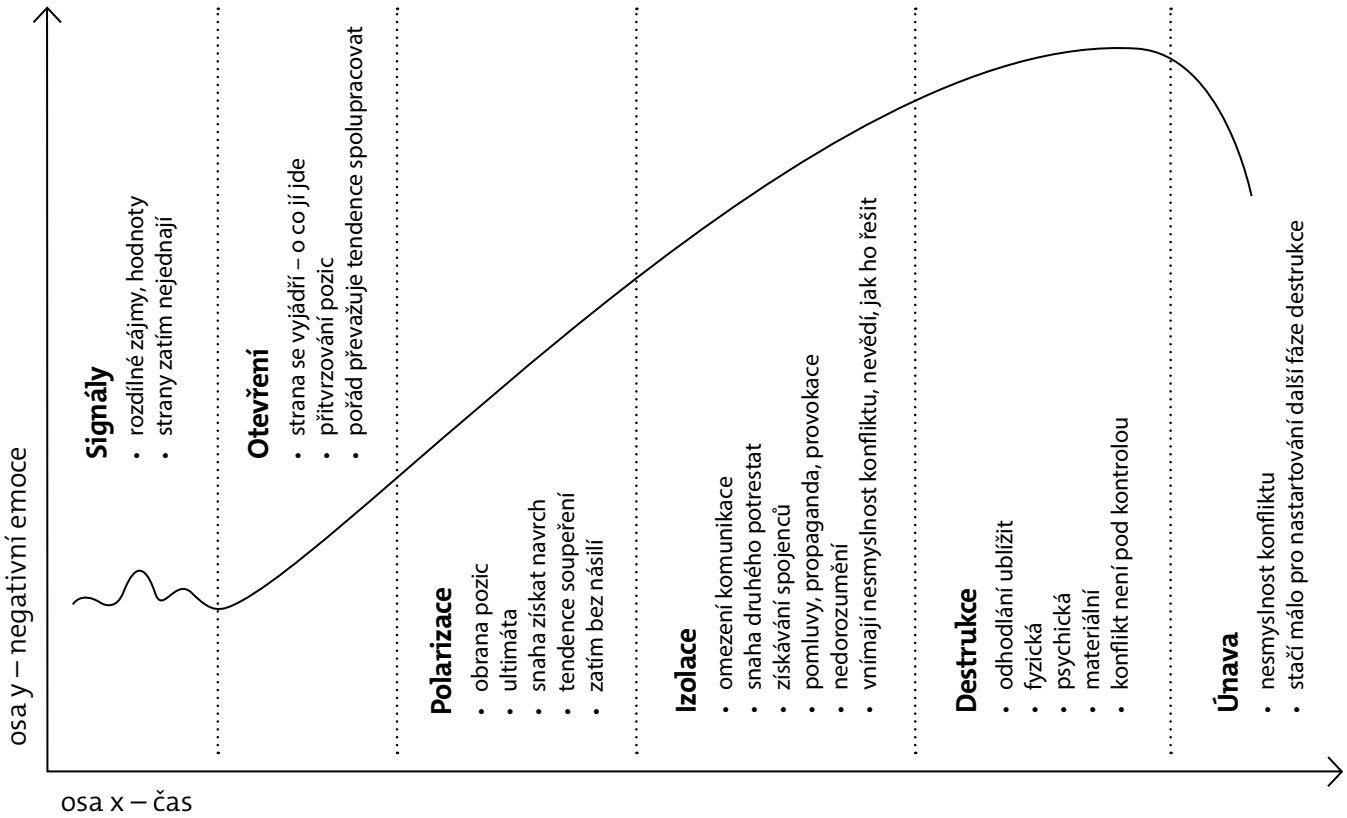

Karibská krize

Ukázali jsme si, jak některé naše kroky konflikt zhoršují. Podobné kroky je přitom ve větším rozsahu možné hledat i v konfliktech ozbrojených, mezinárodních, globálních. Na jeden takový konflikt se nyní podíváme detailněji.

Úkol: Zodpověz si následující otázky:

Co se ti vybaví, když se řekne studená válka?

.....

.....

.....

.....

Co se ti vybaví, když se řekne karibská krize?

.....

.....

.....

Úkol: Pracujte ve skupinách s přílohou *Karibská krize*. Vždy si přečtěte část textu a poté odpovídejte na otázky a předvídejte, co se bude dít dál. Nakonec si do prázdného grafu zaznamenejte, kde vidíte jednotlivé fáze vývoje konfliktu.

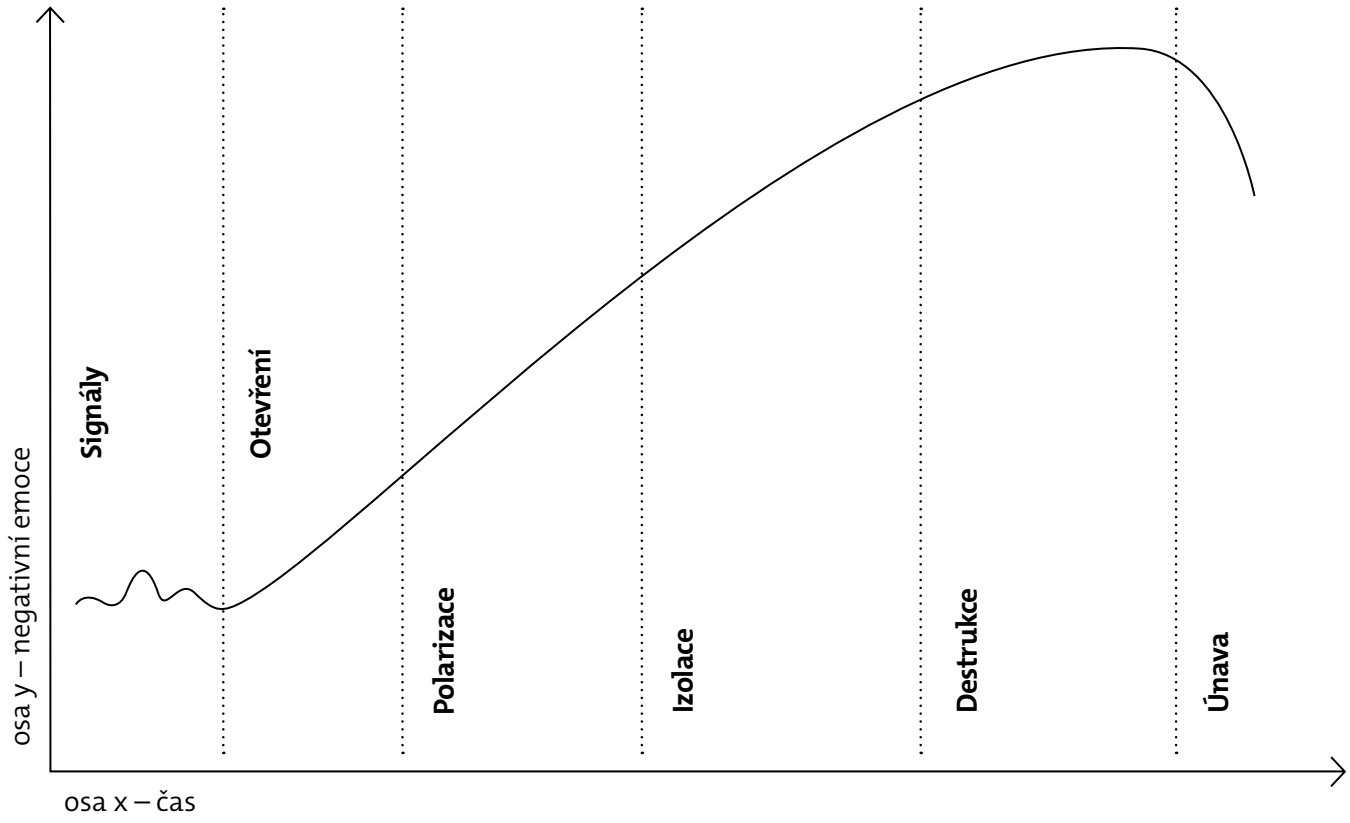

Aktéři konfliktu

Nyní se zaměříme na jednotlivé aktéry konfliktu.

Slovníček pojmů
Aktéři: Slovem „aktéři“ označujeme všechny, kteří jsou do konfliktu přímo, či nepřímo zapojeni nebo jsou konfliktem ovlivněni.

Úkol: Kolem slova „aktéři“ zapiš každého, kdo se v představeném konfliktu objevil. Snaž se zaměřit i na takové aktéry, kteří nejsou přímo soupeřícími stranami, ale konflikt nějak ovlivňují, nebo naopak konflikt ovlivňuje je.

aktéři

Víš, že...
… i osobní konflikty mají kromě soupeřících stran další zapojené aktéry či publikum?

Úkol: Vzpomeň si, kdy jsi byl/a vtažen/a jako „třetí strana“ do konfliktu, který se tě původně netýkal (například jako pozorovatel/ka).

Jaká byla tvá role? Jaké to pro tebe bylo? Co bys býval/a rád/a udělal/a, abys konflikt zmírnil/a?

Závěrečné ohlédnutí

Co je pro tebe nejdůležitější informace lekce?

Co si z lekce odnášíš pro vlastní řešení konfliktů?

Příloha 1

Fáze konfliktu

1. Signály

V úvodní fázi se objevují signály, že se strany nacházejí v konfliktu, tedy že mají **rozdílné zájmy či hodnoty**. Odlišnosti ale zatím nejsou tak velké, aby strany přiměly jednat – je mezi nimi **napětí**, ale neprojevuje se navenek. Strany o situaci přemýšlejí, představují si, co se stane. V případě osobních konfliktů nám dává **signály naše vlastní tělo** – pociťujeme strach, hněv či nejistotu, může se ale objevit i bolest břicha, zrychlený tep nebo zvýšený tlak.

2. Otevření

Ve fázi otevření se **jedna ze stran již vyjádří, začne jednat**. Řekne, co si myslí, ale i o co jí jde, co chce získat. Stane se to často na základě nějaké **konkrétní spouštěcí události**. Stoupají negativní pocity. Strany začínají **shromažďovat zdroje a hledat spojence**. V této fázi sice dochází k přitvrzování pozic, ale stále je silnější **tendence ke spolupráci** než soupeřivost. Strany mají kontrolu nad konfliktem i svým chováním.

3. Polarizace

Ve fázi polarizace strany **brání své pozice** – jsou přesvědčené, že mají pravdu a druhý musí ustoupit. Emoce ovlivňují myšlení, **narůstá agrese**, strany podléhají negativním představám, stereotypům. Začíná se přitvrzovat **přesvědčováním, vyhrožováním**, obviňováním, nadávkami. Objevují se **ultimáta** (buď–nebo). Cílem je mít nad protivníkem navrch – objevuje se snaha **získat publikum na svou stranu**, vytvořit si spojence. Do konfliktu se vtahují i osoby a témata, jež s konfliktem nesouvisejí. Strany přestávají mít zájem spolupracovat, ještě ale není narušena vzájemná výměna informací a nedochází k násilnému jednání.

4. Izolace

Když se strany dostanou do fáze izolace, **komunikace mezi nimi se omezí na minimum**. Strany říkají, že s protivníkem nemají nic společného a jsou lepší než on, a pokračují v získávání spojenců. Cílem je poškodit a ohrozit protivníka – strany se uchylují k **propagandě, pomluvám či provokacím**. Narůstá **nedorozumění**, strany si chybně vysvětlují slova či jednání druhé strany, jsou podezřívavé. Obě strany často **vnímají nesmyslnost konfliktu, ale jsou v jeho řešení bezradné** nebo se bojí ztráty vlastní tváře – izolace je tak buď únikem ze situace, nebo způsobem potrestání protivníka.

5. Destrukce

Fáze destrukce je ve znamení **odhodlání ublížit druhé straně** – dochází k veřejným a přímým útokům. Strany se snaží o kompletní zničení – napadnou se (fyzická destrukce), vyhrožují si (psychická destrukce) nebo si ničí majetek (materiální destrukce). Takto způsobená škoda se považuje za výhru. Objevuje se snaha o **odplatu a pomstu**, ale i pocity smutku a bolesti. Strany se snaží **zničit nepřítele i za cenu sebezničení**, konflikt není pod kontrolou ani jedné strany. Dochází tak k totálnímu střetu, není žádná cesta zpět.

6. Únava

Po delší destruktivní fázi se strany vyčerpají z neustálého boje a propadnou únavě a depresi **z nesmyslnosti situace**. Násilné střetnutí se ukončí, stačí ale malé podněty, aby se strany ocitly **zpět ve fázi destrukce**. Může přetrvávat potřeba pomsty a odplaty. V osobních konfliktech se tato fáze projevuje častými **nemocemi, narůstající nepřítomností či zhoršením výsledků práce.**

Zdroje:

BEDNAŘÍK, Aleš. *Riešenie konfliktov*. Bratislava: PDCS, 2001.

MISCHNICK, Ruth. *Nenásilná transformacia konfliktov*. Bratislava: PDCS, 2007.

ONDRUŠEK, Dušan, LABÁTH, Vladimír, TORDOVÁ, Zuzana. *Konflikt, zmierovanie, zmierovacie rady*. Bratislava: PDCS, 2005.

WAISOVÁ, Šárka. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011.

Příloha 2

Karibská krize

1

Pád diktátorského režimu

V roce 1952 se do čela Kuby dostal vojenským pučem za podpory americké zpravodajské služby CIA diktátor Fulgencio Batista. Téměř okamžitě se vytvořila opozice proti jeho vládě a do jejího čela se postavil mladý, levicově orientovaný právník Fidel Castro. Za svoji opoziční činnost pobýval ve vězení a po propuštění odešel do mexického exilu, odkud v roce 1957 začal organizovat partyzánskou válku proti kubánskému režimu. V roce 1959 povstalci zvítězili a sdělovací prostředky USA povstání na Kubě hodnotily velmi pozitivně. Poměrně krátce po vítězství revoluce docházelo k rozsudkům smrti nad aktivisty předchozího Batistova režimu a k postupnému uvězňování kontrarevolucionářů. Asi čtvrt milionu lidí, zejména inteligence a duchovních, opustilo v první emigrační vlně ostrov. Funkci velitele ozbrojených sil zaujal Fidel Castro a brzy byl jmenován předsedou nové vlády. Ta od začátku bezvýhradně podporovala nejchudší obyvatele a jedním z prvních rozhodnutí bylo zvýšení nejnižších mezd a snížení cen léků či elektřiny.

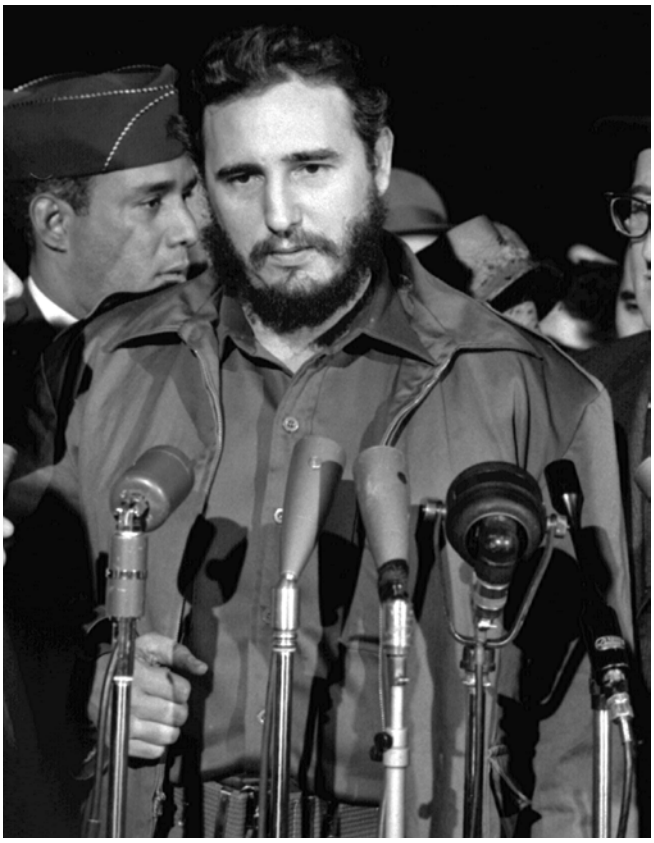

Kubánský premiér Fidel Castro na terminálu MATS ve Washingtonu, D. C., 15. dubna 1959. Zdroj: Library of Congress's Prints and Photographs division [online]. Autor: Warren K. Leffler

Objevují se nějaké signály vznikajícího mezinárodního konfliktu?

Jaké a k čemu mohly vést?

Jak se může situace na Kubě a její mezinárodní vztahy dál vyvíjet?

Příloha 2

Kubánsko-sovětský plakát zobrazující Fidela Castra a Nikitu Chruščova:
„Nechť žije věčné, nezničitelné přátelství a spolupráce mezi sovětskými a kubánskými národy."
26. března 2010. Zdroj: Wikipedie [online]. Autor: Keizers

2

Americká blokáda Kuby

Castrova vláda také stále více zasahovala do soukromého sektoru hospodářství. Opatření se výrazně dotkla především amerických firem, které část svého podnikání provozovaly na Kubě. Kromě pozemkové reformy, při níž USA přišly o 47 % kubánské půdy, kterou vlastnily, v poměrně krátké době následovalo další rychlé znárodnění některých amerických společností. V listopadu byl vydán zákon, podle něhož zahraniční těžařské společnosti musely odvádět státu 60 % svých příjmů. Jako odvetné ekonomické opatření americko-britská rafinérská společnost odmítla zpracovávat ropu dováženou na Kubu ze SSSR. Také USA následně výrazně snížily vývozní kvóty kubánského cukru. Kuba odpověděla znárodněním zbývajících 26 severoamerických společností.

V dubnu 1960 ukončily Spojené státy americké veškerou svou pomoc Kubě a o měsíc později navázala Havana (hlavní město Kuby) oficiální diplomatické a obchodní vztahy s Moskvou. Začalo období masivní ekonomické a vojenské pomoci ze strany SSSR a zemí sovětského bloku, která zahrnovala i úvěr ve výši sto milionů amerických dolarů, určený především na nákup zbraní. V reakci na to v říjnu 1960 Spojené státy z Havany odvolaly svého velvyslance a úplně zablokovaly veškerý vývoz amerického zboží na Kubu. Začátkem roku 1961 pak došlo k přerušení diplomatických vztahů mezi Havanou a Washingtonem.

Jaká událost byla spouštěčem a vedla k otevření konfliktu?

Jaké další události napovídají otevřené fázi konfliktu? (podtrhněte konkrétní části textu)

Jaké mohlo mít přerušení vztahů mezi Kubou a USA důsledky?

Příloha 2

Kubánští vojáci útočící v zátoce Sviní, 19. dubna 1961.
Zdroj: https://web.archive.org/web/20161013045322/http://www.panoramio.com/photo/12885130 [online]. Autor: Rumlin

3

Neúspěšný útok na Kubu

Spojené státy začaly organizovat tajné operace a opatření proti havanské vládě, mj. podporu kubánskému exilovému hnutí, kterému byly poskytnuty zbraně a výcvik od CIA. 17. dubna 1961 se ozbrojené síly kubánského exilu vylodily v zátoce Sviní. Invaze byla špatně naplánována, k očekávanému povstání nedošlo a invazní jednotky samy byly slabé a nedostatečně vyzbrojené, což vedlo k jejich rychlému rozdrcení.

Kubánští činitelé několikrát naznačili možnost uvolnění vazeb se sovětským blokem a ochotu „rozmrazit" vztahy mezi Havanou a Washingtonem. Ale Kennedyho vláda na tyto náznaky nereagovala, a posunula tak Kubu opět blíže Sovětskému svazu. Počátkem roku 1962 se Castro dokonce demonstrativně přihlásil k ideologii marxismu-leninismu, ačkoli sám jeho vyznavačem nebyl a s kubánskými komunisty měl nejeden konflikt. Ztratil tím podporu některých jihoamerických států a Spojené státy uvalily embargo na veškerý obchod s Kubou.

V jaké fázi (či fázích) se konflikt nachází a podle čeho tak usuzujete? (podtrhněte konkrétní části textu)

Co by se podle vás mohlo stát, aby se konflikt ještě více vyhrotil?

Příloha 2

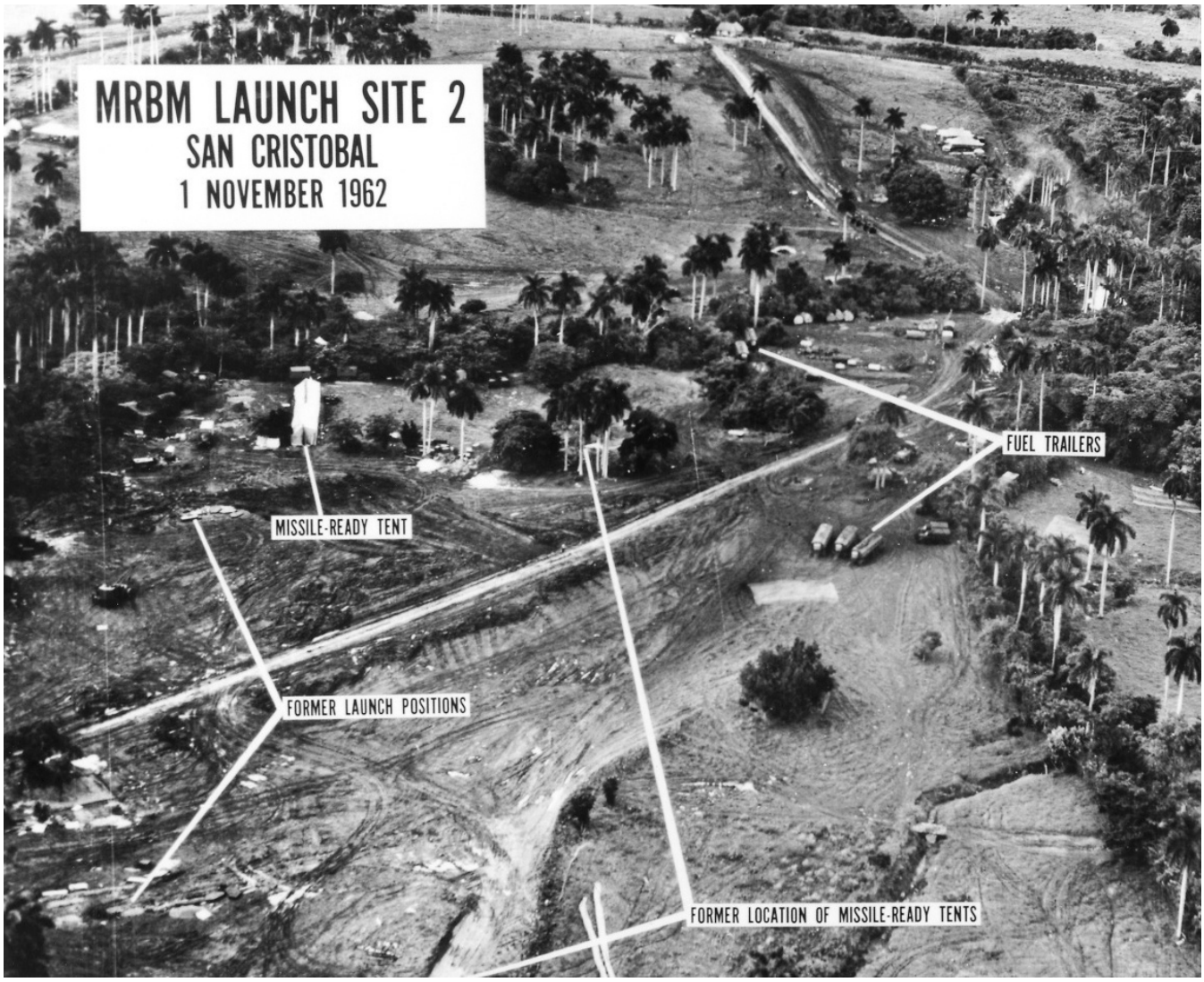

Americká letecká průzkumná fotografie zachycující balistické rakety v San Cristobalu na Kubě během kubánské raketové krize, 1. listopadu 1962. Zdroj: National Archives.gov [online]. Autor: neznámý

4

Rozmístění sovětských raket

Mezitím se v Moskvě zrodila operace Anadyr, jejíž náplní byl projekt vybudování sovětských vojenských základen na Kubě. Tento plán byl vymyšlen jako odpověď na rozmístění amerických jaderných střel v Turecku a Itálii. Během jara 1962 bylo o operaci definitivně rozhodnuto a byl vyjednán souhlas kubánské vlády. Od 12. července začal probíhat přesun vojenského materiálu a personálu na Kubu. Washington o dění na Kubě dostal informace až koncem srpna. Poslal varování do Moskvy a povolal do akce 150 tisíc záložních vojáků. Na toto varování Chruščov, tehdejší představitel SSSR, odpověděl prohlášením, že na Kubě žádné sovětské rakety neumístí. V té době už ale jaderné střely na Kubě byly. 14. října americký výzvědný letoun pořídil na Kubě snímky sovětských raket. Prezident Kennedy okamžitě svolal schůzi se svými poradci, na které byla řešena otázka možného zásahu. Podle vědecké analýzy nové ozbrojení Kuby ohrožovalo životy 80 milionů Američanů.

V jaké fázi (či fázích) se konflikt nachází a podle čeho tak usuzujete? (podtrhněte konkrétní části textu)

Co by se podle vás muselo stát, aby se konflikt zmírňoval?

Příloha 2

Sovětská ponorka vytlačená na povrch americkými námořními silami v Karibiku poblíž Kuby, 28.–29. října 1962.
Zdroj: http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB75/#IV [online]. Autor: fotograf amerického námořnictva

5

Námořní blokáda a vyhrocení

Spojené státy se nakonec rozhodly reagovat na ohrožení námořní blokádou Kuby a útočit pouze v případě selhání tohoto opatření. 22. října 1962 večer prezident Kennedy vystoupil s prohlášením v televizi a oznámil světu, že USA mohou dokázat přítomnost sovětských raket středního doletu a existenci odpalovacích ramp na Kubě. Po Kennedyho televizním vystoupení se sešla Organizace amerických států, jež jednomyslně podpořila americký záměr úplné vojenské blokády Kuby. Kolem Kuby se uzavřel prstenec kontrolovaný válečnými plavidly a letectvem USA, v plné pohotovosti bylo 12 000 mužů námořní pěchoty a do vzduchu vzlétlo 20 % amerických strategických bombardérů s jadernými zbraněmi na palubě.

SSSR a Kuba zareagovaly žádostmi o svolání Rady bezpečnosti OSN a zvýšením bojové pohotovosti vojenských jednotek SSSR. Chruščov, jehož rázná americká reakce zjevně zaskočila, odmítl sovětské rakety na Kubě přiznat a obvinil Kennedyho z agrese – před polednem 23. října dorazilo do Washingtonu vyjádření, ve kterém se Moskva postavila naprosto proti akci USA a označila ji za ohrožení světového míru a vměšování se do cizích záležitostí. Na 48 hodin se svět ocitl na pokraji nukleární katastrofy. Napětí se zmírnilo poté, co Chruščov přijal zprostředkovací návrh generálního tajemníka OSN a nařídil sovětským lodím, aby změnily kurz dříve, než dorazí k linii americké blokády. Na území Kuby však nadále pokračovala kompletace již dovezených raketových systémů. V Severní Americe probíhala preventivní opatření (otevírání krytů, poplašné cvičení aj.), propukla velká nákupní horečka a vláda Spojených států začala nacvičovat v Západním Berlíně – obávala se, že by se konflikt mohl přenést i tam.

Jmenujte všechny aktéry, kteří jsou dosud do konfliktu vtaženi. Slovem „aktér“ označujeme každého, kdo je do konfliktu přímo, či nepřímo zapojen nebo je konfliktem ovlivněn.

Co by se podle vás muselo stát nyní, aby se podařilo konflikt zmírnit a předejít destrukci?

Příloha 2

Odpověď prezidenta Kennedyho a premiéra Chruščova na výzvu úřadujícího generálního tajemníka Rady bezpečnosti k vyřešení krize v Karibiku, 25. října 1962. Zdroj: United Nations Photo [online]. Autor: neznámý

6

Konec krize

Ve stejný den byl na popud sovětského důstojníka nad Kubou sestřelen americký špionážní letoun. Kennedy napsal Chruščovovi dopis, ve kterém se rozhořčoval nad sestřelením letounu i nad pokračující výstavbou sovětských základen na Kubě. V dopise definitivně prohlásil, že jeho snaha o mírové řešení končí, a dal Sovětskému svazu jasné ultimátum požadující stažení sovětských raket do 48 hodin. Zároveň uvedl, že pokud se tak stane, Spojené státy upustí od blokády Kuby a budou garantovat i její bezpečnost.

Chruščov odpověděl hned druhý den, 28. října dopoledne. Jeho odpověď byla naprostým šokem pro Kubu a úlevou pro zbytek světa – souhlasil se stažením zbraní z Kuby výměnou za to, že budou staženy rakety, které USA umístily v Itálii a Turecku. Kennedy vyšel vstříc Sovětům a slíbil, že rakety odstraní. Již další den byly nařízeny demontážní práce ze sovětské strany. Tímto souhlasem se hrozící horká válka stala opět studenou válkou a hrozba jaderné katastrofy byla odložena na neurčito.

Co pomohlo uklidnění situace?

Jaké by byly důsledky, kdyby strany neustoupily?

Příloha 3

Karibská krize – lektorský podklad k aktivitě

Pád diktátorského režimu

V roce 1952 se do čela Kuby dostal vojenským pučem za podpory americké zpravodajské služby CIA diktátor Fulgencio Batista. Téměř okamžitě se vytvořila opozice proti jeho vládě (SIGNÁLY) a do jejího čela se postavil mladý, levicově orientovaný právník Fidel Castro. Za svoji opoziční činnost pobýval ve vězení a po propuštění odešel do mexického exilu, odkud v roce 1957 začal organizovat partyzánskou válku proti kubánskému režimu. V roce 1959 povstalci zvítězili a sdělovací prostředky USA povstání na Kubě hodnotily velmi pozitivně. Poměrně krátce po vítězství revoluce docházelo k rozsudkům smrti nad aktivisty předchozího Batistova režimu a k postupnému uvězňování kontrarevolucionářů. Asi čtvrt milionu lidí, zejména inteligence a duchovních, opustilo v první emigrační vlně ostrov (SIGNÁLY). Funkci velitele ozbrojených sil zaujal Fidel Castro a brzy byl jmenován předsedou nové vlády. Ta od začátku bezvýhradně podporovala nejchudší obyvatele a jedním z prvních rozhodnutí bylo zvýšení nejnižších mezd a snížení cen léků či elektřiny.

- *Objevují se nějaké signály vznikajícího mezinárodního konfliktu? Jaké a k čemu mohly vést?*
- *Jak se může situace na Kubě a její mezinárodní vztahy dál vyvíjet?*

Americká blokáda Kuby

Castrova vláda také stále více zasahovala do soukromého sektoru hospodářství. Opatření se výrazně dotkla především amerických firem, které část svého podnikání provozovaly na Kubě (SPOUŠTĚČ). Kromě pozemkové reformy, při níž USA přišly o 47 % kubánské půdy, kterou vlastnily, v poměrně krátké době následovalo další rychlé znárodnění některých amerických společností. V listopadu byl vydán zákon, podle něhož zahraniční těžařské společnosti musely odvádět státu 60 % svých příjmů. Jako odvetné ekonomické opatření americko-britská rafinérská společnost odmítla zpracovávat ropu dováženou na Kubu ze SSSR. Také USA následně výrazně snížily vývozní kvóty kubánského cukru. Kuba odpověděla znárodněním zbývajících 26 severoamerických společností (OTEVŘENÍ – PŘITVRZOVÁNÍ POZIC).

V dubnu 1960 ukončily Spojené státy americké veškerou svou pomoc Kubě a o měsíc později navázala Havana (hlavní město Kuby) oficiální diplomatické a obchodní vztahy s Moskvou (OTEVŘENÍ/POLARIZACE – ZÍSKÁVÁNÍ SPOJENCŮ). Začalo období masivní ekonomické a vojenské pomoci ze strany SSSR a zemí sovětského bloku, která zahrnovala i úvěr ve výši sto milionů amerických dolarů, určený především na nákup zbraní (OTEVŘENÍ – SHROMAŽĎOVÁNÍ ZDROJŮ). V reakci na to v říjnu 1960 Spojené státy z Havany odvolaly svého velvyslance a úplně zablokovaly veškerý vývoz amerického zboží na Kubu. Začátkem roku 1961 pak došlo k přerušení diplomatických vztahů mezi Havanou a Washingtonem (IZOLACE – OMEZENÍ KOMUNIKACE).

- *Jaká událost byla spouštěčem a vedla k otevření konfliktu?*
- *Jaké další události napovídají otevřené fázi konfliktu? (podtrhněte konkrétní části textu)*
- *Jaké mohlo mít přerušení vztahů mezi Kubou a USA důsledky?*

Neúspěšný útok na Kubu

Spojené státy začaly organizovat tajné operace a opatření proti havanské vládě, mj. podporu kubánskému exilovému hnutí, kterému byly poskytnuty zbraně a výcvik od CIA. 17. dubna 1961 se ozbrojené síly kubánského exilu vylodily v zátoce Sviní (POLARIZACE – NÁRŮST AGRESE; IZOLACE – PROVOKACE; DESTRUKCE – FYZICKÉ NAPADENÍ). Invaze byla špatně naplánována, k očekávanému povstání nedošlo a invazní jednotky samy byly slabé a nedostatečně vyzbrojené, což vedlo k jejich rychlému rozdrcení.

Kubánští činitelé několikrát naznačili možnost uvolnění vazeb se sovětským blokem a ochotu „rozmrazit" vztahy mezi Havanou a Washingtonem. Ale Kennedyho vláda na tyto náznaky nereagovala, a posunula tak Kubu opět blíže Sovětskému svazu (IZOLACE – ODMÍTNUTÍ KOMUNIKACE). Počátkem roku 1962 se Castro dokonce demonstrativně přihlásil k ideologii marxismu-leninismu, ačkoli sám jeho vyznavačem nebyl (IZOLACE – PROVOKACE) a s kubánskými komunisty měl nejeden konflikt. Ztratil tím podporu některých jihoamerických států a Spojené státy uvalily embargo na veškerý obchod s Kubou (POLARIZACE – ZÍSKÁVÁNÍ SPOJENCŮ; IZOLACE – TRESTÁNÍ PROTIVNÍKA).

- *V jaké fázi (či fázích) se konflikt nachází a podle čeho tak usuzujete? (podtrhněte konkrétní části textu)*
- *Co by se podle vás mohlo stát, aby se konflikt ještě více vyhrotil?*
- *Jaké mohlo mít přerušení vztahů mezi Kubou a USA důsledky?*

Příloha 3

Rozmístění sovětských raket

Mezitím se v Moskvě zrodila operace Anadyr, jejíž náplní byl projekt vybudování sovětských vojenských základen na Kubě. Tento plán byl vymyšlen jako odpověď na rozmístění amerických jaderných střel v Turecku a Itálii (POLARIZACE – SNAHA MÍT NAVRCH). Během jara 1962 bylo o operaci definitivně rozhodnuto a byl vyjednán souhlas kubánské vlády. Od 12. července začal probíhat přesun vojenského materiálu a personálu na Kubu. Washington o dění na Kubě dostal informace až koncem srpna. Poslal varování do Moskvy a povolal do akce 150 tisíc záložních vojáků. Na toto varování Chruščov, tehdejší představitel SSSR, odpověděl prohlášením, že na Kubě žádné sovětské rakety neumístí. V té době už ale jaderné střely na Kubě byly (POLARIZACE – PŘESVĚDČOVÁNÍ; IZOLACE – PROVOKACE). 14. října americký výzvědný letoun pořídil na Kubě snímky sovětských raket. Prezident Kennedy okamžitě svolal schůzi se svými poradci, na které byla řešena otázka možného zásahu. Podle vědecké analýzy nové ozbrojení Kuby ohrožovalo životy 80 milionů Američanů.

- *V jaké fázi (či fázích) se konflikt nachází a podle čeho tak usuzujete? (podtrhněte konkrétní části textu)*
- *Co by se podle vás muselo stát, aby se konflikt zmírňoval?*

Námořní blokáda a vyhrocení

Spojené státy se nakonec rozhodly reagovat na ohrožení námořní blokádou Kuby a útočit pouze v případě selhání tohoto opatření. 22. října 1962 večer prezident Kennedy vystoupil s prohlášením v televizi (POLARIZACE – ZÍSKÁVÁNÍ PUBLIKA) a oznámil světu, že USA mohou dokázat přítomnost sovětských raket středního doletu a existenci odpalovacích ramp na Kubě. Po Kennedyho televizním vystoupení se sešla Organizace amerických států (POLARIZACE/IZOLACE – ZÍSKÁVÁNÍ SPOJENCŮ), jež jednomyslně podpořila americký záměr úplné vojenské blokády Kuby. Kolem Kuby se uzavřel prstenec kontrolovaný válečnými plavidly a letectvem USA, v plné pohotovosti bylo 12 000 mužů námořní pěchoty a do vzduchu vzlétlo 20 % amerických strategických bombardérů s jadernými zbraněmi na palubě (POLARIZACE – ULTIMÁTA; DESTRUKCE – HROZBA).

SSSR a Kuba zareagovaly žádostmi o svolání Rady bezpečnosti OSN a zvýšením bojové pohotovosti vojenských jednotek SSSR. Chruščov, jehož rázná americká reakce zjevně zaskočila, odmítl sovětské rakety na Kubě přiznat a obvinil Kennedyho z agrese – před polednem 23. října dorazilo do Washingtonu vyjádření, ve kterém se Moskva postavila naprosto proti akci USA a označila ji za ohrožení světového míru a vměšování se do cizích záležitostí (IZOLACE – PROPAGANDA). Na 48 hodin se svět ocitl na pokraji nukleární katastrofy. Napětí se zmírnilo poté, co Chruščov přijal zprostředkovací návrh generálního tajemníka OSN a nařídil sovětským lodím, aby změnily kurz dříve, než dorazí k linii americké blokády. Na území Kuby však nadále pokračovala kompletace již dovezených raketových systémů. V Severní Americe probíhala preventivní opatření (otevírání krytů, poplašné cvičení aj.), propukla velká nákupní horečka a vláda Spojených států začala nacvičovat v Západním Berlíně – obávala se, že by se konflikt mohl přenést i tam.

- *Jmenujte všechny aktéry, kteří jsou dosud do konfliktu vtaženi. Slovem „aktér" označujeme každého, kdo je do konfliktu přímo, či nepřímo zapojen nebo je konfliktem ovlivněn.*
- *Co by se podle vás muselo stát nyní, aby se podařilo konflikt zmírnit a předejít destrukci?*

Konec krize

26. října Chruščov poprvé uznal existenci raket na Kubě a také prvně naznačil možnost kompromisu. O další den později vznesl jako základní požadavek stažení amerických raket z Turecka a Itálie (POLARIZACE – ULTIMÁTA). Ve stejný den byl na popud sovětského důstojníka nad Kubou sestřelen americký špionážní letoun (IZOLACE/DESTRUKCE – PROVOKACE). Kennedy napsal Chruščovovi dopis, ve kterém se rozhořčoval nad sestřelením letounu i nad pokračující výstavbou sovětských základen na Kubě. V dopise definitivně prohlásil, že jeho snaha o mírové řešení končí, a dal Sovětskému svazu jasné ultimátum požadující stažení sovětských raket do 48 hodin. Zároveň uvedl, že pokud se tak stane, Spojené státy upustí od blokády Kuby a budou garantovat i její bezpečnost (POLARIZACE – ULTIMÁTA).

Chruščov odpověděl hned druhý den, 28. října dopoledne. Jeho odpověď byla naprostým šokem pro Kubu a úlevou pro zbytek světa – souhlasil se stažením zbraní z Kuby výměnou za to, že budou staženy rakety z Itálie a Turecka. Kennedy vyšel vstříc Sovětům a slíbil, že rakety odstraní. Již další den byly nařízeny demontážní práce ze sovětské strany. Tímto souhlasem se hrozící horká válka stala opět studenou válkou a hrozba jaderné katastrofy byla odložena na neurčito.

- *Co pomohlo uklidnění situace?*
- *Jaké by byly důsledky, kdyby strany neustoupily?*

Příloha 4 – Jak se vyvíjela karibská krize

V roce 1952 se do čela Kuby dostal vojenským pučem diktátor Fulgencio Batista. Vytvořila se opozice proti jeho vládě a do jejího čela se postavil mladý, levicově orientovaný právník Fidel Castro.	Signály
Fidel Castro začal v roce 1957 z mexického exilu organizovat partyzánskou válku proti kubánskému režimu a v roce 1959 povstalci zvítězili. Po vítězství revoluce docházelo k rozsudkům smrti nad aktivisty předchozího režimu a asi čtvrt milionu lidí, zejména inteligence a duchovních, opustilo v první emigrační vlně ostrov.	Signály
Fidel Castro se stal předsedou nové vlády, která zaváděla opatření dotýkající se především amerických firem, které část svého podnikání provozovaly na Kubě. Při reformě USA přišly o 47 % kubánské půdy a v listopadu 1959 byl vydán zákon, podle něhož zahraniční těžařské společnosti musely odvádět státu 60 % svých příjmů.	Spouštěč
V dubnu 1960 ukončily Spojené státy americké veškerou svou pomoc Kubě a o měsíc později navázala Havana (hlavní město Kuby) oficiální diplomatické a obchodní vztahy s Moskvou.	Otevření – získávání spojenců
Tím začalo období masivní ekonomické a vojenské pomoci ze strany SSSR a zemí sovětského bloku, která zahrnovala i úvěr ve výši sto milionů amerických dolarů, určený především na nákup zbraní.	Otevření – shromažďování zdrojů
Spojené státy začaly organizovat tajné operace a opatření proti havanské vládě, mj. podporu kubánskému exilovému hnutí, kterému byly poskytnuty zbraně a výcvik od CIA. 17. dubna 1961 se ozbrojené síly kubánského exilu vylodily v zátoce Sviní.	Polarizace – nárůst agrese
V průběhu roku 1961 došlo k úplnému přerušení diplomatických vztahů mezi Havanou a Washingtonem.	Izolace – omezení komunikace

Příloha 4 – Jak se vyvíjela karibská krize

Mezitím se v Moskvě zrodila operace Anadyr, jejíž náplní byl projekt vybudování sovětských vojenských základen na Kubě. Tento plán byl vymyšlen jako odpověď na rozmístění amerických jaderných střel v Turecku a Itálii. Během jara 1962 bylo o operaci definitivně rozhodnuto a vyjednán souhlas kubánské vlády.	Polarizace – snaha mít navrch
Od 12. července 1962 začal probíhat přesun vojenského materiálu a personálu na Kubu. Washington o dění na Kubě dostal informace až koncem srpna a poslal varování do Moskvy. Ta na toto varování odpověděla prohlášením, že na Kubě žádné sovětské rakety neumístí. V té době už ale jaderné střely na Kubě byly.	Izolace – provokace
Spojené státy se nakonec rozhodly reagovat na ohrožení námořní blokádou Kuby a útočit pouze v případě selhání tohoto opatření. 22. října 1962 večer prezident Kennedy vystoupil s prohlášením v televizi a oznámil světu, že USA mohou dokázat přítomnost sovětských raket středního doletu na Kubě.	Polarizace – získávání publika
26. října 1962 Chruščov, tehdejší představitel SSSR, poprvé uznal existenci raket na Kubě a také prvně naznačil možnost kompromisu. O den později vznesl jako základní požadavek stažení amerických raket z Turecka a Itálie.	Polarizace – ultimáta
Ve stejný den, 26. října 1962, byl na popud sovětského důstojníka nad Kubou sestřelen americký špionážní letoun.	Destrukce
Kennedy napsal rozhořčený dopis pro Chruščova, ve kterém prohlásil, že jeho snaha o mírové řešení končí, a dal Sovětskému svazu jasné ultimátum požadující stažení sovětských raket do 48 hodin. Zároveň uvedl, že pokud se tak stane, Spojené státy upustí od blokády Kuby a budou garantovat i její bezpečnost.	Polarizace – ultimáta
Chruščov odpověděl hned druhý den, 28. října dopoledne. Jeho odpověď byla šokem pro Kubu a úlevou pro zbytek světa – souhlasil se stažením zbraní z Kuby výměnou za to, že budou staženy rakety z Itálie a Turecka. Kennedy vyšel vstříc Sovětům a slíbil, že rakety odstraní. Tímto souhlasem se hrozící horká válka stala opět studenou válkou a hrozba jaderné katastrofy byla odložena na neurčito.	Odvrácená destrukce

Programy

Africká světová válka

Program na příkladu konfliktu v Demokratické republice Kongo zkoumá širší souvislosti válečných konfliktů. Zjišťuje, jaké mají dopady na svět a na skupiny lidí, které jsou do nich zapojeny. Účastníci a účastnice během programu pracují s texty a videem. Zabývají se otázkami, k čemu válka slouží a kdo slouží v její prospěch. Jak souvisí náš život s konflikty na jiných kontinentech?

Cíle

- Účastníci a účastnice porozumějí širším důsledkům války pro různé aktéry, kteří jsou do konfliktu přímo, či nepřímo zapojeni. Zvažují, komu válka slouží, a kdo naopak slouží jí.
- Účastníci a účastnice se seznámí s občanskou válkou v Demokratické republice Kongo.
- Účastníci a účastnice si skrze seznámení s aktéry konfliktu uvědomí propojenost současného světa.

Doba trvání

120 minut (bez přestávek)

Věk

15+

Pomůcky

tabule/flipchart, fixy, *Africká světová válka* – text popisující konflikt (příloha 1), texty k jednotlivým aktérům (příloha 2), papíry k popisu důsledků u jednotlivých aktérů, přístup na internet

Jedná se o aktualizovanou formu programu. Různé verze programu byly uveřejněny v následujících publikacích:

FRÜHBAUEROVÁ, Petra, DŽESTR, ČAJKA, Adam. Kdo utíká z Konga. *Lidé v pohybu* [online]. Praha: Junák – český skaut, Tiskové a distribuční centrum, Brno: NaZemi, 2016. Dostupné z: https://lidevpohybu.eu/aktivity/kdo-utika-z-konga.

FRÜHBAUEROVÁ, Petra, STEJSKAL, Ondřej, ed. *Moje cesta ke světu: portfolio globálního vzdělávání*. Brno: NaZemi, 2017.

Kompetence globálního občanství

- Porozumění vzájemné propojenosti světa
- Kritické myšlení a otevřená mysl
- Jednání ve prospěch spravedlnosti a rovnosti
- Nakládání s konflikty

Cíle udržitelného rozvoje

9 Průmysl, inovace a infrastruktura

16 Mír, spravedlnost a silné instituce

Realizace

Uvedení do tématu (5 minut)

Na začátku uveďte účastníky a účastnice do tématu a krátce představte, čemu se bude setkání věnovat: *Konflikt v Demokratické republice Kongo (dále jen DRK) je jedním z ozbrojených konfliktů, které ve světě probíhají a na nichž lze blíže zkoumat propojenost současného světa a roli jednotlivých aktérů.*

Demokratická republika Kongo – práce s informacemi (65 minut)

V první částí programu se seznámíme se základními reáliemi konfliktu. Zadejte: *Budeme se nyní věnovat konfliktu o zdroje, který již od roku 1998 probíhá v Demokratické republice Kongo.*

- Rozdejte účastníkům a účastnicím základní text, který konflikt popisuje (příloha 1). Vyzvěte je ke čtení s tím, aby zaměřili pozornost na aktéry, kterých se konflikt dotýká (mohou si je například podtrhat). Po dočtení textu jim dejte prostor, aby se zeptali na věci, které jim nebyly jasné a které by potřebovali doplnit k lepšímu pochopení situace.

Rozložte na zem nebo na stoly papíry A3, které jsou nadepsané jednotlivými aktéry, kterých se konflikt v DRK přímo, či nepřímo týká: těhotná civilistka v DRK, žoldák, voják OSN, obchodník se surovinami, válečná fotografka, obchodnice na burze, výrobce mobilních telefonů, český ministr zahraničních věcí, já. Pod nadpisem rozdělte každý papír na dvě poloviny.

- Každá dvojice či trojice si vezme jednoho až dva aktéry (podle počtu skupinek). Na jednu polovinu papíru sepíšou, jaké jsou pro daného aktéra kladné důsledky konfliktu, na polovinu druhou pak vypisují záporné důsledky.
- Po přibližně 10 minutách práce na sepisování důsledků rozšiřte zadání: *K aktérům, které zpracováváte, si přečtěte doplňující informace v podobě článků, svědectví, grafů shrnujících data či popisu konkrétního příkladu* (příloha 2). *Poté ještě doplňte kladné i záporné důsledky do seznamu.*

Poté, co jsou všechny důsledky vyplněné, nalepte papíry s aktéry na zeď (doporučujeme nalepit papíry podél delší zdi vedle sebe v pořadí, v jakém jsou vypsaní výše). Účastníkům a účastnicím pak dejte dostatečný prostor, aby si všechny papíry přečetli a případně doplnili, co je ještě k jednotlivým aktérům napadlo.

O čem aktéři vypovídají – závěrečná reflexe (50 minut)

V rámci reflexe ve skupině se zaměřte na to, co přemýšlení nad důsledky konfliktu pro jednotlivé aktéry přináší, pokud se na něj podíváte vcelku. Zkuste hledat jednotící linku, která z představených výstupů vyplývá. Reflexi můžete otevřít obecnými otázkami:

- *Co vás zaujalo?*
- *Co jste se o vzájemném vztahu mezi jednotlivými aktéry či mezi aktéry a konfliktem dozvěděli nejzajímavějšího?*

K jádru věci vás potom mohou posouvat pomocné otázky:

- *Co mají aktéři společného?*
- *V čem vidíte nejzásadnější rozdíly mezi aktéry?*
- *Jak byste pojmenovali klíčové důsledky konfliktu pro jednotlivé aktéry, případně skupiny aktérů?*

Zajímá nás přitom, čím se vyznačují aktéři, kterým konflikt nejvíc přináší, a čím ti, jimž naopak nejvíc bere. Speciálně se pak také věnujte důsledkům pro nás (já jako jeden z aktérů): *Jak jsem s konfliktem propojen/a já?*

Podle velikosti skupiny lze o otázkách diskutovat buď společně (pomáhá zásadní informace zapisovat na tabuli či flipchart, aby je všichni měli stále na očích), nebo, zvláště v případě větší skupiny, se hodí některé otázky nejprve prodiskutovat ve dvojicích či menších skupinách a pak sdílet se všemi.

Lekci uzavřete například závěrečným kolečkem, ve kterém každý postupně řekne, co je pro něj tzv. NID = nejdůležitější informace dne.

Zdroje

Použité zdroje

- ADETULA, Oladunni. Apple, Tesla, Alphabet, Dell, and Microsoft sued for benefitting from child mining. *iAfrican* [online]. 28. 1. 2020 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.iafrikan.com/2020/01/28/democratic-republic-of-congo-child-mining-drc-coltan-cobalt-lawsuit-google.
- APPLE INC. *Conflict Minerals Report* [online]. Washington, D. C.: United States Securities and Exchange Commission, 2019 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.apple.com/supplier-responsibility/pdf/Apple-Conflict-Minerals-Report.pdf.
- *Code of Conduct* [online]. Espoo: Nokia, 2020 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.nokia.com/sites/default/files/2020-01/Code of conduct-ENG-FINAL.pdf.
- COLLIER, Paul, HOEFFLER, Anke. Greed and Grievance in Civil War. *Oxford Economic Papers.* 2004, vol. 56, s. 563-95.
- *Conflict Minerals. The regulation explained.* European Commission, 13. 12. 2017 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/conflict-minerals-regulation/regulation-explained.
- ČAJKA, Adam. *Vliv světových cen primárních komodit na konflikt v DR Kongo v letech 1998 až 2003* (bakalářská práce) [online]. Brno: Fakulta sociálních studií MU, 2009 [cit. 17. 3. 2016]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/219746/fss_b/Vliv_svetovych_cen_primarnich_komodit_na_konflikt_v_Demokraticke_republice_Kongo_v_letech_1998_az_2003.pdf.
- ČTK. Zemanův ministr Kavan schválil v roce 2000 prodej zbraní do Konga. *iDnes.cz* [online]. 11. 12. 2014 [cit. 17. 3. 2016]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zemanuv-ministr-kavan-schvalil-v-roce-2000-prodej-zbrani-do-konga-pvc-/domaci.aspx?c=A141211_153948_domaci_fer.
- *DR Congo Population 2020* [online]. World Population Review, 2020 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://worldpopulationreview.com/countries/dr-congo-population.
- GLOBAL WITNESS. *Artisanal mining communities in eastern DRC: seven baseline studies in the Kivus* [online]. 22. 8. 2012 [cit. 17. 3. 2016]. Dostupné z: https://www.globalwitness.org/en/archive/artisanal-mining-communities-eastern-drc-seven-baseline-studies-kivus.
- *Global Conflict Tracker. Violence in the Democratic Republic of Congo* [online]. Council on Foreign Relations [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.cfr.org/interactive/global-conflict-tracker/conflict/violence-democratic-republic-congo.
- GLOBAL WITNESS. *Congolese mining ban fails to end armed control of trade* [online]. 4. 3. 2011 [cit. 17. 3. 2016]. Dostupné z: https://www.globalwitness.org/en/archive/congolese-mining-ban-fails-end-armed-control-trade.
- *History of the Conflict* [online]. Eastern Congo Initiative [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: http://www.easterncongo.org/about-drc/history-of-the-conflict.
- *Implementation of US Dodd-Frank Act rule on conflict minerals: Commentaries, guidance, company actions* [online]. Business & Human Rights Resource Centre [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.business-humanrights.org/en/conflict-peace/conflict-minerals/implementation-of-us-dodd-frank-act-rule-on-conflict-minerals-commentaries-guidance-company-actions.
- JONES, Owen. Hrůzy v Kongu ignorujeme, protože jde o Afriku. *A2larm* [online]. 14. 3. 2015 [cit. 17. 3. 2016]. Dostupné z: http://a2larm.cz/2015/03/hruzy-v-kongu-ignorujeme-protoze-jde-o-afriku.
- KELLY, Annie. Human rights activist, forced to flee DRC' over child cobalt mining lawsuit. *The Guardian* [online]. 10. 3. 2020 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.theguardian.com/global-development/2020/mar/10/human-rights-activist-forced-to-flee-drc-over-child-cobalt-mining-lawsuit.
- KLENOVSKÁ, Hana. *Demokratická republika Kongo – nejbohatší země světa? Učební celek k tématu globálních nerovností. Metodický materiál pro učitele* [online]. Brno: Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání, 2013 [cit. 17. 3. 2016]. Dostupné z: http://www.lipka.cz/soubory/kongo-web--f3588.pdf.
- *Krev v mobilech* [Blod i mobilen] [film]. Režie Frank Piasechi POULSEN. Dánsko, Německo, 2010.
- KUTILOVÁ, Markéta. Kongo: země, kde se rodí počítače. *Týden*. 2008, č. 5.
- *Levels and Trends in Child Mortality* [online]. UNICEF, 2019 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://data.unicef.org/resources/levels-and-trends-in-child-mortality.
- *Nokia Responsible Minerals Policy* [online]. Nokia, 2019 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.nokia.com/sites/default/files/2019-09/Responsible minerals policy_ext.pdf.
- PLUHAŘ, Adam. Jedinými zbraněmi byly úsměv a instinkt, říká voják z mise OSN v Kongu. *iDnes.cz* [online]. 5. 2. 2015 [cit. 17. 3. 2016]. Dostupné z: http://liberec.idnes.cz/liberecky-chemik-na-misi-v-kongu-dnu-/liberec-zpravy.aspx?c=A150205_160644_liberec-zpravy_tm.
- *Poverty & Equity Data Portal. Congo, Dem. Rep.* [online]. The World Bank [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: http://povertydata.worldbank.org/poverty/country/COD.
- ROSER, Max, RITCHIE, Hannah, DADONAITE, Bernadeta. *Child and Infant Mortality* [online]. Our World in Data, 2013 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://ourworldindata.org/child-mortality.
- ROSER, Max. *UN Inter-agency Group for Child Mortality Estimation (IGME)* [online]. 2020 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://ourworldindata.org/child-mortality, https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=83581872.
- SANCHEZ DE LA SIERRA, Raul. On the Origins of the State: Stationary Bandits and Taxation in Eastern Congo. *Journal of Political Economy* [online]. 2019 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.journals.uchicago.edu/doi/full/10.1086/703989.
- SILVER, Laura. *Smartphone Ownership Is Growing Rapidly Around the World, but Not Always Equally* [online]. Pew Research Center, 5. 2. 2019 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.pewresearch.org/global/2019/02/05/smartphone-ownership-is-growing-rapidly-around-the-world-but-not-always-equally.

- *Solutions for Hope Tantalum Project* [online]. Resolve [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.resolve.ngo/site-sfhtantalum/participants.htm.
- TESLA. *Tesla Conflict Minerals Report* [online]. Washington, D. C.: United States Securities and Exchange Commission, 2018 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.tesla.com/sites/default/files/about/legal/2018-conflict-minerals-report.pdf.
- *The Urban Disadvantage* [online]. Fairfield: Save the Children, 2015 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.savethechildren.net/sites/default/files/libraries/SOWM_EXECUTIVE_SUMMARY.pdf.
- *WorldFactbook. Democratic Republic of the Congo* [online]. CIA, 2019 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/attachments/summaries/CG-summary.pdf.

Příloha 1

Africká světová válka

Demokratická republika Kongo (DRK) je třetí největší zemí Afriky (2 344 858 km^2). Má téměř 90 milionů obyvatel, z nichž asi tři čtvrtiny žijí pod hranicí chudoby[1]. Přitom z hlediska množství a rozmanitosti přírodního bohatství je DRK jednou z nejbohatších zemí světa. Z tohoto bohatství však od získání nezávislosti na Belgii v roce 1960 obyvatelé DRK získali pramálo. Přes 30 let zde vládl diktátor Mobutu Sese Seko. V 90. letech v zemi vypukla válka – jednak v návaznosti na obecnou nestabilitu v regionu, a jednak kvůli přelití konfliktu ze sousední Rwandy (genocida v roce 1994).

Této válce se také přezdívá africká světová válka, neboť se do ní přímo zapojilo osm afrických zemí a mnohé další nepřímo. Roku 1997 byl Mobutu sesazen a nahradil ho lídr konžské opozice Laurent Kabila, který měl podporu Ugandy a Rwandy. Jeho způsob vedení země se však od Mobutova téměř nelišil. Na destabilizaci země se pranic nezměnilo, a napětí v regionu tak dále rostlo spolu s počtem zúčastněných aktérů: ve vleklém konfliktu figurovaly jak jednotlivé státy, tak i mnoho ozbrojených skupin z různých zemí a s různými zájmy. Konflikt oficiálně skončil roku 2003, nicméně region – převážně východ Konga – zůstává destabilizovaný dodnes. Stále zde působí mnoho skupin profitujících na nerostném bohatství země. Celý konflikt je velice spletitý – i odborníci se přou, co jsou příčiny a co důsledky, například zda v konfliktu hraje větší roli etnicita skupin, nebo zkrátka starost o živobytí.

Přírodní zdroje

DRK má neobyčejné zásoby mnoha vzácných kovů a minerálů. V Konžské pánvi se rozkládá druhý největší tropický deštný prales na světě a na pobřeží i v pevninském šelfu se nacházejí naleziště ropy. Kongo má také obrovské vodní zdroje. Nachází se zde naleziště diamantů, zlata, kobaltu, cínu, mědi, uranu, zemního plynu, koltanu atd. (obrázek 1).

Dlouhé trvání války bylo mj. zapříčiněno právě rozsáhlou ilegální těžbou nerostných surovin a jejich prodejem, nad kterým neměla vláda nejmenší kontrolu. Různé skupiny zapojené do konfliktu z těžby během války profitovaly. OSN reagovala v roce 2000 nasazením největší mise všech dob pod názvem MONUSCO[2], která v Kongu dodnes operuje. OSN zde vytvořila několik bezpečných zón, avšak ilegálnímu obchodu se surovinami zabránit nedokázala. Vytěžené suroviny se vyvážejí z DRK ilegálně přes území kontrolovaná rebely či ozbrojenými skupinami okolních států. Konflikt je stále živen mnoha ze jmenovaných surovin (na východě DRK je to např. zlato), podrobněji se však zaměříme na koltan.

[1] Tj. vydělávají méně než 1,9 amerického dolaru denně v paritě kupní síly.
[2] Do roku 2010 byla mise známa pod názvem MONUC. Zkratka MONUSCO znamená Stabilizační mise OSN v Demokratické republice Kongo.
[3] Zdroj: USANOV, Artur a kol. *Coltan, Congo & Conflict* [online]. Hague: The Hague Centre for Strategic Studies, 2013 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/317387473.

Jaké vás napadají výhody a nevýhody trestající spravedlnosti?

Výhody	Nevýhody
jasný verdikt	*struktura má vliv na rozhodování*
jasná pravidla	*riziko korupce*
mám se kam obrátit	*trvá dlouho*
někdo vymáhá mé právo (postaví se za mě)	*neřeší křivdu oběti*
chrání hodnoty	*rozhodnutí neřeší problém*
prevence	*riziko nespravedlivého rozhodnutí*
nezaujatost	*vliv kvality obhájce*
rovnost	*rigidní pravidla*
respekt až „posvátnost“	

Obrázek 1. Ložiska nerostných surovin v DRK[3]

Koltan

Koltan (zkratka pro kolumbit-tantalit) je sloučenina dvou vzácných kovů, která dosahuje výjimečné tvrdosti a neobyčejně dobré vodivosti. Má široké uplatnění v průmyslu, a to od zdravotnictví přes výrobu vysoce odolných materiálů, turbín, balistických střel, vojenských zařízení a jaderných reaktorů až po součástky mikročipů (základní složka pro výrobu mobilů, počítačů a další spotřební elektroniky).

Odhaduje se, že 80 % světových nalezišť koltanu se vyskytuje v oblasti Velkých jezer ve střední Africe. Ačkoli se tam setkávají hranice Konga, Rwandy, Ugandy a Burundi, zásoby se nalézají výhradně na území Konga. Právě v této oblasti probíhaly hlavní fáze války a území dodnes není pod kontrolou vlády. Kov se těží v povrchových dolech nebo z černých písků říčních či mořských náplav. Kopáč koltanu nepotřebuje žádné speciální technické vybavení. Při procesu zpracovávání v průmyslových zemích se tantalová ruda po přetavení promění v jemný prášek, který velmi dobře drží elektrické napětí. Ne náhodou proto bývá konflikt v Kongu označován jako válka o zdroje moderních technologií.

Koltan se z DRK často dostává přes Rwandu, a to díky geografické blízkosti obou států. Takový koltan je prohlašován za produkt Rwandy, což je oproti vývozům z DRK výhodné i kvůli nulové exportní dani. Graf 1 ukazuje, jak se křivky produkce koltanu ze Rwandy a DRK podobají (v procentech světové produkce).

Příloha 1

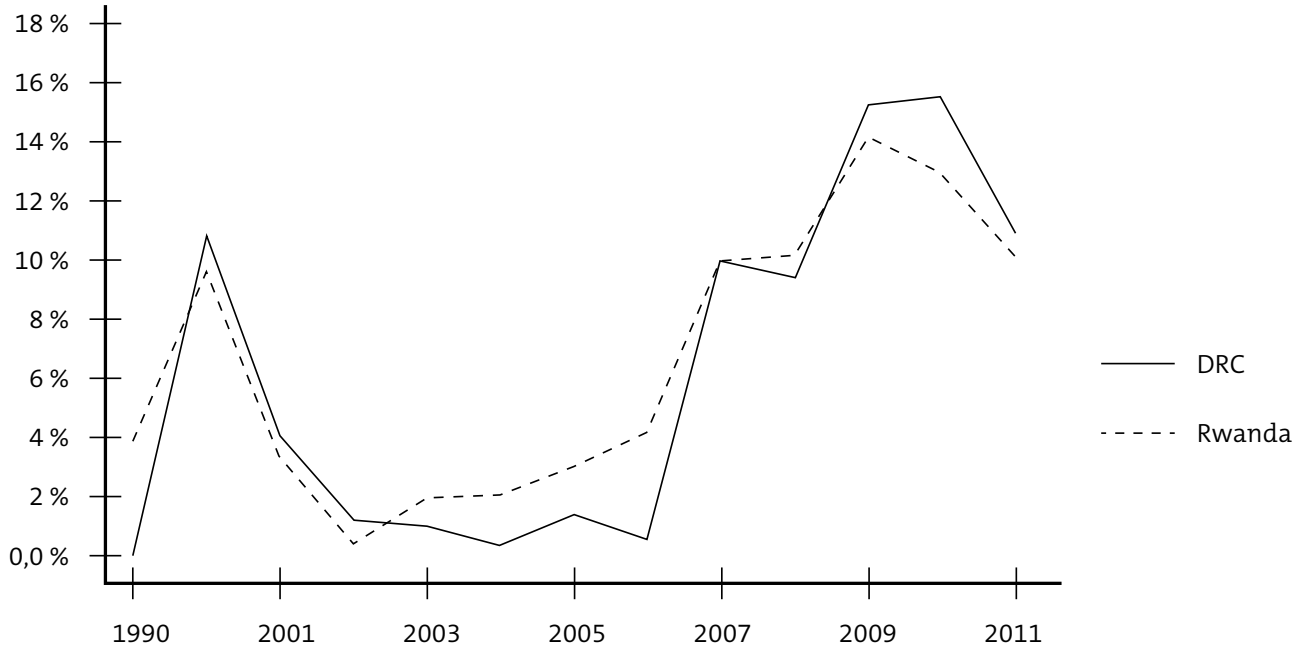

Graf 1. Světová produkce koltanu. Podle současných statistik není největším oficiálním vývozcem koltanu DRK, ale sousední Rwanda, na jejímž území téměř žádné zdroje nejsou[4]

Země ve válce

Odhaduje se, že jen mezi lety 1998 a 2003 připravila válka v DRK o život cca 3 miliony lidí a do roku 2008 celkem asi 5,4 milionu lidí. Další miliony jsou vnitřně přesídlení obyvatelé a statisíce uprchly do okolních zemí. Jedná se tak o nejkrvavější konflikt od druhé světové války, který si vyžádal nejvíce životů. Nepokoje přetrvávají dodnes, stejně jako rozsáhlá humanitární krize. V současnosti jsou největším problémem nemoci, jako je malárie, průjem, pneumonie a podvýživa, spojené s akutním nedostatkem potravin a léků, a rovněž špatný přístup k nezávadné pitné vodě a dobré sanitaci. Většinu úmrtí zapříčinila snadno léčitelná onemocnění. K tomu by nedošlo, kdyby válka nezpůsobila kolaps zdravotního systému a rozvrat tradiční obživy obyvatel. Lidé odcházejí ze svých domovů, aby si našli práci v dolech. Jsou známy případy žáků, kteří motivováni výdělkem odešli ze školy pracovat do koltanových dolů. Avšak ani práce v dolech není jistá a kopáči bez prostředků se přidávají k různým ozbrojeným skupinám. Během konfliktu navíc došlo k zabíjení i zotročování domorodých Pygmejů žijících v pralese. Za účelem obživy bylo zahubeno mnoho zvířat, mimo jiné celé populace slonů a horských goril v národních parcích na východě země.

Míra těžby surovin odráží poptávku a jejich cenu na mezinárodním trhu. V současnosti je poptávka po minerálech využívaných v různých elektronických výrobcích stále vysoká. Minerály z DRK používají takové firmy, jako je Apple, Microsoft, Google, ale i Tesla – společnost, která buduje svoji značku na šetrnosti k životnímu prostředí. Zprávy Panelu expertů OSN z počátku tisíciletí (tj. v přímé návaznosti na vyvrcholení konfliktu) přímo obvinily Rwandu, Ugandu a Burundi z ilegální těžby a vývozu surovin z DRK.

[4] Zdroj: USANOV, Artur a kol. *Coltan, Congo & Conflict* [online]. Hague: The Hague Centre for Strategic Studies, 2013 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/317387473.

Příloha 2

Aktéři:

- žoldák – člen ozbrojené skupiny dohlížející na chod dolu
- obchodník se surovinami – přeprodává v DRK minerály firmám, které je dále zpracovávají
- těhotná civilistka v DRK – žena žijící ve vesnici ve východní DRK kontrolované ozbrojenou skupinou
- voják OSN – člen mise MONUSCO
- válečná fotografka – dokumentuje vývoj konfliktu, jako fotografka do něj nesmí zasahovat
- obchodnice na burze – obchoduje s komoditami podle měnících se cen na světovém trhu
- výrobce mobilních telefonů – např. společnost Nokia nebo Apple
- český ministr zahraničních věcí
- já

Žoldák

Podívejte se na ukázku z filmu *Krev v mobilech* (25:40–28:35).
Dostupné z: https://youtu.be/St3ebyZJ228.

Obchodník se surovinami

Podívejte se na ukázku z filmu *Krev v mobilech* (4:43–6:30).
Dostupné z: https://youtu.be/St3ebyZJ228.

Příloha 2

Těhotná civilistka v DRK

Studie organizace Save the Children: Stav matek ve světě v roce 2015[3]
Každý rok zemře 2,5 milionu dětí během prvního měsíce života a 2,6 milionu dětí se již narodí mrtvých. Tento index ukazuje, jak moc se jednotlivé země snaží těmto úmrtím předcházet. Využívá ukazatel zdraví matek i dětí, dosažitelnost vzdělání (délka školní docházky), ekonomický blahobyt (HDP) a ženskou politickou participaci v 179 zemích.

Tabulka 1. Index zdraví matek za rok 2015

Země na horních příčkách indexu

Umístění	Země
1	Norsko
2	Finsko
3	Island
4	Dánsko
5	Švédsko
6	Nizozemsko
7	Španělsko
8	Německo
9	Austrálie
10	Belgie

Země na spodních příčkách indexu

Umístění	Země
169	Haiti*, Sierra Leone*
171	Guinea-Bissau
172	Čad
173	Pobřeží slonoviny
174	Gambie
175	Niger
176	Mali
177	Středoafrická republika
178	Konžská demokratická republika
179	Somálsko

* Dělené umístění

Zdroj:
The Urban Disadvantage [online]. Fairfield: Save the Children, 2015 [cit. 13. 4. 2020].
Dostupné z: https://www.savethechildren.net/sites/default/files/libraries/SOWM_EXECUTIVE_SUMMARY.pdf.

Příloha 2

9 z 11 v žebříčku nejníže postavených zemí se nachází v západní a střední Africe. V průměru zde zemře jedna matka z třiceti na komplikace spojené s těhotenstvím a jedno z osmi dětí zemře před 5. rokem věku. Většina z těchto 11 zemí se nachází v ozbrojeném konfliktu nebo mají špatnou správu věcí veřejných. Jedná se o tzv. zhroucené státy, které nedokážou zajistit základní potřeby svých občanů.

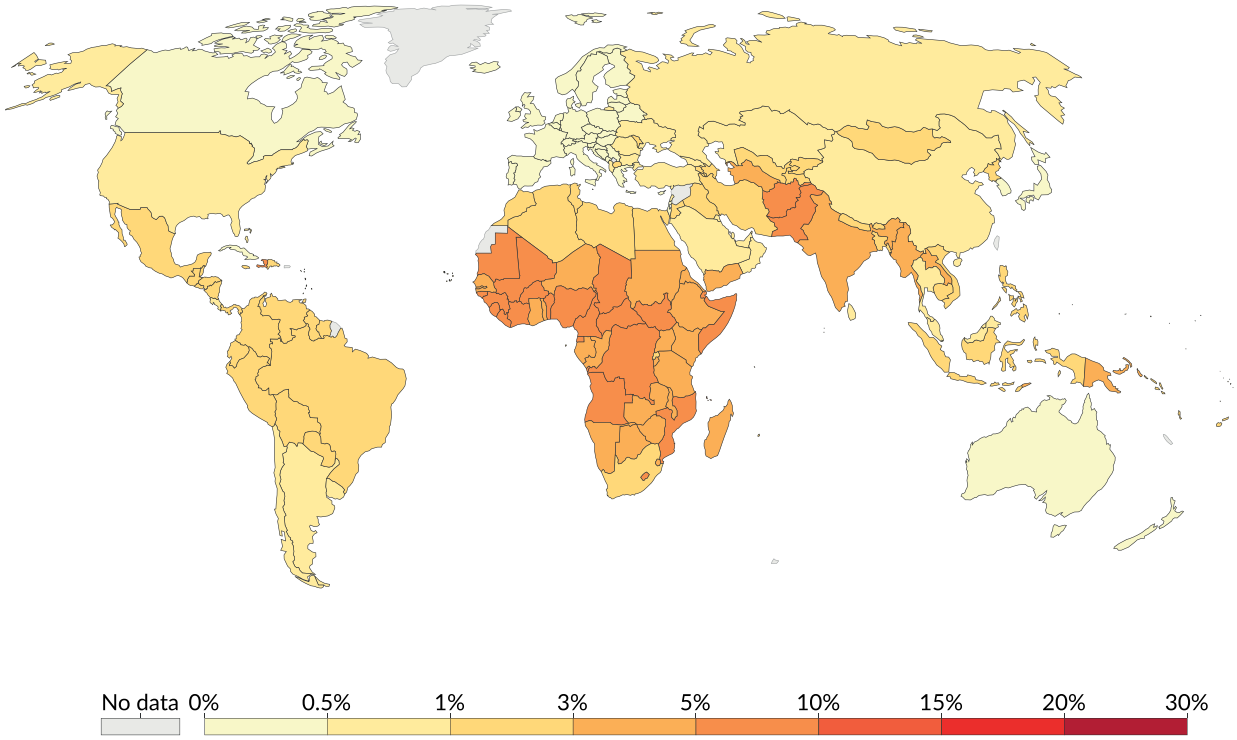

Obrázek 2. Mapa znázorňuje podíl kojenecké úmrtnosti na 1000 narozených dětí v roce 2017. Hlavní příčinou úmrtí matek a dětí v době těsně po porodu je v případě subsaharských zemí podvýživa

Nejčastěji umírají novorozenci již během prvního měsíce života (více jak třetina z těchto novorozenců umírá již během prvního dne života).

Globálně během prvního měsíce života (28 dní) zemře 18 dětí z 1000 narozených (2018). Regionálně je největší novorozenecká úmrtnost v subsaharské Africe a jižní Asii, kde umírá 28, resp. 26 dětí na 1000 narozených (2018). Dítě narozené v jednom z těchto regionů má 10x větší pravděpodobnost úmrtí během 1. měsíce života než dítě narozené v zemích s vysokými příjmy.

Zdroj:

ROSER, Max. *UN Inter-agency Group for Child Mortality Estimation (IGME)* [online]. 2020 [cit. 13. 4. 2020].
Dostupné z: https://ourworldindata.org/child-mortality, https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=83581872.

Příloha 2

Voják OSN

Článek od Adama Pluhaře, iDnes.cz, 5. 2. 2015 (kráceno)

Jedinými zbraněmi byly úsměv a instinkt, říká voják z mise OSN v Kongu

V hloubi pralesa v nebezpečné Demokratické republice Kongo svítil jeho modrý baret i bílá kůže Evropana. Potenciální střelec by asi neminul. Přitom tam, kde byl kapitán Aleš Klimpera z jiných vojenských misí zvyklý na pohupování pistole, bylo prázdno. Jeho jedinými zbraněmi v Africe byl instinkt, úsměv a umění vyjednávat.

„Je to asi jeden z největších rozdílů oproti misi v Afghánistánu. Pozorovatelé OSN nosí modré barety nebo čepice a zbraně mít nesmí. Strach samozřejmě člověk někdy má, ale nesmí vás paralyzovat. Rozdíl je i v tom, že se tam musíme umět o sebe postarat sami, včetně sehnání jídla, je tam mnohem větší izolace. Do toho pralesa provincie Jižní Kivu nás musel zanést vrtulník, let trval šedesát minut. Po silnici se tam nedá dostat," vzpomíná první liberecký chemik, který působil jako pozorovatel na misi OSN.

V rovníkové Africe, kde průměrné teploty šplhají k pětatřiceti stupňům Celsia a kde je kvůli osmdesátiprocentní vlhkosti vzduchu jak v prádelně, člověka ohrožuje i nebezpečná malárie nebo žlutá zimnice, strávil celý rok. Nejtěžší bylo odloučení od rodiny, na misi odjel od osmiměsíční dcery. „Po dvou nebo třech měsících v poli má člověk nárok na dovolenou, jezdíval jsem domů. Aspoň trochu jsem se tam spravil. Psychicky i fyzicky," popsal šestatřicetiletý voják.

Největší mírová mise na světě

V Demokratické republice Kongo, dřívějším Zairu, působí vojáci OSN v rámci mírové mise MONUSCO. Je největší na světě, s 20 tisíci příslušníky, z nichž je 500 pozorovatelů[4], jde o největší mírovou misi OSN na světě[5]. V zemi před lety skončila občanská válka, stále v ní ale panuje chaos, boje ozbrojených skupin o moc a doly na diamanty nebo drahé kovy. Podle Klimpery se i sami obyvatelé vyzbrojují, aby se chránili před rabujícími ozbrojenci či před špatně placenými a mnohdy nekorektními příslušníky armády. Běžné je masivní znásilňování žen a další porušování lidských práv. O tom všem podávají pozorovatelé OSN zprávy. „Konžští vojáci by měli pracovat pro vládu, ne vždy ale dělají dobře svoji práci. Rabují, znásilňují a podobně. Mnohokrát jsme na kontrolních stanovištích zažili totálně opilé nebo zdrogované vojáky. Pokud by se ale vyskytl problém ze strany modrých přileb, ve zprávě jsme to museli zmínit také," popisuje práci pozorovatelů Aleš Klimpera.

Vojáci OSN tak jezdí, nebo se spíš v terénních nissanech brodí bahnem pralesa od vesnice k vesnici a mluví s místními obyvateli i ozbrojenci. O bezpečnostní situaci nebo dojednávají odzbrojení. Svahilsky přes tlumočníka nebo anglicky a francouzsky. „Člověk musí často ty informace filtrovat a ověřovat je. Přestože je to opravdu nebezpečná a nestabilní země, obyvatelé měli někdy tendenci si vymýšlet. Mnohdy vyprávěli o ozbrojencích, co je přicházejí terorizovat odněkud z hor, protože věděli, že se tam nedostaneme. Byl na nich ale taky vidět strach mluvit otevřeně o násilí vojáků. My jsme byli také v uniformě."

Jedinou ochranou je helma a neprůstřelná vesta

Jedinou ochranou pozorovatelů při přesunech v nepancéřovaných autech byla modrá neprůstřelná vesta a helma. Při kontaktu s vesničany je ale pozorovatelé OSN pro navození větší důvěry odkládali. Týmu Aleše Klimpery se násilí vyhnulo. Pozorovatelé v jiných částech země během jeho roční mise ale takové štěstí neměli. Dav je třeba vytáhnul z auta nebo poničil terénní vozy. Aleš Klimpera se pohyboval hlavně na východě země bohatém na suroviny. Právě tam jsou přestřelky nejčastější. I kdyby se ale vojáci OSN stali svědky konfliktu, nesmějí do něj zasahovat.

Zdroj:

PLUHAŘ, Adam. Jedinými zbraněmi byly úsměv a instinkt, říká voják z mise OSN v Kongu. *iDnes.cz* [online]. 5. 2. 2015 [cit. 17. 3. 2016]. Dostupné z: http://liberec.idnes.cz/liberecky-chemik-na-misi-v-kongu-dnu-/liberec-zpravy.aspx?c=A150205_160644_liberec-zpravy_tm (kráceno).

[4] K lednu 2020 se jedná o cca 18 400 příslušníků a cca 660 vojenských pozorovatelů (https://peacekeeping.un.org/en/mission/monusco).

[5] K lednu 2020 již nejde o největší, ale stále o jednu z největších mírových misí.

Příloha 2

Válečná fotografka

Komentář od Owena Jonese, A2larm (přeloženo z The Guardian), 14. 3. 2015

Hrůzy v Kongu ignorujeme, protože jde o Afriku

Kongo zažívá už více než století jednu hrůzu za druhou bez většího zájmu světové veřejnosti. Jinde než v Africe bychom to nedopustili.

Ne každý lidský život má stejnou hodnotu. Říká se tomu hierarchie smrti. Hodnota životů lidí, kteří byli zabiti, zmrzačeni nebo jinak poznamenáni konfliktem v Demokratické republice Kongo, je rozhodně na spodních příčkách tohoto hrůzného žebříčku. V zemi proběhla nejkrvavější válka od dob Adolfa Hitlera, přesto ale pochybuji, že by o ní lidé na Západě vůbec měli ponětí. Nikdo nepíše srdceryvné titulky, nikdo nepožaduje po západních armádách, aby „něco udělaly".

Znásilnění a kanibalismus

Konflikt v Sýrii nás pohoršuje a děsí, což se zdá samozřejmé, vzhledem k tomu, že už připravil o život dvě stě tisíc civilistů[6]. Nicméně počet obětí konfliktu v Demokratické republice Kongo se odhaduje až na šest milionů[7]. Za tímto nezájmem přitom nestojí jen média. Levice oprávněně dlouhodobě upozorňuje na utrpení, okupaci a podrobení Palestinců, které trvá už desetiletí. Utrpení lidí z Konga si ale nezaslouží být takto opomíjeno. Na jiném kontinentu by podobně ničivá válka nikdy nemohla zuřit tak dlouho. Prostě bychom to nedopustili. Na afrických životech nám zkrátka tolik nezáleží.

Největší počet obětí si válka v Kongu vyžádala mezi lety 1998 a 2003, ale zoufalství, které způsobila, trvá dodnes. Podle organizace Oxfam civilisté na východě země dodnes čelí útlaku od ozbrojených skupin. Organizace spojených národů zemi označila za „centrum znásilnění". Systematické znásilňování žen a dětí slouží v tomto konfliktu jako válečná zbraň. V zemi je podle odhadů z roku 2011 každou hodinu znásilněno čtyřicet osm žen. Týká se to ale i mužů. Existují zprávy o mužích, kteří byli znásilňováni třikrát za den po dobu až tří let. A objevil se dokonce i kanibalismus. Pygmejové, žijící na severovýchodě země, byli zabíjeni a pojídáni ozbrojenými rebely.

Válka několika generací

Válka v Kongu byla naprosto nelítostná k nevinným a bezbranným. Každý měsíc zahynulo čtyřicet pět tisíc lidí, přičemž polovinu obětí tvořily malé děti, přestože představovaly jen pětinu populace. Válka vyvolala zničující vlny hladomoru a epidemií, které si vyžádaly další miliony životů. I dnes ale ozbrojené milice stále pokračují v páchání zvěrstev a země zůstává zbídačená a zničená válkou. Podle Mezinárodního záchranného výboru[8] je Demokratická republika Kongo „nejméně rozvinutou zemí světa, co se týče střední délky života, vzdělání, životní úrovně a klíčových ukazatelů zdravotního stavu populace"[9]. A přesto se tato obrovská země jen stěží probojuje do našeho povědomí. Proč?

Pokud bychom chtěli být shovívaví sami k sobě, mohli bychom říct, že tamní konflikt je prostě příliš složitý. Někdy je dokonce popisován jako „africká světová válka". Je považován za pozůstatek rwandské genocidy, do které byly zapojeny armády devíti afrických národů. V konžské válce se protíná mnoho konfliktů. Země je plná vzácných minerálů, které by mohly být zdrojem obrovského bohatství a prosperity pro místní lid, ale namísto toho jen přitahují ziskuchtivé ozbrojence. Tato neutěšená situace přitom trvá už několik generací. V době nadvlády belgického krále Leopolda II. na přelomu 19. a 20. století proběhlo na tomto území jedno z největších masových vraždění v historii lidstva. Zahynulo až deset milionů lidí.

Ale možná bychom k sobě měli být upřímnější. Na jiném kontinentu by podobně ničivá válka nikdy nemohla zuřit tak dlouho. Prostě bychom to nedopustili. Na afrických životech nám zkrátka tolik nezáleží. Nikde jinde bychom nenechali situaci dospět k celkovému počtu šesti milionů mrtvých. Z pohledu Západu je Demokratická republika Kongo zemí bez většího strategického významu. Levice by se však neměla vymlouvat na složitost konfliktu. Už dávno mu měla věnovat pozornost, měla o něm mluvit a vyžadovat řešení. To se ale nestalo. Miliony lidí zahynuly bez povšimnutí a za nezájmu zbytku světa. Už nikdy nesmíme dopustit, aby se něco takového opakovalo.

Zdroj:

JONES, Owen. Hrůzy v Kongu ignorujeme, protože jde o Afriku. *A2larm* [online]. 14. 3. 2015 [cit. 17. 3. 2016]. Dostupné z: http://a2larm.cz/2015/03/hruzy-v-kongu-ignorujeme-protoze-jde-o-afriku.

---

[6] K roku 2018 se jedná již o více než 0,5 milionu civilistů (www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/syria).
[7] Jde o odhady včetně neoficiálního pokračování války.
[8] Nezisková organizace pomáhající lidem v oblastech zasažených konflikty nebo přírodními katastrofami (https://www.rescue.org/who-we-are).
[9] V roce 2020 tomu tak již není, přesto se DRK stále řadí na spodní příčky žebříčků daných ukazatelů (www.worldpopulationreview.com či hdr.undp.org/en/content/2019-human-development-index-ranking).

Příloha 2

Obchodnice na burze

Cena koltanu a souvislost s přítomností ozbrojených skupin ve vesnicích

Region byl nestabilní již před začátkem konfliktu, avšak s jeho vyostřováním počet ozbrojených skupin a milic rostl. Po ukončení války (propad k r. 2005) se ozbrojené skupiny přeskupovaly – v grafu je patrný mírný útlum. Jelikož ale konflikt stále dynamicky pokračuje, ozbrojené skupiny jsou činné.

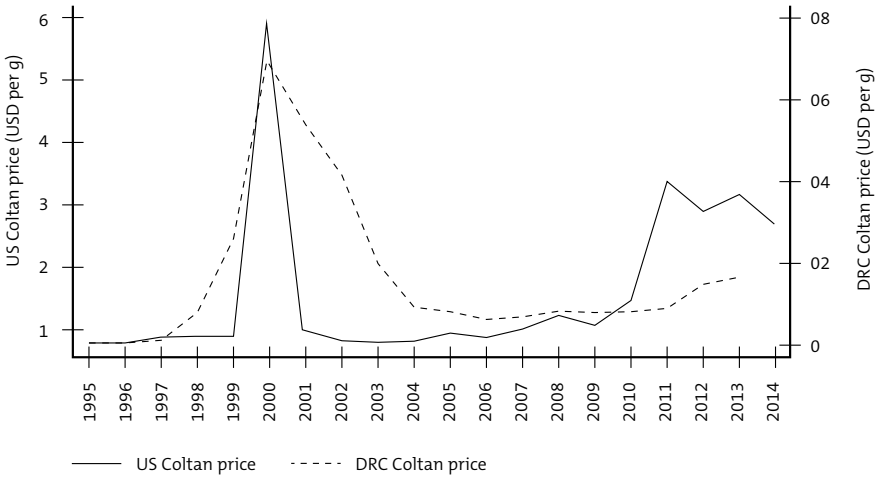

Graf 2.
Vývoj světové ceny koltanu v průběhu let (cena v amerických dolarech za gram)

Zdroj:
SANCHEZ DE LA SIERRA, Raul. On the Origins of the State: Stationary Bandits and Taxation in Eastern Congo. *Journal of Political Economy* [online]. 2019 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.journals.uchicago.edu/doi/full/10.1086/703989.

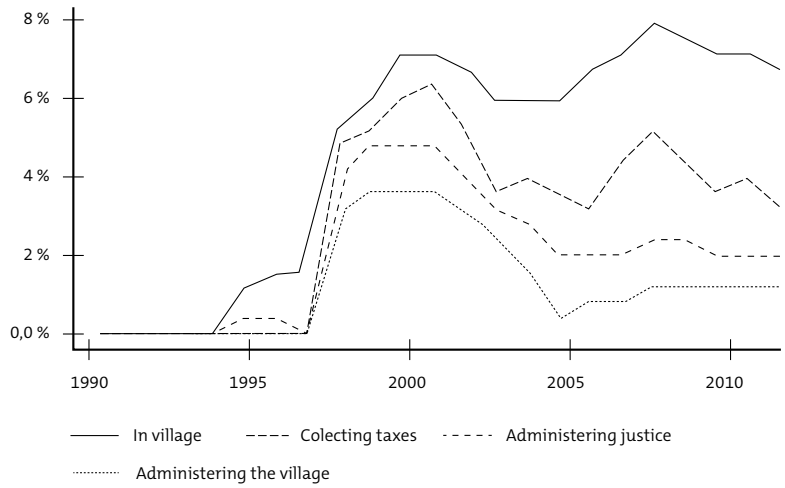

Graf 3.
Vertikální osa ukazuje pravděpodobnost, že je ozbrojená skupina přítomna ve vesnici (a pravděpodobnost, že se zapojuje do vybírání daní, vykonávání práva či vedení úřadu ve vesnici)

Zdroj:
SANCHEZ DE LA SIERRA, Raul. *Bandits or States? Evidence on Armed Groups' Motives to Attack or Protect Civilians from Eastern Congo* [online]. International Peace Reasearch Associoation, 2013 [cit. 17. 3. 2016]. Dostupné z: http://iprafoundation.org/raul-sanchez-de-la-sierra.

Příloha 2

Výrobce mobilních telefonů

K začátku roku 2019 byl počet uživatelů mobilních telefonů odhadován na více než 5 miliard. Více než polovinu zařízení tvořily smartphony.

Nokia

Podívejte se na ukázku z filmu *Krev v mobilech* (46:50–51:00).
Dostupné z: https://youtu.be/St3ebyZJ228.

Fairphone

Těžba surovin, která neškodí lidem

V Demokratické republice Kongo (DRK) okupují ozbrojenci v současné době jenom její východní část. Ve zbytku země lze tedy těžit suroviny, aniž by se tím podporoval ozbrojený konflikt. Je to možné dokonce i v některých částech východního Konga. Proto vznikla iniciativa Solutions for hope (Nadějná řešení), která vytvořila transparentní dodavatelský řetězec pro tantal – surovinu potřebnou pro výrobu našich mobilů, laptopů a další elektroniky. Těžba koltanu, z něhož se tantal získává, tak v DRK nadále dává lidem práci a výnosy z těžby nekončí v rukou ozbrojenců. Tento „nekonfliktní" tantal může pro své výrobky odebírat kterákoli firma. K iniciativě se přidala například společnost Motorola a Nokia.

Iniciativa Solutions for hope vznikla v roce 2011 a stala se první vlaštovkou a příkladem dobré praxe. Podobný systém těžby nyní vzniká i pro další nerostné suroviny. Hnacím motorem pro vznik a úspěch této iniciativy bylo bezesporu i prosazení zákona v USA, který výrobcům elektroniky přikazuje přiznat původ surovin, jež používají, a doložit, že nepocházejí z problematických oblastí DRK – a nedochází tedy k podpoře ozbrojeného konfliktu. Dokud firmy tuto povinnost neměly, záleželo jen na jejich rozhodnutí, zda budou odebírat suroviny z konfliktních oblastí. V rámci Evropské unie má od ledna 2021 platit nový zákon o regulaci tzv. konfliktních minerálů, tedy pocházejících z oblastí postižených konfliktem, případně ilegálně vyvážených.

Férový telefon

Mobilní telefon Fairphone učinil v roce 2013 přítrž tvrzení výrobců známých značek mobilních telefonů, že dělají pro etičnost a ohleduplnost k životnímu prostředí v případě svých výrobků maximum a že více už dělat nelze. Fairphone dokázal, že více dělat lze, a dokonce za stejnou cenu finálního produktu jako u „neférových" telefonů. Nizozemská organizace Fairphone dbá na to, aby celý životní cyklus jejích výrobků byl co nejohleduplnější jak k lidem, tak k životnímu prostředí.

Počínaje těžbou surovin pro výrobu telefonu přes pracovní podmínky při výrobě součástek v továrnách, dopravu a distribuci výrobků, spotřebu energie a opravitelnost během používání výrobku až po jeho likvidaci – všude Fairphone dalece předčí jiné produkty. Ukazuje tak velkým hráčům na poli výroby mobilních telefonů směr, kterým by se mohli ubírat.

Fairphone používá na výrobu svých mobilních telefonů také cín a tantal z DRK. Rozdíl ovšem spočívá v tom, že tyto suroviny odebírá pouze z legálních dolů, které nejsou ovládané ozbrojenci. Lidé z DRK v těchto dolech mohou pracovat za slušnou mzdu a při dodržování bezpečnostních podmínek, což v této zemi bohužel není obvyklé.

Kontroverze

Ačkoli kromě nových zákonných opatření vznikají i nové iniciativy a tlak spotřebitelů je znát (např. Apple, Nokia i Tesla deklarují férový dodavatelský řetězec; Nokia ve svém etickém kodexu tvrdí, že nepřispívá ke konfliktům), stále se vynořují zprávy o kovech pocházejících (nejen) z DRK, přispívajících ke konfliktům či nestabilitě a porušujících lidská práva (např. dětská práce, sexuální zneužívání).

Příloha 2

Český ministr zahraničních věcí

Článek zabývající se postoji české diplomacie k situaci v Kongu v době, kdy konflikt vrcholil, iDnes.cz, 11. 12. 2014

Zemanův ministr Kavan schválil v roce 2000 prodej zbraní do Konga

Ministr zahraničí Jan Kavan i jeho náměstek Hynek Kmoníček v roce 2000 schválili navzdory embargu prodej zbraní do Konga. Obchod dojednala firma Arms Moravia, kterou vlastnil Petr Bernatík. Jeho syn nyní vede Imex Group, které ve Vrběticích vybuchly dva sklady. Zbraně nakonec skončily v Zimbabwe, aby se předešlo mezinárodní aféře.

Vyplývá to z informací, které ve čtvrtek zveřejnil server Lidovky.cz. Klíčovou roli v obchodu sehrála česká diplomacie v čele s Kavanem a Kmoníčkem. Kavan dnes patří do neformálního kruhu poradců prezidenta Miloše Zemana, Kmoníček je ředitelem zahraničního odboru Kanceláře prezidenta republiky.

Podle serveru se Bernatík v roce 2000 dohodl na prodeji tisíce protitankových vrhačů RPG 7, pěti stovek kulometů a šesti raketometů s hlavním nákupčím konžské armády Franceskem Olengou. V únoru téhož roku firma požádala o povolení k vývozu licenční správu Ministerstva průmyslu. Správa dle zákona požádala o stanovisko Ministerstva vnitra, obrany a zahraničí. Kavan se podle Lidovek.cz rozhodl dát obchodu zelenou. Argumentaci pro souhlasné stanovisko mu připravoval Kmoníček.

Zimbabwe s Kongem úzce spolupracovalo

Bernatík však kvůli hrozbě mezinárodní aféry nakonec požádal o vývoz stejného počtu zbraní do Zimbabwe, které Kongu otevřeně pomáhalo a na které se žádné embargo nevztahovalo.

„Dle rozhodnutí ministra necháme vyvézt uvedený materiál do Zimbabwe. Žádosti o Kongo byly staženy," cituje server z archivního dokumentu Ministerstva zahraničí. Na Zimbabwe se v tu dobu nevztahovalo žádné embargo. Všeobecně se ovšem vědělo, že s Kongem v té době úzce spolupracovalo. Jeho armáda otevřeně podporovala konžského prezidenta a zásobovala ho vojáky i zbraněmi.

V roce 2005 na dotaz médií Kmoníček tvrdil, že si takové šachy s licenční žádostí nedokáže představit. „Málokterá firma by byla tak neprofesionální, aby žádala o licenci na zemi pod embargem," napsal tehdy ve vyjádření.

Imex Group se od firmy Arms Moravia distancuje

Firmu Arms Moravia vlastnil Petr Bernatík. Jeho syn dnes vede společnost Imex Group, které letos explodovaly sklady ve Vrběticích. Právník Radek Ondruš, který Imex Group zastupuje, zdůraznil, že tato společnost nemá s Arms Moravia nic společného. „Imex Group nikdy ani do Zimbabwe, ani do Konga nevyvážel ani o to nežádal," prohlásil Ondruš.

„Ty fámy se objevily v dané době, prověřovali to všichni, kdyby to byla pravda, tak by Arms Moravia v tom roce skončil. Ten obchod byl kontrolován zpětně a není mi známo, že by se to někdy prokázalo," dodal. Pokud by se podezření prokázalo, vznikl by podle něj minimálně diplomatický incident.

Zdroj:

ČTK. Zemanův ministr Kavan schválil v roce 2000 prodej zbraní do Konga. *iDnes.cz* [online]. 11. 12. 2014 [cit. 17. 3. 2016]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zemanuv-ministr-kavan-schvalil-v-roce-2000-prodej-zbrani-do-konga-pvc-/domaci.aspx?c=A141211_153948_domaci_fer.

Pro doplnění

Vývoz zbraní v ČR upravuje zákon č. 38/1994 Sb., o zahraničním obchodu s vojenským materiálem, který přisuzuje udělování licencí do pravomoci Ministerstva průmyslu a obchodu, nicméně MPO musí získat souhlas dalších ministerstev (zahraničí, obrany a vnitra). Přitom Ministerstvo zahraničních věcí posuzuje vhodnost vývozu vzhledem k zahraničněpolitickým zájmům ČR a jejím závazkům. Podle Koncepce zahraniční politiky k zájmům zahraniční politiky patří podpora lidských práv.

Programy

Obchod pro mír a stabilitu?

Program se zaměřuje na obchod se zbraněmi, který zásadním způsobem ovlivňuje dynamiku ozbrojených konfliktů. V jeho průběhu účastníci a účastnice srovnávají etické a ekonomické aspekty tohoto odvětví obchodu. Konkrétně se pak věnuje roli České republiky v mezinárodním obchodu se zbraněmi.

Cíle

- Účastníci a účastnice pojmenují charakteristiky zboží, se kterým je ekonomicky výhodné obchodovat.
- Účastníci a účastnice porozumějí roli České republiky v obchodu se zbraněmi.
- Účastníci a účastnice posoudí etické a ekonomické důvody pro obchod se zbraněmi a proti němu a vysvětlí jejich rozpor.

Doba trvání

120 minut (bez přestávek)

Věk

15+

Pomůcky

tabule/flipchart, fixy, *Tato země…* – úryvky s informacemi o vývozech zbraní k rozstříhání do skupin (příloha 1), *Slepá mapa světa* – pro každého k zakreslování (příloha 2), *Made in Czech Republic* – text o obchodu se zbraněmi (příloha 3)

Původní verze programu byla uveřejněna v publikaci:

BIOLEK, Jaroslav, MALÍŘOVÁ, Eva, ed. *PodObal: příručka pro výuku o globálních souvislostech našeho obchodování*. Brno: NaZemi, 2011.

Kompetence globálního občanství

- Jednání ve prospěch spravedlnosti a rovnosti
- Nakládání s konflikty

Cíle udržitelného rozvoje

9 Průmysl, inovace a infrastruktura

16 Mír, spravedlnost a silné instituce

Realizace

Uvedení do tématu (5 minut)

Na začátku uveďte účastníky a účastnice do tématu a krátce představte, čemu se bude setkání věnovat: *V této lekci se budeme bavit o obchodě, zvláště o jednom jeho specifickém odvětví.*

Obchod (20 minut)

Na úvod rozdělte účastnice a účastníky do dvojic a vyzvěte je k zamyšlení nad otázkou: *S kterým zbožím se nejvíce vyplatí obchodovat?* Doplňte zadání:

- *Vymyslete a sepište alespoň pět věcí, se kterými se vyplatí obchodovat.*
- *Ke každé věci dopište zdůvodnění, proč si myslíte, že se s ní vyplatí obchodovat.*

Nechejte skupiny postupně sdílet jejich nápady. Zapisujte je na tabuli či flipchart a vyzvěte, ať své volby zdůvodní: *Proč si myslíte, že toto zboží patří k nejvýhodnějším? Nejvýhodnějším v jakém smyslu?* Dejte prostor pro komentáře ostatních.

- Můžete se zeptat, zda má toto zboží kromě uvedených charakteristik ještě něco společného. Je pravděpodobné, že hodně zboží ze seznamu je předmětem ilegálního obchodu. Pokud to zúčastnění sami nepojmenují, neupozorňujte na to.

Každý si pak sám pro sebe zboží rozdělí do dvou skupin podle toho, s jakým by byl ochoten obchodovat, a s jakým ne. Nechejte pak o každém zboží hlasovat. Výsledek můžete naznačit na flipchart u každého zboží. Posbírejte důvody, proč by se zbožím obchodovali a proč ne. Odpovědi můžete zaznamenávat.

Tato země... (30 minut)

Uveďte: *Nyní se budeme věnovat konkrétnímu odvětví – obchodu se zbraněmi, který je specifický tím, že zboží je drahé na vývoj a výrobu a zároveň se rychle spotřebovává – je po něm tedy celosvětově velká poptávka. Obchod se zbraněmi však otevírá další otázky, které jdou nad rámec uvažování, zda se takový obchod vyplatí, či nikoli. Vezměte si úryvky s informacemi o vývozu zbraní (příloha 1), ve kterých není napsané, jaké země se informace týkají.* Vysvětlete další postup:

- Přečtěte si ve dvojicích texty a tipněte si, o které zemi se v nich hovoří. Tuto zemi zakreslete do slepé mapy světa (příloha 2).
- Ke každému úryvku o vývozech vymyslete a zapište na zvláštní papír alespoň jednu otázku, která vám po prostudování úryvku přišla na mysl.

Nechte zúčastněné tipovat, o jakou zemi se jedná, a pokud na to nepřijdou, prozraďte jim, že se jedná o Českou republiku. Úmyslně jsou voleny méně známé informace, nevadí tedy, když nikdo správnou odpověď neuhodne.

- Diskutujte nad tím, co skupiny zaujalo a o čem by se chtěly dozvědět více.
- Otázky zaznamenávejte na tabuli či flipchart, vrátíte se k nim v reflexi.

Vývoz zbraní z ČR – podvojný deník (40 minut)

Rozdejte text o obchodu se zbraněmi (příloha 3), který stručně shrnuje příčiny a principy vývozu zbraní z ČR.

Zadejte četbu metodou „podvojného deníku" (dual-entry diary, Berthoff, 1981). Ta slouží k tomu, abychom mohli lépe spojit materiál z textu se svými vlastními prožitky a s tím, co nás mimořádně zajímá. K podvojnému deníku potřebuje každý čistý list papíru rozdělený svislou čarou na dvě poloviny (viz tabulka 1).

- Zadejte: *V průběhu četby se zastavujte a dělejte si poznámky. Do levé části tabulky patří doslovný přepis pasáže, která vás zaujme, a do pravé části pak vaše poznámky a připomínky k této citaci. Je důležité psát si deník hned při prvním čtení textu.*
- Můžete zadat, jaký nejnižší počet záznamů by měli účastníci a účastnice ve svém zápisníku mít.

Tabulka 1. Zadání podvojného deníku

Doslovný přepis pasáže, která mě zaujala	Mé poznámky a připomínky
• např. tím, že mi připomněla nějakou zkušenost • nebo mě zmátla • nebo obsahuje něco, s čím výrazně nesouhlasím	• Čím byl úryvek pro mě tak zajímavý, že jsem si jej poznamenal/a do zápisníku? • Jaké myšlenky ve mně vyvolal? • Co bych se chtěl/a zeptat?

Následně se zúčastnění rozdělí po čtyřech až šesti a v těchto skupinkách sdílejí citáty, které je zaujaly, a komentáře, které si zapsali do podvojného deníku. Procházejte mezi skupinami, abyste mohli sledovat jejich úvahy. Každou skupinu nechejte formulovat odpověď na otázku: *Proč se obchoduje se zbraněmi?*

- Dejte prostor všem skupinám, aby se k otázce vyjádřily.
- Můžete se doptat: *Co vás napadlo v souvislosti s citátem na konci textu? Jak tomu rozumíte?*

Závěrečná reflexe (30 minut)

Projděte společně otázky na flipchartu z aktivity *Tato země...* a zeptejte se, zda k nim účastníci a účastnice našli v textu odpovědi. Pokud nějaké otázky zbudou, uveďte zdroje informací, kde je možné odpovědi vyhledat. Můžete to zadat i jako domácí úkol.

Společně si v rámci reflexe odpovězte na následující otázky:

- *Co vás nejvíce zaujalo?*
- *Proč se obchoduje se zbraněmi?*

Na závěr se věnujte zamyšlení nad tématem odpovědnosti za dopady použití zbraní:

- *Jsou výrobci zbraní zodpovědní za to, jak se se zbraněmi nakládá?*
- *Jaký rozdíl vidíte mezi běžně obchodovaným zbožím a zbraněmi (uvažovanými jako obchodní artikl)?*
- *Za jakých okolností byste se zbraněmi obchodovali?*

Pro uzavření nechejte každého po kruhu maximálně jednou větou říci, co si z programu odnáší.

Zdroje

Použité zdroje

- *Výroční zprávy o kontrole vývozu vojenského materiálu* [online]. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu, © 2005-2019 [cit. 1. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/licencni-sprava/vyrocni-zpravy-o-kontrole-vyvozu-vojenskeho-materialu--rucnich-zbrani-pro-civilni-pouziti-a-zbozi-a-technologii-dvojiho-uziti-v-cr--247458.
- *Společná kritéria Evropské unie uplatňovaná při vývozu vojenského materiálu* [online]. Ministerstvo zahraničních věcí, 2008 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/363582/SP_944_cz_LexUriServ.pdf.
- *Kodex chování EU pro vývoz zbraní* [online]. Rada EU, 2008 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexU-riServ.do?uri=OJ:C:2009:066E:0048:0049:CS:PDF.

Doporučené zdroje

- *Odzbrojovka* [online]. Brno: NESEHNUTÍ [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://zbrane.nesehnuti.cz.
- *Zbraně pod kontrolou* [online]. Praha: Amnesty International ČR [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.amnesty.cz/zbrane-pod-kontrolou.

Příloha 1

Tato země...

Tato země patřila za studené války k sedmi největším vývozcům zbraní na světě. V rámci zemí Varšavské smlouvy byla druhým největším výrobcem zbraní.	Tato země byla největším dovozcem zbraní na Srí Lanku, kde přes 25 let trval konflikt mezi separatistickými Tamilskými tygry a místní vládou. Během konfliktu zemřelo až 100 tisíc lidí.	Tato země vyvážela zbraně do Libanonu, Sýrie i Izraele. Všechny tyto státy mezi sebou válčily v roce 2006 při izraelské invazi do Libanonu proti hnutí Hizballáh.
Tato země zásobovala zbraněmi režim Islama Karimova, jehož vláda byla označována za diktaturu a kritizována za porušování lidských práv, mučení, cenzuru, falšování voleb a masakr civilistů.	Tato země vyváží zbraně do zemí, jako jsou Saúdská Arábie, Egypt, Spojené arabské emiráty, Turecko, Izrael nebo Vietnam, které jsou problematické z hlediska ochrany lidských práv.	Tato země patří mezi šest zemí světa, které v roce 2007 hlasovaly proti přijetí rezoluce OSN upozorňující na škodlivost zbraní s ochuzeným uranem (pro bylo dalších 122 zemí, 35 se zdrželo). Tyto zbraně používali spojenci ve válce v Iráku, Kosovu, Afghánistánu, Libyi i Sýrii.
Tato země poskytla Iráku zbraně prostřednictvím svého ministerstva kultury. Odůvodněním byla ochrana iráckých historických a kulturních památek. Je však dokázáno, že tyto zbraně byly použity povstalci.	Tato země pořádá pod záštitou vlády jednou za dva roky veletrh, kde se potkávají špičky světového zbrojařského průmyslu.	Tato země chtěla na začátku 90. let minulého století po skončení studené války obchod se zbraněmi z etických důvodů značně omezit. Její nová, demokraticky zvolená vláda vytvořila Program konverze zbrojního průmyslu, který počítal s takřka 90% útlumem zbrojní výroby. Nicméně z projektu po dvou letech sešlo, neboť vývoz zbraní pomáhal ekonomice země.

Příloha 2

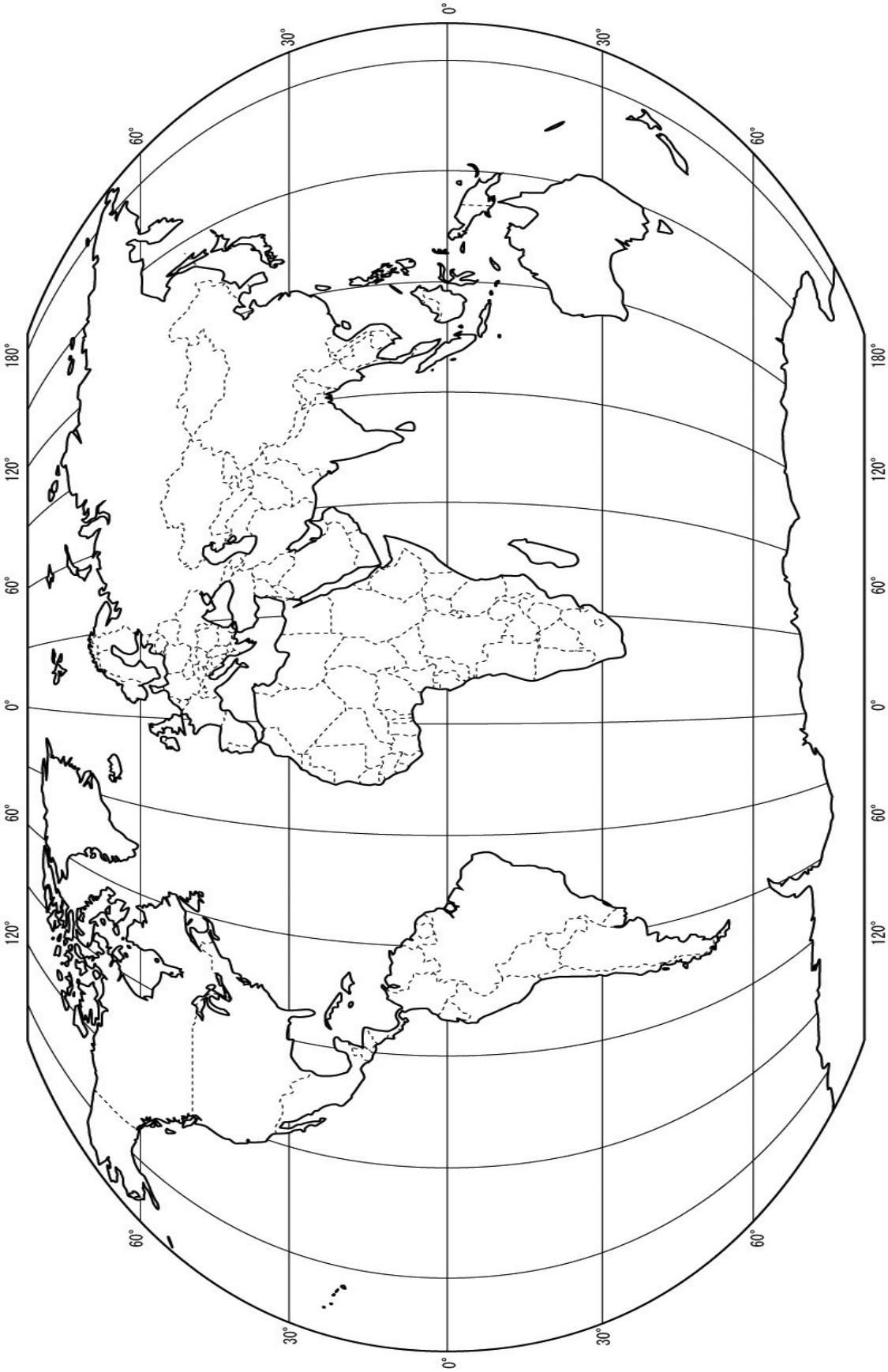

Příloha 3

Made in Czech Republic

Československo bylo za studené války druhým nejvýznamnějším výrobcem zbraní ze států Varšavské smlouvy a sedmým největším vývozcem zbraní na světě. V roce 1987 dosáhl zbrojní průmysl svého největšího rozvoje a zaměstnával přes 120 000 lidí. Na začátku 90. let po pádu komunistického režimu došlo k utlumení českého zbrojařského průmyslu, který byl označen vládními představiteli, v čele s prezidentem Václavem Havlem, jako neetický.

Mnohé zbrojovky tak byly zavřeny. Politika Československa a následně i nově vzniklé České republiky se ale zaměřila na vstup do NATO, což vyžadovalo i modernizaci a přezbrojení české armády i policie. Ve skladech se tak opět nahromadila stará výzbroj za desítky miliard korun. Profesionalizace armády dále vedla ke snížení množství používané výzbroje a k navýšení přebytku zbraní. ČR již zdaleka nevyrábí vojenský materiál v tak velkém množství jako dříve a produkuje omezený sortiment (ruční zbraně, miny, optická zařízení). Na vývoz však často směřuje starý arzenál, někdy dokonce jako druh rozvojové pomoci jiným státům. Český vojenský materiál se dostal do rukou například afghánskému Talibanu, diktátorskému režimu v Uzbekistánu, autoritativním režimům Jemenu, Egypta a Sýrie, válčící Srí Lance, Zimbabwe či Muammaru Kaddáfímu.

Evropská unie má jednotný Kodex pro vývoz vojenského materiálu, který zakazuje vyvážet zbraně do zemí, v nichž jsou hrubě porušována lidská práva. Tento Kodex byl povýšen na Společný postoj EU. Stanovisko Ministerstva zahraničních věcí z roku 2009 vůči tomuto Kodexu o obchodu se zbraněmi zní: „Každá vyspělá demokratická země, která vyrábí a vyváží vojenský materiál, je zároveň zodpovědná za to, aby nebyl použitý k jiným než legálním účelům či se nedostal do nepovolaných rukou (teroristům, nelegálním ozbrojencům, nelegálním obchodníkům se zbraněmi, organizovanému zločinu apod.). Je též povinna preventivně zabránit takovým exportům, které by mohly přispět k eskalaci mezinárodních a vnitrostátních konfliktů, mohly být zneužity pro potlačování lidských práv či mohly poškodit bezpečnostní zájmy spojenců a spřátelených zemí."

Prodej zbraní z ČR podléhá kontrole Ministerstva průmyslu a obchodu, které po získání souhlasu Ministerstva zahraničních věcí, Ministerstva obrany a Ministerstva vnitra vydává povolení firmám, jež chtějí s vojenským materiálem obchodovat. Firmy dále potřebují získat licenci na konkrétní vývoz. Jak je tedy možné, že se české zbraně vyvážejí do zemí, v nichž probíhají občanské války nebo jsou potlačována lidská práva, což je v rozporu se stanoviskem vlády a kodexem EU? Ačkoli ministerstva vydávají na vývoz licence, aby nedocházelo k ilegálnímu exportu zbraní, vše se děje za zavřenými dveřmi. Část údajů týkajících se udělených licencí, jmen firem, množství a druhu vývozu a jeho konečného určení podléhá vládnímu nařízení, které z nich činí obchodní tajemství. Příčiny popisuje Milan Štefanec, analytik organizace NESEHNUTÍ: „Pokud bychom ty staré zbraně a munici nevyvezli, museli bychom je ekologicky zlikvidovat. Například rozřezání jednoho tanku stojí okolo čtvrt milionu korun, takže i darovat jej vychází levněji. Vývoz lze zdůvodnit i politicky, tedy povinností podporovat vojenské síly Afghánistánu, novou vládu Iráku či prozápadní směr v Gruzii." Bývalý ministr obrany Karel Kühnl, který se snažil obhájit darování 6000 tun munice do Afghánistánu, doslova řekl: „Ušetřili jsme, a navíc pomohli ke stabilizaci regionu."

Programy

Řešení konfliktu v Severním Irsku

Program prozkoumává změny, které bylo třeba udělat pro ukončení třicet let trvajícího krvavého konfliktu v Severním Irsku. Text vychází z knihy Mari Fitzduffové *Beyond Violence: Conflict Resolution Process in Northern Ireland*. Autorka zkoumá, co přispělo k ukončení konfliktu a jaká řešení umožnila Severnímu Irsku opustit násilí a dojít k dohodě.

Cíle

- Účastníci a účastnice analyzují příčiny a důsledky násilného konfliktu v Severním Irsku.
- Účastníci a účastnice pojmenují jednotlivé aspekty řešení konfliktu a jejich vztah k příčinám. Uvědomí si, že komplexní témata nelze vyřešit jedním jednoduchým řešením.

Doba trvání

120 minut (bez přestávek)

Věk

15+

Pomůcky

tabule/flipchart, fixy, *Překonání násilí v Severním Irsku* – text popisující konflikt (příloha 1), nákres ovocného stromu (příloha 2)

Kompetence globálního občanství

- Jednání ve prospěch spravedlnosti a rovnosti
- Nakládání s konflikty
- Kritické myšlení a otevřená mysl

Cíle udržitelného rozvoje

16 Mír, spravedlnost a silné instituce

Realizace

Uvedení do tématu (5 minut)

Na začátku uveďte účastníky a účastnice do tématu a krátce představte, čemu se bude setkání věnovat: *V programu se seznámíme s násilným konfliktem v zemi, ke které nemáme geograficky daleko. Jedná se o mnohaletý konflikt v Severním Irsku. Budeme zkoumat především otázku, co pomohlo při řešení tohoto konfliktu.*

Vím – chci vědět (25 minut)

Nejprve se zaměřte na to, co už účastníci a účastnice o konfliktu slyšeli. Na flipchart nakreslete tabulku o třech sloupcích („Vím – Chci vědět – Dozvěděl/a jsem se“), kterou si všichni překreslí k sobě na papír:

Vím	Chci vědět	Dozvěděl/a jsem se

Nechte dvojice přemýšlet o tom, co o konfliktu v Severním Irsku vědí nebo si myslí, že vědí. Mohou připisovat také nápady do sloupce „Chci vědět“, pokud jsou to informace, které si chtějí ověřit nebo zjistit. Poté vyplňte společně s celou skupinou sloupec „Vím“ a „Chci vědět“ na flipchartu. Jestliže se vzájemně vyvracejí dvě jistoty, zapište je do sloupce „Chci vědět“. Je to prostor pro vedení skupiny k ověřování informací, které si myslí, že vědí.

Překonání násilí v Severním Irsku – práce s informacemi (40 minut)

Uveďte aktivitu: *Nyní budete pracovat s textem, který představuje konflikt v Severním Irsku a hledání řešení. Vycházíme přitom z knihy Mari Fitzduffové* Beyond Violence: Conflict Resolution Process in Northern Ireland. *Autorka zkoumá, co přispělo k ukončení konfliktu a jaká řešení umožnila Severnímu Irsku opustit násilí a dojít k dohodě.*

Rozdejte každému text (příloha 1) a nechte na jeho přečtení dostatek času.

Poté rozdělte zúčastněné do skupin po třech až čtyřech lidech. Zadejte postup: *Pro zpracování textu použijte grafický organizér „strom problému“:*

- *Nakreslete na flipchart obrys ovocného stromu* (viz příklad v příloze 2).
- *Do kmene stromu pojmenujte problém: násilí v Severním Irsku. Do kořenů napište příčiny problému a do větví důsledky problému. Plody vyplňte různými strategiemi, které se snažily konflikt řešit.*
- *Zaznamenejte přerušovanou čarou vztah mezi strategiemi a konkrétní příčinou, kterou podle vás řeší.*

Metodická poznámka: Příklad stromu problému (příloha 2) můžete do skupin rozdat vytištěný nebo jej nakreslit na tabuli či flipchart a pověsit tak, aby byl pro všechny dobře viditelný. Je potřeba uvést, že příklad zpracovává jiné téma, než které budou zkoumat oni – je tedy skutečně jen ukázkou formátu.

Metodická poznámka: Nechte skupiny vypracovat jejich stromy problému ve velkém formátu na flipchart, jednak aby se jim tam texty dobře vešly, a jednak aby byly dobře viditelné pro ostatní při následné prezentaci.

Galerie (30 minut)

Jakmile jsou skupiny hotové, vyvěste jejich stromy problému po místnosti a vyzvěte zúčastněné k projití této galerie.
Pak se ptejte: *Co vás zaujalo? Na co byste se dalších skupin chtěli zeptat?*

Procházejte stromy a zaměřte se přitom na navrhovaná řešení. Ptejte se:

- *Zmírňovalo dané řešení důsledky, nebo řešilo příčiny?*
- *Jaké příčiny uváděná řešení nezohledňují?*

Metodická poznámka: Není nutné procházet všechna řešení, ale stačí vybrat pouze některá – například ze stromu každé ze skupin zvolit jedno a společně ho prozkoumat.

Závěrečná reflexe (20 minut)

Vytvořte prostor pro individuální reflexi: *Vraťte se k tabulce „Vím – Chci vědět" a projděte svůj záznam: potvrdil text, co jste si mysleli, že víte? Na jaké otázky odpověděl? Do třetího sloupce tabulky „Dozvěděl/a jsem se" doplňte odpovědi na tři otázky, které jste z textu získali.*

Sdílejte s celou skupinou, kdo se co dozvěděl. Každý si přitom do své tabulky v části „Dozvěděl/a jsem se" může dopisovat, co ho zaujme. Tento sloupec můžete v bodech zaznamenávat také na flipchart.

Program ukončete kolečkem s otázkou: *Co si odnášíte do života?*

Zdroje

Použité zdroje

- FITZDUFFOVÁ, Mari. *Beyond Violence: Conflict Resolution Process in Northern Ireland.* Tokyo: United Nations University Press, 2002.
- STACKPOLE, Lauren. Northern Ireland: A Deeply Divided Society Conflict Assessment and Recommendations for Conflict Regulation and Transformation. *Beyond intractability* [online]. 8. 3. 2010 [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: https://www.beyondintractability.org/casestudy/northern-ireland-deeply-divided-society-conflict-assessment-and-recommendations-conflict-r.
- MALEK, Kate. Summary of „Beyond Violence: Conflict Resolution Process in Northern Ireland". *Beyond intractability* [online]. [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: https://www.beyondintractability.org/bksum/fitzduff-beyond.

Příloha 1

Překonání násilí v Severním Irsku

Kořeny rozdělení společnosti

Konflikt v Severním Irsku, který si vyžádal kolem 3500 životů, bývá charakterizován jako etnicko-politický konflikt. Odvíjel se od 60. let 20. století do roku 1998, kdy byla uzavřena mírová dohoda. Jeho kořeny však sahají až do 12. století, kdy Anglie napadla Irsko a začala si nárokovat území celého ostrova. V 16. století potom v rámci kolonizační strategie „Plantation" zabavovali angličtí panovníci nejlepší půdu irským majitelům a nabízeli ji anglickým a skotským protestantům. Šlo o území v provinciích Muster a Leinster a o téměř celé území Ulster, které je o něco větší než současné Severní Irsko. Irští katolíci tak ztratili část svého tradičního území a byli vytlačováni do méně úrodných částí ostrova. To vyvolávalo nevraživost vůči novým osadníkům i britské vládě. Dílo dokonala krutá válka s Oliverem Cromwellem, který dokonce vyzýval k čistkám katolíků. Katolické majitele panství, kteří v Irsku ještě zbyli, nahradil Cromwell protestanty. Protože britská vláda severovýchodnímu regionu udělovala ekonomické a sociální benefity, severovýchod země obývaný protestanty se oproti jihu rychle rozvíjel. Tak došlo ke vzniku sociálních a ekonomických rozdílů mezi regiony.

Tato politika britských vládců podněcovala hněv Irů, který se stal motorem irského nacionalismu a zrodu republikánského hnutí. Irové se opakovaně bouřili. Po irské válce za nezávislost (1919–1921) udělila Anglie většině ostrova částečnou nezávislost. Rozdělení ostrova na Irskou republiku a britské Severní Irsko bylo dokonáno, když v roce 1937 vyhlásila Irská republika úplnou nezávislost. Severní Irsko zůstalo součástí Spojeného království, což vedlo k dlouhodobému napětí mezi severoirskými katolíky a protestanty.

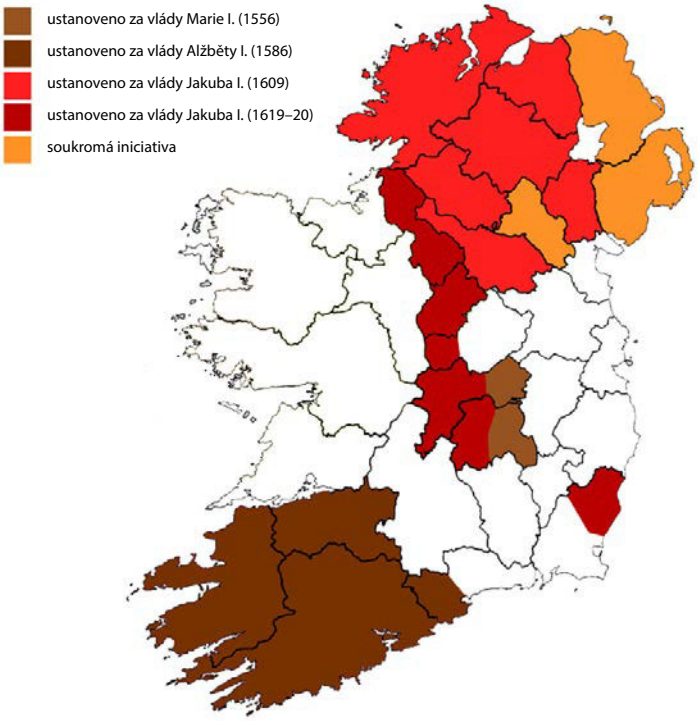

Obrázek 1. Mapa znázorňující postupnou kolonizaci Irska podle strategie Plantation

Zdroj:
Asarlaí. File: Plantations in Ireland.png [online]. Wikimedia Commons, 10. 3. 2015 [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7045094.

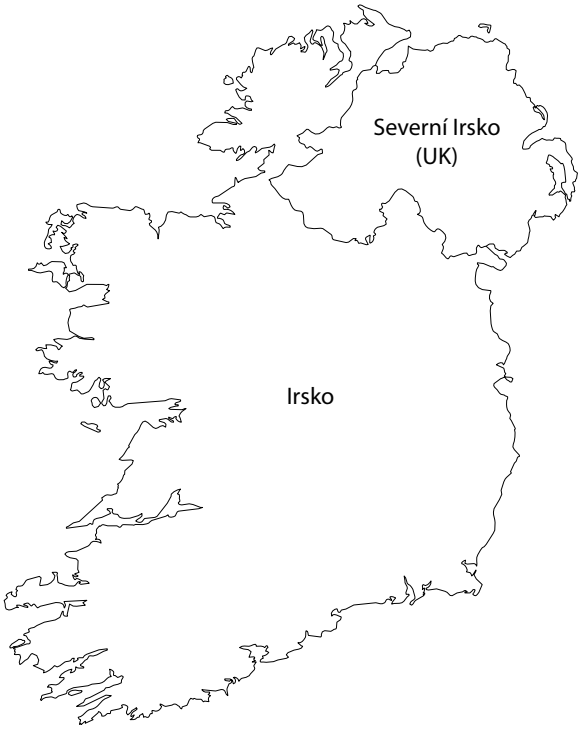

Obrázek 2. Politická mapa Irska

Zdroj:
Jonto. File: Map of Ireland's capitals.png [online]. Wikimedia Commons, 14. 4. 2020 [cit. 14. 4. 2020]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4790785.

Příloha 1

Násilný konflikt v Severním Irsku

V Severním Irsku žily vedle sebe, ale odděleně komunity katolíků a protestantů. Každá z nich měla své školy, obchody, kostely, továrny, sportovní kluby atd. Rozdělení společnosti je živná půda pro konflikt, zvláště má-li jedna strana více výhod než druhá. Hlavními aktéry konfliktu byli loajalisté – převážně protestanti, kteří chtěli, aby Severní Irsko zůstalo součástí britské koruny, s níž mají jako potomci britských osadníků kulturní vazby. Protestantští loajalisté měli v Severním Irsku téměř kompletní kontrolu nad většinou vládních institucí i policejními silami. Na druhé straně byli katoličtí republikáni, kteří chtěli připojit Severní Irsko k Irské republice, kde by měli rovná práva. V Severním Irsku například mohl volit jen ten, kdo vlastnil dům, zatímco ve zbytku Spojeného království mohl volit každý dospělý. To znamenalo, že katoličtí republikáni měli menší volební sílu než loajalisté i v oblasti, kde jich byla většina. V kombinaci s hluboce zakořeněnou nevraživostí z koloniálních dob a diskriminací katolíků v oblasti zaměstnání, vzdělání či přidělování bydlení byl konflikt téměř nevyhnutelný.

Na straně protestantů operovaly loajalistické polovojenské jednotky (např. Ulsterské obranné sdružení, Sbor ulsterských dobrovolníků) a na straně katolíků Irská republikánská armáda – IRA jako militarizovaná frakce hnutí Sinn Féin (strana republikánské opozice v severoirském parlamentu).

Násilný konflikt vypukl koncem 60. let, kdy severoirské pořádkové síly brutálně zasahovaly proti nenásilným protestům katolických studentů za občanská práva. Hnutí za občanská práva oživil incident ze dne 20. června 1968, kdy občanskoprávní aktivisté protestovali proti diskriminaci v domě v Caledonu. Místní rada přidělila dům svobodnému 19letému protestantovi místo toho, aby ho dostaly dvě velké katolické rodiny s dětmi. Důstojníci severoirské policie vyhnali protestující násilně z domu.

V letech 1970 až 1972 se rozpoutalo politické násilí. Severoirská vláda pozvala na podporu britskou armádu, a když krize trvala, britská vláda převzala kontrolu nad Severním Irskem a vstoupila do konfliktu jako přímý aktér. To přililo olej do ohně hněvu katolických republikánů. Zvlášť po tzv. krvavé neděli v roce 1972, kdy britská armáda zastřelila v Derry v Severním Irsku 13 osob protestujících proti porušování občanských práv a dalších 14 bylo zraněno. Tento vývoj vedl k nárůstu ozbrojených aktivit Prozatímní IRA a k přílivu nových členů do jejích řad.

Skládačka transformace konfliktu

John Paul Lederach definuje smíření jako *„vytvoření sociálního prostoru, v němž jsou současně uznávána a spojována pravda i odpouštění spíš než vnucené setkání, kdy jeden musí vyhrát nad druhým“*. Mari Fitzduffová proces řešení konfliktu nejen v Severním Irsku vidí jako skládačku „kousků míru“, které vytvářejí komplex provázaných procesů. Uvádí následující aspekty řešení.

Po vypuknutí konfliktu v roce 1969 britská vláda na základě výzkumu zjistila, že k násilí významně přispěl pocit nespravedlnosti. Jak bylo vysvětleno výše, Severní Irsko fungovalo převážně jako protestantský stát, v němž katolická menšina čelila systematické diskriminaci v oblasti bydlení, zaměstnání i politické reprezentace. Britská vláda se na to pokusila okamžitě reagovat. Vytvořila komisi pro bydlení a zahájila vzdělávací a volební reformy. Naléhavým tématem se stala rovnost v zaměstnání, neboť se zjistilo, že nezaměstnaní mladí muži se s významně větší pravděpodobností přidají k násilným polovojenským skupinám. Reformy zejména v oblasti zaměstnání se děly pomalu, avšak byly významné pro další řešení konfliktu.

Existovala obava, že i když dojde k politické dohodě, rozdělení společnosti bude konflikt dál živit. Mnoho iniciativ se tomuto problému snažilo věnovat. Fitzduffová uvádí, že v roce 2001 se 130 organizací snažilo budovat pochopení a spolupráci mezi katolíky a protestanty.

V oblasti vzdělávání vznikaly dobrovolnické iniciativy a ke konci 80. let celý vzdělávací systém začal implementovat vzdělávání k míru. Ačkoli školy zůstávaly segregované, do vzdělávacích programů se zavádělo poznávání vzájemných tradic a kultury, společná historie a společná výuka náboženství a rozvíjel se kontakt mezi oběma komunitami. Významné bylo i vládní financování integrovaných škol.

Dalšími dílky mírové skládačky jsou aktivity, které měly za cíl nahradit destruktivní nacionalismus pozitivní oslavou identity. Například náboženské pochody, jež byly spouštěčem mnoha násilných událostí, získaly působením těchto aktivit slavnostnějšího ducha.

Důležitou otázkou bylo působení bezpečnostních složek. Severoirská policie a britská armáda, jež měly zmírňovat polovojenské násilí, jej spíše eskalovaly, a prodlužovaly tak konflikt. Jejich příslušníci byli převážně protestanti, a proto zasahovali předsudečně a nepřátelsky proti katolíkům. Například Ulsterský obranný pluk britské armády měl při založení v roce 1970 18 % katolíků a do roku 1972 klesl jejich podíl na 3 %. Protestanti, kteří v armádě sloužili, měli současně vazby na polovojenské skupiny. Tajní agenti měli předcházet obětem, avšak mnohdy pomáhali loajalistickým skupinám se zabíjením katolíků, včetně civilistů. Problém měl postupně vyřešit vylepšený nábor a výcvik rekrutů. Začaly se přešetřovat stížnosti a byl omezen přístup k složkám podezřelých aktivistů IRA. Důležitým zásahem bylo navyšování počtu katolíků v bezpečnostních složkách.

Příloha 1

Významnou a konstantní roli v dosahování politických cílů hrály v severoirském konfliktu polovojenské jednotky, především díky podpoře ve svých komunitách. Jejich členové pocházeli často z chudých marginalizovaných komunit a zapojení do polovojenských skupin měli v rodině. Ani extrémní použití síly nedokázalo zastavit polovojenské násilí. Úspěšnější byly metody snižování nezaměstnanosti a sociálního vyloučení, omezování toků finanční podpory polovojenským jednotkám, práce s oběťmi či otevření dialogu s příslušníky polovojenských sil.

Iniciativ politického řešení bylo několik. Až do roku 1998 se však rozpadaly. Fitzduffová vysvětluje, že to neznamená, že nebyly k užitku. Konflikt musel k výsledné úspěšné dohodě dozrát. Jednotlivé iniciativy na sebe organicky navazovaly. V roce 1973 severoirské vládní strany s vládami Irska a britskou vládou sjednaly Sunningdaleskou dohodu, která měla nastavit sdílení moci mezi znepřátelenými stranami. Stanovila vytvoření výkonné moci, která zahrnovala (katolické) nacionalisty i (protestantské) loajalisty, a vznik Irské rady, složené z ministrů Severního Irska a Irska, která by byla určena na podporu přeshraniční spolupráce. Dohoda však byla svržena 7 měsíců po jejím uzavření bombovými útoky ze strany loajalistických polovojenských skupin a generální stávkou severoirských dělníků. Existují důkazy, že stávku podporovala i britská tajná služba.

Důležité byly mediace, které usnadňovaly dialog mezi vládou a ozbrojenými skupinami. Pomáhaly církve, podniky i zahraniční mocnosti. V roce 1994 po delším vyjednávání uzavřely loajalistické a republikánské ozbrojené skupiny první příměří. IRA příměří porušila méně než dva roky poté v únoru 1996. Protože IRA prováděla násilné akce, nebyla politická strana Sinn Féin, která zastupovala zájmy katolíků, pozvána k jednání o zásadní dohodě. IRA následně reagovala vyhlášením druhého příměří v roce 1997, aby umožnila zastoupení svého hlasu na politické scéně. Výsledná Velkopáteční dohoda v roce 1998 obnovila samosprávu Severního Irska na základě sdílení moci, kdy všechny strany mají podíl na moci. Zformoval se výkonný výbor, který se skládal ze čtyř hlavních stran včetně Sinn Féin. Mezi další významné změny patřila reforma Královské ulsterské policie a její přejmenování na Policejní sbor Severního Irska, který měl procentuálně navýšit podíl zaměstnaných katolíků. Po uzavření dohody se polovojenské skupiny na obou stranách začaly štěpit. Většina polovojenského násilí po uzavření dohody byla namířena na vlastní komunity či frakce v rámci jednotlivých organizací. Ačkoli se politické násilí výrazně snížilo, náboženské nepřátelství nezmizelo. Veřejný prostor byl rozdělen mezi katolické republikány a protestantské loajalisty stejně jako předtím.

Poslední střípek skládačky, který Fitzduffová uvádí, je nalezení správných neutrálních činitelů změny – nejdříve byli pro zprostředkování rozhovorů znepřátelených stran zváni mezinárodní facilitátoři. Později se ukázalo, že v této roli jsou úspěšnější místní lidé, protože byli věrohodnější a poučenější než externisté. Využívání místních facilitátorů je nyní již obecně používaná taktika v konfliktních situacích, kdy je dostatek času pro jejich trénink.

Konflikty nelze ukončit, ale mohou způsobit změnu, uvádí Fitzduffová. A popisuje malé změny, které lze v Irsku pozorovat. Například televizní zábavní pořady začaly více reprezentovat složení populace, zvýšil se počet integrovaných škol a byl stanoven způsob sdílené moci. To vše dohromady konflikt pozastavilo a přineslo Severnímu Irsku naději. Závěrem Fitzduffové je, že změna je možná a je kumulativní, tedy složená z množství malých změn. Přístupy k proměně konfliktu se vzájemně doplňují. Podporují rovnost a spolupráci dosud proti sobě stojících komunit na mnoha úrovních.

Příloha 2

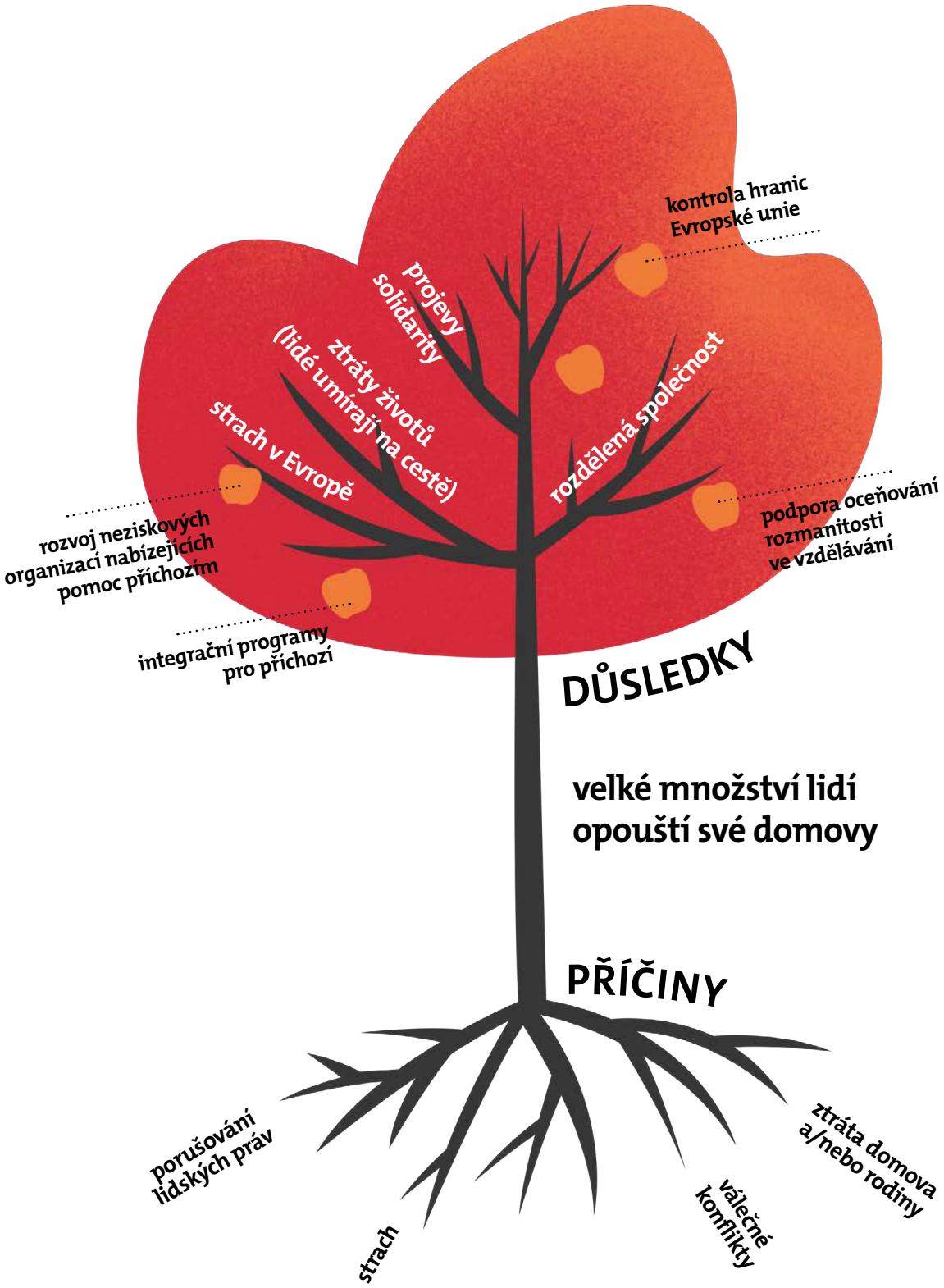
kontrola hranic Evropské unie
projevy solidarity
ztráty životů (lidé umírají na cestě)
strach v Evropě
rozdělená společnost
rozvoj neziskových organizací nabízejících pomoc příchozím
podpora oceňování rozmanitosti ve vzdělávání
integrační programy pro příchozí
DŮSLEDKY
velké množství lidí opouští své domovy
PŘÍČINY
porušování lidských práv
strach
válečné konflikty
ztráta domova a/nebo rodiny

Programy

Jiné pojetí spravedlnosti

Vzdělávací blok se věnuje zamyšlení nad tím, jakým způsobem jsme zvyklí řešit konflikty, a to mezi sebou i ve společnosti celkově. Seznamuje s obnovujícím (restorativním) pojetím spravedlnosti a řešení sporů jako s přístupem, který se snaží o naplnění potřeb všech zúčastněných a míří k řešení příčin problémů. Účastníci a účastnice se seznámí s aplikací tohoto přístupu na události po rwandské genocidě a v brazilském školství. Budou se zabývat tím, jak ho mohou přenést do praxe i své skupiny.

Cíle

- Účastníci a účastnice jsou seznámeni s obnovujícím (restorativním) pojetím spravedlnosti a řešení sporů a zvažují, jaké může mít dopady na lidi, prostředí a mírové soužití.
- Účastníci a účastnice porozumějí rozdílům mezi trestajícím (retributivním) a obnovujícím (restorativním) pojetím spravedlnosti a řešení sporů a pojmenují výhody a nevýhody obou přístupů.
- Účastníci a účastnice zvažují, jaké aspekty obnovující (restorativní) spravedlnosti by bylo možné uplatňovat ve vlastním životě.

Doba trvání

135 minut (bez přestávek)

Věk

15+

Pomůcky

pracovní list pro každého, tabule/flipchart, fixy, cedule ano/ne, *Portréty smíření* – fotky a citáty (příloha 1), texty *Gacaca – tradiční soudnictví ve Rwandě* a *Posilování kultury míru na školách* – kopie jednoho z textů pro každého tak, aby byly ve skupině rozděleny napůl (příloha 2), lepicí kartičky post-it, nadepsané otázky pro závěrečnou reflexi

Kompetence globálního občanství

- Porozumění vzájemné propojenosti světa
- Nakládání s konflikty

Cíle udržitelného rozvoje

10 Méně nerovnosti
16 Mír, spravedlnost a silné instituce

Realizace

Uvedení do tématu (5 minut)

Na začátku uveďte skupinu do tématu a krátce představte, čemu se budete během setkání věnovat: *Dnešní setkání věnujeme zamyšlení nad tím, jakým způsobem jsme zvyklí řešit spory, a to nejen mezi sebou, ale i ve společnosti celkově. Podíváme se na přístupy, které se vydávají takovou cestou řešení sporů, která se snaží o naplnění potřeb všech zúčastněných. Tedy i těch, které jsme si navykli vnímat jako pachatele a jimž je obvykle po vyřešení sporu udělen trest.*

Uveďte také, že téma, kterému se budete věnovat, může být pro někoho náročné a příliš osobní. Důležité proto je, aby platilo pravidlo dobrovolnosti – kdyby se kdokoli při nějaké aktivitě necítil úplně dobře, má možnost se jí neúčastnit.

V průběhu celého programu máte možnost s účastníky a účastnicemi využívat pracovní list. Pokud se pro to rozhodnete, předem si jej dobře prostudujte a na začátku programu ho všem rozdejte. Pracovní list je možné plnohodnotně nahradit využíváním příloh v příslušných částech realizace.

Seznam přání (10 minut)

Vyzvěte účastníky a účastnice, aby přemýšleli nad tím, kdy se dostali do konfliktní situace, ze které vyšli jako poškození: *Vybavte si situaci, kdy jste měli pocit, že vás někdo poškodil.*

- Po krátkém čase na rozmyšlenou je nechte pracovat ve dvojicích či trojicích. Vhodné je, aby si sami zvolili takové skupinky, ve kterých se budou cítit bezpečně – podpoří to vzájemné sdílení. Jejich úkolem totiž bude vzájemně si situace představit (není nutné jít do detailů) a diskutovat: *Co byste potřebovali od člověka, který vás poškodil?*

Následně zaznamenávejte na tabuli či flipchart jejich odpovědi – seznam přání (může se objevit např. porozumění, uznání chyby, vyslechnutí mého pohledu, ochota situaci řešit, důvěra, bezpečí, empatie, podpora dalších lidí, vlastní odvaha situaci řešit apod.). K seznamu se budete vracet později v rámci programu.

Vize společnosti – pohyblivá debata (15 minut)

Do opačných částí místnosti umístěte papíry se zřetelně napsanými stanovisky ANO a NE. Ta nyní vymezují dvě možné pozice, na které je možné se umisťovat podle toho, jak budou zúčastnění odpovídat na danou otázku. Všichni mohou svou pozici v průběhu diskuze měnit, pokud změní i svůj názor. Nejedná se o škálu, ale pouze o dva póly – není tedy možné stát uprostřed. Vysvětlete zadání pohyblivé debaty a uveďte téma: *Zkusíme probouzet svoji představivost o společnosti a přemýšlet, jakým způsobem se vypořádává s křivdami a spory.* Poté položte postupně dvě otázky:

- *Může společnost existovat bez vězení?*
- *Může společnost existovat bez soudů?* (ve smyslu soudu jako nezávislé instituce)

Po každé otázce nechte účastníky a účastnice, aby s nejblíže stojícím člověkem vzájemně prodiskutovali, proč stojí právě u této odpovědi. Několik odpovědí z každé pozice pak sdílejte nahlas s celou skupinou.

Trestající spravedlnost – T-graf (15 minut)

Vysvětlete aktivitu: *Zaměříme se nyní na zkoumání toho, na čem je postaven převažující systém řešení sporů a vymáhání spravedlnosti v našem prostředí (českém, evropském…) – od řešení neshod v rodinách, školách či zaměstnáních až po vypořádávání sporů u soudu. Jedná se o postup zaměřený na nalezení viníka a jeho potrestání. Takovému pojetí spravedlnosti se říká trestající nebo také retributivní.*

Společně na základě toho, co zaznělo v předchozí aktivitě, případně co zúčastněné ještě napadne, sesbírejte výhody a nevýhody této trestající spravedlnosti. Využijte k tomu T-graf – nahoru na tabuli či flipchart zapište otázku: *Jaké vás napadají výhody a nevýhody trestající spravedlnosti?* Pod nápisem rozdělte plochu na dvě poloviny – na jednu pište výhody a na druhou nevýhody (obrázek 1).

Uveďte, že ke grafu se ještě později vrátíte.

Jaké vás napadají výhody a nevýhody trestající spravedlnosti?

Výhody	Nevýhody
jasný verdikt	*struktura má vliv na rozhodování*
jasná pravidla	*riziko korupce*
mám se kam obrátit	*trvá dlouho*
někdo vymáhá mé právo (postaví se za mě)	*neřeší křivdu oběti*
chrání hodnoty	*rozhodnutí neřeší problém*
prevence	*riziko nespravedlivého rozhodnutí*
nezaujatost	*vliv kvality obhájce*
rovnost	*rigidní pravidla*
respekt až „posvátnost“	
pod kontrolou veřejnosti	

Obrázek 1. Příklad záznamu T-grafu k trestající spravedlnosti

Portréty smíření (15 minut)

Uveďte následující aktivitu: *Podíváme se teď na příběhy, jež popisují setkání lidí, kteří byli pachateli a oběťmi v situaci vážného zločinu, a to genocidy ve Rwandě. Tragédie proběhla v roce 1994 mezi dvěma historicky vytvořenými společenskými skupinami a vyžádala si až milion obětí.*

- V případě potřeby vysvětlete, co znamená slovo genocida (= zločin vyvražďování a vyhlazování příslušníků národních, etnických, náboženských a rasových skupin), případně upřesněte další nejasnosti.

Dejte nyní zúčastněným čas, aby si individuálně v tichosti prošli fotky s krátkými citacemi pachatele a oběti (příloha 1). Při čtení se mohou zamýšlet nad následujícími otázkami: *Dokážete si představit takový způsob řešení konfliktu? Jak může být něco takového možné?*

Metodická poznámka: Je vhodné jednotlivé příběhy dle velikosti skupiny vytisknout vícekrát.

Až si všichni příběhy projdou, posaďte se do kruhu a dejte každému prostor vyjádřit jeho reakce na fotky a příběhy. Jako pomůcku pošlete do kolečka mluvicí předmět (například dřívko, míček, kámen apod.). Využití mluvicího předmětu přináší jasnou strukturu, pomáhá určovat, kdo má slovo, zpomaluje dění ve skupině a posiluje pozornost. Ten, kdo jej zrovna má u sebe, má slovo: *Předmět si může vzít kdokoli, kdo chce začít, a od něj budeme pokračovat doprava. Kdo je na řadě, má možnost nereagovat a poslat předmět dál. Na závěr kroužku znovu dostane příležitost.*

Příběhy obnovujícího pojetí spravedlnosti – podvojný deník (30 minut)

Představte další postup pro prozkoumání tématu: *Přístup, který zažili lidé na fotografiích, se nazývá obnovující nebo také restorativní pojetí spravedlnosti. Vychází z toho, že když se při konfliktu něco ve vzájemných vztazích pokazí, rozpadne, zničí, je potřeba to začít zase obnovovat. Obnovující pojetí spravedlnosti zohledňuje příčiny událostí a snaží se o naplnění potřeb všech, kteří se konfliktu účastní. Nyní budeme mít možnost se s tímto přístupem blíže seznámit.*

- Účastníkům a účastnicím dejte na výběr ze dvou textů pro následující čtení (příloha 2) – první blíže popisuje restorativní řešení situací po genocidě ve Rwandě (*Gacaca – tradiční soudnictví ve Rwandě*), druhý přibližuje využití stejného přístupu na brazilských školách s vysokou mírou kriminality a násilí (*Posilování kultury míru na školách*). Texty by měly být ve skupině rozděleny napůl.

Texty budou číst metodou, která se nazývá podvojný deník. Zaměřujeme se při ní na to, co nám text připomene, co v nás rezonuje a co nás popuzuje. Tento způsob umožňuje propojování textu s vlastními vědomostmi, prožitky, asociacemi či otázkami. Postup je následující:

- Čtenáři a čtenářky rozdělí volnou stránku čarou na dvě poloviny. Na levou stranu si hned při prvním čtení doslovně z textu vypisují nějaké pasáže či obrazy, které na ně silně zapůsobily – slova, věty, ucelené myšlenky. Jejich výběr může být založen na čistě emočním základě nebo klidně na tom, že jim daná informace přijde velmi zajímavá, matoucí nebo s ní dokonce hluboce nesouhlasí.
- Na pravou stranu pak zapisují souvislým textem svůj komentář ke zvolené pasáži – co jim to připomnělo, co je k tomu napadá, jakou otázku to vyvolalo apod.

Po dočtení textu si každý najde do dvojice někoho s jiným textem. Nyní mají čas na sdílení, o čem text byl, co si poznamenali a proč. Pokud máte dostatek času, nechte nakonec několik postřehů zaznít nahlas v celé skupině.

Tabulka 1. Zadání podvojného deníku

Doslovný přepis pasáže, která mě zaujala	Mé poznámky a připomínky
• např. tím, že mi připomněla nějakou zkušenost • nebo mě zmátla • nebo obsahuje něco, s čím výrazně nesouhlasím	• Čím byl úryvek pro mě tak zajímavý, že jsem si jej poznamenal/a do zápisníku? • Jaké myšlenky ve mně vyvolal? • Co bych se chtěl/a zeptat?

Obnovující spravedlnost – T-graf (15 minut)

Uveďte: *Skrze konkrétní příklady jsme se seznámili s obnovujícím či restorativním přístupem k řešení sporů. Jeho jádrem je podpora komunikace všech zúčastněných vedoucí k vytváření dohod. K restorativnímu procesu je kromě osoby, která se provinila, přizvána také oběť činu a zbytek skupiny. V dialogu zaměřeném na porozumění činům a jejich důsledkům všichni společně hledají kroky, které by obnovily zdravé vztahy ve skupině či komunitě. V současné době se obnovující pojetí spravedlnosti uplatňuje často jako doplněk k převažujícímu pojetí trestající spravedlnosti* (podrobněji viz infobox a zdroje).

- Vraťte se nyní k nevýhodám popsaným u trestající spravedlnosti: *Které z nich by využití obnovujícího přístupu pomohlo řešit či zmírnit?* Vyzvěte skupinu ke společnému doplnění, při němž můžete opět využít T-grafu: *Jaké další výhody u obnovující spravedlnosti spatřujete? Jaké jsou naopak její limity či nevýhody?* (obrázek 2)

Návrat k přáním (15 minut)

Vraťte se nyní k přáním, které jste společně sepsali v úvodu programu. Ptejte se: *Co z vašich přání by podobný postup naplnil?*
Postřehy můžete sbírat společně ve skupině, nebo nechat otázku nejprve prodiskutovat v původních dvojicích či trojicích.

Jaké vás napadají výhody a nevýhody obnovující spravedlnosti?

Výhody	Nevýhody
důraz na emoce	*složitá možnost systémového zakotvení*
poznání příčin, kontextu	*nerovnost před zákonem*
nabízí řešení problému	*blízkost pachatel – oběť*
seberozvoj (uznání viny, odpuštění)	*naléhání na oběť, aby odpustila*
možnost odčinění (podílení se na nápravě fyz. škod)	*relativizace činu*
blízkost pachatel – oběť	

Obrázek 2. Příklad záznamu T-grafu k obnovující spravedlnosti

Závěrečná reflexe (15 minut)

Na závěr nechte každého, ať se zamyslí nad tím, jak by to, co se dozvěděl, mohl využít. Použijte k tomu formát lepicí kartičky post-it. Každý dostane jednu kartičku, vybere si jednu z následujících otázek a odpověď zaznamená:

- *Co mě inspirovalo k použití ve vlastním životě?*
- *Jaký postoj k tématu obnovující spravedlnosti zaujímám já?*
- *Jak bychom to mohli využít v naší skupině (třídě)?*

Na závěr udělejte kolečko, v němž bude mít každý možnost sdílet, co si poznamenal. Kartičky pak nalepte na společný flipchart, aby si je mohla skupina přečíst.

- *Pokud někdo nebude chtít své postřehy sdílet s ostatními, může slovo poslat dál. Totéž platí pro vylepení kartičky na společný flipchart. Je potřeba zohlednit, že aktivita se může dotýkat pro někoho citlivých témat.*

Infobox – Restorativní pojetí spravedlnosti

Restorativní (obnovující) pojetí spravedlnosti čerpá z mnoha tradic komunitního řešení konfliktů. Spočívá v přímém dialogu oběti a pachatele za přítomnosti členů komunity, kteří nejsou přímo vtaženi do konfliktu, ale postupně si uvědomují svoji spoluzodpovědnost. Zaměřuje se na odškodnění a uzdravení obětí, hledání pravdy a urovnání vztahů. Restorativní procesy se používají při uplatňování spravedlnosti na místní úrovni nebo při smiřování společnosti po konfliktech spojených často se zločiny proti lidskosti, například v bývalé Jugoslávii, ve Východním Timoru, ve Rwandě či v Severním Irsku.

Restorativní pojetí spravedlnosti může být významnou inspirací, jak přistupovat k řešení problematického chování nebo konfliktů ve skupině či komunitě. Na rozdíl od klasického pojetí spravedlnosti v naší společnosti (retributivní, trestající), které je založeno na používání trestů a odměn, je jádrem restorativního pojetí spravedlnosti autentická komunikace všech zúčastněných vedoucí k vytváření dohod. Trestání je nákladné pro společnost a oběti to neposkytuje žádnou možnost uzdravení bolesti. Procesem navíc utrpí i pachatel a jeho rodina. Naopak k restorativnímu procesu je kromě osoby, která se provinila, přizvána také oběť činu a zbytek skupiny či komunity. V dialogu zaměřeném na porozumění činům a jejich důsledkům všichni společně hledají kroky, které by obnovily zdravé vztahy. Klade se důraz na systémové příčiny problémů, orientaci na budoucnost a poučení se z konfliktů a chyb. Ty jsou vnímány jako příležitost ke společnému učení.

Snahou restorativního přístupu je zajistit potřeby všech zúčastněných stran – hledat strategie a řešení, které naplní potřeby všech. Zodpovědnost za řešení situace tedy nepřebírá autorita (např. pedagog, soudce), ale je volena cesta skupinového řešení, kdy jsou ke společnému dialogu přizváni všichni zainteresovaní. Participace všech zúčastněných na hledání řešení je tedy zásadní. Jedním z nástrojů restorativního přístupu jsou kruhy obnovy, které vyvinul Dominic Barter. Dialog je veden v kruhu všech zúčastněných a využívá se v něm tzv. restorativních otázek: *Co se podle tebe stalo? – Co sis v tu chvíli myslel/a? – Jaký vliv to mělo na tebe a na ostatní? – Co by sis přál/a, aby se teď stalo? – Jak se teď cítíš a co je pro tebe nyní zásadní?* (Podrobněji viz rozšiřující aktivita *Kruhy obnovy*.)

Restorativní pojetí spravedlnosti vyžaduje více času, ale dlouhodobě zlepšuje fungování skupin. V praxi školní třídy či neformálních skupin mohou kruhy obnovy rozvíjet vědomí důsledků vlastních činů a přijímání odpovědnosti za proces řešení věcí, které se nás týkají. Skupina přebírá čím dál větší odpovědnost za společné řešení problematických situací. Základním předpokladem je existující důvěra, která umožňuje v rámci skupiny mluvit i o tom, co koho trápí, i odhodlání pedagogů a pedagožek nebát se konfliktu (který nemusí být nutně špatnou situací). Je dobré mít na paměti, že porozumět neznamená souhlasit.

Restorativní přístup k řešení konfliktů je v ČR v rámci vzdělávání stále poměrně novým konceptem. Prakticky neexistují školy, které by jej systematicky využívaly. Velmi rozšířený je například v Brazílii (Juvenile Justice System, 2005), dále také v USA či ve Velké Británii. Přínosy restorativního přístupu na pozitivní proměnu vztahů ve škole, na přebírání odpovědnosti ze strany mladých lidí na řešení konfliktů a náročných situací a také na zlepšení studijních výsledků dokládá například studie *Outcomes of a Restorative Circles Program in a High School Setting* z roku 2016. Nejvýznamnějším současným představitelem restorativního přístupu využívajícího kruhy obnovy je Dominic Barter, který jej již více než 15 let úspěšně aplikuje na školách v Brazílii i jinde ve světě.

Spravedlnost trestů a odměn (tzv. retributivní či odvetná spravedlnost)
Špatné chování jednotlivce je potlačeno, protože není žádoucí.
Pozornost autority při trestu se zaměřuje na osobu, která se provinila.
K dosažení změny chování jednotlivce se používá trest či dočasné vyloučení ze skupiny (tzv. jít na hanbu).

Obnovující spravedlnost (restorativní spravedlnost)
Uznáváme, že i špatné chování jednotlivce vypovídá něco o kolektivu a učí nás pracovat s emocemi.
Kruh obnovy je setkáním všech, kterých se čin týká, tedy celé skupiny.
O dalším postupu se dohodne celá skupina. Společně pátrá po tom, co pomůže vyřešit důsledky činu a narovnat vztahy v celé skupině.

Infobox – Další příklady využívání obnovující spravedlnosti

Brazílie
První kroky k zavedení restorativní justiční praxe v Brazílii podnikl překvapivě cizinec, hluboce šokovaný kriminální situací a chudobou v zemi. Byl to Dominic Barter, který zahájil mediační setkání mezi šéfem policie a asociacemi obyvatel po policejní střelbě na únosce autobusu a cestující v roce 2000. V roce 2004 proběhl pilotní projekt, který spojil administrátory škol, soudce, soudní pracovníky, vězeňské úřady, agentury sociálních služeb a vedoucí představitele místní komunity s cílem podpořit restorativní praxi, která by mohla vést k zajištění většího bezpečí v komunitách. Hlavním principem bylo poslouchat, co místní lidé chtějí, a reagovat na jejich potřeby.

Model je známý jako restorativní kruhy a zahrnuje tři klíčové účastníky – pachatele, oběť a místní komunitu. V roce 2005 se objevil v brazilském soudním systému pro mladistvé v několika pilotních městech jako alternativní přístup k řešení kriminality v Brazílii. Bylo to v důsledku neschopnosti a neefektivnosti brazilského systému trestního soudnictví zvládat sociální konflikty. S určitými rozdíly byl tento proces používán ve školách, v komunitě a u soudu. Navzdory nedostatku právního základu se v Brazílii rozvíjí restorativní justice, která se v říjnu 2016 stala celostátní.

Jamajka
Dalším příkladem je představení národní politiky restorativní spravedlnosti na Jamajce. Praxe zaměřená na obnovu komunit zde byla rovněž zavedena kvůli rostoucí míře násilných trestných činů v celé zemi. Jamajka má bohužel silnou kulturu odplaty, kterou v mnoha oblastech částečně podporuje chudoba a aktivita gangů. Navzdory tomu se programy restorativní spravedlnosti na Jamajce snaží přinést obnovující praxi nikoli jako novou ideologii, ale jako něco běžného – odkazují na to, že jsme vždy byli zvyklí řešit konflikty přímo v rodině či na pracovištích.

Vláda podporuje restorativní proces, který je postaven na širším zapojení veřejnosti. V roce 2012 vydalo tamní ministerstvo spravedlnosti dokument *The National Restorative Justice Policy* a o rok později v rámci naplňování těchto politik otevřelo sedm center restorativní spravedlnosti. V první fázi implementace se tato centra začala zabývat konflikty a stížnostmi mimo formální soudní systém. V další fázi došlo ke vzniku právních předpisů, které poskytují základ pro případy v rámci systému trestního soudnictví, od rušení hluku a dalších maličkostí až po fyzické zločiny a vraždy. Restorativní praxi je ale nutné v tomto ohledu považovat za doplněk k trestnímu soudnímu systému, nikoli za náhradu. Jde o proces, ve kterém se oběť, pachatel a členové komunity spojí, aby společně vyřešili, jak se vypořádat s následky trestného činu. Vnitrostátní politika restorativní spravedlnosti nastiňuje principy, jimiž se tento koncept řídí, avšak použité nástroje mají různé podoby.

Jihoafrická republika
V roce 1995 po skončení apartheidu byla v Jihoafrické republice zřízena Komise pro pravdu a usmíření (Truth and Reconciliation Commission) jakožto soudní orgán restorativní justice. Svědci, kteří byli označeni za oběti hrubého porušování lidských práv, byli vyzváni, aby promluvili o svých zkušenostech a účastnili se procesu odškodnění a rehabilitace. Pachatelé násilí mohli rovněž vydávat svědectví a požadovat amnestii od občanského i trestního stíhání. Více jak tisícovka veřejných slyšení byla považována za klíčovou součást přechodu k plné a svobodné demokracii v Jihoafrické republice. Komise vyslechla zprávy o porušování lidských práv a posuzovala žádosti o amnestii ze všech stran, od státu jako vykonavatele politiky apartheidu po osvobozenecké síly. Na rozdíl od příkladů z Brazílie a Jamajky je zavedení praxe obnovující spravedlnosti v tomto případě ukázkou použití postupu jako dominantního, nikoli pouze jako doplňku k trestajícímu soudnictví.

Důraz komise na usmíření byl v ostrém kontrastu například s přístupem norimberských soudů. Ačkoli existují různé názory na to, zda je metoda restorativní justice (jak ji používá Komise pro pravdu a usmíření) více, či méně efektivní než metoda retributivní justice (která byla použita během norimberských soudů), stala se Komise pro pravdu a usmíření inspirací pro zavedení obdobné praxe i v řadě dalších států.

Metodická podpora

Rwanda a Brazílie – výběr příkladů obnovujícího pojetí spravedlnosti

Pro aktivitu *Portréty smíření* jsme vybrali příklad využití postupů obnovující spravedlnosti ze Rwandy, a to ze dvou důvodů. Prvním je rozsah tragédie, s jejímiž důsledky se systém usmiřování snaží vypořádat. Můžeme tak poukázat na to, že obnovující spravedlnost je využívána i v rozsáhlejších konfliktech, než jsou osobní spory. Druhý důvod pro výběr tohoto případu je dobrá dokumentace a materiály, které jsou pro vzdělávání k dispozici. V aktivitě *Příběhy obnovujícího pojetí spravedlnosti* doplňujeme navíc příklad z brazilského školství. Vybrali jsme jej kvůli tematické blízkosti kontextu, v němž mohou konflikty zažívat a řešit účastníci a účastnice programu (škola). Toto přibližování se osobní zkušenosti je možné završit vlastním využitím přístupů za pomoci aktivity *Kruhy obnovy* (viz rozšíření).

Pro program a případnou návaznou práci lze sáhnout i po dalších případech využívání postupů obnovující spravedlnosti v komunitách i z jiných koutů světa: z Jamajky, z Jihoafrické republiky nebo podrobněji v rámci soudního systému z Brazílie (podrobněji viz infobox).

Portréty smíření – interaktivní verze

V aktivitě *Portréty smíření* je možné pracovat s audiovizuálními materiály. Promítněte na zeď fotky znázorňující portréty lidí, kteří prošli procesem smíření. Ke každé fotce pak nechte přehrát příslušné výpovědi.

Fotografie a audionahrávky jsou ke stažení na webu www.nazemi.cz/konflikty.

Audionahrávky Portréty smíření

- Účinkují: Martin Veselý (1. muž), Kateřina Veselá (žena), Vladimír Hauser (2. muž)
- Režie a organizace: Hana Mikolášková
- Zvuk: Pavel Zgarba
- Natočeno v roce 2019.

Tipy pro další práci

Řízená debata

Máte-li dostatek času, můžete před návrat k přáním zařadit ještě zhruba hodinový program řízené diskuze. Ta dále podpoří prozkoumávání tématu a prohloubí zamyšlení nad výhodami a nevýhodami obou přístupů. Jedná se také o aktivitu, která dále pracuje s oběma vytvořenými T-grafy, a celý vzdělávací blok tak vhodně doplňuje.

Uveďte řízenou debatu: *Podíváme se na jednu z možností, jak uplatnit takový přístup na úrovni řešení zločinů mladistvých u nás.*

- Účastníci a účastnice vytvoří dvojice. Každá pak vypracuje na papír T-graf k tématu: *Měl, nebo neměl by být v ČR pro řešení trestných činů mladistvých zaveden restorativní přístup?* Do T-grafu se uvádějí na jednu stranu důvody pro ANO, na druhou stranu důvody pro NE.
- Po vypršení času určeného na práci dvojice svůj graf rozpůlí. První z dvojice si vezme část ANO a druhý část NE. Na jedné straně místnosti se sejdou lidé zastávající pozici ANO, na druhé straně NE. Dané stanovisko následně budou v debatě zastávat.
- Představte pravidla řízené debaty (viz níže).
- Týmy mají čas si i na základě podkladů ze svých T-grafů vyjasnit argumenty pro svoje stanovisko na řízenou debatu.

Celý tento proces trvá přibližně 40 minut až hodinu.

Představení metody řízené debaty

Formát řízené debaty je vzdělávací aktivita, která učí kriticky myslet, dobře formulovat argumenty a dodržovat pravidla diskuze. Zúčastnění jsou rozděleni na dva týmy s úkolem hájit určité stanovisko. Na tuto obhajobu mají možnost se připravit, formulovat argumenty. Po vymezeném čase si týmy mohou vyměnit role a zastávat opačný názor, což pomáhá nahlédnout problém z obou protichůdných stran.

Řízená debata pomáhá:

- podívat se na problém oboustranně;
- přehledně strukturovat argumenty a opírat je o důkazy;
- argumenty nejen vymyslet, ale také je jasně a přesvědčivě prezentovat;
- pozorně naslouchat myšlenkám soupeře a ověřovat porozumění;
- parafrázovat;
- respektovat opačný názor.

Popis metody
Každý jednotlivě či ve dvojici má před zahájením debaty čas zmapovat obě strany problému. Skupina se pak rozdělí na dvě poloviny (lze to udělat losem či dle volby zúčastněných), přičemž každá bude zastávat protichůdný názor. Dostanou čas si na základě podkladů z vlastní přípravy vyjasnit argumenty pro svoje stanovisko na řízenou debatu.

Pravidla řízené debaty v podobě, ve které je zařazena v aktivitě výše, jsou následující:

- Vybraný řečník / vybraná řečnice z prvního týmu přednese první argument (např. A říká: *Myslíme si, že pro řešení trestu mladistvých by měl být zaveden restorativní přístup, protože mladý pachatel může dojít k uvědomění, co udělal, a sám iniciovat nápravu.*).
- Vybraný řečník / vybraná řečnice z druhého týmu reaguje tak, že ověří porozumění – dá protilehlé straně na vědomí, že porozuměl/a naposledy vyřčenému stanovisku. To znamená, že neurážlivým způsobem parafrázuje, co slyšel/a naposledy z úst „protivníka" (např. B ověřuje: *Říkáte, že když nejde mladý člověk do vězení, tak má možnost projít procesem řešení a nápravy.*).
- Osoba B si nechá porozumění ověřit či opravit (např. A potvrzuje: *Ano, souhlasím.*).
- Následně pak osoba B řekne svůj argument (např. B říká: *Když není trestní právo okamžitě provedeno, mladistvý může čin opakovat znova, což není bezpečné pro okolí.*).
- Postup se opakuje, dokud nedostanou slovo všichni ve skupině – řečníci a řečnice v týmu se postupně střídají, jeden člověk může opakovaně mluvit až ve chvíli, kdy promluvili všichni.
- V průběhu debaty lze zařadit možnost, aby si každý tým vzal minutový time-out.

Stanoviska týmů se mohou po určité době vyměnit. Uvažování o různých pohledech na problematiku nutí utvářet si k nim vlastní postoj založený na argumentech a ověřených informacích. Výměnu je možné provést ještě před samotným začátkem debaty poté, co proběhne příprava na původní stanovisko.

Kruhy obnovy – řešení konfliktů ve skupině

Restorativní přístup pro řešení konfliktů můžete postupně zavádět i do fungování vaší skupiny či školní třídy. Vhodná je pro to metoda s názvem *Kruhy obnovy*. Ta učí účastníky a účastnice používat restorativní otázky, které jsou základem procesů restorativní spravedlnosti. Rovněž pomáhá v případě, že potřebujete vyřešit menší či větší konflikty ve skupině. Najdete ji popsanou například v publikaci *Moje cesta ke světu*, kterou vydala organizace NaZemi v roce 2017, případně v dalších zahraničních příručkách (viz zdroje).

Důležité je přistupovat ke konfliktům jako k situaci, která může přinést pozitivní posun ve skupině a pomoci rozvíjet vzájemné vztahy. Snažme se k řešení konfliktů přistupovat vědomě a reflektovat, jak fungují různé přístupy. Po několika zkušenostech s řešením nesrovnalostí restorativním přístupem proveďte reflexi pomocí otázek: *Co funguje při řešení problémů mezi blízkými? Co můžeme dělat, abychom předcházeli nedorozuměním? Co můžeme dělat, aby se věci napravily?* Přechod od trestajícího pojetí spravedlnosti k restorativním kruhům může být náročný a nepůjde hned. Je třeba nevzdávat to. Vždy je možné vrátit se k trestající spravedlnosti z rukou dospělých a pak se se zúčastněnými bavit o tom, jak oba postupy prožívají a v čem se liší.

Zdroje

Použité zdroje

- CLIFFORD, M. Amos. *Teaching Restorative Practices with Classroom Circles*. San Francisco: SFUSD, 2013.
- DOMINUS, Susan. Portraits of Reconciliation. *The New York Times Magazine* [online]. Foto Pieter Hugo [cit. 30. 8. 2019]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/interactive/2014/04/06/magazine/06-pieter-hugo-rwanda-portraits.html?_r=1.
- HIBBERT, Kimberley. Restorative justice touted as remedy for conflicts. *Jamaica Observer* [online]. 30. 5. 2017 [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: http://www.jamaicaobserver.com/news/restorative-justice-touted-as-remedy-for-conflicts_100205?profile=1373.
- KHAMITSEVICH, Marina. Restorative justice and reconciliation agenda in Brazil. *WMO Conflict Insight* [online]. 14. 7. 2018 [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: https://worldmediation.org/restorative-justice-and-reconciliation-agenda-in-brazil.
- MALÍŘOVÁ, Eva. Kruh obnovy. *Moje cesta ke světu: portfolio globálního vzdělávání*. Brno: NaZemi, 2017.
- MCEVOY, Kieran. *Criminology, conflict resolution and restorative justice* [online]. 2003 [cit. 28. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/30527279_Criminology_conflict_resolution_and_restorative_justice.
- MEGWALU, Amaka, LOIZIDES, Neophytos. Dilemmas of Justice and Reconciliation: Rwandans and the Gacaca Courts. *African Journal of International and Comparative Law* [online]. 2009 [cit. 27. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/40845771_Dilemmas_of_Justice_and_Reconciliation_Rwandans_and_the_Gacaca_Courts.
- MINISTRY OF JUSTICE. *The National Restorative Justice Policy* [online]. 13. 8. 2012 [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: https://moj.gov.jm/sites/default/files/rj/Restorative%20Justice%20Policy_Revised_%20Final_Policy_March_18.pdf.
- PARKER, Lynette. Promoting the Use of Restorative Processes in Jamaica. *Justicia Restaurativa* [online]. Září 2004 [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: http://www.justiciarestaurativa.org/www.restorativejustice.org/editions/2004/September/jamaica.
- Resolving Conflict Through Restorative Justice. *YouTube* [online]. University of Rochester, 13. 9. 2012 [cit. 30. 8. 2019]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=bazgiTyieKo.
- RUTOVÁ, Nina. Archiv metod. *Respekt nebolí* [online]. [cit. 26. 2. 2018]. Dostupné z: http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod.
- RWCT. *Wiki.knihovna.cz* [online]. 19. 6. 2013 [cit. 26. 2. 2018]. Dostupné z: http://wiki.knihovna.cz/index.php/RWCT.
- STEELOVÁ, Jeannie L., MEREDITH, Kurtis S., TEMPLE, Charles, WALTER, Scott. *Příručka III: Další strategie k rozvíjení kritického myšlení*. Praha: Kritické myšlení, o. s., 2007.
- Truth and Reconciliation Commission (South Africa). *Wikipedia* [online]. 14. 11. 2019 [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Truth_and_Reconciliation_Commission_(South_Africa); ověřeno z primárních zdrojů.
- WACHTEL, Joshua. Jamaica on the long road to social restoration. *International Institute for Restorative Practices* [online]. 25. 7. 2014 [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.iirp.edu/news/jamaica-on-the-long-road-to-social-restoration.

Rozšiřující zdroje

- BLOOMFIELD, David. *On Good Terms: Clarifying Reconciliation* [online]. Berlín: Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, 2006. Dostupné z: https://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Papers/Reports/br14e.pdf.
- BLOOMFIELD, David, BARNES, Teresa, HUYSE, Luc. *Reconciliation After Violent Conflict* [online]. Stockholm: International IDEA, 2003. Dostupné z: https://www.idea.int/publications/catalogue/reconciliation-after-violent-conflict-handbook?lang=en.
- CECIP – Centre of Creation of Popular Image [online]. Dostupné z: http://www.cecip.org.br/site.
- DIEU BASABOSE, Jean de. Community based sociotherapy in Rwanda: healing a post-violent conflict society. *Peace Insight* [online]. 3. 9. 2014. Dostupné z: https://www.peaceinsight.org/blog/2014/09/community-based-sociotherapy-rwanda.
- DIEU BASABOSE, Jean de. Strengthening community-level peacebuilding in Rwanda. *Peace Insight* [online]. 4. 6. 2015. Dostupné z: http://www.insightonconflict.org/2015/06/strengthening-community-level-peacebuilding-rwanda.
- PEACE INSIGHT. *Rwanda: peacebuilding resources* [online]. 2014–2018. Dostupné z: http://www.insightonconflict.org/conflicts/rwanda.
- *Proč zabili své sousedy* [Naze rinjin wo koroshitaka] [film]. Japonsko a Rwanda, 1998. Dostupné vč. vzdělávacích materiálů z: https://www.jsns.cz/lekce/15617-proc-zabili-sve-sousedy.
- Resolving Conflict Through Restorative Justice. *YouTube* [online]. University of Rochester, 13. 9. 2012 [cit. 30. 8. 2019]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=bazgiTyieKo.
- THE DESMOND TUTU PEACE CENTRE [online]. Dostupné z: http://www.tutu.org/home.

Pracovní listy

Jiné pojetí spravedlnosti

V této lekci se budeme zamýšlet nad tím, jakým způsobem jsme zvyklí řešit spory, a to nejen mezi sebou, ale i ve společnosti celkově. Podíváme se na přístupy řešení konfliktů, které se snaží o naplnění potřeb všech zúčastněných. Tedy i těch, které jsme si navykli vnímat jako pachatele a kterým je obvykle po vyřešení sporu udělen trest. Seznámíme se s obnovujícím (restorativním) pojetím spravedlnosti a s jeho využitím po rwandské genocidě a v brazilském školství.

Klíčová slova: konflikty, řešení konfliktů, trestající spravedlnost, restorativní spravedlnost, obnovující spravedlnost, kruhy obnovy, rwandská genocida, brazilské školství

Seznam přání

Nejprve si zkusíme uvědomit, jak se cítíme, když se dostaneme do konfliktu.

Úkol: Vybav si situaci, kdy jsi měl/a pocit, že tě někdo poškodil. Napiš si, co bys býval/a tehdy chtěl/a po člověku, který tě poškodil:

.....

.....

.....

.....

K seznamu se budeme později vracet.

Vize společnosti

Nyní probudíme svoji představivost o společnosti a budeme přemýšlet, jakým způsobem se vypořádává s křivdami a spory.

Úkol: Zaškrtni, zda s daným výrokem spíše souhlasíš, nebo nesouhlasíš. Poznamenej si také důvod:

Společnost může existovat bez vězení. souhlasím – nesouhlasím

Proč? .....

.....

.....

Společnost může existovat bez soudů (ve smyslu nezávislé instituce) souhlasím – nesouhlasím

Proč? .....

.....

.....

Trestající spravedlnost

Prozkoumáme, na čem je postaven převažující systém řešení sporů a vymáhání spravedlnosti v našem prostředí (českém, evropském) – od řešení neshod v rodině, ve škole či v zaměstnání až po soudy. Říká se mu trestající nebo také retributivní přístup.

Slovníček pojmů

Trestající (retributivní) spravedlnost: Trestající (retributivní) přístup využívá takového postupu vymáhání spravedlnosti, který je postaven na nalezení viníka a jeho potrestání. Na úrovni státu se při něm využívá například nezávislých soudců a vězení.

Základní charakteristiky tohoto přístupu:

- Špatné chování jednotlivce je potlačeno, protože není žádoucí.
- Pozornost autority při trestu se zaměřuje na osobu, která se provinila.
- K dosažení změny chování jednotlivce se používá trest či dočasné vyloučení ze skupiny (tzv. jít na hanbu).

Úkol: Do levého sloupce napiš výhody a do pravého sloupce nevýhody trestající spravedlnosti:

Jaké tě napadají výhody a nevýhody trestající spravedlnosti?

Výhody	Nevýhody
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Příběhy obnovujícího pojetí spravedlnosti

Vedle toho ale existuje i přístup, který se nazývá **obnovující nebo restorativní pojetí spravedlnosti**. Vychází z toho, že když se při konfliktu něco ve vzájemných vztazích pokazí, rozpadne či zničí, je potřeba to začít zase obnovovat. Nyní budeme mít možnost blíže se s tímto přístupem seznámit.

Úkol: Přečti si jeden ze dvou textů v příloze. První blíže popisuje restorativní řešení situace po genocidě ve Rwandě *(Gacaca – tradiční soudnictví ve Rwandě)*, druhý přibližuje využití stejného přístupu na brazilských školách s vysokou mírou kriminality a násilí *(Posilování kultury míru na školách)*.

Během čtení použij formu tzv. **podvojného deníku** – zaznamenávej si, co tě v textu zaujme. Tato metoda pomáhá zaměřit se na to, co ti text připomene, co v tobě rezonuje nebo co tě popuzuje. Na levou stranu si hned při prvním čtení doslovně z textu vypisuj pasáže, které na tebe silně zapůsobily – slova, věty nebo ucelené myšlenky. Jejich výběr může být založen na tom, že ti daná informace přijde velmi zajímavá, matoucí nebo s ní dokonce hluboce nesouhlasíš. Na pravou stranu si souvislým textem zapisuj své komentáře ke zvoleným pasážím – co ti to připomnělo, co tě k tomu napadá, jakou otázku to vyvolalo apod.

Citace z textu	Vlastní komentáře
1/	1/ .....
2/	2/ .....
3/	3/ .....
4/	4/ .....
5/	5/ .....

Obnovující spravedlnost

Skrze konkrétní příklady jsme se seznámili s obnovujícím či restorativním přístupem k řešení sporů.

Slovníček pojmů

Obnovující (restorativní) spravedlnost: Jádrem obnovující (restorativní) spravedlnosti je podpora komunikace všech zúčastněných vedoucí k vytváření dohod. K restorativnímu procesu je kromě osoby, která se provinila, přizvána také oběť činu a zbytek skupiny. V dialogu zaměřeném na porozumění činům a jejich důsledkům všichni společně hledají kroky, které by obnovily zdravé vztahy ve skupině či komunitě. V současné době se obnovující pojetí spravedlnosti uplatňuje často jako doplněk k převažujícímu pojetí trestající spravedlnosti.

Základní charakteristiky tohoto přístupu:

- Uznáváme, že i špatné chování jednotlivce vypovídá něco o kolektivu a učí nás pracovat s emocemi.
- Kruh obnovy je setkáním všech, kterých se čin týká, tedy celé skupiny.
- O dalším postupu se dohodne celá skupina. Společně pátrá po tom, co pomůže vyřešit důsledky činu a narovnat vztahy v celé skupině.

Úkol: Do levého sloupce napiš výhody a do pravého sloupce nevýhody obnovující spravedlnosti:

Jaké tě napadají výhody a nevýhody obnovující spravedlnosti?

Výhody	Nevýhody
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Úkol: Vrať se nyní k nevýhodám popsaným u trestající spravedlnosti a odpověz si na otázku: Které z nich by využití obnovujícího přístupu pomohlo řešit či zmírnit?

Úkol: Vrať se také k seznamu přání z úvodu lekce a zamysli se, které z nich by podobný postup naplnil:

Víš, že...

… snahou restorativního přístupu je zajistit potřeby všech zúčastněných stran? Zodpovědnost za řešení situace tedy nepřebírá autorita (např. pedagog), ale volí se cesta skupinového řešení, kdy jsou ke společnému dialogu přizváni všichni zainteresovaní. Jedním z nástrojů restorativního přístupu jsou kruhy obnovy, které vyvinul Dominic Barter. Dialog je veden v kruhu všech zúčastněných a využívá se v něm tzv. restorativních otázek: *Co se podle tebe stalo? – Co sis v tu chvíli myslel/a? – Jaký vliv to mělo na tebe a na ostatní? – Co by sis přál/a, aby se teď stalo? – Jak se teď cítíš a co je pro tebe nyní zásadní?*

… restorativní pojetí spravedlnosti vyžaduje více času, ale dlouhodobě zlepšuje fungování skupin? V praxi školní třídy či neformálních skupin mohou kruhy obnovy rozvíjet vědomí důsledků vlastních činů a skupina přebírá čím dál větší zodpovědnost za společné řešení problematických situací.

Závěrečné ohlédnutí

Na závěr se zamysli, jak bys mohl/a využít to, co ses dnes dozvěděl/a. Odpověz na otázky na kartičkách:

Co tě inspirovalo k použití ve vlastním životě?

Jaký postoj k tématu obnovující spravedlnosti zaujímáš ty?

Jak bychom to mohli využít v naší skupině (třídě)?

Příloha 1 – Portréty smíření

Zdroj: DOMINUS, Susan. Portraits of Reconciliation. *The New York Times Magazine* [online]. Foto Pieter Hugo [cit. 30. 8. 2019]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/interactive/2014/04/06/magazine/06-pieter-hugo-rwanda-portraits.html?_r=1.

← **François Sinzikiramuka, pachatel:**

„Požádal jsem ho o odpuštění, jelikož jeho bratr byl zabit v mé přítomnosti. Ptal se mě, proč se shledávám vinným, a já jsem odpověděl, že jsem byl svědkem zločinu, ale nebyl jsem schopen nikoho zachránit, jelikož jsem poslouchal příkazy nadřízených. Sdělil jsem mu, kdo jsou vrazi jeho bratra, a tito jej poté také odprosili."

→ **Christophe Karorero, pozůstalý:**

„Někdy spravedlnost nedává uspokojivou odpověď – soudní případy jsou zkorumpované. Ale upřímné odpuštění dává člověku uspokojení jednou provždy. Pokud je někdo plný hněvu, snadno ztratí hlavu. Od té chvíle, kdy jsem odpustil, je má mysl klidná."

Příloha 1 – Portréty smíření

Zdroj: DOMINUS, Susan. Portraits of Reconciliation. *The New York Times Magazine* [online]. Foto Pieter Hugo [cit. 30. 8. 2019]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/interactive/2014/04/06/magazine/06-pieter-hugo-rwanda-portraits.html?_r=1.

← **Godefroid Mudaheranwa, pachatel:**

„Podpálil jsem její dům. Napadl jsem ji, abych zabil ji i její děti, ale Bůh je ochránil a ony unikly. Myslím, že kdybych ji uviděl v době, kdy jsem byl propuštěn z vězení, utekl bych a schoval se. Poté nám organizace AMI začala nabízet skupinová setkání. Rozhodl jsem se, že ji požádám o odpuštění. Za to, že můžeme mít dobré vztahy s lidmi, kterým se děla zlá příkoří, děkujeme Bohu."

→ **Evasta Mukanyandwi, pozůstalá:**

„Nenáviděla jsem ho. Když přišel do mého domu, klekl si přede mnou a poprosil o odpuštění, byla jsem pohnutá jeho srdečností. Když teď pláču a potřebuju pomoc, on mě z toho dostane. Pokud mám nějaký problém, volám jemu."

Příloha 1 – Portréty smíření

Zdroj: DOMINUS, Susan. Portraits of Reconciliation. *The New York Times Magazine* [online]. Foto Pieter Hugo [cit. 30. 8. 2019]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/interactive/2014/04/06/magazine/06-pieter-hugo-rwanda-portraits.html?_r=1.

← **Dominique Ndahimana, pachatel:**

„V den, kdy jsem se rozhodl požádat o odpuštění, jsem cítil úlevu a osvobození. Kvůli zločinu, který jsem spáchal, jsem ztratil svou lidskost, ale teď jsem jako jakýkoli jiný člověk."

→ **Cansilde Munganyinka, pozůstalá:**

„Poté, co jsem byla vyhnána ze své vesnice a Dominique s dalšími ji vyplenili, jsem byla bez domova a duševně chorá. Později, když mě žádal o odpuštění, jsem mu řekla: ‚Nemám čím nakrmit své děti. Pomůžeš mi vychovat mé děti? Postavíš pro ně dům?' Další týden přišel Dominique s nějakými přeživšími a bývalými trestanci, kteří páchali genocidu. Bylo jich více než 50 a postavili dům pro mou rodinu. Od té doby jsem se začala cítit lépe. Byla jsem jako suchá větvička. Nyní cítím klid v duši a sdílím tento klid se svými bližními."

Příloha 1 – Portréty smíření

Zdroj: DOMINUS, Susan. Portraits of Reconciliation. *The New York Times Magazine* [online]. Foto Pieter Hugo [cit. 30. 8. 2019]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/interactive/2014/04/06/magazine/06-pieter-hugo-rwanda-portraits.html?_r=1.

← **Jean Pierre Karenzi, pachatel:**

„Mé svědomí nebylo klidné, a kdykoli jsem ji uviděl, byl jsem velmi zahanben. Poté, co jsem byl poučen o souladu a usmíření, jsem šel do jejího domu a poprosil jsem ji o odpuštění. Pak jsme si podali ruku. Dosud spolu dobře vycházíme."

→ **Viviane Nyiramana, pozůstalá:**

„Zabil mého otce a mé tři bratry. Spáchal tyto vraždy s dalšími lidmi, ale přišel za mnou sám, aby mě poprosil o odpuštění. On a skupina dalších pachatelů propuštěných z vězení mi pomohli postavit zastřešený dům. Měla jsem z něj strach – ale teď, když jsem mu odpustila, se věci urovnaly a já mám jasnou mysl."

Příloha 2

Gacaca – tradiční soudnictví ve Rwandě

V roce 1994 proběhla ve Rwandě ničivá genocida mezi dvěma historicky uměle rozlišenými etnickými skupinami. Tragédie si vyžádala přes 700 tisíc obětí z řad Tutsiů a dále desítky tisíc mrtvých Hutuů, kteří se stavěli proti útokům na Tutsie. Po skončení násilí se do vedení traumatizované, zničené země dostala nová vláda, jejímž klíčovým úkolem bylo učinit spravedlnosti zadost. Po několika letech se podařilo alespoň s některými dopady tragédie vyrovnat. Stát čelil situaci, kdy ve vězeních bylo 130 000 lidí čekajících na soud. Kapacita klasických soudů stačila pouze na 3500 lidí za 5 let. Vyrovnání soudní cestou by tak trvalo mnoho desítek let. Proto došlo k obnovení tradičních rwandských postupů řešení konfliktů se zapojením široké veřejnosti – systému usmiřování zvaného gacaca. Ten přinesl mnohem rychlejší postup, zapojení komunity a aktivní roli viníků, ale také velká rizika.

Tradiční soud gacaca ve Rwandě.
Zdroj: https://www.flickr.com/photos/elisafinocchiaro/6461913033 [online]. Autorka: Elisa Finocchiaro

Systém gacaca je postaven na komisích regionů, menších oblastí i vesnic. Cílem je, aby se vždy jednalo co nejblíže místu, kde byly činy spáchány. Každá komise se skládá z 19 volených členů, kteří mají úctu ve své komunitě. Procesu se účastní široké obyvatelstvo, které také svědčí.

Záměrem procesu je, aby viník pochopil důsledky činů, na kterých se podílel. Dále dochází k odškodnění obětí ze zvláštního fondu. Smyslem je, že když je bolest vyřčena a vyslyšena, opět pomalu dochází ke znovuobnovení komunity. Viník má zvláštní možnost přiznání. Pokud se k činům přizná již při zadržení, dochází k velkému zmírnění trestu a namísto pouhého zbavení svobody se podílí například na chodu veřejně prospěšných služeb.

Rizikem systému je možné zneužití, pokud setkání dominuje někdo, kdo se chce mstít či prosazovat své zájmy. Slabší je role žen, což je ovšem ve Rwandě běžné. Soudkyní bylo v některých regionech sice přes 30 %, ale někde pouze pětina. Systém gacaca je z pohledu našeho práva kontroverzní, protože nezaručuje rovnost všech před zákonem, neboť splývají role soudců, svědků a obhájců. Na druhou stranu přenesl stíhání osob obviněných z účasti na genocidě na úroveň místních komunit, a tím podpořil sociální usmíření a výrazně zvýšil legitimitu trestního stíhání v očích obyvatel země.

Unikátní práci vykonala **organizace L'Associacion Modeste et Innocent**, neboť zprostředkovala setkání lidí, kteří události zažili – a přežili jako oběti či strůjci. Na jejich příbězích se ukazuje, že při pochopení souvislostí, setkání se s bolestí ztráty, kterou prožívá druhá strana, a díky podpoře okolí lze vnitřně odpustit i ničivé násilí, kvůli němuž z určitého pohledu trpěli oběti i mnozí jeho vykonavatelé.

Zdroje:

MEGWALU, Amaka, LOIZIDES, Neophytos. Dilemmas of Justice and Reconciliation: Rwandans and the Gacaca Courts. *African Journal of International and Comparative Law* [online]. 2009 [cit. 27. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/40845771_Dilemmas_of_Justice_and_Reconciliation_Rwandans_and_the_Gacaca_Court.

UVIN, Peter. The Gacaca tribunals in Rwanda. In BLOOMFIELD, David, BARNES, Teresa, HUYSE, Luc. *Reconciliation After Violent Conflict* [online]. Stockholm: International IDEA, 2003, pp. 116–121. Dostupné z: https://www.idea.int/publications/catalogue/reconciliation-after-violent-conflict-handbook?lang=en.

Příloha 2

Posilování kultury míru na školách

Násilí mezi studenty na některých školách ve vyloučených lokalitách v Brazílii je rozšířené. Tresty plynoucí ze školního disciplinárního řízení při snižování násilí a kriminality nepomáhají. Aktivity CECIP (Centre of Creation of Popular Image) usilují o vytvoření kultury míru na školách, zaměřují se na aktivní účast mladých lidí, snaží se o budování partnerství mezi školou a systémem spravedlnosti a posilují spolupráci s komunitou.

Když se ve škole stane vážná událost spojená s násilím, místo potrestání agresora je všem zúčastněným nabídnuta jiná možnost. Restorativní spravedlnost je alternativou k tzv. retributivní spravedlnosti založené na trestu, která u nás převažuje. Trestání je nákladné pro společnost a oběti to neposkytuje žádnou možnost uzdravení bolesti. Procesem navíc utrpí nejen pachatel, ale i jeho rodina.

Restorativní spravedlnost je vedena otázkou, jak můžeme pomoci k uzdravení, aby násilí nepokračovalo. Hledá největší možné dobro a štěstí pro všechny. Restorativní praxe nabízí cesty, jak sezvat všechny, které čin nějak ovlivnil, k dialogu. V něm všichni zúčastnění pojmenují své obavy a hledají porozumění, proč se čin stal a jaký měl na všechny dopad. Pachatel má možnost vyjádřit své pohnutky. Společně pak vymyslí způsob, jak napravit dopady činu. Podmínkou tohoto procesu je, že pachatel uznává, že pochybil, když použil násilí.

Mnohdy se ukazuje, že agresor je také oběť, například domácího násilí. Facilitátor pak přizve sociálního pracovníka, aby se pokusil problém řešit. Často se potvrzuje, že nejvíce násilí je způsobeno prostředím a fungováním školy (nedostatek učitelů, jsou unavení nebo netrpěliví). Bohužel síť podpory, která by řešila problémy, jež stojí u kořenů násilí, není dostatečně silná. Například pokud není učitel mentálně vyrovnaný nebo jestliže jsou rodiče závislí na drogách, chybějí kapacity pro práci s nimi.

CECIP trénuje facilitátory (studenty, učitele, členy komunity), kteří zajišťují, že si strany naslouchají. Hledají se a přezkoumávají příčiny násilí (sociální, ekonomické, kulturní a jiné). V tomto procesu se linie mezi pachatelem a obětí často smazává. Výsledkem setkání je plán, co se má stát, aby byly napraveny škody a příčiny násilí. S plánem musejí obě strany souhlasit. Organizace CECIP začala s tímto procesem v roce 2003 na třech školách ve státu Sao Paulo ve spolupráci se soudci. V roce 2012 se tento proces používal na všech školách v Sao Paulu, také v Riu de Janeiru a na dalších 80 školách v městech s vysokou mírou násilí. Koncept restorativní spravedlnosti umožňuje uzdravit vztahy a mění pohled na konflikt.

Madza Ednir Nogueira, Brazílie
(Centre of Creation of Popular Image, www.cecip.org.br)

Konflikt jako příležitost

Autorský tým: Adam Čajka, Petra Frühbauerová, Eliška Hanzlová, Martin Jestřábek, Eva Malířová, Ondřej Stejskal

Sazba a grafická úprava: Filip Hauser
Korektury: Lucie Krejčí

Vytvořilo NaZemi, z. s.

Naší vizí je společnost, která přiznává právo na důstojný život všem. Společnost, jež chápe globální propojenost světa a vnímá svoji odpovědnost za dlouhodobou udržitelnost života na Zemi. Společnost reflektující vzájemnou závislost lidí, míst, ekonomik a přírody ve svém jednání. Společnost solidární a otevřená novým myšlenkám a představivosti, že jiný svět je dosažitelný.

Naší cestou je…

TRANSFORMATIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ, které je nástrojem hluboké společenské změny, reflektuje současné problémy a vede k hledání jejich řešení.

DŮSTOJNÁ PRÁCE prospívající člověku i jeho okolí, vykonávaná z vlastní vůle a s plným vědomím jejího dopadu.

FUNGOVÁNÍ ORGANIZACÍ založené na důvěře a spolupráci, které lidem umožňuje rozhodovat o jejich práci a pomáhá jim naplňovat jejich potřeby.

ODPOVĚDNÁ SPOTŘEBA pevně spjatá s odpovědnou výrobou, reagující na zhoršující se stav světa.

NERŮST a změna ekonomického systému, jež umožní uspokojit potřeby všech s respektem k limitům planety.

www.nazemi.cz

Publikace *Konflikt jako příležitost k učení* přináší soubor patnácti metodik, které umožní vzdělavatelům a vzdělavatelkám zkoumat se skupinami různé oblasti konfliktů – od osobních, přes společenské až po konflikty ozbrojené. Kromě porozumění konfliktům přináší metodiky možnost trénovat dovednosti pro konstruktivní nakládání s konflikty a vytváření kultury míru. Každý program může být realizován samostatně a nabízí řadu kombinovatelných aktivit. Délka programů se pohybuje v rozsahu od 120 do 230 minut a obsahuje též pracovní listy pro účastníky a účastnice. Programy jsou vhodné pro věkovou skupinu od 12 let.

NA**ZEMI**